

ADELA C. FEKETE

ISTORIA COMUNICĂRII UMANE
de la origini până în prezent

CURS

Conf. univ. dr. Adela-Corina FEKETE

Descrierea CIP a Bibliotecii Naționale a României

FEKETE, ADELA C.

Istoria comunicării umane de la origini până în prezent

Adela C. Fekete. - Sinaia : Amanda Edit, 2016

1. Informații generale

1.1. Date de contact ale titularului de curs : Nume: Adela-Corina FEKETE

Birou: Adresă: Bulevardul General Vasile Milea 1G, București 061341

Telefon: 021 316 7932

E-mail: adelacfekete@yahoo.com

Consultații : Miercuri 10-12

1.2. Date de identificare curs și contact tutore

Numele cursului : Istoria Comunicării Umane

Codul cursului : SSP SC 12 1105

Anul, Semestrul : Anul 1, Semestrul I

Tipul cursului : Obligatoriu Număr de credite : 6

1.3. Misiunea generală a cursului de *Istoria comunicării*

Misiunea cursului de *Istoria comunicării* este aceea de a facilita studenților dezvoltarea anumitor capacități: de a gândi critic, de a vorbi și de a scrie în mod eficient. Totodată de a îi face să înțeleagă și să aprecieze influențele culturii asupra vieții lor. Misiunea specifică a acestei discipline în curriculum este de a spori capacitatea de înțelegere a naturii, proceselor și efectelor procesului comunicării umane. Multi-dimensională în abordarea sa, disciplina *Istoria comunicării* utilizează resursele bogate ale științelor umaniste (filologice) și științelor sociale, în explorarea capacității umane de vorbire, de-a lungul erelor de evoluție a comunicării umane de la epoca semnelor și a semnalelor la noile paradigme comunicaționale ale secolului XXI.

1.4.Descrierea cursului

Cursul de Istoria Comunicării face parte din pachetul de discipline fundamentale ale specializării științe ale comunicării, nivelul de învățământ, licență, din cadrul Facultății de Științe ale Comunicării a Universității „Ecologice” din București. Acest curs oferă studenților cunoștințe teoretice cu privire la aspectele teoretice, empirice și practice ale evoluției comunicării. Totodată, cursul prezintă unele dintre modelele și teoriile generale pe care se fundamentează școlile din științele comunicării. Sunt prezentate abordări ale diferitelor teorii și modele ale științei comunicării, precum și aplicații, din viața de zi cu zi, ale aspectelor și problematicilor discutate în curs.

1.5. Scopuri și obiective

Scop 1. Studenții vor reuși să conștientizeze și să analizeze rolul comunicării în evoluția istoriei umane.

Obiective:

- Studenții vor fi capabili să urmărească istoria și dezvoltarea mijloacelor de comunicare umană și vor demonstra o înțelegere adecvată în privința originilor, funcțiilor, și evoluției procesului de comunicare umană de la origini și până în prezent. .
- Studenții vor fi capabili să identifice erele în evoluția procesului de comunicare, să analizeze critic aceste probleme și să identifice considerațiile filosofice și istorice, care stau la baza analizei lor.
- Studenții vor pune în aplicare comportamente etice în propria lor practică de jurnalism, relații publice, mass-media sau de cercetare.

Scopul 2. Studenții vor demonstra capacitatea de a gândi critic, creativ și independent.

Obiective:

- Studenții vor fi capabili să arate dovezi de analiză critică și de gândire creativă.

- b. Studenții vor fi în măsură să răspundă la întrebări care vizează procesul evolutiv al comunicării și a paradigmatelor acestora și să gândească critic cu privire la paradigmele comunicării umane.
- c. Studenții vor demonstra o înțelegere și o capacitate bună de a aplica valorile comunicării atunci când aceasta se manifestă în diferite contexte sociale-publice.
- d. Studenții vor demonstra capacitatea de a concepe și de a implementa proiecte semnificative în mod independent.

Scopul 3. Studenții vor dezvolta conștientizarea și aprecierea diversității grupurilor într-o societate globală în relație cu erele și școlile comunicării.

Obiective:

- a. Studenții vor fi capabili să facă prezentări subliniind diversitatea modelelor și școlilor de comunicare la nivel mondial în ceea ce privește tehnologia media și a comunicațiilor.
- b. Studenții vor include în documentele lor materiale care abordează diverse perspective.

Scopul 4. Studenții vor demonstra arta și principiile oratoriei și argumentării

Obiective:

- a. Studenții vor demonstra abilități de identificare a artei oratoriei și argumentării în diferite tipuri de discurs.
- b. Studenții vor conștientiza complexitatea mesajului la cele două orientări școlare proces și școala semiotică.
- c. Studenții vor conștientiza rolul și importanța școlilor lingvistice: Școala lingvistică de la Prag, Școala lingvistică de la Kopenhaga, descriptivismul american etc.

Scopul 5. Studenții vor demonstra abilitatea de a aduna și de a evalua în mod critic informații detaliate din diverse surse.

Obiective:

- a. Studenții vor demonstra capacitatea de a aduna și de a evalua informații detaliate din diverse cărți, studii, reviste, baze de date și surse de pe Internet.
- b. Studenții vor demonstra capacitatea de a genera informații utile și precise cu privire la temele abordate în curs.
- c. Studenții vor demonstra capacitatea de a aplica conceptele de bază din domeniul științelor comunicării.

Scopul 6. Studenții vor dezvolta o înțelegere a istoriei și dezvoltării mijloacelor, tehnologiilor și proceselor de comunicare, precum și modurile în care această istorie a comunicării au afectat indivizi și societatea, pe parcursul diferitelor ere de dezvoltare.

Obiective:

- a. Studenții vor fi în măsură să identifice evenimente-cheie din istoria comunicării.
- b. În documente sau în prezentări, studenții vor demonstra conștientizarea modului în care dezvoltarea tehnologiilor de comunicare a afectat indivizi și societate.

Scopul 7. Studenții vor demonstra capacitatea de a produce articole de știri, materiale de relații publice sau analize media, care sunt clare, precise, convingătoare și corecte.

Obiective:

- a. Studenții vor dezvolta informații corecte și precise (știri) într-o varietate de medii jurnalistice.
- b. Studenții vor demonstra capacitatea de a înțelege concepte și de a aplica teorii în diverse situații comunicaționale.
- c. Studenții vor crea materiale, care vor comunica mesaje cu obiective menite să ajungă la mai multe segmente de public.

d. Studenții vor fi capabili să scrie și să livreze lucrări științifice care analizează rolul mass-media tradiționale și noi în societatea de astăzi.

Scopul 8. Studenții vor demonstra o înțelegere a tehnologiilor comunicaționale și media actuale și capacitățile lor, limitările și implicațiile din perspective multiple.

Obiective:

- a. Studenții vor demonstra abilități în a selecta tehnologia corespunzătoare mesajului și publicul avizat, și vor înțelege implicațiile acestor alegeri.
- b. Studenții vor demonstra abilitatea de a utiliza instrumentele actuale și tehnologiile adecvate pentru profesiile de comunicare în care vor lucra.

1.5.1. Cerințe de realizare a obiectivelor cursului și obținerea, la final, a numărului de credite, aferente cursului, vor fi determinate de:

- 1.) Citirea, înțelegerea și respectarea standardelor și directivelor specifice enumerate în programa acestui curs, precum și orice alte documente adiționale prezentate de titularul cursului.
- 2.) Participarea la curs în mod regulat, participând activ la discuții în clasă și activități structurate și dezvoltarea unor practici bune de ascultare vs. de dezbateri a problematicilor ce fac parte din unitățile de învățare.
- 3.) Parcurgerea manualului de curs și a materialelor suplimentare așa cum au fost ele prezentate.
- 4.) Finalizarea cu succes a tuturor exercițiilor și sarcinilor orale și scrise.
- 5.) Asumarea inițiativei de a alocă timp studiului individual. Astfel, o bună practică este aceea de a petrece două ore pe săptămână pentru fiecare oră de clasă. Acest lucru înseamnă că între trei, șase ore de studiu pe săptămână în afara cursului ar fi recomandate pentru asimilarea și completarea informațiilor primite în timpul orelor de curs.

1.6. Competențe

1. Competențe de învățare

- Competențe de a stăpîni metodologia de înțelegere și utilizare corectă a cunoștințelor de bază, despre istoria comunicării, în scopul satisfacerii nevoilor și acționării pentru îmbunătățirea calității vieții personale și sociale.

2. Competențe de comunicare în orice context

- Competențe de a comunica argumentat în situații reale ale vieții.
- Competențe de a comunica într-un limbaj științific argumentat.

3. Competențe interpersonale, civice, morale

- Competențe de a manifesta o poziție activă civică, solidaritate și coeziune socială pentru o societate nondiscriminatorie.
- Competențe de a acționa în diferite situații de viață, în baza normelor și valorilor moral-spirituale.

4. Competențe de autocunoaștere și autorealizare

- Competențe de gândire critică asupra activității proprii în scopul autodezvoltării și autorealizării personale.
- Competențe de a-și asuma responsabilități pentru un mod sănătos de viață.
- Competențe de a se adapta la condiții și situații noi.

5. Competențe culturale, interculturale (de a recepta și de a crea valori)

- Competențe de a se orienta în valorile culturii naționale și ale culturilor altor etnii în scopul aplicării lor creative și autorealizării personale.
- Competențe de toleranță în receptarea valorilor interculturale.

Competențele specifice ale disciplinei

1. Înțelegerea și utilizarea adecvată a limbajului de specialitate.
2. Înțelegerea și reprezentarea erelor comunicării în istorie.
3. Cunoașterea și interpretarea surselor teoretice.
4. Determinarea relațiilor de cauzalitate și evoluție în istoria comunicării.
5. Aprecierea critică și obiectivă a situațiilor, faptelor și proceselor de comunicare.
6. Manifestarea atitudinii pozitive față de impactul schimbării mijloacelor de comunicare asupra dezvoltării societății.
7. Formarea comportamentelor și a valorilor general-umane.

1.6.Competențe generale

1. Competențe de învățare

- Competențe de a stăpîni metodologia de înțelegere și utilizare corectă a cunoștințelor de bază, despre istoria comunicării, în scopul satisfacerii nevoilor și acționării pentru îmbunătățirea calității vieții personale și sociale.

2. Competențe de comunicare în orice context

- Competențe de a comunica argumentat în situații reale ale vieții.
- Competențe de a comunica într-un limbaj științific argumentat.

3. Competențe interpersonale, civice, morale

- Competențe de a manifesta o poziție activă civică, solidaritate și coeziune socială pentru o societate nondiscriminatorie.

- Competențe de a acționa în diferite situații de viață, în baza normelor și valorilor moral-spirituale.

4. Competențe de autocunoaștere și autorealizare

- Competențe de gândire critică asupra activității proprii în scopul autodezvoltării și autorealizării personale.

- Competențe de a-și asuma responsabilități pentru un mod sănătos de viață.

- Competențe de a se adapta la condiții și situații noi.

5. Competențe culturale, interculturale (de a recepta și de a crea valori)

- Competențe de a se orienta în valorile culturii naționale și ale culturilor altor etnii în scopul aplicării lor creative și autorealizării personale.

- Competențe de toleranță în receptarea valorilor interculturale.

Competențele specifice ale disciplinei

1. Înțelegerea și utilizarea adecvată a limbajului de specialitate.

2. Înțelegerea și reprezentarea erelor comunicării în istorie.

3. Cunoașterea și interpretarea surselor teoretice.

4. Determinarea relațiilor de cauzalitate și evoluție în istoria comunicării.

5. Aprecierea critică și obiectivă a situațiilor, faptelor și proceselor de comunicare.

6. Manifestarea atitudinii pozitive față de impactul schimbării mijloacelor de comunicare asupra dezvoltării societății.

7. Formarea comportamentelor și a valorilor general-umane.

Competențe profesionale

CP.1. Cunoașterea modelelor, teoriilor, metodologiilor, metodelor, tehnicilor și de cercetare în istoria comunicării umane

- CP.2. - Identificarea și utilizarea limbajului și metodologiilor cu care se operează în domeniul științelor comunicării.

- CP.3. - Utilizarea noilor tehnologii de informare și comunicare.

- CP.4. - Identificarea și utilizarea strategiilor, metodelor și tehnicilor de comunicare în procesul de istorie a comunicării.

- CP.5. – Cunoașterea și interpretarea datelor ce țin de diferitele epoci din istoria comunicării.

- CP.6. – Însușirea de metode specifice în gestionarea comunicării în diferite etape din istoria comunicării.

- CP.7. Receptarea celor mai noi teorii, metode și direcții de cercetare în științele comunicării.

- CP.8. Cunoașterea instrumentelor de cercetare în domeniul științelor comunicării (De ex. „Teoria critică” a cercetătorilor Școlii de la Frankfurt).

- CCP.9. Formarea competențelor de elaborare și prezentare a unui raport de cercetare, în studii cantitative și calitative, (De ex. după modelul cercetării făcute de Adorno, cu privire la fenomenul de „fetișizare” în industria muzicală modernă).

Competențe transversale

- CT.1. Înzestrarea studenților cu perspectiva eficientizării modelelor și teoriilor din sfera comunicării în sfera publică contemporană.

- CT.2. Implicarea în desfășurarea unui proiect de cercetare individual/de echipă, calitativ sau cantitativ.

- CT.3. Evaluarea și autoevaluarea nevoii de formare profesională în câmpul comunicării cu scopul inserției și adaptării la cerințele actuale ale pieței muncii.

1.7. Organizarea temelor în cadrul cursului

Cursul de Istoria Comunicării este structurat pe șapte module de învățare: (I). *Procesul evolutiv al omenirii*, (II). *Ere în istoria comunicării*, (III.) *Limba. De la limba originară la limba limbile inventate (co-limbi)*, (IV.) *Domenii conexe ale Științelor Comunicării: Retorica, Lingvistica, Semiotica*. (V.) *Modele și teorii ale comunicării*, (VI) *Noile paradigme ale comunicării: Școala de la Palo Alto, Școala de la Frankfurt și Școala de la Chicago*.

Nivelul de înțelegere și utilitatea informațiilor din fiecare modul vor fi optimizate dacă, în timpul parcurgerii suportului de curs:

- veți rezolvate sarcinile și exercițiile prezente în materialul auxiliar al cursului, concretizat într-un caiet de exerciții.

- veți consulta sursele bibliografice recomandate.

Rezolvarea tuturor sarcinilor și exercițiilor impune parcurgerea referințelor obligatorii, menționate la finalul fiecărui modul de curs.

1.7.1. Calendarul cursului

Pe parcursul semestrului în care se studiază disciplina „Istoria Comunicării”, sunt programate 14 cursuri și 7 seminarii, la care au dreptul să participe toți studenții. Pentru rezolvarea exercițiilor și sarcinilor de curs, studenții au posibilitatea de a solicita titularului sprijin, în cazul în care au întâlnit dificultăți în rezolvarea lor sau în accesarea materialelor bibliografice corespunzătoare.

Săptămâna 1 Unitatea de învățare 1. (UI 1.) 1. Repere privind procesul de origine și evoluție al omului	Săptămâna 2 Unitatea de învățare 2. (UI 2.) <i>2. Ipoteze științifice cu privire la locul de origine al ființei umane</i>	Săptămâna 3 Unitatea de învățare 3. (UI 3.) <i>3. Teorii ale nașterii universului</i>
Săptămâna 4 Unitatea de învățare 4. (UI4.) 4. Epoci în istoria comunicării – abordare din perspectiva „Galaxiei Gutenberg”, Marshall McLuhan	Săptămâna 5 Unitatea de învățare 5. (UI5.) 5. Primele forme de comunicare non-verbale: fumul, fluieratul	Unitatea de învățare 6. (UI6.) <i>6. Epoca electronică</i>
Săptămâna 7 Unitatea de învățare 7. (UI7) 7. Procesul evolutiv al limbajului	Săptămâna 8 Unitatea de învățare 8 (UI8.) 8. Limbile inventate / co-limbile	Săptămâna 9 Unitatea de învățare 9. (UI9.) 9. Retorica sau Ars Bene Dicendi
Săptămâna 10 Unitatea de învățare 10. (UI10.) 10. Lingvistica	Săptămâna 11 Unitatea de învățare 11. (UI10.) 11. Semiotica	Săptămâna 12 Unitatea de învățare 12. (UI 12.) 12. Mitul ca semn lingvistic
Săptămâna 13 Unitatea de învățare 13.	Săptămâna 14 Unitatea de învățare 14.	

(UI13.) 13. Noile paradigme comunicative	(UI14.) 14. Paradoxurile	
---	---	--

1.8. Politica prezenței la curs: Participarea regulată este importantă și imperativă. Studenții trebuie să acumuleze o participare la curs și la lucrările de seminar în proporție de cel puțin 50%. Toate lucrările scrise trebuie să fie predate la data stabilită, indiferent dacă studentul este sau nu este prezent la curs. Lucrările scrise trebuie să fie redactate conform standardelor și cerințelor de elaborare a unei lucrări științifice.

1.9. Stilul de instruire: va fi unul echilibrat, alternând momentele de prelegere, cu discuții deschise și activități de învățare. Pe durata orelor de curs se va opta pentru menținerea unei proceduri deschise menite să incite la producerea / nașterea de idei și opinii noi și la respectarea punctului de vedere și valorizarea opiniilor tuturor celor implicați. Doar simpla prezență, în clasă, nu satisface cerința de participare a studentului la acest curs! Studenții sunt așteptați să se implice, în mod activ, verbal, în abordarea diferitelor discuții tematice și în activitățile de învățare. Telefoane mobile, pagere, Fast-Food-ul & Drink-ul sunt interzise la curs: Vă rugăm să vă dezactivați sunetul de pe telefon înainte de a intra în clasă.

1.9.1. Strategii de studiu recomandate

Pentru fiecare modul, studenților li se recomandă să citească suportul de curs și materialele bibliografice prezentate la bibliografie. Realizarea sarcinilor obligatorii din caietele de exerciții va facilita înțelegerea și aprofundarea cunoștințelor din acest curs.

1.10. Politica de evaluare și notare

Evaluarea finală a cunoștințelor acumulate se va realiza pe baza unui examen, scris / sau oral, (precizare făcută în fișa disciplinei, la începutul fiecărui an academic și anunțat studenților la primul curs) desfășurat în sesiunea de la finele semestrului. Nota finală se compune din: a. punctajul obținut la acest examen în proporție de 50% (5 puncte) b. evaluarea sarcinilor obligatorii de la orele de seminar – 10% (adică 1 punct, pentru sarcina din cursul semestrului) și evaluarea sarcinilor obligatorii conținute în Caietul de exerciții 30% (3 puncte) . Pentru predarea sarcinilor se vor respecta cu strictețe cerințele formulate. Sarcinile predate, după data afișată, nu vor fi luate în considerare pentru notare. Evaluarea acestor sarcini se va face după susținerea examenului scris/oral. Dacă studentul consideră că activitatea sa a fost subapreciată de către evaluator, poate solicita feedback suplimentar prin contactarea titularului sau prin email. Studenții care susțin examene de mărire de notă sau restante trebuie să prezinte toate sarcinile aferente cursului. Rezultatele finale vor fi puse la dispoziția studenților prin afișaj electronic.

Vor fi următoarele criterii în evaluarea:

10% sarcini de lucru pe parcursul semestrului

10% = excepțional de bine pregătite și executate și finalizarea lucrărilor atribuite la timp (indicând efort, stilul individualizat și demonstrând o înțelegere aprofundată a unei porțiuni mari din materialele de curs).

5% = Creativitate de lucru, bine pregătit, demonstrând un efort obișnuit, demonstrând talentul său în modul de abordare a materialului.

2% finalizarea satisfăcătoare a lucrărilor atribuite la un nivel de efort și competență în mod normal , de așteptat , a majorității studenților (finalizarea de bază, performanța medie, și efort rezonabil).

1% finalizarea lucrărilor nesatisfăcătoare, dar cu un efort rezonabil.

30% caietul de exerciții

30% = excepțional de bine pregătite și executate și finalizarea lucrărilor atribuite la timp (indicând efort, stilul individualizat, și demonstrând o înțelegere aprofundată unei porțiuni mari din materialele de curs.

20% = Creativitate de lucru, bine pregătit, demonstrând un efort obișnuit, demonstrând talentul său în modul de abordare a materialului.

10% finalizarea satisfăcătoare a lucrărilor atribuite la un nivel de efort și competență în mod normal, de așteptat, a majorității studenților (finalizarea de bază, performanța medie, și efort rezonabil).

50% examen oral

Cerințe vor reprezenta următoarele procente din nota finală generală în acest curs.

10% discursul de prezentare

40% Prezentare Rezolvarea Problemă (Bilet)

40% = excepțional de bine demonstrând o performanță medie a materialului de curs.

20% = bine pregătit, demonstrând o înțelegere aprofundată a materialului de curs.

10% = efort rezonabil.

10% oficiu

1.10. Examenul și Testele pe parcurs: Va exista un set de exerciții pentru fiecare capitol din manual, pe care studenții îl vor completa. În plus, fiecare student va fi obligat să răspundă cel puțin o dată, pe parcursul semestrului, la o întrebare / sarcină aferentă temei abordate la curs. La finalul semestrului, în ultima săptămână, de curs, studenții vor preda caietul de exerciții completat. Răspunsurile și cheia rezolvării pentru fiecare tip de exercițiu sunt acoperite de către materialul suportului de curs litografiat.

1.12. Formatul cursului și tipul activităților

Formatul cursului. Suportul de curs este structurat pe șase module. Parcurgerea acestora va presupune: participarea (frecvența) la orele de curs și seminar; rezolvarea exercițiilor și temelor din Caietul de exercițiu; studiul individual. **Consultațiile** reprezintă, de asemenea un sprijin direct acordat dumneavoastră de către titularul cursului. În ceea ce privește activitatea individuală, aceasta se va concretiza în parcurgerea tuturor materialelor bibliografice obligatorii și în rezolvarea sarcinilor și exercițiilor obligatorii.

1.12.1. Tipuri de activități. Pentru parcurgerea acestui curs, studenții vor fi implicați în următoarele tipuri de activități: a. curs – pe parcursul semestrului vor fi organizate 28 de ore de curs; 14 ore de seminar. Prezența la aceste întâlniri este obligatorie; b. realizarea unei sarcini obligatorii, va fi anunțată cu cel puțin 14 de zile înaintea datei de predare a acesteia

1.13. Materiale bibliografice obligatorii

Sunt specificate la finalul fiecărei unități de învățare a cursului.

În suportul de curs, la finalul cursului, sunt precizate atât referințele bibliografice obligatorii cât și cele facultative. Sursele bibliografice au fost stabilite, astfel, încât să ofere posibilitatea adâncirii nivelului de analiză.

1.14. Materiale și instrumente necesare

- retroproiector - folii retroproiector - stație sonorizare (pentru curs) - laptop - videoproiector – suportul de curs, caietele de exerciții

1.15. Elemente de deontologie academică

- Fraudarea examenului sau a sarcinilor de lucru de pe parcursul semestrului se sancționează cu nota.
- Discuțiile sau colaborările în timpul examenelor se sancționează cu nota 1. Nepredarea lucrării scrise de către un student care se prezintă la examen este sancționată cu nota 1.

- Orice material elaborat de către studenți pe parcursul activităților va face dovada originalității. Contestarea notei primite la examen se face în scris, la secretariatul facultății, în termen de 48 ore de la afișarea rezultatelor. Nota finală la disciplina respectivă este cea obținută în urma contestației.

1.16. Studenți cu nevoi speciale

Studenții afectați de dizabilități motorii sau senzoriale pot contacta titularul cursului pentru a li se oferi materialele de studiu necesare și suportul informațional necesar, inclusiv pentru a adapta conținutul și metodelor de transmitere a informațiilor precum și modalitățile de evaluare (examen oral, examen on line etc.), în funcție de tipul dizabilității cursantului.

CUPRINS

INTRODUCERE.....	14
MODULUL I. PROCESUL EVOLUTIV AL OMENIRII.....	16
Unitatea de învățare 1. (UI 1.).....	17
1. Repere privind procesul de origine și evoluție al omului.....	17
1.1. Ipoteze și teorii cu privire la nașterea originii lumii.....	17
1.1.1. Ipoteza Modelului cosmogonic Big Bang.....	17
1.1.2. Teoria-M lui Hawking.....	18
1.2. Ipoteze ce vin din sfera mitologiilor lumii.....	18
1.2.1. Mitologia egipteană.....	18
1.2.2. Mitologia chineză.....	18
1.2.3. Mitologia daoistă.....	18
1.3. Ipoteze științifice cu privire la locul de origine al ființei umane.....	19
1.3.1. De la primatelor antice la Australopithecus.....	19
1.3.1.1. Proconsulul.....	20
1.3.1.2. Drypithecus.....	20
1.3.1.3. Australopithecus.....	20
1.3.1.4. Omul din Toumai (Sahelanthropus tchadensis).....	21
1.3.2. De la maimuțele antropoide la Homo erectus.....	21
1.3.2.1. Descendenții lui Homo erectus - Neanderthalienii.....	21
1.3.2.2. Omul din Piltdown.....	22
1.3.3. Galeria lui Homo: Homo erectus, Homo sapiens, Homo Habilis.....	22
1.3.1. Homo Habilis.....	23
1.3.2. Homo Erectus.....	23
1.3.3. Homo Sapiens – Procesul de colonizare.....	24
1.4. Vânătorii-culegători.....	25
1.5. Câteva teorii ale nașterii universului.....	26
1.5.1. Teoria candelabrului.....	26
1.5.2. Teoria creaționistă.....	26
1.5.3. Teoria evoluționistă.....	27
1.5.3.1. Evoluționismul și Charles Darwin.....	27
1.5.3.2. Minusurile teoriei evoluționiste.....	27
1.5.3.3. Verigile din lanțul evoluției de la maimuță la Homo sapiens.....	28
1.5.3.3.1. Tabloul celor 10 verigi din lanțul evoluției de la maimuță la Homo sapiens.....	28
1.5.3.3.2. Veriga lipsă din lanțul evoluției de la maimuță la Homo sapiens.....	29
1.6. Genetica.....	30
1.6.1. Genetica în cazul lui Homo Sapiens.....	30
1.6.2. Variabilitatea.....	30
1.7. Rolul eredității.....	30
1.7.1. Rolul acidului dezoxiribonucleic (ADN).....	31
1.7.2. Factorii epigenetici.....	31
1.7.3. Neurotransmițătorii și rolul lor în procesarea informațiilor – Influențele răspunsurilor emoționale și cognitive în evoluția umană.....	31
1.7.4. Neuropeptidele.....	31
1.7.5. Individualitatea bio-psiho-socială.....	31
1.7.6. Demonstrarea rolului psiho-geneticii în comunicare.....	32
1.8. Concluzii.....	32
MODULUL II. ERE ÎN ISTORIA COMUNICĂRII.....	33
2. Epoci în istoria comunicării – abordare din perspectiva „Galaxiei Gutemberg”, Marshall McLuhan.....	35
2.1. Epoca semnelor și a semnalelor.....	36
2.2. Epoca orală sau epoca vorbirii.....	36
2.2.1. Limbajul transmis în formă de joc de șoapte.....	36
2.2.2. Primele forme de comunicare non-verbale: fumul, fluieratul.....	37

2.2.3. Oratoria.....	37
2.3. Epoca scrisului.....	38
2.3.1. Comunicarea prin serviciul poștal.....	39
2.3.2. Poșta imperială: 522-486 î.Hr.....	39
2.3.3. Mesageria: secolul al XI - lea.....	39
2.3.4. Poșta – porumbel: din secolul al XI - lea.....	39
2.4. Epoca tiparului.....	40
2.4.1. Gutenberg și tiparul în zona occidentală: 1439 - 1457.....	40
2.4.2. De la incunabule la comunicare în masă: 1457 - 1525.....	40
2.4.3. Ziarul de știri 1609.....	41
2.5. Semnale optice: secolul al XVII-lea secolul al XVIII-lea.....	42
2.5.1. Semnalul cu steagul.....	42
2.5.2. Semnalul / „Vocabularul” lui Chappe vs. Vocabularul lui Murray (Turnurile).....	42
2.5.3. Diligența: 1784 - 1797.....	42
2.5.4. Mesajele transmise de reporterii de război: 1854-1856.....	42
2.6. Epoca electronică.....	43
2.6.1. Guglielmo Marconi.....	44
2.6.2. Codarea analogică.....	45
2.6.3. Codarea digitală.....	45
2.6.4. Procesul de stocare a informației.....	46
2.6.4.1. Suporturile optice.....	46
2.6.4.2. Undele hertziene.....	46
2.6.4.3. Rețelele prin cablu: cablul coaxial și fibra optică.....	46
2.6.4.4. Arhitectura rețelelor: arborescentă și în stea.....	46
2.6.4.5. Echipamentele de recepție.....	47
2.6.4.6. Aparatele portabile și mobile.....	47
2.7. Epoca mass-media.....	48
2.8. Epoca internet– blog – video blog.....	50
2.8.1. Internetul.....	50
2.9. Concluzii.....	56
MODULUL III.....	59
LIMBA DE LA LIMBA ORIGINARĂ LA LIMBA LIMBILE INVENTATE (CO-LIMBILE).....	59
3. Procesul evolutiv al limbajului.....	61
3.1. Originea limbii și primele forme de limbaj.....	61
3.1.1. Ipoteze cu privire la apariția limbajului articulat.....	61
3.1.2. Perspectiva neuro-lingvistică și psiho-lingvistică.....	61
3.1.2.1. Teoria Aria Broca (zona creierului).....	61
3.1.2.2. Perspectiva dezvoltării laringelui.....	61
3.2.1.1 Ipotezele biblice.....	62
3.2.1.2. Limba populară.....	63
3.3. Ipoteze cu privire la apariția limbii – Ipoteze teoriei naturale / teoriei contractuale.....	63
3.3.1. Ipoteze teoriei naturale.....	63
3.3.2. Ipoteza Teoriei contractuală.....	63
3.4. Ipoteza Teoriei naturii sociale a limbajului.....	63
3.5. Teoria limbii manuale / a gesturilor.....	63
3.6. Limbajul simbolic.....	64
3.7. Limba populațiilor primitive.....	64
3.7.1. Vorbirea articulată la homo sapiens.....	64
3.7.2. Limbă comună proto-indo-europeană.....	64
3.7.3. Limba nostratică.....	65
3.8. Picturile rupestre.....	67
3.9. Limbajul universal.....	68
3.10. Limbile inventate / co-limbile.....	70
3.11. METAfora MORFOZA AVATAR.....	71
MODULUL IV.....	77

4. DOMENII CONEXE ALE ȘTIINȚELOR COMUNICĂRII.....	77
4.1. Retorica sau ars bene dicendi.....	79
4.2. Lingvistica.....	89
4.2.1. Reflecții privind istoria lingvisticii.....	91
4.2.2. Tradiția indiană.....	91
4.2.3. Tradiția greacă.....	91
4.2.4. Tradiția Renașterii.....	91
4.2.5. Tradiția postrenașterii.....	92
4.2.6. Lingvistica modernă – lingvistica lui Saussure.....	92
4.2.7. Lingvistica ca sistem.....	92
4.2.8. Dihotomiile saussuriene.....	93
4.2.9. Arbitrarul lingvistic.....	93
4.2.10. Paradigmatic și sintagmatic.....	93
4.2.11. Sincronie vs. diacronie.....	94
4.2.12. Trăsături caracteristice ale limbajului.....	94
4.2.13. Semn – semnal - simbol.....	94
4.2.14. Lingvistica secolului XX – Școlile structuraliste.....	97
4.2.15. Școala lingvistică de la Praga.....	97
4.2.16. Școala lingvistică de la Kopenhaga.....	97
4.2.17. Descriptivismul american.....	97
4.2.18. Structuralismul antropologic al lui Claude Lévi-Strauss.....	98
4.2.19. Generativismul – Lingvistica lui Chomsky.....	98
4.2.19.1. Teoria generativă vs. teoriile funcționale ale limbii.....	98
4.2.19.2. Gramatica generativă.....	98
4.2.20. Funcționalismul.....	99
4.2.21. Dinamismul – Lingvistica lui Humboldt.....	99
4.2.22. Lingvistica antropologică.....	99
4.2.23. Forma internă și forma externă a limbii.....	100
4.2.24. Realismul lingvistic: Lingvistica lui Coșeriu.....	101
4.2.25. Naturalismul lingvistic.....	102
4.2.26. Lingvistica cognitivă.....	102
4.2.27. Lingvistică aplicată.....	102
4.2.28. Școala neolingvistică.....	102
4.2.29. Școala neogramaticilor.....	102
4.2.30. Principiile lingvisticii.....	104
4.2.31. Principiul relativității lingvistice.....	104
4.2.32. Principiul tradiției.....	104
4.2.34. Principiul utilității.....	104
4.2.35. Principiul universalității.....	104
4.2.36. Metodele de cercetare lingvistică.....	105
4.2.37. Lingvistica românească.....	107
4.2.39. Domenii interdisciplinare – Lingvistica aplicabilă.....	108
4.3. Semiotică.....	114
4.3.1. Știința semiotică.....	115
4.3.2. Concepte terminologice cu privire la știința semioticii.....	115
4.3.3. Istoricul științei semiotice.....	116
4.3.4. Formulări și clasificări.....	116
4.3.5. Reprezentanții semiotici și maniera lor de gândire.....	116
4.3.6. Ramurile semioticii.....	118
4.3.6.1. Biosemiotica.....	118
4.3.6.2. Antropologia semiotică.....	118
4.3.6 Semiotica cognitivă.....	119
4.3.7. Semiotica filmului/Semiotica vizuală.....	119
4.3.8. Semiologia muzicii.....	119
4.3.9. Semiotica computațională.....	120

4.3.10. Ethno-semiotica.....	120
4.3.11. Semiotica juridică.....	120
4.3.12. Semiotica marketing-ului sau semiotica comercială.....	120
4.3.13. Semiotica organizatorie.....	120
4.3.14. Semiotica socială.....	120
4.3.15. Semiotica socială și multimodală.....	120
4.3.16. Semiotica structuralistă.....	121
4.3.17. Structuralism și post-structuralismul.....	121
4.3.18. Teatrul semiotic.....	121
4.3.19. Semiotica urbană.....	121
4.3.20. Semiotica picturală.....	121
4.3.21. Semiotică și globalizarea.....	121
4.3.22. Semiotică jocului – limbajul ca joc.....	121
4.3.23. Școlile comunicării – perspective.....	122
4.3.24. Paradigme ale studiului comunicării: școala proces și școala semiotică.....	122
4.3.24.1. Școala proces.....	122
4.3.24.2. Școala semiotică.....	123
4.3.25. Modele și programe semiotice.....	125
4.3.25.1. Modelul Roland Barthes.....	125
4.3.25.2. Modelul Umberto Eco.....	125
4.3.25.3. Modelul Hjelmslev și Cercul Lingvistic Hjelmslev.....	125
4.3.25.4. Modelul Bahtin și Cercul Lingvistic Bahtin.....	126
4.3.25.5. Modelul Iuri Lotman.....	126
4.3.25.6. Modelul Școala semiotică rusă.....	126
4.3.26. Mitul ca semn lingvistic.....	130
MODULUL V.....	134
MODELELE COMUNICĂRII.....	134
5.1. Modelul lui Shannon și Weaver.....	135
5.2. Modelul cibernetic.....	136
5.3. Modelul lui Osgood-Schramm sau modelul circular al comunicării.....	137
5.4. Modelul lui Newcomb.....	138
5.5. Modelul Berlo.....	138
5.6. Modelul tranzacțional al lui Barnlund.....	139
5.7. Modelul lui Jakobson.....	139
5.8. Modelul lui Abraham Moles.....	141
5.9. Modelul lui Lasswell.....	142
5.10. Modelul lui Gerbner.....	142
5.11. Teoria consonantei și a disonantei.....	144
5.12. Modelul Westley MacLean.....	144
5.13. Modelul Westley MacLean adaptat comunicării de masă.....	145
5.14. Modelul lui Habermas.....	146
5.15. Modelul Ciupercii sau fluxul comunicării inversat.....	146
5.16. Modelul multifuncțional elaborat de Gerbner.....	147
MODULUL VI.....	150
NOILE PARADIGME ALE COMUNICĂRII.....	150
6. Noile paradigme comunicaționale.....	150
6.2. Școala de la Palo Alto – Școală a comunicării.....	151
6.2.1 Paradigma de gândire a cercetătorilor Școlii de la Palo Alto.....	152
6.2.2. Unii dintre cercetătorii Școlii de la Palo Alto.....	152
6.2.3. Teoria dublei constrângeri.....	152
6.3. Metacomunicarea.....	154
6.4. Feed-back-ul.....	154
6.5. Comunicarea din perspectiva teoriei sistemelor și a gestalismului.....	155
6.6. Teoria sistemelor.....	155
6.7. Teoria gestaltistă.....	155

6.8. Modelul axiomatic al comunicării.....	156
6.9. Paradoxurile.....	156
6.9.1. Comunicarea paradoxală.....	156
6.10. Paradoxurile lui Russell.....	157
6.10.1. Paradoxul bărbierului.....	157
6.10.2. Povestea bibliotecarului meticulos.....	157
6.10.3. Paradoxul mincinosului.....	157
6.10.4. Alte ipostaze ale definirii conceptului de paradox.....	157

INTRODUCERE

Motivația pentru studiul uneia dintre cele mai complexe problematice ale evoluției umane, și anume, fenomenul comunicațional este una cât se poate de puternică. Preocuparea pentru cunoașterea procesului de comunicare umană se află în strânsă dependență cu preocuparea pentru cunoașterea și înțelegerea lumii înconjurătoare, mai precis o relație a omului cu mediul în care evoluează. Marele aport al acestui fenomen comunicațional fiind puterea lui de a clarifica ierarhizarea oamenilor în societate după criterii de valoare. Necesitățile ce țin de relaționare raportează identitatea umană, prin ceilalți, la un ideal suprem de împlinire al ființării.

Prima formă de comunicare a fost cea *ORALĂ*. Iată câteva dintre certitudinile cu care venim să răspundem acestei ipoteze. Dumnezeu Însuși S-a adresat lui Adam prin **viu grai**: „*Adame, unde ești?*” (cartea *Genezei*, cap. 3, versetul 9). Desigur că Dumnezeu își cunoaște creația de la nivel de gând până la faptă, prin urmare, întrebarea nu implica un răspuns care să cuprindă coordonate geografice, ci dimpotrivă, vizează nivelul conștiinței. Adică, unde te poziționezi tu, Adame, în raport cu Dumnezeu? Răspunsul oferit de către Adam, vine în acest sens: „*Am auzit glasul Tău în rai și m-am temut, căci sunt gol și m-am ascuns*”. (*Facere* 3,10) Este răspunsul omului, care conștient de căderea în păcat, alege să se ascundă.

O altă ipostază a comunicării ne este oferită tot de textul sfintei scripturi, atunci când Iisus Dumnezeu se adresează **direct** apostolilor, fariseilor, oamenilor și zice despre sine: „*Eu sunt Calea, Adevărul și Viața*”. (Ioan, 1:4) Importanța și forța pe care o au cuvintele acestea, vin dintr-un adevăr spus de fiul lui Dumnezeu: „*Cuvintele pe care vi le spun Eu, nu le spun de la Mine, ci Tatăl, care locuiește în Mine, El face aceste lucrări ale Lui. Și continuă: Credeți-Mă că Eu sunt în Tatăl și Tatăl este în Mine; credeți-mă cel puțin pentru lucrările acestea.*” (Ioan, 10:38)

Comunicarea SCRISĂ este o contribuție a minții, o contribuție a rațiunii omului și despre începuturile ei putem vorbi chiar din paleolitic și neolitic. Spre sfârșitul mileniului al IV-lea, î.d.H. a apărut scrisul, în Sumerul antic. În Vechiul Testament, scrisul apare mult mai târziu, când Moise sub revelație divină, ajunge să scrie cele *10 porunci*.

Se spune că dorința de a învăța semnele scrisului și de a citi, s-a extins destul de repede, în acele timpuri, dacă ne gândim la bogăția de biblioteci noi apărute în a doua jumătate a primului mileniu î.d.H. Accesul la învățătură l-au avut, în primul rând, slujitorii cultelor religioase și păturile conducătoare. Sunt descoperite din acea perioadă documente scrise pe plăci de argilă, pe piele sau pergament, apoi pe papirus. Evoluția comunicării a trecut prin multe revoluții, cunoscute sub denumirea de revoluția Guttenberg, revoluția Marconi, apariția mass-mediilor, internetul și mai nou comunicarea prin multimedii, dintre care blog-ul este și mai nou video-blogul capătă, detașat, perspectivă.

Dacă, la început, comunicarea orală includea obligativitatea de a ne folosi un aparat fonarticlar, iar pentru comunicarea scrisă aveam obligativitatea de a ne folosi de membrele superioare (ca de exemplu mâna, formată din celule, țesuturi etc.), ulterior am evoluat către o altă dependență a scrisului (tiparul) și mai nou internetul.

Deși, studiul istoriei comunicării este în plină ascensiune, iar cercetătorii, din domeniu, caută să ofere niște răspunsuri, cât mai satisfăcătoare cu privire la noile modelele și tehnicile de comunicare, nu putem să ignorăm faptul că, în continuare, există nemulțumiri cu privire la aplicabilitatea lor și că domeniul încă mai cuprinde o serie de frământări, neliniști și / sau controverse.

Este relevantă constatarea profesorului univ. dr. Paul Dobrescu, în cartea intitulată *Istoria comunicării* (2007), în care domnia sa, alături de colaboratorii săi, Alina Bârgăoanu și Nicoleta Corbu, susțin că „studiul comunicării se confruntă cu problemele reale, că tema evoluțiilor viitoare preocupă, că domeniul ca atare al comunicării traversează un moment aparte”. Nu mai puțin adevărat este faptul că, astăzi, continuăm să (re)gândim / analizăm studiile și cercetările din domeniul științelor comunicării din cauza faptului că: „...este o nemulțumire din ce în ce mai vizibilă privind modul în care sunt elaborate istoriile comunicării și reprezentate diverse orientări, autori, interpretări apărute pe sol american sau european” (P. Dobrescu, 2007: 11).

În ceea ce ne privește, ținem să precizăm că lucrarea de față, care a avut deja un model și totodată un exercițiu concret, necesar studiului istoriei comunicării, prin lucrarea profesorului Paul Dobrescu, care reprezintă un punct de vedere pertinent în domeniul nostru de activitate, ne alăturăm demersului academic și continuăm studiul istoriei comunicării printr-o abordare semiotică a

comunicării în istorie. Ne propunem un exercițiu academic și o experiență profesională menită nu neapărat să lărgască sfera ipotezelor și modelelor de comunicare, ci mai degrabă văzută ca un exercițiu de receptare a domeniului comunicării în contemporaneitate. Un curs despre comunicarea în istorie, creează expectanțe și orizonturi de așteptare nu doar celor care studiază domeniul, ci și publicului larg, care nu are cum să (re)gândească sfera publică actuală, în afara procesului de comunicare. Pe de o parte, suntem interesați să descoperim cum se conturează instanțele de comunicare, de-a lungul istoriei, iar pe de altă parte care sunt *vocile* istorice, care au înregistrat aspectele esențiale ale comunicării dintre oamenii unei anumite epoci. Dar dacă despre *instanțele de comunicare* putem vorbi în termenii existenței unui numitor comun (stabilit încă de acum un secol de către lingvistul Saussure), constituit din triada: *emitent, receptor și mesaj*, nu la fel stau lucrurile în privința *vocilor*, care au vorbit despre acest proces. Este știut faptul că *istoricul* nu este întotdeauna asimilat cu receptorul intenționat. În teorie, istoricul este cel care consemnează datele și evenimentele ce au marcat epocile vizate, într-un anumit domeniu. În practică, el este persoana care își oferă simțurile, în special, *văzul* și *auzul*, la ceea ce spun oamenii unei epoci. Conceptele *comunicare* și *istorie* se focalizează pe dubla relație care se instituie între comunicare (ca activitate de relaționare și cunoaștere a lumii) și istorie. Cu alte cuvinte, dacă, evident, comunicarea are o istorie, tot așa istoria (fie ea și cea a comunicării) este o formă specială de comunicare. Puși în relație, termenii de istoria comunicării, ca disciplină de curs au menirea să ordoneze cele mai importante teorii, școli și tehnici de comunicare eficiente. Pornind de la o trecere în revistă a numeroaselor achiziții ale comunicării realizate de-a lungul evoluției istoriei ei, și fără a avea pretenția de a fi găsit un răspuns exhaustiv, la toate acestea, lucrarea de față înmagazinează o serie de date, care au făcut obiectul a unora dintre cele mai importante studii întreprinse în domeniul lingvisticii, antropologiei, istoriei (antice, medii, moderne și postmoderne), psihologiei, filosofiei, religiei (în special a ortodoxiei), ecologiei și ajungând până la procesele ce țin de dezvoltarea tehnologiei multimediei. Totodată, ținem cont de studiile din biologice, în mod special de cele din domeniul geneticii. Fiecare dintre aceste științe, luate separat și / sau împreună fiecare știință își aduc propriul aport, mai mare sau mai mic, în istoria comunicării.

Lucrarea prezintă și propune să coroboreze aportul științelor, a filosofilor într-o viziune didactică și pedagogică, a zilelor noastre, problematica și paradigmele istoriei comunicării în evoluția relațiilor interumane. Noutatea abordării, din perspectiva celor amintite mai sus, ne obligă să plecăm de la ipoteze, ce trebui să își găsească răspunsul și utilitatea în viitorul comunicării interumane.

MODULUL I. PROCESUL EVOLUTIV AL OMENIRII

CUM NI SE PREZINTĂ MODULUL

Procesul evolutiv al omenirii	Care este originea omului
Istoria omenirii	<i>Procesul evolutiv al omenirii</i> – aduce argumentele istorice, religioase sau filosofice, antropologice și genetice cu privire la originea existenței umane
Structura unităților de învățare	
Ipoteze științifice cu privire la <i>locul</i> de origine al ființei umane De la primatele antice la <i>Australopithecus</i> De la maimuțele antropoide la <i>Homo erectus</i> Procesul de colonizare Vânătorii-culegători Teorii ale nașterii universului: Teoria candelabrului vs. Arca lui Noe Teoria creaționistă Teoria evoluționistă	
Structuri	Ipoteze și teorii cu privire la <i>nașterea</i> originii lumii: Ipoteza Big Bang Ipoteze ce vin din sfera mitologiilor lumii: mitologia egipteană; mitologia chineză; mitologia daoistă. Ipoteze științifice cu privire la <i>locul</i> de origine al ființei umane
Domenii interdisciplinare	Antropologia, Genetica, Ereditatea, Mediul.

SCOPUL acestui modul este de a dobândi o modalitate științifică mai specifică de a descrie și analiza procesul de evoluție al umanității

OBIECTIVE:

Parcurerea acestui modul vă va ajuta să:

Înțelegeți **ipoteze științifice cu privire la *locul* de origine al ființei umane**

Numiți și caracterizați primatele antice: *Proconsulul*, *Drypithecus*, *Australopithecus*, *Lucy*, *Omul din Toumai*

Faceți distincția între teoria creaționistă vs. teoria evoluționistă

Înțelegeți rolul geneticii în procesul de evoluție a umanității

Înțelegeți rolul **neurotransmițătorilor și rolul lor în procesarea informațiilor**

Cuvinte cheie: primate, proces de colonizare, galeria lui Homo, teoria creaționistă, teoria evoluționistă, **individualitatea bio-psiho-socială** etc.

Competențe:

Cunoașterea și interpretarea datelor ce țin de diferitele epoci din istoria comunicării.

1. Repere privind procesul de origine și evoluție al omului

1.1. Ipoteze și teorii cu privire la nașterea originii lumii

Argumentele istorice, religioase sau filosofice, antropologice și genetice cu privire la originea Universului și a existenței umane creează, în continuu, pe lângă numeroasele supoziții, ipoteze, teorii și numeroase controverse.

La ora aceasta, dovezile genetice și arheologice disponibile cu privire la originea omului publicate într-un model explicit de geografie genetică la nivel mondial, conduc către o susținere a originii unice a oamenilor moderni în Africa de Est. O echipă de specialiști în cercetări interdisciplinare prezintă un model dinamic de genetică geografică, cu privire la originea oamenilor moderni, ce se bazează pe 52 de populații umane analizate, la 783 de markeri autozomali microsateliți. (Hua Liu, et al., volume 79: 2006, 230–237) Acest cadru le-a permis să estimeze parametrii cheie ai expansiunii oamenilor moderni. Estimările realizate sugerează o expansiune inițială a oamenilor moderni acum aproximativ 56.000 ani (cu o populație fondatoare mică aproximativ 1,000 indivizi).

Există și estimări timpurii cu privire la acest subiect, capitolul de față face referire la unele dintre estimările cele mai cunoscute.

Astfel, cei crescuți în spiritul tradiției iudeo-creștine, cred că lumea a fost creată în urmă cu doar câteva mii de ani, mai exact în anul 3761 î.Hr.

În ceea ce îi privește pe evrei, conform unei însemnări regăsite în traducerea engleză a Bibliei, publicată în mai 1611, și cunoscută sub numele de „Biblia Regelui Iacob” („King James Version” / „Versiunea regelui Iacob”) dau ca reper al nașterii lumii anii 4004 î.Hr. Celebra *Biblie* cunoscută și sub denumirea de „The Authorized Version” (*Versiunea autorizată*) face, inclusiv astăzi, la 405 ani de la prima publicare, subiectul a numeroase documentare, difuzate, la radio și la televiziune.

1.1.1. Ipoteza Modelului cosmogonic Big Bang

Oamenii de știință dau ca reper al nașterii universului *Teoria Big Bang*. Potrivit acestei teorii, universul s-a născut cu aproximativ 15.000 milioane de ani în urmă, printr-o explozie deosebit de violentă. Această explozie, cunoscută sub denumirea de *Big Bang*, a creat o minge de foc uriașă, care continuă să se mărească. Universul este format din particule mici, numite materie.

Persoana care a emis pentru prima oară ipoteza *Big Bang*-ului a fost abatele romano-catolic, Georges Lemaître (1894 - 1966). Preot de origine belgiană și, în același timp, profesor de fizică al Universității Catolice din Louvain, Lemaître susține că Universul își are originea într-un punct denumit *Big Bang*. Acest punct ar fi reprezentat, în opinia lui Lemaître, începutul creației lui Dumnezeu. Teoria originii Universului, cunoscută inițial sub numele de *Ipoteza a Atomului Primordial*, se bazează pe teoria relativității (a lui Albert Einstein), cu accent pe omogenitatea și izotropia spațiului.

Conform *Teoriei Big Bang*-ului, Universul, aflat inițial într-o stare amorfă, fierbinte și densă, s-a expandat rapid. Din momentul când a început să se răcească și până în prezent, Universul continuă să se extindă. Conform măsurătorilor, inaugurate de Euclid, Universul este plat. Niște măsurători făcute recent, în anul 2010 arată că modelul cosmogonic *Big Bang*-ul s-a produs în urma cu aproximativ 13,7 miliarde ani. La ora actuală, lumea științifică dispune de un instrument pentru determinarea geometriei Universului. (Conf. <http://www.descopera.ro/descopera-misterele-universului/7426500-stephen-hawking-originea-scandaloasa-a-universului>, accesat 07.07.2016)

Această teorie a avut și ea detractorii săi. Principalul motiv al respingerii ei era chiar argumentul că ar fi fost emisă de un preot catolic, ignorându-se faptul că ea se baza totuși pe măsurători și fundamente științifice. Un alt punct de vedere este venit din partea fizicianului britanic Stephen Hawking, într-o lucrare absolut impardonabilă din punctul de vedere al celor educați în spiritul credinței religioase, cu privire la apariția Universului, intitulată *The Grand Design* (apărută pe data de 9 septembrie 2010), scrisă în colaborare cu fizicianul american Leonard Mlodinow. Cei doi oameni de știință au susținut faptul că întreg Universul s-a creat singur, sub influența legilor fizicii. Susținând *Teoria-M*, cei doi autori afirmă că la fel cum Pământul este una dintre planetele sistemului

nostru solar, Calea Lactee este una dintre numeroasele galaxii din Univers și că Universul însuși în care ne aflăm poate fi un univers din multe altele (din Multivers). Urmând acest raționament, autorii susțin că unele dintre universurile Multiversului pot susține viața, care nu este apanajul exclusiv al Pământului. Fizicianul Stephen Hawking pledează pentru teoria mai multor universuri paralele și susține că Multiversul se poate constitui într-un adevărat *Sfânt Graal* care poate explica la un moment dat orice noțiune a universului cunoscut.

1.1.2. Teoria-M lui Hawking

Reacții și răspunsuri cu privire la teoria lui Hawking

Unul dintre cei mai pertinenti critici ai lucrării lui Hawking este Craig Callender. În „New Scientist”, omul de știință afirmă că: *Teoria-M* nu este mai mult decât o ciornă, departe de a putea fi verificată și completă. Paul Davies, într-un articol, apărut în „The Guardian”, afirma ironic că legile Metaversului lui Hawking sunt identice cu atributele lui Dumnezeu.

Fizicianul Peter Woit, de la Universitatea Columbia, îl acuză pe Hawking că a formulat postulatul „*Dumnezeu nu este necesar*” doar ca pe un instrument de marketing, pentru a-și face publicitate cărții.

John Horgan de la „Scientific American” demonstrează cu argumente solide că tocmai *Teoria-M* este un argument în favoarea existenței lui Dumnezeu. Somitățile, din domeniul religiei, au taxat, la rândul lor, derapajele lui Hawking. Una dintre cele mai tăioase opinii aparține liderului Bisericii Anglicane, arhiepiscopul Rowan Williams, care l-a avertizat pe fizician că nu înțelege care este rolul credinței. Prelatul afirma că însăși *credința în Dumnezeu nu se axează pe explicarea modalităților prin care lucrurile se înlănțuiesc în Univers, ci se referă la convingerea ca undeva există o inteligență superioară, care stă la baza tuturor lucrurilor și de care depinde Universul întreg.*

Luând în considerare, tot demersul construit în jurul teoriei *Big Bang*-ului, un lucru este cert: modelul cosmogonic al *Big Bang*-ului a devenit paradigma dominantă a cosmologiei actuale, iar oamenii de știință, teologii, liderii religioși și credincioșii, deopotrivă, și-au dat concursul la elaborarea conținutului teoriei.

În concluzie, teoria *Big-Bang* rămâne una dintre cele mai cuprinzătoare și veridice dovezi despre originea Universului. Cu toate acestea, ea, ca de altfel, și celelalte teorii ne demonstrează nu neapărat cât de puține lucruri știm despre lumea în care trăim, ci faptul că practic tot ceea ce știm se bazează pe scenarii, ipoteze și teorii demonstrabile parțial sau chiar nedemonstrabile, doar arareori demonstrabile în totalitate. Ceea ce rămâne o certitudine, în demersul de cunoaștere al nașterii și evoluției lumii în care trăim, este faptul că fiecare întrebare este de natură fasciculară, în sensul că generează noi și alte noi întrebări: *Cum a apărut Universul? Cum am apărut noi oamenii? Încotro ne îndreptăm? Există alte Universuri în afară de cel în care trăim? Putem să parcurgem fie chiar doar cu mintea Cosmosul? Avem instrumentele necesare acestei cunoașteri?* etc.

1.2. Ipoteze ce vin din sfera mitologiilor lumii

1.2.1. Mitologia egipteană

În mitologia egipteană, la începuturile lumii exista doar o mare întunecată, lipsită de orice sunet. Această mare era asimilată cu corpul zeului primordial *Nu*, zeul oceanului.

1.2.2. Mitologia chineză

Mitologia chineză prezintă începuturile lumii astfel: dintr-un haos asemănător unui ou se va naște *Pan ku* (Pangu), un antropomorf primordial, care ajunge să spargă oul în două jumătăți, care vor forma cerul și pământul.

1.2.3. Mitologia daoistă

În religia daoistă, înaintea cerului și a pământului a apărut o ființă nedefinită, dar perfectă, care are în mod haotic condiția unui bloc de piatră nesculpat. Această entitate poartă numele *Dao* sau *Mama Universului*. *Dao* înseamnă transformarea neîntreruptă a lumii printr-o alternanță de energii antagonice: *yin* și *yang*.

Unitatea de învățare 2. (UI 2.)

Competențe:

Identificarea tehnologiilor de informare și comunicare de-a lungul epocilor.

Utilizarea adecvată a noilor tehnologii de informare și comunicare

1.3. Ipoteze științifice cu privire la locul de origine al ființei umane

În privința problematicii locului și anume unde este locul de origine al familiei umane, trebuie spus că, până astăzi, cercetătorii preocupați de această problemă au arătat că, într-adevăr, cel mai probabil, acest lucru s-a produs în regiunile din estul Africii. Urmele descoperite în zona Riftului au o vechime de peste 2,5 milioane de ani. Timp de cel puțin trei milioane de ani, evoluția umană s-a petrecut în Africa, acolo unde trăiau hominizi. Acest lucru nu exclude ideea că primatele erau răspândite inclusiv pe teritoriul Europei și al Asiei. În urmă cu 1 până la 1,8 milioane de ani, hominizii din specia numită *Homo erectus* au părăsit Africa și s-au răspândit în toată lumea. Ulterior, în urmă, cu 100 000 până la 200 000 de ani, reprezentanții speciei *Homo sapiens* au părăsit estul Africii și au populat Pământul, iar hominizii din specia *Homo erectus* au dispărut, ca urmare a procesului evolutiv la care au fost supuși în diferite regiuni ale planetei. Este posibil ca între aceste două migrațiuni să mai fi existat una.

În paralel, s-au dezvoltat și alte specii, iar în urmă cu aproximativ 2,5 milioane de ani a apărut genul *Homo*, ai cărui reprezentanți erau primate cu oase subțiri și creier mai dezvoltat.

În lucrarea sa, *Descendența Omului*, (1967) Charles Darwin punctează locul de origine al ființei umane, care este Africa de est.

Prin ultimele decenii ale secolului al XIX-lea, se lansează o nouă teorie conform căreia Asia și nu Africa era considerată leagănul de origine al umanității. Unul dintre cercetătorii, care au mers pe această pistă este cercetătorul german Ernst Haeckel (eminent biolog și filozof german, profesor universitar la Jena, a rămas în istoria științei pentru descoperirea faimoasei legi fundamentale a biogenezei). Bazându-se pe convingerea că gibbonii reprezentau cea mai apropiată ființă în viața de omul modern, filosoful german susținea că veriga menită să facă o legătură între maimuțele antropoide și om s-a născut în Asia de sud-est. Haeckel a botezat acest hominid ipotetic denumit *Pithecanthropus alalus* (care s-ar traduce ca omul maimuță fără vorbire).

În anul 1889, în Java, doctorul olandez descoperă prima fosilă, reprezentată de o calotă craniană și un os al șoldului. Dat fiind faptul că, la acea dată, singurele rămășițe umane preistorice descoperite aparțineau Omului de Neanderthal, opinia lui Dubois a fost aceea că fosila aparținea hominidului denumit *Homo erectus*. Ulterior a reieșit faptul că trăsăturile celui pe care Dubois îl numise *Pithecanthropus erectus* erau arhaice și mult mai primitive decât ale omului Neanderthal.

După nouăzeci de ani de la descoperirea lui Dubois, în 1980, fosilele identificate ca aparținând lui *Homo erectus* erau pretutindeni: în Java, dar și în China, în siturile de la Cioukoutien, Lantian și Hexian, dar și în Africa, la Koobi Fora, Daka, Nariokotome, Olduvai, Swartkrans și Tighenif.

În concluzie, a trebuit să treacă milioane de ani ca primele animale asemănătoare maimuței să populeze Africa sub-Sahariană, considerată a fi locul de origine al familiei umane.

1.3.1. De la primatelor antice la *Australopithecus*

Până la ora actuală, evoluția omului plutește în incertitudine. După cum se știe, există o serie de etape necunoscute, precum și verigi lipsă din istoria evoluției umane, care potentează enigmele care se creionează în jurul acestui subiect. Aceste lacune au favorizat apariția diferitelor interpretări a datelor. Lucrarea, scrisă de Cynthiet Stokes Brown, intitulată *Istoria lumii de la Big Bang până în prezent* (2009), oferă un tablou relevant al proceselor și evenimentelor referitoare la descendenții omului.

Începută în urmă cu aproximativ șase milioane de ani, evoluția primatelor bipede s-a desfășurat lent, pe fondul unor schimbări climatice majore. Multe forme dintre primatelor antice au supraviețuit un timp, dar, în cele din urmă, au pierdut bătălia pentru hrană sau teritoriu și au dispărut. De-a lungul timpului s-a vorbit despre existența a cel puțin douăzeci de specii de primat bipede. Cu toate că, deocamdată, paleoantropologii sunt de părere că nu se poate realiza un arbore genealogic precis, pe baza fragmentelor de fosile adunate, timp de mai bine de un secol, s-a constatat că în procesul evolutiv, care a avut ca rezultat oamenii, au existat următoarele forme de primat.

În anul 1994, într-o peșteră din Sterkfontein (înscrisă în patrimoniul UNESCO), Africa de Sud, a fost găsită o fosilă aproape completă a unui australopithec, care data de acum aproximativ 3,3 milioane de ani.

1.3.1.1. *Proconsulul*

E acceptat ca strămoșii prosimienilor și antropoizilor sunt Purgatorius și Altialasius, mici animale insectivore care au existat în urmă cu 70-55 milioane de ani. Primatele denumite *prosimieni* apar cu aproximativ 50 milioane de ani, în urmă, sub forma lui Tetonius. Punctul din care a început evoluția speciei umane este considerat Proconsulul. Acesta este o primată preistorică care a trăit în Miocen, perioada 18 000 000 -15 000 000 î.Hr, și este strămoșul comun al maimuțelor. După și mai mult timp, o anumită specie, de mărimea unei pisici domestice, a început să se adapteze la viața pe uscat, precum și la cea în păduri. Nu era singura capabilă să se deplaseze pe uscat, dar avea o caracteristică importantă: raportul său corp creier era mai mare decât acela al majorității contemporanilor săi. Acest tip de capacitate a creierului este un factor decisiv în evoluția ființelor omenești. În Miocenul superior, pe fundalul unor modificări apărute la condițiile de viață (Africa fuzionează cu Asia, prin formarea platourilor înalte din estul Africii, formarea marelui Rift African), apar noi forme de primat diferite. Ele au fost clasificate în familia Hominidelor deoarece comportau modificări însemnate legate de creșterea în volum a creierului.

1.3.1.2. *Drypithecus*

Primatele moderne (cimpanzeii și gorilele) au avut un strămoș comun, denumit *drypithecus*. Acesta era un animal de mărimea unui câine obișnuit, care avea mâini, picioare, palme și tălpi asemănătoare cu cele ale familiilor de maimuțe.

1.3.1.3. *Australopithecus*

Primul grup de hominizi, a fost identificat de către specialiști, în specia denumită *australopithecus (primatul sudic)*, care a trăit cu aproximativ 5,5 milioane de ani în urmă în Africa de sud. (Termenul *australo* înseamnă *din sud*). Acesta este acceptat a fi prima primată clasificată ca fiind un hominid (parte din familia umană). Cele mai vechi oase de australopiteci datează din urmă cu 4,4 milioane de ani și au fost găsite în 1992, la Afar (Ethiopia, de astăzi). Oasele, de australopiteci, descoperite la Hadar, datează din urmă cu 3,2 milioane de ani.

La rândul lor, soții Louis (1907-1972) și Mary Leakey au identificat primul craniu aproape complet al unui hominid aparținând genului *Australopithecus*, denumit *maimuța din sud*. Se presupune că acest craniu ar avea o vechime de 1,9 -1,7 milioane de ani. Forma craniului a permis cercetătorilor să afirme că individul avea un mers biped, membrele anterioare nefiind folosite pentru obținerea echilibrului, ca în cazul maimuțelor. Datorită faptului că în Valea Riftului, s-au depistat peste 50 de crani (la Olduvai), acest lucru ar certifica faptul că spațiul respectiv poate fi denumit drept centrul de apariție al speciei hominizilor.

Cel mai cunoscut *australopithec* este *Lucy*, al cărei schelet a fost descoperit în 1972, lângă Hadar (Ethiopia). A fost botezată după numele melodiei *Lucy In Sky with Diamonds*, a formației Beatles, pe care arheologii o ascultau în timp ce săpau. *Lucy* era un primat din nordul Africii care mergea în două picioare. Scheletul lui *Lucy* a arătat ca și cele ale unor primat mari. Aceste ființe au renunțat la viața în copaci, doar brațele și-au păstrat capacitatea de a executa mișcări de rotație și au început să meargă în două picioare înainte să li se mărească volumul creierului.

Un alt schelet, contemporan cu *Lucy*, denumit, „Little Foot” a fost descoperit de către paleoantropologul Ron Clarke, profesor la Universitatea din Johannesburg, într-o peșteră din Africa de Sud, în anul 1990. Cercetările recente au arătat că oasele acestuia ar putea avea o vechime de aproximativ 3 milioane de ani. Se presupune că hominidul a căzut printr-o gaură, apărută în tavanul peșterii, de la o înălțime de peste 20 de metri și a murit, pe loc. În jurul scheletului său, care semăna cu cel al australopithecilor, s-a format o rocă, astfel că a fost nevoie de aproape 15 ani pentru ca fosila să poată să fie scoasă din carcasa ei de piatră.

Concomitent cu aceste primat, au existat o serie de ființe proto-umane. Primii proto-oameni sau hominizi, care au trăit, pe pământ, acum 2,4 -1,5 milioane de ani, erau cioplituri în roci. Rocile de siliciu (prin contactul cu oxigenul, acestea aveau capacitatea de a forma cristale, devenind roci solide) putând fi adaptate, ușor, prin cioplire, primilor hominizi, conform nevoilor acestora.

O altă descoperire, mărturie a evoluției umane, este cea a urmelor de picior găsite în Laetoli (Tanzania), la sfârșitul anilor 1970, de către echipa de arheologi condusă de Mary Leakey. Este vorba

de urmele a doi bipezi timpurii care se presupune că ar fi mers de-a lungul unui câmp de cenușă vulcanică. Până în urmă cu aproximativ o jumătate de milion de ani, au trăit simultan mai multe specii de *Australopithecus*.

1.3.1.4. Omul din Toumai (*Sahelanthropus tchadensis*)

Cea mai veche specie de hominid este cea cunoscută sub denumirea de „Omul din Toumai” (*Sahelanthropus tchadensis*) și care se presupune că ar fi trăit în urmă cu 7 milioane de ani (potrivit unui studiu publicat în „Proceedings of the National Academy of Sciences”). În anul 2005, Profesorul Michel Brunet, de la „College de France” a prezentat craniul descoperit în valea Rift, din Ciad, ca fiind rămășițele celui mai bătrân reprezentant al umanității.

Profesorul Brunet și-a dorit atât de mult o confirmare în acest sens, încât a întreprins tot ce i-a stat în putere să aducă argumente în favoarea acestei ipoteze. A reușit, cu sprijinul cercetătorilor din cadrul „Centrului Național Francez de Cercetări Științifice (CNRS)” să stabilească vârsta „omului din Toumai”. Astfel, utilizând izotop radioactiv de beriliu, ei au stabilit că acel craniu avea aproximativ vârsta de 7,04 milioane de ani. Dar, cu toate că perioada se apropia de aceea în care hominidii și cimpanzeii s-au desprins din strămoșul comun, pe scara evolutivă, (cu aproximativ 8 milioane de ani în urmă, paleontologii nu au confirmat această ipoteză. Motivul pentru care paleontologii au pus sub semnul întrebării această ipoteză, a fost că acel craniu ar fi asemănat, mai mult, cu cel al unei gorile, decât cu un craniu uman. Așadar, craniul din Toumai era, mai degrabă, un strămoș al gorilei.

1.3.2. De la maimuțele antropoide la *Homo erectus*

Vechile abordări antropologice privind apariția omului își concentraseră teoriile pe existența unui hominid-cheie, care a dat naștere tuturor speciilor din genul *Homo*. Conform teoriei evoluționiste, tabloul evoluției omului de la stadiul de primată primitivă până la om, a avut o traiectorie liniară. Trecând prin stadiile intermediare, istoria primatelor primitive inaugurată de *Homo habilis*, *Homo erectus*, apoi de omul de Neanderthal și, în final, *Homo sapiens*, au promovat această teorie evoluționistă.

Vechile teorii antropologice își concentraseră teoriile pe existența unui hominid-cheie, care a dat naștere tuturor speciilor din genul *Homo*. Conform teoriei evoluționiste, tabloul evoluției omului de la stadiul de primată primitivă până la om a avut o traiectorie liniară. Trecând prin stadiile intermediare, istoria primatelor primitive inaugurată de *Homo habilis*, *Homo erectus*, apoi de omul de Neanderthal și, în final, *Homo sapiens*, au promovat teoria evoluționistă.

Teoriile antropologice actuale, consideră că există două genuri de hominizi: genul *Australopithecus* și genul *Homo*. Cel mai vechi *Australopithecus* cunoscut este *Afarensis*. Acesta a apărut cu 3-4 milioane de ani în urmă și a dispărut acum 1 milion de ani. *Australopithecus afarensis* aveau o față de maimuță cu fruntea teșită, o formațiune osoasă deasupra ochilor, un nas turtit și nu aveau bărbie. Capacitatea lor craniană varia de la aproximativ 375 până la 500 cm³. Craniul se aseamănă cu cel al cimpanzeului, excepție făcând dinții mai apropiați de cei ai omului.

1.3.2.1. Descendenții lui *Homo erectus* - *Neanderthalienii*

Descendenții lui *Homo erectus* pot fi grupați în funcție de trei zone de răspândire: *neanderthalienii* din Europa și din jurul Mediteranei, *Homo erectus*, din estul Asiei și *Homo sapiens*, care a apărut undeva în estul, ori sudul Africii.

Trebuie menționat faptul că, *neanderthalienii* erau un subgrup al lui *Homo sapiens*, drept pentru care erau grupați sub numele de *Homo sapiens neanderthalienis*. Această denumire se păstrează și în prezent, deși s-a dovedit că *neanderthalienii* nu aparțin speciei *Homo sapiens*. Fosilele de *neanderthalieni* datează din intervalul 130 000 - 28000 de ani în urmă, ceea ce înseamnă că apariția lor s-a produs înainte de începutul ultimei perioade glaciare (care a început în urmă cu 90 000 de ani). *Neanderthalienii* au fost primii hominizi care au reușit să se adapteze la modificările mediului dinaintea Marii Ere Glaciare. Timp de zeci de mii de ani, *neanderthalienii* și-au păstrat neschimbată tehnica de confecționare a uneltelor din piatră - perforatoare, răzuitoare, vârfuri de săgeată, cuțite și toporașe de mână. Hrana lor era compusă din carne de vânat. Prelucrau lemnul, dar nu începuseră să folosească osul, cornul și fildeșul. Primele obiecte ornamentate ale *neanderthalienilor* au apărut cu puțin înainte ca specia lor să dispară, iar până în prezent, n-au fost descoperite desene rupestre realizate de acești hominizi. Se știe cu siguranță că *neanderthalienii* foloseau focul.

În anul 1997, geneticienii au reușit să extragă o mică secvență de ADN din oasele unui *neanderthalian* mort în urmă cu 30 000 de ani. Analiza acestei secvențe ne-a arătat că *neanderthalienii*

sunt considerați a fi o formă de *Homo erectus* care a reușit să se adapteze la temperaturi foarte scăzute. Atunci când, *Homo sapiens* au ajuns pe continentul european (după ce se dezvoltaseră în Africa), neanderthalienii deja dispăruseră. Se pare că hominizii care s-au dezvoltat în Europa erau mai puțin adaptați condițiilor de pe acest continent decât cei care s-au dezvoltat în Africa. Acest fapt a putut fi stabilit și asimilat de europeni abia în anii 1960-1970. Fapt explicat prin ideile rasiste, lipsa săpăturilor arheologice în Africa și tehnicile de datare neperformante care au împiedicat stabilirea liniei evolutive, care astăzi pare a fi cea mai exactă și care arată că *Homo sapiens* a apărut pe continentul african.

1.3.2.2. Omul din Piltdown

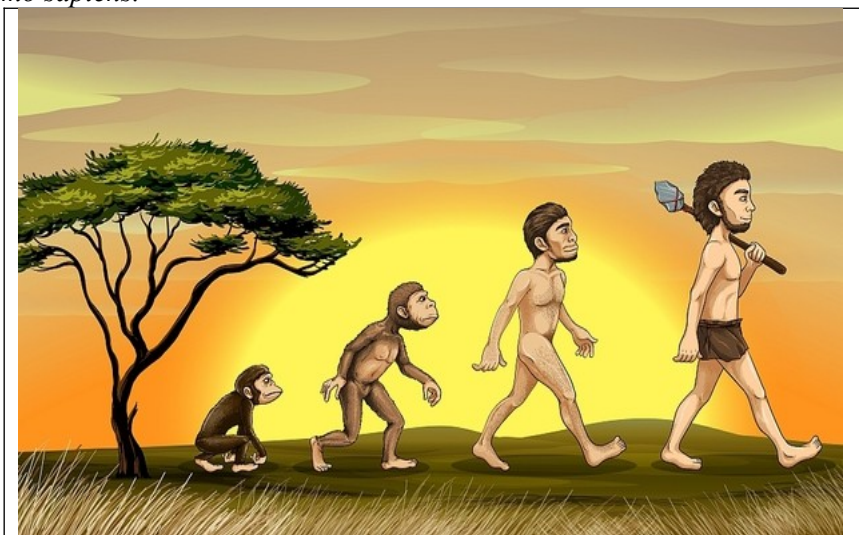
În anul 1912, a fost descoperit, într-o zonă cu pietriș din satul englez Piltdown (comitatul Sussex), craniul unui hominid cu creier de mari dimensiuni. *Omul din Piltdown* a fost prezentat comunităților științifice europene și americane ca o dovadă a faptului că strămoșul, cu creier de mari dimensiuni al omului, s-a dezvoltat în Anglia. Craniul din Piltdown a devenit un etalon evolutiv: prin compararea cu acesta, fosilele descoperite recent erau evaluate și catalogate ca aparținând unor hominizi mai puțin evoluți. (Cynthia Stokes Brown, 2009: 64). La patruzeci de ani, după descoperirea *omului din Piltdown*, s-a dovedit că a fost o pistă falsă, deoarece acel craniu era un fals.

1.3.3. Galeria lui Homo: *Homo erectus*, *Homo sapiens*, *Homo Habilis*

Genul *Homo* îi include pe strămoșii direcți ai omului. Aceștia au apărut în urmă cu 2 milioane de ani, sub forma lui *Homo habilis*. Acesta semăna cu *Afarensis*, cu mențiunea că avea creierul mai voluminos. Elementul următor, în seria *homo*, este *Homo Erectus*. Acesta a apărut în urmă cu 1,6 milioane de ani. Timp de 500.000 de ani, *Homo Erectus* a evoluat spre *Homo Sapiens*.

Cu genomul uman Comparând cel al cimpanzeilor, au Oamenii de știință o reușit Să întocmească o Lista parțială genelor SPECIFICE Oamenilor. Între acestea, se AFLĂ pentru AUZ genele ȘI vorbire, pentru genele RESPONSABILE Dezvoltarea creierului, de îngrijire a permis identificarea Cele de îngrijire a mirosurilor ȘI Cele coordonează Formarea oaselor.

Maimuța antropoidă, considerată a fi strămoșul îndepărtat al omului, a suferit o mutație singulară, iar rezultatul ei a fost un hominid (un primat biped) care a reușit să supraviețuiască. Ulterior, în familia hominizilor, s-au produs alte mutații singulare, iar cele care se dovedeau avantajoase pentru supraviețuire erau păstrate. Șirul acesta de schimbări a dus în cele din urmă la apariția lui *Homo sapiens*.

Figură: Evoluția-umană

Sursa: <http://www.descopera.ro/dnews/11740037-omul-nu-se-trage-din-maimuta-o-noua-descoperire-infirma-teoriile-acceptate-despre-evolutia-umana>

1.3.1. Homo Habilis

În urmă cu aproximativ două milioane de ani, a apărut *Homo habilis* („omul îndemânatic”). Acești oameni-primate, a căror înălțime era de aproximativ un metru și douăzeci de centimetri, aveau un creier mai dezvoltat. În timp ce creierul cimpanzeilor avea un volum de 300 până la 400 de centimetri cubi, cel al lui *Homo habilis* ajunsese la un volum de 600 până la 800 de centimetri cubi.

Întrucât, nu se mai foloseau mâini atunci când mergeau sau se răuceau hominizii din specia *Homo habilis*, au început să-și confecționeze unelte, ceea ce a dus la dezvoltarea creierului acestora. Ochii lui *Homo habilis* încercau să vadă mai departe, ceea ce, de asemenea, a contribuit la dezvoltarea creierului lor. Copiii lor, care, de asemenea, aveau creierul mai mare, se nășteau mai devreme decât la alte primat, pentru a putea trece prin canalul nașterii, și de aceea aveau nevoie de o perioadă prelungită de îngrijiri. Acest lucru a condus la intensificarea relațiilor dintre adulți. Creierul mai voluminos a oferit acestor hominizi avantajul confecționării primelor unelte din piatră și pe cel al unei cooperări mai largi, deși capacitatea de a vorbi avea să se dezvolte mult mai târziu. Odată cu apariția lui *Homo habilis* se pune în funcțiune circuitul evolutiv bazat pe interacționarea mână-ochi-creier.

Homo habilis a fost primul vânător tropical diurn, primul consumator de cadavre de animale. Se presupune că aproximativ 10% dintre calorile de care aveau nevoie erau obținute din consumul de carne. Acest aspect este extrem de important, deoarece modul de viață al mamiferelor este determinat, în mare măsură, de ce anume mănâncă.

1.3.2. Homo Erectus

Homo erectus a fost primul hominid care a ajuns în estul Asiei, unde a suferit o serie de transformări specifice pentru a se adapta la mediul forestier, din zonele cu climă tropicală și temperată. Spre deosebire de hominizii care trăiau în zone cu vegetație predominant ierboasă, cei care trăiau în păduri erau nevoiți să se deplaseze neîncetat în căutarea fructelor zemoase și a celor cu coajă. Hominizii pădurilor nu-și confecționau uneltele din piatră, ci numai din bambus și lemn, iar acestea nu au putut fi descoperite în siturile arheologice.

Homo erectus era destul de asemănător cu ființele umane de astăzi. Hominizii din această specie confecționau săgeți din lemn și ciopleau pietre sub forma unor toporașe de mână. Este posibil să fi vânat animale mari, ceea ce necesită unelte perfecționate și o strânsă colaborare socială. În ceea ce privește exercițiul vorbirii, cel mai probabil că aveau o vorbire rudimentară. Ei au făcut unul dintre pașii cei mai importanți din evoluția umanității în momentul în care au început să folosească focul. După ce a început să folosească focul, *Homo erectus* a făcut un alt pas important. Unii dintre acești hominizi au părăsit mediul calduros al Africii pentru prima oară, luând cu ei focul și folosindu-l pentru a se apăra de frig. Acest eveniment s-a produs în urma cu 700 000 până la 1,2 milioane de ani, în timpul unei perioade calde și umede, când cantitatea de precipitații, din deșertul Sahara, era suficient de mare încât să permită traversarea lui în siguranță. Grupurile de hominizi au părăsit continentul, traversând porțiunea de uscat ce lega Africa de Asia, și au ajuns pe actualul teritoriu al Arabiei Saudite.

În cele din urmă, *Homo erectus* a ajuns în Orientul Apropiat și în Europa, în anumite zone din nordul Asiei și în regiunile tropicale din sudul și sud-estul Asiei. Ei nu puteau trăi în zone din nordul Asiei și în regiunile tropicale din sudul și sud-estul Asiei. De asemenea, nu puteau trăi în zone extrem de friguroase, cum erau cele mai multe regiuni din nordul Eurasiei. *Homo erectus* nu a ajuns nici în Australia, nici în America. La fel ca și celelalte animale, Hominizii au întreprins călătorii prin lume. Călătoreau cu o viteză de aproximativ 16 kilometri pe an. Se știe că, în perioada în care a trăit *Homo erectus* a dispărut tigrul cu colți-sabie, ceea ce ne-ar putea îndreptăți să credem că hominizii au început să influențeze mediul în care trăiau. Se presupune că hominizii ar fi plecat din Africa în urmă cu 1,8 milioane de ani, iar după ce s-ar fi dezvoltat și ar fi dat naștere speciei *Homo erectus* în Asia, s-ar fi întors pe continentul African.

Procesul de evoluție umană a fost un proces foarte complex, care a implicat, atât deplasarea multor populații pe o perioadă îndelungată de timp, cât și numeroase extinderi și restrângeri ale comunităților de hominizi din diferite regiuni ale globului.

1.3.3. Homo Sapiens – Procesul de colonizare

Se pare că *Homo sapiens* nu a ajuns în Europa, decât în urmă cu 40 000 până la 60 000 de ani, deși se afla în estul Mediteranei, încă de acum 90 000 de ani. Această întârziere are câteva explicații. Una dintre ipoteze este că *Homo sapiens* a avut nevoie de acest timp ca să se adapteze la temperaturile mai scăzute decât cele din savane. Oamenii au rămas în estul Mediteranei, până când și-au dezvoltat abilitățile necesare pentru a rezista la frig: confecționarea unor haine și adăposturi mai rezistente și perfecționarea tehnicilor de vânătoare impusă de faptul că fructele zemoase și cele cu coajă se găseau mai greu. În timpul unei scurte perioade de încălzire a climei, care a avut loc în urmă cu 40 000 până la 50 000 de ani, *Homo sapiens* a reușit să ajungă în sudul Europei (nordul continentului european era

încă acoperit de ghețari). Când clima s-a răcit din nou, *Homo sapiens* din sudul Europei, cunoscut sub numele de *omul de Cro-Magnon*, a reușit să se adapteze, dacă nu prin modificări ale corpului, cum s-a întâmplat în cazul *neanderthalienilor*, ci prin folosirea abilităților dobândite de-a lungul evoluției. Care erau relațiile dintre *neanderthalieni* și *Homo sapiens* nu se știe cu exactitate, putem doar să ne imaginăm acest lucru. Se știe doar că, au conviețuit în Orientul Mijlociu și în centrul și vestul Europei. La un moment dat, cercetătorii au presupus că oamenii și neanderthalienii se puteau împerechea, întrucât sunt clasificați ca subspecii ale aceleași specii, dar geneticienii, zilelor noastre, nu cred că *Homo sapiens* și-a amestecat genele cu cele ale *neanderthalienilor*. E posibil ca două grupuri să se fi aflat în conflict. Or, s-ar putea ca oamenii și *neanderthalienii* să fi avut rate ale mortalității diferite, datorită deosebirilor existente la nivelul abilităților de adaptare. Presupunând că diferența dintre ratele mortalității erau de 1% în favoarea oamenilor, este posibil ca neanderthalienii să fi dispărut de-a lungul a treizeci de generații, adică într-un singur mileniu. Dar, oricare ar fi explicația, cert este că, în urma cu 32 000 până la 34 000 de ani, *omul de Cro-Magnon* devenise singura specie de hominizi din Europa.

În timp ce, unele grupuri de *Homo sapiens* s-au împrăștiat spre vest, ocolind Mediterana și ajungând, în cele din urmă, în sudul Europei, este posibil ca altele să fi plecat spre est, pentru a ajunge în sud-estul Asiei. Deocamdată, nu există fosile care să dovedească această deplasare. Nu se știe cum a colonizat *Homo sapiens* sud-estul Asiei, insulele din Indonezia și continentul pe care geologii îl numesc Sahul.

Colonizarea continentului Sahul constituie prima călătorie pe mare întreprinsă de oameni. În urmă cu 20 000 de ani, la apogeul perioadei glaciare, distanța care separă continentul Sahul de cea mai apropiată porțiune de uscat, era de aproximativ 100 de kilometri. Se pare că primele colonizări au fost rezultatul unor călătorii - unele întâmplătoare, altele deliberate – întreprinse de grupuri mici de oameni cu ajutorul unor plute de bambus. Aceste călătorii, care durau cel puțin șapte zile, trebuie să se fi petrecut de-a lungul a sute de ani. Se știe că mare parte din teritoriul Noii Guinee și al Australiei a fost locuit de grupuri de *vânători-culegători*, începând, din urmă, cu cel puțin 40 000 de ani, dar este posibil ca aceștia să fi ajuns acolo, chiar în urmă cu 50 000, până la 60 000 de mii de ani. Acești primi coloniști ai Australiei și Noii Guinee au fost cei dintâi oameni care au construit ambarcațiuni capabile să străbătă suprafețe întinse de apă.

Colonizarea centrului Asiei, Chinei și Siberiei a fost un proces complex, care, nu a fost încă înțeles, pe deplin, de către oamenii de știință.

Colonizarea celor două Americi a reprezentat ultima etapă a procesului lent de răspândire a oamenilor: au pornit din Africa și s-au stabilit mai întâi în alte regiuni cu climă temperată și continentală, apoi în zonele glaciare din nordul Eurasiei, iar în cele din urmă au populat noi continente. În urmă cu 11 000 de ani, *vânătorii-culegători* se împrăștiaseră deci în toate colțurile celor două Americi. La fel ca și ceilalți oameni, care colonizau Pământul, erau inventivi și îndemânatici, așa cum era necesar să fie pentru a putea supraviețui.

Colonizarea ultimelor insule nelocuite a fost întreprinsă de polinezieni, care au navigat până în Tonga și Samoa, în urmă cu aproximativ 3 000 de ani, până în Insulele Marchize, Râpa Nui (Insula Paștelui) și Hawaii, în urmă cu aproximativ 1 500 de ani, și până în Noua Zeelandă, în urmă cu aproximativ 1 200 de ani. Insula Madagascar a fost colonizată de indonezieni, tot în urmă cu aproximativ 1 200 de ani.

De-a lungul procesului de colonizare a planetei, început în Africa, *Homo sapiens* a rămas o specie unitară. Deși au trecut 100 000, până la 200 000 de ani, de când oamenii au plecat din Africa, *Homo sapiens* nu s-a divizat în mai multe specii, spre deosebire de cimpanzei, care s-au separat în două specii (despărțite de fluviul Congo), în urmă cu două milioane de ani. Oamenii, descendenți ai unor primare arboricole, și-au făcut apariția, în estul Africii în urmă cu 100 000 până la 190 000 de ani, apoi au plecat de pe continentul african și au colonizat întreaga lume, adaptându-se la cele mai aspre condiții climatice de pe glob și devenind forma de viață dominantă în toate regiunile unde s-au stabilit.

Așadar, omul a apărut în urmă cu doar 100 000 până la 200 000 de ani, dar strămoșul nostru imediat, *Homo erectus*, a avut nevoie de o evoluție de 1,4 milioane de ani, pentru a da naștere lui *Homo sapiens*, iar separarea liniei evolutive a hominizilor de cea a maimuțelor antropoide, pornind de la strămoșul comun, s-a petrecut cu trei, până la patru milioane de ani în urmă.

1.4. Vânătorii-culegători

C. S. Brown (2009) ajunge la concluzia că, oamenii de acum 30 000 de ani, se află la o distanță de doar 1 200 de generații de noi. Raționamentul autoarei se întemeiază pe un calcul simplu și anume, că, dacă ne gândim că o nouă generație apare o dată la douăzeci și cinci de ani, atunci, într-o sută de ani, se succed patru generații, în 1 000 de ani, patruzeci, în 10 000 de ani, 400, iar în 30 000 de ani, 1 200 de generații. (Cynthia Stokes Brown, 2009: 73).

Vânătorii-culegători, numiți uneori și „strângători de hrană”, trăiau în grupuri. Acestea erau grupuri suficient de mari încât să se poată apăra și să permită diviziunea muncii, dar, în același timp, suficient de mici încât să nu epuizeze rezervele de hrană de pe teritoriul unde locuiau. Grupurile aveau mărimi diferite, în funcție de nivelul resurselor de hrană, putând cuprinde de la 10-20 până la 10-100 de indivizi. Uneori, aceste grupuri se uneau, însă nu puteau rămâne împreună o vreme îndelungată, deoarece nu aveau la dispoziție suficientă hrană. Istoricii susțin că până în urmă cu aproximativ 20 000 de ani, un astfel de grup nu cuprindea niciodată mai mult de 500 de persoane. (G. Blainey, 2002: 12).

În general, despre aceste grupuri de oameni se știe că aveau o viață nomadă, mutându-se, din loc, în loc atunci când animalele migrau sau când se terminau resursele de hrană vegetală. Itinerarul urmat de grupurile umane depindea de structura mediului geografic. Astfel că, în timpul verii, să fi rămas mai multe luni într-un singur loc, iar primăvara și toamna se mutau mai des. În timpul verii, se adăposteau în peșteri, situate în apropierea unor zone populate de animale. Unele grupuri, precum cele de pe coasta Pacificului din America de Nord, își puteau stabili așezări permanente, deoarece în regiunea în care locuiau se găseau rezerve mari și constante de somon și alte animale acvatice. Probabil că regimul alimentar al oamenilor varia de-a lungul anului, exceptând zonele cu climă extremă, precum regiunile arctice, unde eschimoșii mâncau doar carne de vânat. Din felul în care trăiesc, *vânătorii-culegători*, din prezent, ajută să ne facem o idee despre modul lor de viață, din urmă cu 10 000 până la 30 000 de ani. Fie că trăiesc în regiunile arctice, în deșert, sau în zone tropicale, *vânătorii culegători*, din ziua de azi, au încă multe trăsături în comun cu predecesorii lor, încât antropologii cred că pot face generalizări pornind de la modul lor de viață, pentru a reconstitui felul în care oamenii trăiau în urmă cu 10 000 până la 30 000 de ani. (M. Ehrenberg: 1989, 15-18, și Pagan, op. cit., 66-69).

În privința structurii sociale, aceasta este simplă și egalitaristă, fără alte categorii și ierarhii în afară de cele impuse de vârstă, sex, înrudire și realizările personale. Se pare că diferențierea socială în funcție de aceste criterii este prezentă în toate comunitățile umane. De asemenea, împărțirea hranei cu semenii este un comportament natural al omului. (M. Ehrenberg: 1989, cap.2).

Rămășițele uneltelor, care datează din cei 20 000 de ani care, au precedat dezvoltarea agriculturii au dat la iveală o creștere uimitoare a calității, cantității și creativității. Înaintea acestei perioade, uneltele din piatră (mai ales topoare de mână și lame din piatră cioplită) erau de dimensiuni mari. După aceea, oamenii și-au confecționat unelte mai subțiri, precum cuțitele din piatră cu două tăișuri, iar în cele din urmă, aceste cuțite au fost folosite ca proiectile sau vârfuri pentru săgeți. În peștera din Lascaux (Franța), arheologii au găsit urmele lăsate într-un strat de argilă de o funie realizată prin răsucirea a trei șuvițe, care datează din urmă cu 17 000, până la 20 000 de ani. Dacă știau să împletească funii, înseamnă că știau să-și confecționeze plase de prins pește, lațuri și capcane. Tot în această perioadă au apărut și inovațiile casnice. Oamenii au început să construiască vetre din pietre și lămpi pentru iluminarea peșterilor, de cele mai multe ori, aceste lămpi erau confecționate din bucăți de calcar prevăzute cu o adâncitură în care se puneau seu topit. Acele de cusut, făcute mai ales din os și fildeș, prevăzute cu o gaură pentru fir, au apărut în urmă cu aproximativ 20 000 de ani. Dacă știau să împletească funii, înseamnă că puteau să-și confecționeze plase de prins pește, lațuri și capcane.

În timpul perioadei în care au predominat vânătoarea și culesul, numărul oamenilor a rămas relativ constant. Rata mortalității infantile era ridicată și probabil că femeile nașteau un copil o dată la patru-cinci ani. Acest interval mare dintre nașteri avea o explicație naturală: mamele își alăptau copiii câțiva ani, întrucât nu dispuneau de lapte din altă sursă, or, alăptarea duce, de obicei, la întreruperea ovulației. Pe lângă această explicație, mai existau, cu siguranță, și alte mijloace prin care *vânătorii-culegători* realizau controlul nașterilor: infanticidul (mai ales al unuia dintre gemeni); abținerea sexuală și folosirea unor plante pentru a provoca avortul sau pentru a împiedica fecundarea. În acea perioadă, fertilitatea era scăzută și datorită faptului că nu se găsea suficientă hrană. În timp ce femeile pregăteau mâncarea, copiii se jucau. Când se făceau mai mari, ei dădeau o mână de ajutor la strângerea semințelor și a fructelor și în prinderea șopărelor și broaștelor.

Ținem să precizăm că, dacă timp de mai bine un secol, aceasta era teoria științifică agreată de mediul științific de specialitate, astăzi, în lumina ultimelor cercetări făcute pe fosile descoperite și supuse studiului, par să schimbe datele lucrurilor. Cercetările ultimelor decenii par să prezinte o teorie aflată la polul opus celei menționate anterior. Conform noului parcurs, omul modern nu numai că nu a evoluat din hominidii menționați, ci, dimpotrivă, acesta a fost contemporan cu aceștia.

Unitatea de învățare 3. (UI 3.)

1.5. Câteva teorii ale nașterii universului

1.5.1. Teoria candelabrului

În ceea ce privește originea omului actual, până de curând, oamenii de știință erau împărțiți în două tabere. Una dintre tabere susține că strămoșii noștri imediați au evoluat independent și în paralel în diferite regiuni ale globului. Aceasta ipoteză este cunoscută sub denumirea de *Teoria candelabrului*. Cea de-a doua tabără vorbește despre o teorie cunoscută sub denumirea de *Arca lui Noe*. Potrivit *Teoriei candelabrului*, ramurile dezvoltării umane se aseamănă cu brațele unui candelabru, în sensul că oamenii au aparut în mai multe regiuni ale globului și au început să se diferențieze din punct de vedere genetic, în urmă cu cel puțin 700 000 de ani. Potrivit celor care susțin teoria denumită *Arca lui Noe*, oamenii au apărut în Africa în urmă cu 100 000 până la 200 000 de ani, apoi au populat întreaga lume, iar diferențierea lor genetică s-a produs mult mai recent. *Teoria candelabrului* avea mulți susținători în perioada când cele mai multe fosile de hominizi proveneau din Europa, Orientul Apropiat și Asia.

1.5.2. Teoria creaționistă

Creaționismul este o credință care afirmă că Universul este rezultatul implicării voinței unei forțe divine. De-a lungul timpului, diferitele popoare ale lumii au creat o sumedenie de mituri pentru a explica originea lumii.

Potrivit unui sondaj Gallup, în 1997, aproape jumătate din populația americană, mai precis, procentul este de 44% dintre americani cred că Dumnezeu a creat omul într-o formă foarte asemănătoare celei de azi, în urmă cu aproximativ 10 000 de ani. Doar 10% dintre ei susțineau că evoluția s-a desfășurat fără contribuția lui Dumnezeu. Celălalt procent de oameni credeau că, într-un fel sau altul, Dumnezeu a călăuzit procesul evolutiv. (Cynthia Stokes Brown: 2009, 71).

Poporul român, fiind un popor eminent creștin, crede cu tărie că apariția și evoluția omului se datorează contribuției lui Dumnezeu, Creatorul omenirii și al Universului. Așadar, adepții tradiției religioase precum și cei ai celei iudeo-creștine susțin că Dumnezeu a creat lumea, așa cum o cunoaștem acum, cu doar câteva mii de ani în urmă. Aceștia sunt cunoscuți sub numele de „creaționiști”, iar teoria lor este numită „vechiul creaționism”.

De-a lungul timpului, au existat și ale teorii creaționiste. De exemplu, există un așa numitul „noul creaționism”. Acesta acceptă descoperirile astrofizicii și geologiei moderne, dar nu și pe cele ale biologiei, în sensul că resping evoluționismul. Alți creaționiști acceptă anumite părți ale evoluționismului, dar resping ideea continuității evolutive existente forme de viață extrem de diferite și, în special, legătura evolutivă dintre oameni și primat. Întrucât sunt familiarizați cu primatele, mulți africani cred că oamenii descind din ele, dar această idee nu a fost acceptată nici de creștini, nici de islam.

1.5.3. Teoria evoluționistă

1.5.3.1. Evoluționismul și Charles Darwin

De-a lungul istoriei, filosofi, ecleziaști și oameni de știință au încercat să explice originile și varietatea speciilor de pe Pământ din perspectivă evoluționistă.

Conceptul de *evoluție* trimite la un fenomen fundamental în biologie, la o ipoteză testabilă pe calea experimentală, care a fost dovedită și prin care se explică apariția diferitelor tipuri de plante, animale precum și a altor forme de viață, de pe Terra, prin modificarea altor tipuri pre-existente. Diferențele între acestea fiind datorate unor modificări produse în generațiile succesive. Primele dovezi în sprijinul *teoriei evoluționiste* au fost acelea provenind din studiile comparative de morfologie ale speciilor existente și din studiul fosilelor (paleontologie). Cantitatea de informație despre istoria evoluționistă, prezentă în ADN-ul viețuitoarelor, este nelimitată. Explicarea evoluției constituie o teorie științifică. Potrivit acestei viziuni, preistoria este considerată a fi începutul

procesului de antropogeneză (transformarea unor specii de maimuțe antropoide în oameni) și a durat până la apariția scrisului sau a primelor state. Antropologia prezintă, astăzi, o variantă aproape unanim acceptată de lumea științei, cu privire la procesul evolutiv al ființei, fiind teoria cea mai bine documentată arheologic.

În biologie, evoluționismul reprezintă un proces complex prin care caracteristicile organismelor vii suferă transformări pe parcursul mai multor generații. Știința evoluționismului caută să înțeleagă mecanismele biologice care au declanșat schimbarea plantelor și animalelor de acum mii și mii de ani până la rezultatul din zilele noastre.

Sprijit de mentorii săi: Henslow, reverendul John S. Henslow și cunoscutul naturalist Robert Fitzroy, omul de știință denumit Charles Darwin a reușit să plece, pe 27 decembrie 1831, la bordul navei Beagle (în Țara de Foc, Chile, Peru și Insulele Galapagos) într-o expediție foarte importantă pentru lumea științei. În acest voiaj, Darwin începe să lucreze la formularea *teoriei evoluționiste*. Conform teoriei lui Darwin, toate formele de viață au evoluat datorită procesului de selecție naturală. *Originea speciilor prin selecția naturală sau păstrarea raselor favorizate în lupta pentru existența* a apărut în 1859. Materialist și dialectician, el a demonstrat primul, pe baze experimentale, materialitatea lumii vii și a susținut originea animală a omului (*Originea omului și selecția sexuală*, 1871). Concepția sa evoluționistă a avut o influență mare asupra filosofiei cunoașterii. În opinia lui Darwin, viața nu este decât o acerbă competiție pentru supraviețuire pe baza unor resurse limitate, o luptă pentru hrană și teritoriu. În cadrul unei comunități există întotdeauna indivizi înzestrați cu anumite însușiri care îi transformă în favoriți în lupta pentru supraviețuire și reproducere. Aceste însușiri vor fi transmise urmașilor.

O parte importantă a controversatei teorii susține că toate organismele vii, de la bacteriile microscopice, până la plante, insecte, păsări și mamifere, au un strămoș comun. Speciile înrudite au un strămoș în trecut apropiat, iar cele care par să nu aibă nicio legătură unele cu altele au un strămoș în trecut îndepărtat. Animalul cel mai asemănător omului este cimpanzeul. Se crede că ruda lor comună a trăit acum aproximativ 6 sau 7 milioane de ani. Pe de altă parte, strămoșul comun oamenilor și reptilelor ar fi existat acum 300 de milioane de ani.

1.5.3.2. Minusurile teoriei evoluționiste

Teoria lui Darwin a lăsat unele lucruri neexplicate, de exemplu mecanismele care determină schimbările de la o generație la alta. Studiile secolului al XX-lea au completat unele lipsuri odată cu descoperirea structurii genelor și înțelegerea modului în care se reproduc, sunt distruse, sau transmise din generație în generație. De asemenea, metodele statistice au ajutat la explicarea transformărilor care au loc de-a lungul generațiilor în anumite populații. Progresul tehnicii a permis studierea fosilelor, determinarea vârstei lor, caracterizarea mediului în care viețuiau și motivele pentru care au dispărut.

Darwin a introdus, în sistemul său de cercetare, câteva fundamente, care neutralizează și chiar anihilează presupusa proveniență ființei umane din maimuță. Darwin susține că o *specie care evoluează pozitiv, nu va putea niciodată să descindă dintr-o alta, care evoluează negativ*. Or, noi știm că în cazul omului vs. maimuțelor lucrurile au stat astfel. De asemenea, Darwin afirmă că *două specii asemănătoare, dar totuși diferite, ar putea să aibă un strămoș comun, dar nu ar putea proveni una din cealaltă*.

Un pas esențial în raționament acesta ar fi acela al admiterii că selecția darwinistă a creat minunile biologiei, iar teoria creaționistă a creat minunile spiritului, ale sufletului, omul fiind singura ființă înzestrată cu conștiință și suflet. Un alt aspect de diferențiere demn de menționat este că dacă evoluția darwiniană este prin definiție neghidată și fără scop, nu același lucru îl putem spune despre cea creaționistă. Pentru ca evoluția să fie teistă, ea ar trebui să fie ghidată de Dumnezeu. Acest lucru este acceptat inclusiv de către darwiniști. Ei susțin că evoluția ghidată de Dumnezeu este o formă ușoară de creaționism. Prin acest lucru se admite existența unei inteligențe supranaturale preexistente care ghidează evoluția.

1.5.3.3. Verigile din lanțul evoluției de la maimuță la Homo sapiens

Veriga lipsa este un termen folosit, în special, de adepții teoriei creaționiste, pentru a face referire la acel „spațiu gol” între fosilele umane și fosilele primatelor, descoperite până acum. Noțiunea unei fosile om-maimuță a existat, printre cercetători, până în secolul al XX-lea, când s-a demonstrat farsa de la Piltdown. Este un fapt știut că acum avem „o rezerva bogată de fosile intermediare ce leagă oamenii moderni de strămosul comun pe care îl împărțim cu cimpanzeii”

(Dawkins: 2009). La momentul la care Darwin a publicat „Originea Speciilor” (1859) numărul fosilelor descoperite era unul foarte mic, iar modalitățile de datare a fosilelor erau primitive. Mai mult cercetătorii înșiși susțin că fosilizarea este „un eveniment foarte improbabil, iar majoritatea ființelor ce au existat vreodată nu devin fosile”. (Prothero, 2007).

1.5.3.3.1. Tabloul celor 10 verigi din lanțul evoluției de la maimuță la Homo sapiens

10. Australopithecus afarensis

Australopithecus afarensis existat în perioada cuprinsă între acum 3,9 și 3 milioane de ani.

9. Australopithecus africanus

Australopithecus africanus este o specie descendentă din cea din care provenea *Lucy* și a trăit cu trei până la două milioane de ani în urmă. Creierul indivizilor acestui tip umanoid era de dimensiuni mai mari decât cel al lui *Lucy*, iar trăsăturile faciale erau asemănătoare cu cele umane.

8. Paranthropus aethiopicus

Paranthropus aethiopicus a existat cu 2,6 până la 2,3 milioane de ani în urmă. Specia se definește de la un specimen major, *Craniul Negru*, descoperit în Turkana, Kenya și după mandibula căzută a altor câteva specimene, posibil aparținând aceleiași specii. S-ar putea se fie un strămoș al speciei *Paranthropus boisei*, însă are un amestec îndoielnic de trăsături primitive și avansate.

7. Paranthropus boisei

Paranthropus boisei este un hominid străvechi, adesea descris a fi drept cel mai mare din specia *Paranthropus*. A trăit în teritoriile împădurite din preajma savanelor din estul Africii, cu 1,4 până la 2,6 milioane de ani în urmă.

6. Homo habilis

Homo habilis, (omul îndemânatic), a fost numit astfel datorită uneltelor, care s-au descoperit alături de fosilele sale. A existat cu 1,5 până la 2,4 milioane de ani în urmă. Se aseamănă în multe privințe cu *Australopithecus*.

5. Homo ergaster

Homo ergaster, (sau muncitorul) este o specie umanoidă, posibil precursor al oamenilor moderni, care a trăit în sudul Africii, în perioada cuprinsă între acum 1,9 și acum 1,4 milioane de ani. *Homo ergaster* este uneori catalogat și ca subspecie a lui *Homo erectus*, de care se deosebește totuși printr-o cutie craniană mai subțire.

4. Homo erectus

Homo erectus (omul erect) este o altă specie umanoidă preistorică, posibilă precursoare a omului modern. Avea o talie de peste 1,50 m și un volum cranian de 1000 cm³, în medie.

3. Cro-Magnon

Cro-Magnon este unul dintre principalele tipuri de *Homo sapiens*, din Paleoliticul European Superior, asemănător cu omul modern. A trăit cu 40 000 până la 10 000 de ani în urmă. Denumirea de *Cro-Magnon* a fost împrumutată de la numele peșterii aflate în sud-vestul Franței, unde primul specimen a fost descoperit. Arheologii au identificat aceasta fosilă în anul 1868, în peștera *Cro-Magnon* din Les Eyzies, Dordogne, Franța. Scheletul identificat avea aceeași frunte înaltă și aceeași postură zveltă cu cea a oamenilor moderni.

2. Homo neanderthalensis

Homo neanderthalensis a fost o specie distinctă de cea a oamenilor moderni, ce a locuit în Europa și în părți ale Asiei Centrale și de Vest, de acum aproximativ 230 000 de ani până acum 28 000 de ani. Trăsături *neanderthaliene* au apărut în rândul creaturilor umanoide cu 600 000 de ani în urmă, însă caracteristicile complete ale acestei specii s-au conturat acum 130 000 de ani. *Neanderthalienii* au dispărut din Asia în urmă cu 50 000 de ani, iar în Europa de doar 28 000 de ani.

1. Homo sapiens idaltu

A trăit acum aproximativ 160 000 de ani, în timpul Pleistocenului, pe necuprinsul Continentului Negru. Acesta era un hominid asemănător și totuși deosebit de *Homo sapiens*. A fost, pentru multă vreme, considerat o subspecie a oamenilor moderni fiind denumit „idaltu”, ceea ce în limba afarită vorbită în provincia Afar din Etiopia, înseamnă primul născut. Rămășițele sale au fost descoperite, pentru prima dată, în anul 1997, în regiunea Herto Bouri de către antropologul Tim White. (<http://www.descopera.ro/descopera-preistoria/3939410-10-verigi-lipsa-din-evolutia-umana>).

1.5.3.3.2. Veriga lipsă din lanțul evoluției de la maimuță la Homo sapiens

Imaginea scării sau a lanțului sugerează că fiecare verigă sau treaptă este intermediară între cea de deasupra și cea de dedesubtul ei. Așa ca ar trebui să existe o ființă între oameni și primate, așa-zisa verigă om-maimuță. Dar, ambele noțiuni, luate împreună, postulează un fals. Dacă oamenii au evoluat din maimuțe, atunci de ce mai există încă maimuțe? Unde este fosila croco-ratei? Sau poate cea mai importantă, întrebare: De ce oamenii (sau alte specii) nu continuă să evolueze? (pe linia transformărilor morfo-anatomice).

Metafora lui Darwin, pentru felul în care speciile au evoluat din stramoși comuni, este un copac cu mai multe brațe, dar metaforele sale pot fi înșelătoare. Speciile evoluează treptat, prin procese de selecție naturală, care se întind pe durata a milioane de ani. Dar, fiecare specie poate fi considerată o „veriga lipsă”. Există multe grupuri de ființe, care sunt caracterizate de o creștere a complexității, dar sunt și ființe, care sunt caracterizate de o reducere a complexității. Unele pot pierde o întreaga etapă de viață și tot evoluție să se numească.

1.6. Genetica

Disponibilitatea unui set mare de date de probe de ADN, adunate de la aproximativ 1000 de persoane, distribuite în întreaga lume, și de la sute de markeri, au condus la ideea că genetica a condus la descrierea anumitor modele extrem de puternice în distribuția geografică a diversității genetice, la om.

Concluzia la care s-a ajuns este că diferențierea genetică între populații crește, în mod esențial, liniar cu distanța geografică, calculată de-a lungul ținuturilor. Chiar distanța geografică de-a lungul ținuturilor din Africa de Est (se presupune a fi locul de origine a oamenilor moderni) este un excelent predictor al diversității genetice a populației individuale, din întreaga lume. Pe de altă parte, diversitatea genetică scade odată cu creșterea distanței geografice din Africa.

În articolul, „*A Geographically Explicit Genetic Model of Worldwide Human-Settlement History*”, (Hua Liu: 2006, Volume 79), cercetătorii au înmagazinat o multitudine de informații cu privire la datele genetice ale umanității. Modelul analitic surprinde datele genetice ale populației într-un habitat uni-dimensional, pentru a simula procesul de colonizare a lumii de către oamenii moderni și expansiunea populației. Cu toate că procesul de colonizare a lumii de către omul anatomic modern a fost, evident, un proces bi-dimensional, cercetătorii propun un cadrul uni-dimensional, deoarece consideră că doar în interiorul populației se poate realiza acest model de descendență. Cercetătorii și-au bazat studiile pe un procedeu de simulare a evoluției vs. descendenței indivizilor în timpul procesului de colonizare, pentru a putea estima valorile parametrilor responsabili cu cea mai bună potrivire în privința variației în mărime a populației. Calculele s-au făcut pe un număr de 52 de populații, distribuite în întreaga lume. Mai exact, au fost stabilite valorile vârstei expansiunii inițiale, numărul de persoane găsite precum și rata de creștere și a capacității de dem colonizate. Estimările au indicat o expansiune a oamenilor moderni, produsă în urmă cu aproximativ 56 000 ani, pornind de la o anumită populație, sursa de rudenie, aproximativ 1 000 indivizi, și, de asemenea, au relevat rate ridicate ale populației de creștere din cadrul unui spațiu nou colonizat. (Hua Liu, et al., volume 79, 2006: 239).

1.6.1. Genetica în cazul lui *Homo Sapiens*

În lucrarea lui Bryan Sykes, intitulată, „*Cele șapte fiice ale Evei*”, (B. Sykes: 2013) se face analiza ADN-ului mitocondrial, prezent la cele șase clanuri materne, care cuprindeau, în procente, mai mult de 95% din lista europenilor nativi. Mutația genetică în urma căreia a apărut *Homo sapiens* s-a produs la o singură persoană și a fost nevoie de câteva generații ca să poată să apară o populație, care să aibă gena sau genele rezultate în urma mutației. Populația aceasta a început să crească și să se răspândească. Așa s-ar putea explica caracterul unitar al speciei noastre. (Richard Dawkins, 2004: 405).

1.6.2. Variabilitatea

Variabilitatea conduce spre fenomenele care produc diferențele genetice dintre indivizii unei populații, precum și între populații diferite. Sursele principale de variabilitate sunt mutațiile, recombinările genetice (care au loc în meioză, în timpul formării gameților) și migrațiile unor indivizi dintr-o populație în altă populație (după încrucișarea lor se produc modificări în structura genetică a descendenților). Datorită proceselor de variabilitate fiecare individ are o structură genetică unică și caracteristică.

1.7. Rolul eredității

Ereditatea reprezintă proprietatea ființei umane de a transmite urmașilor caracterele sale personale precum și cele ale speciei căreia îi aparține. Acest proces realizează similitudinea biologică dintre părinți și descendenți. De reținut este faptul că părinții transmit copiilor nu caractere, ci informațiile (conținute în genele din gameți) necesare pentru realizarea caracterelor. În acest context, ereditatea este un proces informațional care presupune formarea, stocarea și transmiterea informației ereditare, pentru realizarea caracterului unui individ. Materialul genetic al individului uman îl reprezintă *acidul dezoxiribonucleic*, adică ADN-ul, care este localizat în cromosomi.

1.7.1. Rolul acidul dezoxiribonucleic (ADN)

Încă de la naștere, acidul dezoxiribonucleic (ADN-ul), din corpul nostru conține informații cu privire la ceea ce suntem și totodată „trasează” instrucțiuni clare pentru ceea ce vom deveni ulterior. Aceste așa zise instrucțiuni dau posibilitatea corpului nostru biologic de a „transmite” câteva schimbări. De exemplu, ochii au posibilitatea să-și schimbe culoarea (ochii căprui, la naștere, pot

deveni verzi sau vice versa) sau corpul să se transforme și să se mărească (de la câțiva centimetri cu care ne naștem până la aproape de doi metri înălțime).

1.7.2. Factorii epigenetici

ADN-ul, cu care ne naștem, nu este singurul factor determinant pentru cine suntem și ceea ce vom deveni. Încă din anii 1950, cercetătorii din domeniu au admis faptul că factorii epigenetici (aceștia nu sunt legați de ADN, prefixul „epi” provine din limba greacă și înseamnă „dincolo de”) au o importanță mare în dezvoltarea fiecăruia dintre noi. Astfel, atât codul genetic, cât și mediul în care trăim, (de la habitat până la stilul de viață), sunt primordiali pentru cine suntem și ceea ce devenim.

1.7.3. Neurotransmițătorii și rolul lor în procesarea informațiilor – Influențele răspunsurilor emoționale și cognitive în evoluția umană

ADN-ului și factorilor de mediu li se alătură alte două instanțe, care au un rol important în a decide ceea ce suntem și / sau devenim. După ce au fost apanajul exclusiv al artelor și filosofiei, *emoțiile* și *gândurile* devin obiectul oamenilor de știință în studiul și cercetarea influenței lor în maniera de evoluție a oamenilor. De fiecare dată când gândurile noastre sunt însoțite de emoții, anume moleculele denumite „neuropeptide” (acestea fac parte din mulțimea de transmițători chimici ai creierului), redenumite de către Candace Pert (cercetătoare în domeniul neuro-științelor), „moleculele emoțiilor” declanșează un anumit răspuns fiziologic.

(<http://sbmsintranet.bms.ed.ac.uk/sources/Briefings/Ludwig%20%20Are%20Neuropeptides%20Brain%20Hormones.pdf>, accesat la 09.09.2016)

1.7.4. Neuropeptidele

Neuropeptidele creează o *rețea de comunicare* în ambele sensuri între psihic și somatic, între minte și corp și astfel au fost denumite „substanțe informaționale”. Ele creează un *limbaj*, care formează și ghidează funcțiile celulelor, organelor și diverselor sisteme ale organismului. Gândurile devin emoții, apoi se transformă în neuropeptide. Acestea sunt eliberate în creier și în corp și ne influențează atât dispoziția, cât și funcționarea celulelor. Câteva dintre cele mai cunoscute neuropeptide (până acum cercetătorii au descoperit aproape 100 neuropeptide) sunt endorfinale, oxitocina, adrenalina și cortizolul, hormonul stresului. În fiecare moment, zeci de astfel de neuropeptide sunt eliberate în organismul uman. Starea noastră emoțională predominantă dintr-un anumit moment determină astfel compoziția de neuropeptide eliberate în organism și, astfel, influențează fiziologia acestuia. Cu cât o anume stare emoțională este mai lungă, cu atât este mai mare impactul asupra fiziologiei organismului. Se poate ajunge ca trăsăturile fizice ale unui individ să sufere schimbări vizibile, pe parcursul vieții datorită schimbărilor emoționale. de gândurile și emoțiile noastre. În concluzie, mulți dintre cercetători consideră neuropeptidele ca fiind mecanismele, prin care emoțiile pot afecta deopotrivă funcționarea organismului, cât și amprenta noastră genetică.

1.7.5. Individualitatea bio-psiho-socială

Factorii de mediu socio-economici și psihoculturali au o pondere importantă în formarea individualității noastre bio-psiho-sociale. Ea determină cel puțin două consecințe majore în viața socială. Metodele educaționale în familie și școală trebuie reevaluate. Mediul familial, în care cresc copiii, trebuie să fie unul eminamente cultural. Pentru dezvoltarea lor intelectuală părinții trebuie să le ofere copiilor cultură.

1.7.6. Demonstrarea rolului psiho-geneticii în comunicare

Cei mai mulți dintre oamenii de știință admit o evoluție lentă a facultăților psihice și îndeosebi a inteligenței. Cert este că, prin evoluția sa (în cadrul primatelor), omul reprezintă o mare realizare. El a fost nevoit să-și creeze coduri și limbaje, au fost nevoiți să treacă de la semne și semnale, la o vorbire articulată. Este știut faptul că aparatul fono-auditiv, coardele vocale, limba, cavitatea bucală, cea nazală și urechea au suferit modificări evolutive în timp.

1.8. Concluzii

Istoria originii omului, de pe întreaga planetă, reprezintă memoria experienței din trecut a lui *Homo sapiens*, până astăzi, păstrată în vestigii arheologice, documente scrise sau în memoria individuală/colectivă. Cu toate acestea, originea omului rămâne încă o necunoscută, fiind subiect, așa

cum am arătat, a numeroase controverse istorice, filozofice sau religioase. Încă de la începuturile apariției Omului, istoria omului primitiv este marcată de o lungă perioadă de invenții, care continuă, să se desfășoare, și în zilele noastre, la o scară mai amplă. Una dintre cele mai vechi invenții o constituie scrisul, care a creat infrastructura menținerii și transmiterii informațiilor, a cunoștințelor umane și comunicarea acestora la mari distanțe. Societatea complexă la care s-a ajuns astăzi nu ar fi fost posibilă fără comunicare indiferent de forma sa - scrisă sau orală.

Referințe bibliografice:

- Biblia sau Sfânta Scriptură* (1988), Editura Institutului Biblic și de Misiune al Bisericii Ortodoxe Române, București.
- BICKERTON, Derek: (1995), *Language and Human Behavior*, University of Washington Press, Seattle.
- BLAINEY, G.: (2002), *A Short History of the World*, Ivan R. Dee, Chicago Books.
- BROWN, Cynthia Stokes: (2009), *Istoria lumii de la Big Bang până în prezent*, Editura Litera, București.
- DARWIN: Charles (2007), *Originea speciilor*, Editura Beladi, Craiova.
- DAWKINS, Richard: (2004), *The Ancestor's Tale: A Pilgrimage to the Dawn of Evolution*, Houghton Mifflin, Boston.
- DARWIN, Charles: (1967), *Descendența Omului și selecția sexuală*, Editura Academiei, București.
- DIAMOND, Jared: (1991), *The Rise and Fall of the Third Chimpanzee*, Radius, Londra.
- EHRENBERG: Margaret: (1989) *Women in Prehistory*, University of Oklahoma Press.
- FAGAN: Sarah M. (1992), *The syntax and semantics of middle constructions: A study with special reference to German*. Cambridge: Cambridge University Press.
- HAWKING, Stephen, and Leonard Mlodinow: (2010), *The Great Design*, published by Bantam Book, United States.
- HUA Liu, Franck Prugnolle, Andrea Manica, François Balloux, (2006): *A Geographically Explicit Genetic Model of Worldwide Human-Settlement History*, Volume 79, Issue 2, p230–237, „The American Society of Human Genetics. Published by Elsevier Inc.”
- MARINESCU-Himu, Pagini alese din oratorii greci, Editura pentru literatură, 1969, XI.
- MAYR Ernst Walter, (1970), *Populations, Species, and Evolution*, Belknap Press World.
- RELETHFORD John H: (1994) *The Human Species: An Introduction to Biological Anthropology* (ed. a II-a). Mayfield Publishing).
- SYKES, Bryan: (2013), *Cele șapte fiice ale Evei*, Editura Art, București.

Exerciții

1. . Dezbateți *Teoria-M* și teoria *Big Bang*-ului .
2. Aduceți un argument pro vs. unul contra în privința „teoriei *Big Bang*-ului”.
3. Aduceți un argument pro vs. unul contra în privința teoriei evoluționiste.
4. Dezbateți: ce anume a apărut mai întâi: mersul biped sau creierul mai mare? Argumentați.
5. Ce rol au neurotransmițătorii, în procesul evolutiv al omului?
6. Ce rol are psihogenetica în comunicare?
7. Polemica Stephen Hawking vs. Rowan Williams.

MODULUL II. ERE ÎN ISTORIA COMUNICĂRII CUM NI SE PREZINTĂ MODULUL

Epocile dezvoltării umane.

McLuhan- Logan	Walter Ong	Neil Postman	Gregory Ulmer	Alvin Toffler
Epoca orală	Oralizare primară	Unealtă	Oralitate	1 Primul val Agricultura
Epoca de alfabetizare	Alfabetizare	Tehnocrația	Alfabetizare	2. Al doilea val Tehnologia
Epoca electronică	Oralitate secundară	Tehnologia	Electronic	3. Al treilea val societatea informațională
Epoca Mass-media analogică	Oralitate secundară	Tehnologie digitală analogică	Peter Ludes Pros Klaus Merten	media primară, media secundară și media terțiară
Epoca internetului Blog- Videoblog	Oralitate	Wireless		E-mail Newsleter Blog Video-Blog
Domenii interdisciplinare:		Electronică, Informatică.		

SCOPUL acestui modul este de a dobândi o modalitate științifică de a identifica, descrie și analiza marile epoci din istoria comunicarea umane.

OBIECTIVE:

Parcurgerea acestui modul vă va ajuta să:

Numiți și caracterizați marile **epoci ale comunicării – abordare din perspectiva „Galaxiei Gutenberg”, Marshall McLuhan:**

I. Epoca semnelor și a semnalelor

II. Epoca orală sau epoca vorbirii

III. Epoca scrisului

Tiparul

IV. Epoca electronică

Mass-media

Internetul: BLOG-ul – VIDEO BLOG-ul

Obiective:

Acest modul va ajuta să:

- Înțelegeți rolul fiecărui nou mod de comunicare și impactul pe care acesta l-a avut asupra societății.

- Cunoașteți și să operați cu principale paradigme din științele comunicării: *paradigma funcțională*, *paradigma interpretativă*, *paradigma radical-umanistă*, *paradigma radical-structurală*.

- Înțelegeți rolul celor mai importante teorii cu privire la comunicarea mediatică.

- Cunoașteți premisele apariției societății informaționale

Cuvinte cheie: oralitate, tipar, comunicare digitală, comunicare analogică, internet, blog, video-blog, paradigmă etc.

Unitatea de învățare 4. (UI4.)

2. Epoci în istoria comunicării – abordare din perspectiva „Galaxiei Gutemberg”, Marshall McLuhan

Istoria existenței poate fi explicată în termenii unor *etape distincte în dezvoltarea comunicării umane*, fiecare dintre ele având consecințe comune asupra vieții sociale, individuale și colective. Istoria mijloacelor comunicării datează, la rândul său, din vremuri preistorice. Ea a cunoscut, de-a lungul secolelor, modificări semnificative în domeniul tehnologiilor de comunicare (de la instrumentele de inscripție corespunzătoare până la media și internet). Acestea evoluează în tandem cu schimbări în sistemele politice și economice, precum și, prin extensie, sisteme de putere. Comunicarea poate varia, de la procese foarte subtile de schimb, la conversații complete și comunicarea în masă.

Numele lui Marshall McLuhan este unul care merită să fie reținut de către documentele care atestă date și ipoteze importante din istoria comunicării umane. Pe lângă M. McLuhan amintim și alți cei mai populari teoreticieni și critici ai culturii precum: G. Tarde, T. S. Eliot, O. Spengler, D. H. Lawrence sau H. Marcuse. În conformitate cu gândirea abordată de teoreticienii curentului Școlii de la Toronto, printre care Marshall McLuhan și Harold Innis, istoria comunicării umane s-a împărțit în trei mari perioade distincte, corespunzătoare celor trei epoci de comunicare.

Prima epocă, aceea a tradiției orale, se întinde de la începuturile omenirii, cunoscută sub numele de era cuneiformă, derulată în urmă cu cinci mii de ani, în urmă. Cea de-a doua epocă, alfabetizarea, include perioada de la inventarea scrisului, la descoperirea de energie electrică și utilizarea sa sub formă de telegraf. Vârsta scrisului este subdivizată, la rândul ei în trei perioade: prima începută odată cu apariția simbolurilor scrise, a doua cu inventarea alfabetului fonetic, iar ultima cu inventarea tiparului. Cea de a treia epocă de comunicare este cea a fluxului electronic de informații. Aceasta epocă acoperă perioada de la prima utilizare a telegrafului, din 1844, până în prezent. „Noi trăim astăzi în epoca informației și comunicațiilor, deoarece mass - media și internetul creează instantaneu și în mod constant un domeniu total de evenimente în care interacționează și în care toți oamenii participă”(McLuhan: 1964, 220-248).

Lucrarea lui McLuhan, *Galaxia Gutemberg*, tradusă în mai toate limbile de circulație mondială, a avut un succes răsunător din partea opiniei publice, tocmai pentru totalul devotament al autorului în surprinderea și analizarea celor mai importante momente din evoluția civilizației umane. Lucrarea lui McLuhan discută cu luciditate și intransigență critică, de pe pozițiile unui umanism progresist despre problemele deosebit de grave și de actuale ale civilizației occidentale.

În cartea sa, *Galaxia Gutenberg*, Marshall McLuhan consideră că istoria omenirii se împarte în patru mari etape, criteriul de clasificare fiind mijloacele de comunicare. Aceste patru etape sunt:

1. *Era tribalismului prealfabetic* (faza culturii orale).
2. *Era scrisului*, al cărei început McLuhan îl situează în Grecia antică, după Homer.
3. *Era tiparului* (1500-1900).
4. *Era electronică*, specifică epocii moderne și care se află în plină desfășurare.

Conform altor cercetători, cele patru etape se reduc la trei tipuri fundamentale de cultură (în funcție de tehnicile de comunicare utilizate), și anume:

1. *Cultura orală, tribală, mitică*, al cărei mijloc de comunicare este vorbirea și care privilegiază, ca simț, urechea. Este etapa ce corespunde „gândirii sălbatice” a lui Lévi-Strauss și „mentalității primitive” a lui Lévi-Brühl.

2. *Cultura vizuală*, care este legată de imprimat și care privilegiază ochiul ca organ de simț. Ea este o cultură mecanică, fragmentară, specializată.

3. *Cultura electronică*, audiovizuală (*Era Marconi*) este un nou tip de arhaism, de tribalism. Aceasta pentru că e o etapă mitică, globală, o reîntoarcere la instantaneitate, sincron și imploziv. Omenirea revine acum la stadiul de culegătoare de bunuri, de data aceasta sub formă de informații; „marfa centrală este informația și bunurile tangibile sunt pure accesorii ale mișcării informațiilor”(Ion Haineș, *Introducere în teoria comunicării*, Editura Fundației „România de Măine”, București, 1998: 27).

Ca și Lévi-Brühl, McLuhan insistă asupra separării nivelurilor afectiv-obiectiv. Vederea devine anestezic în raport cu celelalte simțuri. Consecințele societății alfabetizate sunt individualismul, centralismul și raționalismul. Simțurile restabilesc între ele o coexistență rațională, deși se manifestă o

predominanță a urechii. Această cultură este, în opinia lui McLuhan, o cultură superioară, legată îndeosebi de utilizarea televiziunii, ca mijloc de comunicare. Se manifestă o distanțare de individualism și de cosmopolitism și o revenire la „tribalism”; „lumea tinde să devină o mare familie, un sat global”. (Gina Stoiciu, *Orientări operaționale în cercetarea comunicării de masă*, Ed. Științifică și Enciclopedică, București, 1981: 31-32).

În lucrarea sa, McLuhan pornește de la presupunerea că există o condiție ideală a omului, condiție în care toate simțurile sale se află într-o ideală armonie. Această asumție comportă, în zilele noastre, următorul amendament: percepția umană se află într-o continuă schimbare.

2.1. Epoca semnelor și a semnalelor

Epoca semnelor și a semnalelor a început cu mult înainte ca strămoșii noștri primitivi să meargă în poziție verticală. Primul sistem de comunicare al ființelor umane era deosebit de limitat. Oamenii primitivi reușeau să comunice într-un mod care nu se prea deosebea de felul de comunicare al animalelor. Sunetele pe care puteau să le producă, din punct de vedere fizic, precum și prin mișcările și poziția corpului erau niște țipăte și mormăituri, cu care reușeau să transmită mesaje cu conținut extrem de simplu. Ca de exemplu, aceștia puteau să-și semnalizeze prezența, când se aflau în preajma vreunui pericol. Datorită ritmului scăzut de generare, transmitere și recepționare a mesajelor, eficiența comunicării era și ea foarte scăzută. Acest prim sistem de comunicare nu permitea transmiterea și recepționarea unor seturi de semnificații lungi și complexe. Limitarea aceasta a avut implicații majore asupra proceselor de gândire și mai cu seamă asupra naturii calității vieții lor sociale.

Rămășițe ale acestei epoci s-au păstrat și pot fi observate și astăzi prin diferite semne indicatoare. De exemplu în jocurile sportive, se regăsesc și în zilele noastre indicii ale acelei perioade (fluierături, semnale ale membrilor superioare etc.). De asemenea, semne se întâlnesc și în utilizarea codului rutier.

2.2. Epoca orală sau epoca vorbirii

Primul dintre cele trei stadii fundamentale ale culturii, enunțate de McLuhan este *cel oral*. Prin natura sa, omul este foarte bine adaptat pentru corelarea diferitelor tehnologii, întrucât sistemul său senzorial funcționează în mod normal *în stare de sinteză*. Confruntat cu tehnologiile sale, omul le interiorizează și le reintroduce în sistemul deschis al senzoriului său, în scopul asimilării și înțelegerii lor. Omul poate fi conceput astfel ca o ființă perpetuu implicată într-un proces dialectic de „metabolism” (asimilare-dezasimilare) cultural : își „exteriorizează” simțurile sale sub forma diferitelor tehnologii sau mijloace de comunicație și le „interiorizează” apoi în scopul menținerii echilibrului și armoniei caleidoscopice dintre simțuri. Dificultatea apare atunci când omul descoperă un mijloc destul de puternic spre a își impune dominația asupra celorlalte forme de exteriorizare a simțurilor. Un exemplu tipic îl constituie *vorbirea*. Organizând vocal o mare parte din experiența perceptuală și cognitivă a omului, vorbirea a suprasolicitat câmpul auditiv al senzorialității, încât acesta a tins să monopolizeze funcțiile celorlalte simțuri și să devină dispozitivul principal de transpunere într-o formă unică a tuturor fenomenelor senzoriale. Prin aceasta, raportul dintre simțuri suferă un număr de mutații. Individul nu mai receptează lucrurile în același fel. Interacțiunea simțurilor omeneste este un proces pe care doar anestezia îl poate suspenda. Or, fiecare simț este în măsură să joace rolul unui anestezic în raport cu celelalte, când este absolutizat. Rezultatul va fi ruperea echilibrului dintre simțuri. Consecința acestui lucru fiind o pierdere a identității și o specializare inegală a simțurilor.

2.2.1. Limbajul transmis în formă de joc de șoapte

Comunicarea începe cu limbajul. Limbajul este capacitate distinctivă care a făcut posibilă evoluția societății umane. Cu ajutorul limbajului, orice mesaj, indiferent cât de complex sau nu este, poate fi transmis între oameni. Primul limbaj al omului a fost *strigătul*. Pe o distanță limitată, recordul mondial, consemnat, pentru un mesaj, transmis cu ajutorul strigătului a fost deținut pe o distanță mai mică de 100 de metri. O metodă de a transmite un mesaj, care să ruleze ca un limbaj transmis în formă vorbită, este ceea ce s-a cunoscut sub denumirea de *joc de șoapte chineze*. Această metodă nu este considerată foarte precisă, deoarece mesajul poate ajunge la destinatar în mod distorsionat.

Unitatea de învățare 5. (UI5.)

2.2.2. Primele forme de comunicare non-verbale: *fumul, fluieratul*

Există forme de comunicare, pe distanțe lungi, care nu sunt bazate pe cuvinte. În acest sens, sunt *semnalele de fum* folosite de indo-americieni. Unele sisteme non-verbale sunt mai sofisticate. Limbajul *fluierat* de Gomera, în insulele Canare, este utilizat pentru a comunica prin văi adânci. Limbajul fluierat este bine adaptat la nevoile imediate ale insularilor, dar această formă este incapabilă de a trimite un mesaj precis. Pentru comunicarea, această formă rămâne un gen indispensabilă. Există un mare avantaj pentru un conducător, care putea trimite sau primi un mesaj mai rapid decât rivalii săi.

2.2.3. Oratoria

În secolul V î.Hr., Corax din Siracusa introduce primele elemente de teoria comunicării în cartea *Arta retoricii*, apărută în acea perioadă. O contribuție deosebită la dezvoltarea *oratoriei* a lui Corax constă în faptul că a intuit valoarea persuasiunii și au scos în evidență „*to eikos*” (verosimilul), care constă într-o refacere „noetică” (mentală), a unor situații la care n-am fost martori. (Criticate de Aristotel și Platon). Refacerea care se produce spontan în fiecare dintre noi, după reguli fixe și valabile pentru toate mințile. Rezultă de aici că judecătorul se va afla în ipostaza de a-și da avizul asupra unor fapte pe care nu le cunoaște decât prin datele contradictorii ale părților și ale martorilor, iar convingerea pe care și-o va forma va fi determinată nu de adevăr, ci de imaginea pe care și-o conturează de fiecare dată și pe care i-o sugerează avocatul priceput, iar în ultimă instanță verosimilul. (M. Marinescu-Himu: 1969, XI).

Studiul comunicării este introdus în viața academică greacă alături de filosofie, de către Platon și studenții săi, printre care și Aristotel. În anul 100 î.Hr., filosofi romani, printre care și Cicero, elaborează primul model al sistemului de comunicare.

Pentru Cicero, retorica înseamnă o formă (*oratio*), un subiect (*quaestio*) și o energie (*vis oratoris*). Cicero în „*De oratore*”, (4, 14) vorbește despre importanța filosofiei în formarea oratorului: „Să se considere, așadar, printre cele mai importante lucruri, că fără filozofie nu este posibil să se formeze oratorul pe care-l dorim; (pretindem) nu să existe în aceasta chiar toate cele ce-i sunt necesare, ci să-l ajute așa precum îl ajută gimnastica pe actor.”

Începând cu Aristotel (384-322 î.Hr.), retorica se prezintă ca o metodă de compunere/compoziție a discursului fixată în tipare clare. Pentru Platon (428-347 î.Hr.) retorica este arta care produce convingeri. Filosoful aduce aspre critici la adresa sofistilor pentru disprețul la adresa adevărului și a justiției. Totodată el se concentrează pe analiza problemelor privitoare la structura propozițiilor, la legătura dintre expresiile complexe și cele simple și la posibilitatea negației și a falsului.

În secolele care urmează nu mai este adus nimic nou în teoria comunicării umane. După anul 1600, problemele comunicării reapar în centrul vieții sociale, pe de o parte, datorită diminuării rolului bisericii, ca sursa unică de putere politică, iar pe de altă parte, datorită apariției statelor naționale, a regimurilor democratice și a universităților. Toate acestea contribuie la creșterea libertății de exprimare, la dezvoltarea literaturii și sporirea numărului de publicații.

Despre superioritatea unei culturi orale, ne vorbește Mircea Eliade, în lucrarea sa intitulată *Sacru și profan* (1995). În concepția filosofului român, cultura orală este capabilă să stimuleze și să întrețină *sacrul* ca modalitate existențială a omului.

2.3. Epoca scrisului

Scrierea inaugurează un nou tip de comunicare prin care se diminuează rolul condiționării materiale, fizice, în posibilitatea de a transmite mesaje, prin necesitatea apropierei fizice dintre partenerii de dialog, (pentru transmiterea vs. receptarea mesajelor) și se creează posibilitatea transmiterii unei informații autentice, obiective. Istoria scrisului evoluează de la reprezentări pictografice, la sisteme fonetice, de la reprezentarea ideilor prin imagini / desene, la folosirea literelor, a alfabetului. Istoricii plasează apariția primelor inscripții în Mesopotamia și Egipt, în jurul anului 4000.

Scrierea se deosebește de alte tipuri de notații grafice, prin faptul că aceasta denotă unități lingvistice. Scrierea se diferențiază, astfel, de *mitografie*.

Mitografia reprezintă un sistem semiotic în care notația grafică nu se referă la limbaj, ci denotă reprezentări mentale ale unor obiecte sau evenimente reale. Cele mai cunoscute forme ale

mitografiei sunt notația simbolică (figurativă și / sau abstractă) și pictografia. Notația simbolică, figurativă „nu denotă obiectele pe care le prezintă efectiv (sau analogic), ci se servește de ele (sau de reprezentarea lor analogică) în calitate de tropi pentru ceea ce semnifică aceste obiecte.” Pictografia folosește „desene figurative ca unități de comunicare funcționând la nivelul denotației lor analogice.”

O cerință pentru comunicare eficientă a fost apariția unui sistem de scriere. În acest sens, mesajele sculptate pe piloni de piatră comunică, foarte bine, de-a lungul timpului, de-a lungul secolelor, dar ele sunt o metodă ineficientă de comunicare în spațiu. Mesajul se citește numai în raza spațială în care a fost sculptat; destinatarii săi, în schimb, trebuie să se deplaseze până în raza lui ca să-l primească. Acest lucru a necesitat un alt ingredient din pachetul de comunicare și anume un material de scris portabil, cum ar fi *papyrus*-ul.

Sulurile de papyrus egiptene sunt considerate a fi strămoșul direct al cărților moderne. Papyrusul era făcut dintr-o plantă de trestie ce creștea pe Valea Nilului. Fâșii din coaja acestei plante erau lipite pentru a forma inițial niște foi, care la rândul lor erau lipite pentru a forma un sul considerabil de lung. După un timp apare un nou material din care se fac sulurile: *pergamamentul*.

Un alt *moment* revoluționar, în evoluția scrisului, este reprezentat de apariția *codex*-ului. Acest moment este atestat în perioada romanilor. În locul cojilor de papyrus prinse împreună, una după alta pentru a forma sulul, codexul era făcut din foi puse una peste alta, care se prindeau pe o parte (dreapta sau stânga). Codexul avea câteva avantaje notabile față de sul: permitea o accesare mai facilă a textului și evita rularea și derularea specifică utilizării sulului. În plus, permitea scrierea pe ambele fețe ale foilor. Cercetătorii civilizației antice considera scrisul ca fiind un element de diferențiere între oraș și sat. Satul este definit drept așezarea în care scrierea nu funcționează, nu au loc schimburi de informații scrise, iar orașul, așezarea în care scrierea se folosește pentru a comunica informații și a le înregistra. O asemenea civilizație, în întregime urbană, este cea a sumerienilor, căreia îi este atribuită inventarea scrisului.

Pictogramele au reprezentat următorul pas în evoluția comunicării. Ele au stat la baza cuneiformelor și hieroglifelor, și a început să se dezvolte în sisteme logografice de scriere în jurul anilor 5000 î.Hr. Pictogramele, la rândul lor, au evoluat în ideograme. Ideogramele sunt simboluri grafice care reprezintă o idee. Pictogramele au fost primele în încercarea de a fixa vorbirea, însă acestea erau încă limitate întrucât obiectele erau reprezentate concret dar nu puteau arata articularea frazei. Se trece la ideografie, un sistem de notare a ideilor prin semne care reprezintă obiecte.

- Între 5000 și 4000 î.Hr. apare scrierea cuneiformă, care a fost folosită de sumerieni. S-a răspândit mai apoi în Orientul Apropiat și a devenit scriere de circulație pentru mai multe secole.

- În jurul anilor 3000 î.Hr., apar hieroglifele alături de ideograme și semne fonetice. La început acestea aveau rol artistic, fiind folosite la temple, monumente, statui etc. S-a dezvoltat scrierea fonetică în care fiecare sunet este reprezentat de un simbol.

- Spre sfârșitul secolului XII î.Hr., apare o formă de tranziție între scrierea fonetică și alfabet reprezentată de scrierea feniciană. Aceasta este reprezentată de un sistem de 22 de semne care notau doar consoanele, în timp ce vocalele erau suplinite de către cititor. Alfabetul a cunoscut o permanentă simplificare de când a luat naștere și până acum. Este cea mai evoluată și comodă formă de scriere, utilizată în toată lumea.

2.3.1. Comunicarea prin serviciul poștal

În estimarea lumii antice, serviciul poștal cel mai eficient a fost cel al persanilor. Pus în mișcare de Cir, în aproximativ anul 540 î.Hr., pentru a controla noul său imperiu, cel mai mare cunoscut, până atunci, metoda este mult îmbunătățită de Darius, cu o generație mai târziu.

2.3.2. Poșta imperială: 522-486 î.Hr.

Darius extinde rețeaua de drumuri din imperiul persan, pentru a permite ca trupele însărcinate cu transmiterea informațiilor să se deplaseze pe drumul regal, de la Suza la Sardes, o distanță de circa 2000 de mile (3200 km), cu o viteză mai mare. Existau pentru deplasare, inclusiv stații de deplasare, pentru a transporta un document prin călătoria care se desfășura la interval de o zi. Istoricul grec Herodot se minunase de aceste sisteme de comunicare cunoscute sub denumirea de curierate persane. Prin această metodă, un mesaj putea parcurge distanța de la o destinație la cealaltă, în zece zile, la o viteză de aproximativ 200 mile pe zi. O variantă de transport al documentelor parcurgea drumul /

traseul în jos, prin Siria, pe coasta mediteraneană și Egipt. O altă distanță de drum imperial merge spre est în India.

2.3.3. Mesageria: secolul al XI - lea

Până în ultimele secole, singura modalitate de a crește viteza de comunicare a fost aceea de a îmbunătăți viteza de transmitere a mesagerului. O îmbunătățire majoră a vitezei de comunicare este înregistrată în Orientul Mijlociu, care au găsit, ca pentru anumite circumstanțe, să caute un mesager mai simplu, care să înlocuiască transportul realizat prin intermediul calului și călărețului.

2.3.4. Poșta – porumbel: din secolul al XI - lea

Porumbeii domesticiți sunt metode de transport al mesajelor în Egiptul antic. Crescătoriile de porumbei devin o sursă bună de câștig multe comunități - cum ar fi pentru mănăstirile medievale, în Bagdad, în secolul al XI – lea.

Exercițiu

Care au fost principalele modalități folosite, în epoca civilizației antice, pentru creșterea vitezei de comunicare?

Plusuri și minusuri. Argumentați.

2.4. Epoca tiparului

Difuzarea rapidă și pe scară largă a unui mesaj trebuie să aștepte însă dezvoltarea tiparului. Oamenii de știință din est au beneficiat de tipărituri de mai multe secole, permițând apariția textelor sfinte și au învățat să utilizeze tipăriturile, într-un sens mai larg. Dar sosirea foarte tiparului, în vest, deși mult mai târziu, se dovedește a fi de o mult mai mare importanță. Apariția în Germania, a realizării lui Gutenberg, și anume, tiparul de tip mobil, a însemnat o mare revoluție, un timp de mare vigoare în cultura europeană. Apariția tiparului de tip mobil, se întâmplă să coincidă cu *Renașterea*.

2.4.1. Gutenberg și tiparul în zona occidentală: 1439 - 1457

Marshall McLuhan a afirmat ca inventarea tiparului a determinat intrarea omenirii în ceea ce el a numit „Galaxia Gutenberg”. Răspândirea rapidă a cunoștințelor și modelarea mintală pe care o face cartea fac ca și astăzi, în era audio-video și a internetului, încă să simțim nevoia de a ne apleca asupra unei lecturi.

Unul dintre evenimentele care marchează în mod decisiv secolul al XV-lea și istoria omenirii este inventarea tiparului de către Johannes Gensfleisch zur Laden zum Gutenberg (1398-1468). metalurgist și inventator german născut în orașul german Mainz în familia negustorului Friele Gensfleisch zur Laden, care a adoptat numele de familie „zum Gutenberg” după cartierul în care se mutase familia sa. V. Scholderer, 1963: 9) Tiparul folosit în China, funcționa în felul următor: foile de hârtie erau presate de blocuri de lemn în care fuseseră gravate textul și ilustrațiile. Presa fixă a fost folosită în Asia de Est cu mult timp înaintea lui Gutenberg, în China secolului al XII-lea existând un număr destul de mare de biblioteci în care se aflau zeci de mii de cărți tipărite. Cel mai vechi document tipărit păstrat până în ziua de azi este o lucrare religioasă budistă descoperită recent în Coreea și datată ca fiind din anul 751 d.Hr. Cea mai veche carte tipărită prin complicatul procedeu al tiparului din lemn și păstrată până azi, „Sutra de diamant”, a fost tipărită în anul 868. Presa cu caractere mobile a fost inventată în anul 1041 d.Hr. de Bi Sheng, în timpul dinastiei Song în China, iar 200 de ani mai târziu această tehnologie ajunge și în Coreea, datorită lui Chwe Zoon Eyee în timpul dinastiei Goryeo.

Cea mai veche lucrare tipărită cu presa cu caractere mobilă este cartea numită Jikji, tipărită în anul 1377, în Coreea. Tiparul cu caractere mobile nu a fost însă atât de utilizată ca în Europa Renașterii datorită complexității alfabetului folosit. S-au păstrat puține dovezi care să indice că tehnologia asiatică ar fi pătruns în Europa datorită relațiilor comerciale din acea perioadă, totuși acest lucru nu este exclus. Nimeni nu poate susține cu siguranță dacă Gutenberg cunoștea aceste tehnici sau le-a inventat independent. Există clar diferențe majore în ceea ce privește tehnica folosită de el, astfel încât se poate presupune că Gutenberg nu le cunoștea. Ce se poate spune cu siguranță este faptul că Gutenberg a introdus și dezvoltat metode eficiente pentru producerea cărților, ceea ce a avut ca efect creșterea masivă a numărului de texte tipărite în Europa.

Prima lucrare tipărită a inventatorului german a fost *Ars Miror*, fragment din lucrarea lui Aelius Donatus despre gramatica limbii latine, numărând aproximativ 24 de copii. Biblia lui Gutenberg, cunoscută și sub numele de *Biblia de 42 de rânduri* sau *Biblia Mazarină*, tipărită în latina vulgară, a fost prima lucrare produsă în masă, în 23 februarie 1455. O altă carte ieșită din aceste tipare a fost în 1457. Cunoscută sub numele de „Psaltirea Mainz”, ea apare *tipărită color*. Aceste prime două publicații apărute în Germania sunt la un standard ridicat, cauzat, fără îndoială, de nevoia comercială de a concura cu manuscrisele. Lansarea acestei noi tehnologii se răspândește rapid.

2.4.2. De la *incunabule* la comunicare în masă: 1457 - 1525

În prima jumătate de secol de tipar european, cartea tipărită dislocă rapid manuscrisul generațiilor anterioare, oferind eleganță egală, dar la costuri mult mai mici. Cărți tipărite ale secolului al XV-lea sunt cunoscute sub numele de *incunabule* (provenit din limba latină pentru „leagăn”, „început”, „obârșie”, aici cu sensul de carte de început). Deși foarte rare acum, *incunabulele* au fost surprinzător de numeroase în vremea aceea. Existând, în epocă, aproximativ 1700 de tipare (în aproximativ 300 de orașe), s-a estimat că s-ar fi tipărit aproximativ 15 milioane de volume.

După tipăriturile cărților religioase, vine o altă provocare. Deși este adusă printr-o controversă intelectuală fără precedent – *Reforma lui Luther* - o provocare a bisericii romano – catolice. Forma de comunicare nouă era cea a pamfletelor. De data aceasta, pagina tipărită găsește un nou rol, o nouă provocare, văzută ca o arenă de dezbateri aproape instantanee. Tiparul dobândește o semnificație nouă și semnificativă.

2.4.3. Ziarul de știri 1609

În Anglia, în 1622 apare primul ziar de succes, *The Weekly News*, urmat de alte câteva în anii 1640 și 1650, dar primul ziar în adevăratul sens al cuvântului a fost *London Gazette* în 1666, care timp de o generație a fost singurul ziar permis oficial.

În America, primul ziar apare la Boston în 1690, sub numele de *Publick Occurrences*. Fiind publicat fără acordul autorităților a fost imediat suprimat, editorul arestat și toate copiile distruse. A rămas uitat până în anul 1845 când singurul exemplar existent a fost găsit în Biblioteca Britanică.

Primul ziar de succes a fost *Boston News-Letter*.

de poștă John Campbell în 1704. Deși a fost subvenționat de autoritățile coloniale experimentul a fost în pragul eșecului, având un tiraj mic. Două alte ziare au apărut în 1720 în Philadelphia și în New York, iar a patra putere stabilindu-se treptat și în lumea nouă.

Dacă Evul Mediu este caracterizat de lipsa acută a cărților, la sfârșitul secolului al XVI -lea situația se schimbă radical. Bibliotecile devin neîncăpătoare, fiind necesară o sortare a cărților pe rafturi. Apar așa numitele cărți populare, ilustrate, cărți de mici dimensiuni în care de multe ori imaginile nu aveau legătură cu textul.

În secolul al XVI-lea munca în domeniul tipografic a început deopotrivă să se divizeze cât și să se specializeze. Structurile ce ofereau susținere editorilor au devenit din ce în ce mai complexe. De asemenea și tehnicile grafice. În anul 1804 Stanhope inventează presa de tipărit de mână din fier prin care se dublează rata normală de producție, iar șapte ani mai târziu apare și mașina de tipărit cu aburi. William Ivins, oferă în cartea sa *Prints and Visual Communication* un rezumat extrem de concis al inovațiilor în domeniul textelor și imaginilor tipărite de la sfârșitul secolului al XVIII-lea.

La începutul secolului al XIX-lea Stanhope, George E. Clymer, Koenig și alții au introdus noi tipuri de tipar care au devansat tot ce era cunoscut la acel moment. În prezent cărțile și publicațiile sunt tipărite prin tehnica imprimării offset. Alte moduri de imprimare folosite sunt tehnicile flexografiei, imprimării în relief, serigrafiei, rotogravurii, a jetului de cerneală, imprimării termice și a imprimării cu laser. Deși, Gutenberg nu a înregistrat un succes financiar în urma invenției lui, tiparul s-a răspândit cu repeziciune. Invenția tiparului a influențat și Renașterea, facilitând publicarea materialelor științifice și catalizând în acest fel revoluția științifică de mai târziu. Revoluția industrială a afectat și ziarele americane, al căror număr continua să crească. În 1850 au apărut prese gigantice care erau capabile să tipărească până la 10000 de exemplare într-o ora. În această perioadă a apărut și primele reviste ilustrate săptămânale.

Descoperirea tiparului a marcat o schimbare de paradigmă în felul în care se făcea transferul de informații în Europa. Impactul și efectele pe care le-a avut tiparul asupra societății sunt comparabile, susțin unii comentatori, cu dezvoltarea limbajului sau inventarea alfabetului. Invenția a dus la înființarea unei comunități de oameni de știință, care până atunci erau destul de izolați, care puteau comunica cu mai mare ușurință între ei, atrăgând după sine revoluția științifică.

Renașterea a adus odată cu ea o serie de inovații remarcabile. Așa Briggs și Peter Burke sunt de părere că în ceea ce privește comunicarea vizuală înțeleasă într-un sens mai larg, „umanității Renașterii nu ar fi avut prea multe de învățat de la criticul francez Roland Barthes (1915-1980) în legătură cu ceea ce acesta numea retorica imaginii” (Asa Briggs, Peter Burke, 2005: 42)

Prima xilogravură datează din secolul al XIV-lea și a fost probabil inspirată din tehnica imprimării tiparelor sau imaginilor pe materialele textile. Cu 100 de ani înainte de Biblia lui Gutenberg existau colecții de imagini xilogravate cu scene religioase.

În prima jumătate a secolului al XVII-lea cinci figuri cu o rezonanță aparte în istorie și în artă au tipărit afișe.

McLuhan consideră că intrarea omenirii în stadiul culturii *vizuale* este legată de inventarea alfabetului fonetic. Spre deosebire de toate formele anterioare de scriere — hieroglifică, ideografică — el presupunea faptul că înseși sunetele vorbirii să fie făcute vizibile sub formă de simboluri grafice. Efectele unei astfel de transformări au fost distrugătoare pentru lumea urechii, deoarece aici pattern-urile acustice (de structurare a experienței senzoriale). Sunt diferite în mod fundamental de cele optice. Ceea ce urechea structurează, din punct de vedere temporal, în adâncime, ochiul trebuie să structureze spațial, în simultaneitatea aceluiași plan. (M.McLuhan, 1976: 10).

2.5. Semnale optice: secolul al XVII-lea secolul al XVIII-lea

2.5.1. Semnalul cu steagul

Inventarea telescopului în secolul al XVII-lea face posibilă o gamă largă de sisteme de semnalizare optică. Cea mai timpurie semnalizare optică este cea cu steaguri pe mare. În anul 1782, un amiral al flotei, Lord Howe, are la dispoziție un total de douăzeci și opt steaguri pentru a fi utilizate împreună cu un cod imprimat, eliberat tuturor ofițerilor săi. În diferite combinații, utilizate fie sub formă de cuvinte întregi sau litere singulare, steagurile pot forma orice propoziție. Acest sistem este finalizat în timpul războaielor napoleoniene. Acest detaliu apare consemnat în lucrarea *Signal Book for the Ships of War*, sub editura Admiralty, în anul 1799. Acesta este codul utilizat de Nelson la Trafalgar, în anul 1805, pentru a acoperi din catarge sale mesajul. Iată care erau tipurile de semnale: „Anglia se așteaptă ca fiecare om să-și facă datoria”. Mai târziu s-a descoperit că la baza mesajului amiralul i-a spus locotenentului să transmită mesajul: „Anglia se confesează...”, dar locotenentul a sugerat schimbarea cu mesajul în „se așteaptă”.

2.5.2. Semnalul / „Vocabularul” lui Chappe vs. Vocabularul lui Murray (Turnurile)

În timpul același război, s-a recurs la o tehnică similară pentru trimiterea mesajelor, de pe teren, de către francezi. În 1791 Claude Chappe așează pe un deal, două construcții de turnuri, fiecare având o structură cu două brațe articulate. Perechea de brațe poate fi mutată în oricare dintre cele 49 de poziții diferite, șapte recognoscibile pentru fiecare braț. Fiecare turn are două telescoape, fixe și concentrate pe vecinul său, în ambele sensuri pot fi transmise mesajele pe o distanță între trei și până la șase mile distanță. Mesajele formate din câteva cuvinte, utilizate în mod frecvent, pot fi trecute rapid de la turn la turn.

În Anglia, un dispozitiv similar este construit un an sau doi mai târziu, de către un cleric aristocratic, reverendul Lord George Murray. Semaforul deține dominația, până la sosirea următoarei metode, metodă superioară pentru trimiterea mesajelor - o versiune timpurie, care este demonstrat de Charles Wheatstone în 1838.

2.5.3. Diligența: 1784 - 1797

Beneficii, atât în domeniul comunicării, cât și al călătoriei provin dintr-o inițiativă a lui John Palmer în 1782. Palmer propune guvernului un regim mai ambițios, prin care mesajul urmează să fie transportate în vagoane speciale cu cai buni, paznici înarmați și fără pasageri în afara. Există o opoziție puternică de la oficiul poștal, dar tânărul William Pitt îi dă lui Palmer sprijinul său personal. În calitate de cancelar al Trezoreriei publice, el este atras de ideea de taxe poștale mai mari pentru un serviciu mai bun. Prima diligență de la Bristol rulează la Londra, în anul 1784. Are atât de mult succes că, în toamna anului următor, Palmer a lansat servicii către alte șaisprezece orașe, inclusiv Liverpool, Manchester, Leeds, Norwich, Dover, Portsmouth, Hereford, Swansea și Holyhead. Plecarea diligențelor devine un eveniment celebru în fiecare seară, la Londra, toate sunt lăsate împreună la ora 18, iar vitezele medii sunt acum până la aproape 10 mph, distanța spre Edinburgh este atinsă în 43 de ore, ceea ce înseamnă că un răspuns poate fi primită în Londra, în termen de patru zile.

2.5.4. Mesajele transmise de reporterii de război: 1854-1856

În timpul războiului din Crimeea publicul de la domiciliu devine rapid și intens conștient de ceea ce se întâmplă pe front. În aprilie, anul 1854, editorul de la ziarul „Times”, din Londra, decide să trimită, pe teren, un reporter, care să se alăture armatei britanice în Crimeea. Rapoartele despre război vor fi primite la Londra (în cea mai bună combinație disponibilă: navă, tren, inclusiv telegraf electric) mai repede decât cele venite / primite de la oricare alt conflict anterior. De asemenea, se vor folosi tiparele, cu aburi mecanizate, pentru a putea fi furnizat volumul mare de informație de știri, de război, către cititori. Pe reporterul William Howard Russell, războiul din Crimeea îl transformă, într-o figură emblematică națională. La începutul anului 1855, directorul de la editura Manchester, Thomas Agnew, decide să trimită și el un fotograf pe front. Îl selectează Roger Fenton, care devine, la rândul său, o figură familiară pentru trupele aflate pe front. D. Colnaghi, a folosit aceeași abordare într-o formă de artă mai tradițională. El îl trimite pe artistul William Simpson, care ajunge la Balaklava în noiembrie 1854, și rămâne pentru a realiza un portofoliu întreg cu imagini din armată până la căderea Sevastopolului, în septembrie 1855.

Fotografia a ajuns, astfel, mediul cel mai bine echipat pentru a transmite ororile războiului.

„Galaxia” valorilor și aptitudinilor perceptive, legate de scrierea fonetică a căpătat o formă definitivă o dată cu inaugurarea *Erei vizuale*, prin apariția tiparului. Numai în acest moment forțele de închidere a sistemului vizual au devenit imense prin accelerarea procesului de transmutație înlăturând tot ce existase mai înainte ca deprindere cultural-perceptivă. Câteva dintre efectele mai importante ale instaurării „Galaxiei Gutenberg” — larg analizate de autor — sunt: întrebuițarea perspectivei în pictură; impulsul către unitatea de stil în proză; fixarea și unificarea limbilor naționale („naționalismul nu exista în Occident înainte de Renaștere, când Gutenberg a făcut posibil să se vadă limba maternă în uniformă”).

Unitatea de învățare 6. (UI6.)

2.6. Epoca electronică

În secolul al XV-lea, istoria a fost schimbată pentru totdeauna de o invenție care va face înconjurul lumii. Această invenție poate fi considerată punctul de plecare al mediaticii. Odată cu ea apar cărțile tipărite, ziarele, afișele, reclamele și publicitatea. I. Maxim Danciu scria despre inventarea tiparului în cartea *Mass-media. Modernitate, postmodernitate, globalizare*: „Pentru mulți specialiști din domeniul comunicării, istoria mediilor moderne de comunicare începe cu inventarea tiparului de către Gutenberg în 1434 (1439). invenție ce va deschide o nouă eră în istoria omenirii. Inventarea și utilizarea tehnicilor (de tipar, telegrafie, telefoane, cinema, radiodifuziune, teledifuziune etc.) au constituit suportul dezvoltării mijloacelor moderne de comunicare” (I.M. Danciu, 2005: 7)

Tehnologiile erei electronice se deosebesc de toate celelalte mijloace de comunicare anterioare — vorbirea (adresată exclusiv auzului). și tiparul (adresat exclusiv ochiului) — prin faptul că sunt, într-un sens, o extindere simultană a întregului sistem nervos, solicitat concomitent. Dată fiind această situație sunt stimulate canalele mai multor simțuri, ceea ce permite reinstalarea unui armonios echilibru între simțuri.

În vreme ce vechea tehnologie gutenbergiană era „explozivă” — fragmentând personalitatea individului și mărinid în mod artificial izolarea psihologică dintre oameni, noua constelație exercită o forță „implozivă”, de tămăduire a „schizofreniei” culturale de care suferea omul, și de reunire a tuturor oamenilor prin rețeaua globală a comunicațiilor electronice instantanee. (M.McLuhan, 1976: 11) Acestea permit prelungirea infinită a simțurilor noastre și extinderea lor ca o rețea unitară, deasupra întregii planete, reunindu-ne pe toți într-un uriaș „sat global”. (M.McLuhan, 1976: 12) Ca și omul de la începutul erei Gutenberg, omul civilizației contemporane este martorul dar și subiectul (ce suportă consecințele) ciocnirii dintre două sisteme culturale gigantice, și depinde de el, respectiv de *conștientizarea acestei situații*, pentru ca efectele acestei ciocniri să nu fie catastrofice pe plan psihic și spiritual, cel puțin pentru următoarele generații „de tranzit”. Pentru că, de astă dată, omul modern își poate asuma responsabilitatea activă pentru generarea unei interacțiuni armonioase între tehnologiile sale, restabilind astfel echilibrul sensoriumului său. Aceasta presupune însă părăsirea *atitudinii pasive, de suportare* a consecințelor.

Noile mijloace electronice trezesc pattern-urile de mult adormite ale veghei auditive. Dacă acceptăm să fim modelați pasiv de mijloacele noastre de comunicație, riscăm să ne găsim dintr-odată prinși — ne previne McLuhan — într-un nou tribalism. Este necesar de aceea un control rațional al mijloacelor și o *alegere conștientă* a modelului de lume în care dorim să trăim, alegere care, cu siguranță, va conserva numeroase din valorile înrădăcinate în cultura tiparului. Deocamdată însă, sub impactul brutal cu era electronică, a cărei instaurare este infinit mai rapidă decât a fost cea a tiparului. Din acest moment, totul se schimbă: individul, familia, mediul, educația, ocupațiile, relațiile dintre oameni. Iar aceste mutații nu se produc fără serioase perturbări în sistemul nostru de înțelegere și adaptare la lume. Pe cât de grea a fost desprinderea oralitatea vorbirii și punerea accentului pe vizualitatea alfabetului, tot pe atât de dificil a fost celor care prin simultaneitatea electronică au fost smulși din succesivitatea deprinderilor lor perceptive.

Sub aspectul mutațiilor sociale, mijloacele electronice readuce omenirea, pe un plan superior, în sensul, că în acest moment, este solicitat întregul complex al simțurilor umane. Ca atare, omul modern, spune McLuhan „se reinstalează în toate dimensiunile omului arhaic, dar mai bine”. (M.McLuhan, 1976: 13)

Istoria civilizației moderne este marcată de două fenomene, cu efecte simultane, care au revoluționat omenirea. Ele alcătuiesc ceea ce a fost cunoscut sub denumirea de „Galaxia Gutenberg” și „Galaxia Marconi”. Prin intermediul formei discursiv-lineare a textului tipărit, cel care obligă cititorul

la activarea situațiilor, dar dintr-un punct de vedere fix, după McLuhan, potrivită pentru o imagine nedenaturată și cât mai intuitivă a fenomenului pe care vrea să ne facă să-l sesizăm, ar fi o prezentare sub formă de ideogramă sau de „happening”. Modul inedit al lui McLuhan de a-și prezenta ideile și argumentele, prin intermediul unei serii de glose și adnotări, cu funcție de ideogramă verbală, ce constituie titlurile capitolelor, prin modul său de a face comentariile, a determinat, la unii teoreticieni, o reacție de respingere. Fenomenul este frecvent întâlnit în istoria științei și a fost descris cu exactitate de Rudolf Carnap în a sa „Autobiografie spirituală”. Acesta mărturisește: „Am descoperit că majoritatea oamenilor de știință și a filosofilor acceptă să discute o afirmație nouă numai în cazul că este formulată într-un cadru conceptual obișnuit; pentru cei mai mulți însă pare extrem de dificilă chiar luarea în considerație și discutarea concepțiilor noi”. (Citat după W. Stegmüller — *Theorie und Erjárung*, Springer-Verlag, Berlin, 1973: 17)

I s-a reproșat lui McLuhan de la non-discursivitatea expunerii și caracterul arbitrar al ideilor precum până la faptul că s-ar fi îndepărtat, de rigoarea cunoașterii științifice asta deoarece, pe de o parte, el nu rămâne consecvent modului tradițional, de expunere discursivă a ideilor, esențial pentru orice formă de cunoaștere științifică, iar pe de altă, pentru că în cursul expunerii sale el „nu dovedește nimic, ci doar ilustrează” prin folosirea a numeroase citate și exemple. Reproșul cel mai mare este legat de faptul că McLuhan, încercând să explice evoluția omenirii, el restrânge sfera determinismului actelor sociale și spirituale, de la cel economic, la cel tehnologic și cultural. El ignoră faptul că progresul tehnologic este determinat, de evoluția întregii sfere economice și în primul rând de cea a relațiilor economice dintre oameni.

2.6.1. Guglielmo Marconi

Una dintre personalitățile care au revoluționat definitiv sistemele de transmisie a informației și implicit viața noastră este renumitul fizician, laureatul Premiului Nobel: Guglielmo Marconi.

La 2 iunie 1896, Marconi depune la oficiul patentelor un dosar ce conținea specificațiile complete cu privire la primul sistem de telegrafie fără fir, utilizând unde hertziene din lume. Succesul comercial al descoperirii lui Marconi depindea de extinderea distanței de transmisie. Așa că el a continuat prin a o tripla. Primele stații fără fir, de pe coastă, au fost montate la un hotel de lângă Needles pe insula Wight, iar apoi în ianuarie 1898 la un alt hotel din Bournemouth. În acel loc se aflau o serie de jurnaliști care încercau să își transmită reportajele prin intermediul cablurilor. Din păcate, operațiunea nu a reușit, deoarece acestea s-au defectat în urma unei furtuni de zăpadă. Marconi a intervenit și i-a ajutat pe jurnaliști să-și facă treaba, transmițându-le reportajele prin intermediul stației fără fir pe insula Wight. Acest lucru a însemnat o știre în sine. Sistemul său și-a câștigat un mare număr de admiratori, inclusiv pe Regina Victoria.

În Statele Unite, însă, Marconi nu a avut același succes în domeniul navelor de război. Motivul ar fi fost frica de a nu ieși la iveală anumite secrete militare, Marconi neputând garanta și nici preveni amestecarea semnalelor provenite de la nave diferite. Astfel că Marina a decis să folosească vechiul sistem cu porumbei călători. Aceasta situație nu a durat însă prea mult și marina navală a SUA și-a schimbat părerea, astfel că înainte de a părăsi Statele Unite, Marconi a pornit pregătirile de a-și înregistra numele companiei sale și acolo, devenind „Compania Americană de Telegrafie fără Fir – Marconi”, companie ce în 2 ani a devenit cunoscuta RCA (Corporatia Americana de Radio).

Poldhu 1935

Figura

<http://basementgeographer.com/poldhu-wireless-station-and-the-cornish-peninsula-that-helped-give-us-modern-radio/>

Prima încercare de transmisie de la Poldhu a avut loc pe 11 decembrie. Semnalul obținut era unul slab, mai mult, datorită vântului foarte puternic, baloanele ce țineau antena și aceasta s-au pierdut. Pe 12 decembrie, după pierderea unui zmeu ce ridicase antena la înălțime, s-a emis al doilea semnal de la Poldhu, semnal ce a fost recepționat atât de Marconi cât și de asistentul sau Kemp. Era vorba de trei semnale scurte ce însemnau litera „s”, în alfabetul morse. În 1920, un departament al companiei lui Marconi a început să fabrice receptoare audio, iar la intervenția guvernului britanic mai mulți competitori și-au unit forțele și au creat British Broadcasting Company, care în anul 1927 a devenit binecunoscuta BBC (British Broadcasting Corporation). În tot acest timp, pe vasul său, Marconi și-a continuat experimentele cu unde scurte la o putere de zece ori mai mare decât cea testată până atunci, crescând astfel și distanța de emisie neașteptat de mult. În 1924, compania a ajuns la o înțelegere cu Imperiul Britanic, adoptând noul sistem Beam de mare viteză pe tot teritoriul britanic, fapt ce i-a secăt considerabil resursele. Sistemul s-a dovedit atât de plin de succes încât guvernul a fost nevoit să intervină pentru a preveni extinderea monopolului prin înființarea unei noi companii numită „Cable and Wireless Ltd”.

2.6.2. Codarea analogică

În sistemele analogice, informația este captată, manipulată, transmisă sau stocată și, apoi, restituită sub forma unei mărimi fizice (mecanică, electrică, magnetică sau chimică). Există o analogie între semnalul captat la sursă și semnalul restituit la ieșirea din canal. Așa se explică faptul că atunci când ascultăm un disc de vinil, vibrațiile mecanice ale acului sunt traduse în variații echivalente ale câmpului magnetic prin doza de redare, convertite în variații electrice de către amplificator, apoi transmise difuzoarelor care le transforma în variații mecanice ale membranei. Sistemele analogice prezintă două minusuri majore. Semnalul suferă în cursul transformărilor lui o degradare a calității. Pe de altă parte, transmiterea semnalului necesită o legătură permanentă între sursă și receptor: de exemplu, o comunicare telefonică analogică ocupă în permanență un fir.

2.6.3. Codarea digitală

În sistemele digitale, informația este codată sub forma unor numere binare (biți). adică a unor șiruri de 0 și de 1 corespunzătoare trecerii sau întreruperii curentului electric. În informatică, aceste numere sunt regrupate în ansambluri de opt cifre (octeți sau bytes). Fiecare octet reprezentând prin convenție o literă sau un semn tipografic. Digitizarea sunetului se face prin eșantionare. Ceea ce se traduce prin faptul că se măsoară la fiecare a 125-a milionime de secundă amplitudinea sunetului și se convertește această mărime în bit.

2.6.4. Procesul de stocare a informației

În anii 30, a apărut procedeul înregistrării pe suport magnetic. Utilizat, la început, pentru sunete (magnetofone), acest suport s-a extins către datele de tip informatic (hard-disk și dischete pentru calculator) și către imagini (casete video). Suportul magnetic a introdus o dublă inovație. Pentru prima dată, există un suport capabil să conserve informații de naturi diferite. În plus, acest suport este înscrisibil: persoanele particulare pot nu doar să citească informațiile pre-inregistrate, dar și să reînregistreze informații. Până în anii 60, stocarea sunetelor și a imaginilor s-a făcut pe suporturi diferite. Imaginea a fost mai întâi conservată pe plăci metalice (1839), apoi pe plăci de sticlă (anii 1850) și pe filme (puse la punct de Eastman la începutul anilor 1880), suport care a rămas dominant timp de aproape un secol. Sunetul a fost la început conservat pe cilindri de staniu sau de ceară (fonograful lui Edison din 1877), apoi pe discuri (gramofonul lui Berliner), îmbunătățite odată cu apariția microsioanelor de vinil (anii 1940).

2.6.4.1. Suporturile optice

În anii 80 apar suporturile optice, popularizate sub forma de compact-disc (CD). Față de suporturile tradiționale, CD-urile prezintă mai multe avantaje: o mai mare capacitate de stocare, pentru ca informația, codată sub formă numerică, poate fi eșantionată sau comprimată, o conservare mai îndelungată a informației. Citirea informației nu se mai face prin contact fizic (ca la discul de vinil, unde sunetul era citit printr-un ac), ci optic. O rază laser este reflectată de suprafața CD-ului, un acces direct și instantaneu nu secvențial la informația dorită. CD-urile se folosesc nu doar la imprimarea și stocarea muzicii, ci și la stocarea textelor și a imaginilor fixe. Ele se utilizează atât cu ajutorul calculatoarelor (CD-ROM). Cât și în conexiune cu aparatele de fotografiat. Au devenit înregistrabile și ca urmare a vânzării de aparate de înscrisibilitate ieftine. În 1999 a început comercializarea CD-urilor video (sau Digital Versatile Disk, DVD) care permit vizionarea a mai multe ore de film.

2.6.4.2. Undele hertziene

Transmisia prin unde hertziene constă în difuzarea informației prin modularea undelor electromagnetice care se propagă în aer. În funcție de cantitatea de informație transportată și de calitatea transmisiei, vom folosi o bandă de frecvență mai mare sau mai mică. Astfel, pentru difuzarea unei emisiuni de radio M este suficientă o bandă de 300 KHz, dar pentru o emisiune de televiziune avem nevoie de o bandă de la 4 la 8 Mhz. În cursul ultimilor 40 de ani, progresele tehnice au permis, pe de o parte, utilizarea frecvențelor din ce în ce mai înalte și, pe de altă parte, o exploatare mai intensă a frecvențelor disponibile. Precizia și selectivitatea emițătoarelor și a receptoarelor reduc spațiul minimal ce trebuie lăsat între două canale pentru evitarea interferențelor.

2.6.4.3. Rețelele prin cablu: cablul coaxial și fibra optică

Până la începutul anilor 80, rețelele utilizau cabluri de cupru coaxiale și transportau informația sub formă de semnale electrice. De la acea dată, au apărut fibrele optice, care transporta informația (inclusiv voce și date) sub forma de semnale luminoase.

2.6.4.4. Arhitectura rețelor: arborescentă și în stea

Există două tipuri tradiționale de arhitecturi ale rețelor: arborescentă și în stea. În cazul rețelor în formă de arbore, toate semnalele care pleacă de la punctul de emisie se regăsesc la fiecare dintre utilizatori. Ca într-un arbore, undele vor pleca de la rădăcini, vor urca prin trunchi și vor ajunge la crengi, ramuri și frunze. Semnalul (emisiunea de radio sau de televiziune) pleacă de la capul de rețea, trece prin rețeaua de transport și apoi de distribuție, pentru a ajunge la abonat. În cazul rețelor în forma de stea, nu toate semnalele care pleacă de la capul de rețea ajung la fiecare din utilizatori. În diverse puncte ale rețelei, aceste semnale sunt filtrate sau direcționate de centre de comutație, care le lasă sau nu să treacă. Rețeaua se prezintă deci sub forma unui ansamblu de stele. Această arhitectură este caracteristică rețelei telefonice. Rețelele în formă de stea sunt, de asemenea, mai potrivite pentru oferta de servicii interactive.

2.6.4.5. Echipamentele de recepție Terminalele actuale

În prezent, accesul utilizatorilor la informația electronică se face prin echipamente distincte. O statistică ce arată că în Franța, mai mult de jumătate din familii dispun de cel puțin șapte terminale. Această situație este rezultatul modului de dezvoltare a sectorului de informație electronică în filiere independente unele de altele, fiecare corespunzând apariției unui nou mod de transmisie sau de stocare a informației. Iată care era nivelul de echipare a familiilor și tipul de terminale de comunicare pe perioada cuprinsă între anii 1930 -1990: - Radio - 99% - anii 1930-1950

- Televizoare - 85% - anii 1960
- Telefon – 45% - anii 1960-1970
- Picup – 50-60% - anii 1960
- Casetofon audio – 85% - anii 1970
- Aparat video - 70% - anii 1970
- CD-player - 65% - anii 1980
- Console de jocuri – 30% - anii 1980
- Calculator - 30-35% - anii 1980
- Calculator (cu CD-ROM și modem) 20-25% - anii 1990

2.6.4.6. Aparatele portabile și mobile

Cu câțiva ani în urmă, consumul de informație electronică reprezenta o activitate sedentară care s-a realizat în jurul unor echipamente fixe. Situația s-a schimbat sub efectul conjugat a doi factori tehnici. Pe de o parte, miniaturizarea continuă a componentelor antrenează reducerea dimensiunilor terminalelor, crescându-le capacitatea de portabilitate. Pe de altă parte, au fost implementate tot mai multe rețele de re-emițătoare la care te poți conecta fără fir (mobilitate). În 1998, Motorola a început să comercializeze sistemul Iridium care, datorită celor 66 de sateliți plasați pe orbita joasă, îți dă posibilitatea de a telefona din orice colț al planetei. Milioane de indivizi posedă astăzi terminale portabile (mai ales telefoane). În 1997, au apărut calculatoarele de buzunar și mai curând a devenit posibilă consultarea informațiilor și pe telefoanele mobile. Acest lucru favorizează apariția unor noi practici de comunicare, așa-zis nomade, precum și apariția unor noi tipuri de relații sociale: oamenii pot să intre în dialog, să se cunoască la mii de kilometri distanță (videoconferințele etc.). Posibilitatea de a lucra acasă și de a putea fi contactat în orice moment diminuează frontiera dintre spațiul profesional sau cel amical, pe de o parte, și spațiul familial sau privat pe de altă parte.

2.7. Epoca mass-media

Preocupări pentru studierea fenomenelor canalelor de comunicare în masă

Sintagma *comunicare de masă* a fost utilizată, pentru prima oară, în anii treizeci, iar analiza media își trage rădăcinile din studiul presei scrise care a debutat aproximativ în aceeași perioadă în universitățile germane sub numele de *Zeitungswissenschaft*.

Canalele de comunicare în masă sunt desemnate pentru a ilustra termenul de mass-media, neologism asimilat, însă, incomplet. În ultima vreme asistăm la o diversificare masivă a ofertei media la nivelul canalelor audiovizuale, fenomen care a dus la apariția mai multor publicuri. Ca și consecință a acestui fenomen, în limba germană, termenul „Massenmedien” este substituit din ce în ce mai frecvent atât în literatura de specialitate cât și în publicistică cu termenul „Medien”. O direcție de dezvoltare similară întâlnim și în limba engleză. Lucrările apărute în ultima vreme în România utilizează termenul de media în sensul de totalitate a mijloacelor de comunicare. Termenul de media în calitate de canal unic de comunicare este destul de rar utilizat. Cercetătorul elvețian Ulrich Saxer, nume sonor al școlii publicistice și de analiză media de la Zürich, înțelege prin termenul de „media” sistemele instituționalizate create în jurul unor canale de comunicare cu posibilități de transmitere specifice. Pentru Saxer termenul de media are trei mari accepțiuni: a) media în calitate de canale de transmitere (sisteme de transport ale unor sisteme de semne); b) media în calitate de organizații complexe (organizații care au ca și scop producerea și distribuția unor conținuturi media); c) media în calitate de instituții (în sensul conferit de Douglas North termenului de instituție, acela de norme și sisteme de regularizare care duc la stabilizarea societăților moderne), care influențează profund practicile comunicaționale ale societății (Jarren Donges: 2002, p.63).

Unul dintre precursorii teoriei media, filosoful Walter Benjamin, considera media un soi de prelungire a simțurilor umane. Ele sunt într-adevăr în strânsă legătură cu acestea. O clasificare propusă de cercetătorul german Klaus Merten ține seama de canalul de percepție și de modalitatea de codare. Merten face distincția dintre codarea umană și codarea tehnică. Dictionarul Brockhaus definește media ca instrument al publicisticii sau al comunicării, în sens mai larg: canal de transmitere sau organizație din domeniul presei, filmului, radioului sau a televiziunii (Brockhaus, 1971: vol. 12, 322). În comunicarea mediatică, Peter Ludes distinge trei concepții diferite asupra media. Cel mai adesea media sunt analizate în sensul lor de canale de transmitere a unor conținuturi. Întrebările legate de acest punct de vedere asupra media sunt legate de o reflexie asupra mesajelor media, a relației dintre realitate (așa zisa realitate prefilmique) și realitatea reflectată de mesajele media. Pentru cercetătorii care privesc media din acest unghi este important modul în care publicul sau anumite grupuri țintă din interiorul unui public eterogen interpretează conținutul mesajelor mediatizate. În aceeași ordine de idei nu este lipsit de importanță a sublinia determinarea unor tipologii media în funcție de temele conținuturilor media. Se caută identificarea și interpretarea ideilor, temelor, sistemelor de valori, ideologiilor, pattern-urilor narrative și comportamentale, a genurilor media prezente în conținutul media.

A treia direcție de cercetare media este pentru Ludes cea sistemică. Media sunt cercetate în calitatea lor de contexte. Este astfel analizată dezvoltarea fiecărui tip de media, felul în care structura influențează dezvoltarea unei gramatici media proprii, a unor preferințe pentru anumite genuri de conținut, gradul de utilizare a diferitelor tipuri de media, gradul lor de interactivitate etc. Principalele paradigme din științele comunicării se încadrează în curentele de gândire întâlnite în științele socio-umane, în general. Rosengren sintetizează tipurile de teorii, din acest domeniu, astfel se disting abordări subiective și abordări obiective, abordări radicale și moderate. Se vorbește despre patru paradigme principale: *paradigma funcțională*, *paradigma interpretativă*, *paradigma radical-umanistă*, *paradigma radical-structurală*.

Paradigma dominantă este cea funcțională - empirică care consideră că procesul de comunicare este esențial pentru societate. Se face apel la un set de metode și tehnici de cercetare considerate a produce cele mai veridice răspunsuri. Asumpția centrală este că formele societății aparent de succes sunt cele mai bune forme disponibile pentru evoluția actuală. Există o motivație a mobilizării în jurul unor informații despre evenimente și împrejurări sociale. Primele efecte se concretizează în armonia socială, în distribuția unor premii simbolice și a unor pedepse pentru prevalarea normelor sociale și evitarea conflictului. Accentul cade pe ideea de utilizare care se traduce în rezultate concrete cum sunt audiențele. Paradigma funcțională promovează o imagine a societății mai degrabă voluntară și auto-direcționată decât manipulată și controlată de media. Așa cum

sociologia a criticat vehement această paradigmă acuzând-o de inconsistența fundamentului teoretic, paradigma funcțională a fost puternic criticată în științele comunicării în ultimii cincizeci de ani. Anumite idei se regăsesc mai târziu în teoria informatico-tehnologică. Problematica comunicării de masă poate fi abordată și dintr-o perspectivă culturalistă care utilizează în principal metode calitative de cercetare. La acestea se adaugă perspectiva cultural-critică care face uz de metode interpretative. Din altă perspectivă teoriile despre media pot fi media-centrice, atribuind un rol particular fiecărui tip de media ca vehicul al unor semnificații și socio-centrice care consideră cultura și tehnologia ca fiind dependente de forțe din interiorul societății mai puternice (McQuail: 2002).

Cele mai importante teorii cu privire la comunicarea mediatică pot fi sintetizate astfel: Teoria publicistică este urmașa directă a ceea ce s-a precizat mai sus a fi originea științei comunicării: Zeitungswissenschaft (știința realizării ziarelor) apărută în Germania și considerată de către reprezentanții săi, precum Otto Groth ca fiind baza ontologică a ziarelor. Ziarele se caracterizează prin: actualitate (relevanță și noutate), universalitate (grație diversității subiectelor abordate), periodicitate și publicitate (Merten, 1999).

Concluzii:

În timpul fiecăreia dintre aceste trei epoci majore de comunicare, viața socio-economic și culturală a fost profund afectată de mediul dominant de comunicare. Pe măsură ce fiecare nou mod de comunicare a avut un impact asupra societății, acesta a dominat era, dar nu a schimbat dramatic caracterul precedentelor și utilizarea lor. Discursul sau tradiția orală a supraviețuit în mod natural atât erei de alfabetizare cât și erei de energie electrică, dar funcția și accentul s-au schimbat. Și-a păstrat poziția dominantă pentru conversația și comunicarea de zi cu zi; cu toate acestea, comunicarea orală nu a mai fost folosită ca depozitar al tradițiilor unei culturi așa cum a fost utilizată în timp lui Homer. Nici mijloacele de răspândire a fluxului de știri de la o distanță la alta nu au rămas aceleași. Cu scrisul, cuvântul vorbit a luat funcții noi, uneori, devenind o formă de artă în masca de poezie și teatru. De asemenea, scrisul a suferit modificări enorme, odată cu apariția de energie electrică. Energia electrică și fluxul instantaneu de informații a schimbat mediul psihic al autorilor, care îi determină, precum McLuhan afirma: „să trăiască și în profunzime mitică”. (McLuhan 1964, vii). Ca o consecință, scriitorii au devenit preocupați de psihologie, antropologie, și sociologie. Energia electrică a produs o altă ipostază neașteptată care a afectat cuvântul rostit, și anume o renaștere a tradiției orale în artă, muzică și lumea literară a secolelor al XIX-lea și al XX-lea, exemplificate prin jazz și utilizarea de măști africane în cubism. Odată cu scrisul, educația a fost transformată din modul de ucenicie de învățare, la locul de muncă, la școlarizare formală. Alfabetul, știință abstractă, logica formală și legea codificată a dat naștere la academiile de învățământ superior care au apărut în vechiul Babilon, Egipt și Grecia. Presa tipărită a dat naștere la sistemul școlar modern al educației în masă și stilul de linie de asamblare la producția în masă. Mijloacele de informare în masă: de la radio, televiziune și telecomunicații au micșorat lumea la dimensiunile unui sat global. Există o echivalență între cele trei ere de comunicare așa cum sunt definite de McLuhan-Logan, Walter Ong și Neil Postman, împreună cu Gregory Ulmer și Alvin Toffler cu ale lui 3 valuri ale dezvoltării umane.

McLuhan-Logan	Walter Ong	Neil Postman	Gregory Ulmer	Alvin Toffler	
Tradiție orală	Oralizare primară	Unealtă	Oralitate	1 Primul val Agricultură	
Era de alfabetizare	Alfabetizare	Tehnocrația	Alfabetizare	2. Al doilea val Tehnologie	
Era electronică	Oralitate secundară	Tehnologia	Electronic	3. Al treilea val societatea informațională	

Știința comunicării este un domeniu dinamic, multe dintre teoriile prezentate mai sus se întrepătrund, permitând astfel o prezentare mai adecvată a tabloului problematicei comunicaționale.

2.8. Epoca internet– blog – video blog

2.8.1. Internetul

Originea Internetului: de la aplicația militară la Web și a World Wide Web

Istoria internetului poate fi împărțită în trei faze: conceput mai întâi pentru o utilizare militară, internetul a devenit un instrument de comunicare pentru lumea universitară, înainte de a fi accesibil publicului larg și societăților comerciale datorită dezvoltării Web-ului. Numit și rețeaua rețelilor, internetul își are originea în ARPANet și în NSFNet. La începutul anilor 60, Departamentul de Apărare al Statelor Unite, RAND Corporation, un important organism de cercetare american, își pune problema comunicațiilor militare în cazul unui conflict nuclear. Soluția la care se gândește este aceea de a propune centralizarea comunicațiilor într-o rețea. În consecință, RAND gândește o rețea de comunicație descentralizată, capabilă să funcționeze chiar și atunci când parte din componentele sale nu sunt operaționale. Din punct de vedere tehnic, o asemenea rețea se bazează pe un sistem de noduri, capabile fiecare să orienteze mesajele primite către nodul cel mai apropiat aflat în stare de funcționare și tot așa până la destinația finală.

Această rețea conținea noduri capabile să transmită și să primească mesaje. Fiecare nod își avea propria adresă astfel încât mesajul putea fi transmis printr-un anumit nod. Departamentul apărării pentru proiecte avansate (The Defense Department's Advanced Research Projects Agency). cunoscut sub numele de ARPA sau DARPA, a decis să extindă această rețea, astfel că în câțiva ani, ARPANet-ul a început să se extindă, iar internetul a făcut trecerea de la o rețea militară la una publică și comercială.

Structura și funcționalitatea internetului

Internetul se poate defini ca o rețea a rețelilor de calculatoare ce folosesc un protocol de comunicare comun (Internet Protocol sau IP). Fiecare utilizator de internet este conectat la un server local, care poate fi gestionat fie de un provider (în acest caz este necesar un abonament), fie de o universitate, o instituție sau o firmă. Acest server este legat la alte servere prin rețele publice sau particulare, ele însele legate unele de altele. Ca urmare a acestei organizări, accesul la un calculator de pe internet permite, din aproape în aproape, accesul la ansamblul celorlalte calculatoare. Internetul oferă următoarele tipuri de aplicații: consultarea de informații sub forma de texte, fotografii, scurte secvențe video sau sunete. După natura lor, aceste informații se prezintă în formate deosebite (de exemplu, FtP, Gopher, Web pentru texte; MPEG pentru imagini animate).

Mesageria, care poate avea mai multe forme: poșta electronică de la persoană la persoană (e-mail) grupurile de discuții (newsgroups) pe diverse teme, serviciile de dialog în direct (Internet Relay Chat).

Servicii tranzacționale cu ajutorul cărora este posibil să comanzi un produs, în general dând numărul cărții de credit personale. **Accesul la calculatoare depărtate**: aplicația *Telnet*, cu ajutorul căreia un utilizator se poate conecta la un calculator mai puternic, ca și cum calculatorul sau nu ar fi decât un simplu terminal de exemplu, pentru a face calcule complexe sau pentru a lucra în paralel cu alți utilizatori. **Editarea și difuzarea de informații**: utilizatorii internetului pot să editeze și să pună la dispoziția celorlalți utilizatori texte, sunete, sau imagini, creându-și pagini personale.

Poșta electronică (e-mail): sistem de schimb de mesaje. Fiecare utilizator de internet este dotat cu o adresă în forma: **nume@numele serverului .țara**. Totuși, în Statele Unite, ultimul element servește la identificarea originii profesionale a persoanei: **.edu** pentru universitate, **.gov** pentru administrație, **.mil** pentru armată, **.org** pentru organizații non-lucrative, **.com** pentru societate comercială.

Client: este o aplicație care permite citirea informațiilor disponibile pe internet în funcție de formatul folosit pentru prezentarea și transmisia lor. Astfel, pentru a viziona fotografii, trebuie instalat pe calculator un client capabil să primească documente în format JPEG.

FtP (File Transfer Protocol): este o aplicație care permite recopierea fișierelor de pe un alt calculator pe propriul calculator. A fost folosită mai ales la începutul internetului pentru difuzarea lucrărilor științifice. **Newsgroups**: sunt grupuri de discuție ce permit afișarea sau citirea mesajelor pe teme diverse. Există mai multe zeci de mii grupate în categorii mari. De exemplu, avem: „**comp**.” reprezintă forumuri care au legătură cu informatica; „**biz**.” reprezintă forumurile de afaceri; „**alt**.” pe cele care abordează subiecte alternative, marginale sau care nu intră în nicio altă categorie (fotografii de prost

gust, fani ai vedetelor de cinema etc.). Există și grupuri moderate: pentru a participa la ele, trebuie să fii autorizat de către un moderator care, dacă este cazul, filtrează mesajele.

Furnizor de acces internet (Internet Access Provider): societate care pune la dispoziția publicului, printr-un abonament, un calculator cu acces la internet. Acest calculator găzduiește curierul electronic al abonaților săi și, eventual, paginile lor personale.

Gopher este un format de prezentare a textelor și aplicație care permite căutarea unor fișiere clasate sub forma listelor arborescente. Această aplicație (dominantă până în 1993) a fost azi înlocuită prin Web.

HTML (HyperText Markup Language) este un format utilizat pentru a compune pagini Web.

HTTP (HyperText Transport Protocol) este un protocol de comunicare între servere Web.

IP Address este o serie de patru numere de exemplu 193.51Fa24.4 care permite identificarea fiecărui calculator conectat la internet.

IRC (Internet Relay Chat) este un serviciu care permite schimbul de mesaje în rețea.

Modem (Modulator Demodulator) este un aparat care permite transmiterea informațiilor între un calculator și rețeaua telefonică. Viteza de transmisie a unui modem se măsoară în bauds sau biti. Pentru a folosi internetul cu un confort minim, este recomandat un modem de 33 600 de biți pe secundă.

Lista de difuzare este lista de indivizi, identificați prin adresa lor electronică, cărora le sunt trimise automat informații. Acestea pot fi sau gratuite sau cu plată.

Motor de căutare (search engine) este un sistem de căutare prin cuvinte cheie a informațiilor disponibile pe internet. Printre cele mai cunoscute amintim: Yahoo, Lycos, Infoseek, Voila (francofon). **Navigator (browser)** este interfața grafică ce ușurează consultarea majorității serviciilor de pe internet și mai ales a celui de Web. Ecranul conține meniuri și butoane pe care utilizatorul apasă cu mouse-ul. Netscape și Explorer (Microsoft) sunt cele mai răspândite.

Serverul este un calculator pe care sunt stocate informații. Serverele se diferențiază în funcție de formatul de prezentare a acestor informații (servere Web, Gopher, FtP etc.).

Pagini personale (home pages) sunt pagini concepute de către utilizatorii de internet și care servesc la prezentarea autorilor. Aceste pagini sunt, în general, găzduite de serverul la care este legat utilizatorul (vezi furnizor de acces).

Portal-ul este un site (de exemplu cel al furnizorului de acces sau al motorului de căutare) prin care un utilizator are acces la internet. Portalurile sunt strategice, deoarece orientează, consultările ulterioare ale utilizatorilor și servesc drept suport publicitar.

URL (Universal Ressource Locator) este adresa unica a fiecărei pagini de informații disponibilă pe Web.

World Wide Web sau Web (WWW) este un subansamblu al internetului care oferă documente în format HTML. Acesta permite o mai bună prezentare grafică (imagini, cuvinte subliniate, culori, logouri sau desene etc.) și oferă legături automate cu documente situate pe alte calculatoare. De exemplu, un cuvânt în albastru va indica referință la o lucrare.

E-mailul

Conturile de E-mail sunt așa-zisele „must have”-uri ale fiecărei persoane active (atât în plan profesional, cât și în cel personal). Ele sunt o alternativă a comunicării scrise cu un public țintă, (din aria profesională și / sau personală) numeros și / sau restrâns, cu scopul de a transmite / stoca informațiile dintr-un anumit domeniu. De exemplu, putem folosi un cont de E-mail pentru a trimite un mesaj unui destinatar și / sau mai multor destinatari (grupăți într-o listă de adrese).

Tipuri de adresă de E-mail:

- Adresa personală a utilizatorului. De exemplu: Prenume.Nume@gmail.ro, sau Prenume.Nume@yahoo.ro
- Adresă în domeniul de Internet în care este găzduit siteul propriu. De exemplu: mail@Nume.Prenume.ro
- Adresa de email instituțională. De exemplu: contact@ueb.ro
- Adresa de Email profesională, care stipulează instituția la care lucrează utilizatorul. Aceasta este prezentă și pe cărțile de vizită. De exemplu: Nume.Prenume@ueb.ro

Un cont de E-mail este esențial pentru oricare dintre noi, el constituie, în multe dintre cazuri, „identitatea” noastră în raporturile de comunicare pe care le inițiem, în principal, în activitatea profesională și chiar și în cea personală. Adresa personală / adresa profesională a contului de E-mail

este principala întrebare cu care ni se adresează oricine dorește să comunice cu noi. O adresa de e-mail este necesară pentru a deschide conturi (gratuite sau comerciale) la practic totalitatea siturilor și serviciilor de care avem nevoie.

Așadar, adresa de E-mail contribuie, în mod decisiv, la „imaginea” publică a emițătorului.

Liste de E-mail

Listele de E-mail au apărut relativ rapid după generalizarea utilizării serviciilor de E-mail, oferind posibilitatea de a crea grupuri de discuții pentru persoanele interesate de un anumit domeniu, fie general, fie de domenii „de nișă”. Listele de E-mail se configurează în cadrul unor servicii oferite de diverși furnizori, gratuit sau comercial. Cele mai utilizate servicii gratuite sunt „Yahoo Groups” și „Google Groups”. Aceste grupuri se pot constitui în adevărate „comunități” on-line, unde membrii pot să schimbe schimbă informații de interes în aria / domeniul lor de interes.

Facebook

Fenomenul „Facebook” a devenit un fenomen social, mulți dintre utilizatori au devenit dependenți de citirea / postarea mesajelor și fotografiilor în goana după „Like”-uri.

Pe Facebook putem să ne creăm fie o identitate de tip „profil”, gândită pentru „persoane fizice”, fie una de tip „pagină”, destinată utilizării de către corporații, companii, organizații etc.

Grupurile de Facebook pot avea mai multe profiluri:

- *Public*: oricine poate vedea conținutul și chiar posta, fără înscriere.
- *Închis (Closed)*: oricine poate vizualiza / „vizita” grupul, dar fără să poată posta (pentru acest lucru ar trebui să se înscrie). aprobarea de către un moderator;
- *Secret (Secret)*: grupul nu este vizibil. Se poate ajunge la el doar pe bază de invitație.

Pentru utilizarea Facebook avem nevoie de un cont care se poate crea gratuit, în baza unei adrese de E-mail și a unei parole. Accentul, în utilizarea Facebook-ului, cade, în principal, pe numărul de vizualizări pe care contul de Facebook le poate aduna. Altfel spus, depindem, mult, de publicul care ne poate vedea / ne poate aprecia, pozitiv, (dezideratul fiecăruia), postările (dar, trebuie menționat că inclusiv publicitatea negativă este benefică în goana după notorietate).

Există însă o problema, cu care se confruntă utilizatorii de Facebook și anume acces la pagina respectivă. Este vorba despre o limitare a celor care, indiferent de tipul de identitate folosit, pot să vadă postările noastre. Ele sunt văzute de un grup restrâns de destinatari: fie de cei care aparțin categoriei „prietenii” pe Facebook, în cazul profilului, fie o parte mică a celor care au dat „Like” în cazul paginilor. Soluția pentru a rezolva această problemă sunt așa numitele campanii de promovare a profilului pe Facebook (dar acestea se pot face contra cost) În general, însă, utilizatorii caută să găsească metode alternative, în general, cele care sunt gratuite, de exemplu, utilizarea grupurilor de Facebook. Grupurile sunt asemănătoare forumurilor, în principiu, ele reunesc persoane cu același preocupări (de la politică la gastronomie), inclusiv grupuri și / sau acțiuni de susținere a diverse cauze umanitare / sociale etc. O altă soluție ar fi (pentru popularizarea și strângerea unui număr cât mai mare de „vizitatori”), să ne conectăm și să devenim activi în grupurile deja constituite, care au mii sau chiar zeci de mii de participanți.

Magistralele informaționale

Primele proiecte de magistrale informaționale datează de la mijlocul anilor 80, când operatorii de telecomunicație au început punerea în aplicare a rețelilor numerice cu servicii integrate (RNIS). Dezvoltarea magistrelor electronice a fost relansată în 1993, prin decizia Congresului american de a crea o infrastructura națională a informației (National Information Infrastructure sau NII). Numeroase țări din Uniunea Europeană Canada și Japonia s-au angajat în proiecte similare.

Premisele apariției societății informaționale

Societatea informațională își are începuturile în anii 1956-1957, ani care au marcat un boom extraordinar pentru economia S.U.A. Acești ani au constituit punctul de cotitură, sfârșitul erei industriale și începutul societății postindustriale. America industrială făcea loc unei noi societăți, pentru prima dată în istorie, cei mai mulți dintre americani lucrau cu informația în loc să producă bunuri. În ceea ce privește creșterea adevărată a avut loc în ocupațiile informaționale. Astfel că în 1950, doar 17 persoane lucrau în profesii informaționale. Acuma mai mult de 65% din populație lucrează cu informația ca programatori, profesori, funcționari, secretare, agenți de asigurări, burocrati, juriști, administratori, contabili, agenți de bursa, funcționari de banca și tehnicieni și tot mai mulți

lucrători dețin meserii informaționale în cadrul întreprinderilor prelucrătoare. Folosirea internetului era însă complexă și necesită o bună stăpânire a limbajului informatic. Această barieră tehnică va dispărea începând din 1992, când cercetătorii de la Centrul European de Cercetări Nucleare (CERN) din Elveția pun la punct un format de document, Hypertext Markup Language. Această inovație îmbunătățește prezentarea vizuală a textelor disponibile pe internet și ușurează navigarea între diferite calculatoare din rețea. Grație creării legăturilor automate, utilizatorul, apăsând pe butonul unui mouse, poate trece de la un document stocat pe un calculator A la un alt document stocat pe calculatorul B. Acest subansamblu al internetului, botezat Web (pânza) a cunoscut o dezvoltare rapidă și a popularizat internetul dincolo de comunitatea universitară. În același timp, internetul devine accesibil societăților comerciale care îl folosesc pentru publicitate sau pentru vânzarea produselor.

Implicațiile societății informaționale asupra mediului socioeconomic contemporan

O viziune holistică asupra societății informaționale presupune evidențierea următoarelor aspecte:

- Noi comportamente ale oamenilor și grupurilor umane, modificându-le modul de a gândi, de a învăța, de a lucra, de a coopera. Această societate a informației, despre care se mai spune că este societatea cunoașterii și a inteligenței, se dezvoltă pe baza unei noi culturi a informației.
 - Schimburile de date și comunicarea electronică generalizată între oameni și grupuri, atât la scară planitară cât și la nivel local, constituie un factor de dezvoltare individuală și colectivă.
 - Această societate a informației poartă în ea principiul fundamental al progresului bazat pe circulația deschisă și facilă a informațiilor și ideilor, imprimând o evoluție exponențială a cunoașterii.
 - Se deschid perspective noi în materie de educație și formare, oferind: un acces facil la informație, la documentare, la cunoaștere (învățământul la distanță, auto-formarea, biblioteci și universități virtuale).
 - Se oficializează noi modalități: de organizare a muncii, de cooperare și de dezvoltare, de mobilizarea competențelor (telemuncă, întreprinderi virtuale, colecții virtuale, comunități de muncă).
 - Se transformă numeroase domenii de activitate umană: e-medicină, petrecerea timpului liber, comerț electronic, etc.
 - Apar noi posibilități de dezvoltare a democrației, se contribuie la cooperarea intercetățenească, la viața asociativă, la exprimarea punctelor de vedere diferite și variate asupra unor subiecte, preocupări cruciale ale societății.
- Dintre efectele negative amintim:
- Facilitarea unor comportamente antisocial-economice: pirateria, încălcarea drepturilor de autor, fraudă și insecuritatea.
 - Accentuarea inegalităților între bogați și săraci, între așa numiții conectați și neconectați.

Newsletter

Newsletterele (<https://en.wikipedia.org/wiki/Newsletter> accesat 03.07.2015) reprezintă un canal de comunicare folosit în general de companii, deoarece necesită resurse semnificative pentru crearea acestora la standardele necesare. Totuși, cu puțină muncă și planificare, ele pot fi folosite și de către persoanele fizice.

Newsletterele se distribuie către o listă de adrese de mail, listă pe care se înscriu cei doritori să primească mesaje cu ultimele noutăți dintr-un anumit site sau domeniu. Există și situații, când, pe alte filiere (altcineva, aflat în baza de cunoștințe - e-mail / telefon -) să ofere datele noastre de contact unui astfel de canal. În privința periodicității acestora, este fixă, fie săptămânale, în domeniile în care noutățile apar mai des, fie lunare. Este important ca newsletter-ele să prezinte interes pentru destinatar, altfel acesta se poate dezabona, printr-un simplu click, în adresa transmisă. Pentru o rată de răspuns, mai bună, la propunerea de abonament la Newsletter, multe situri oferă „bonusuri” de înscriere, constând de obicei în materiale documentare gratuite din domeniul respectiv, gen E-book, report, etc. Newsletterele sunt folositoare pentru cei care le dețin deoarece prin intermediul lor, acestea reamintesc destinatarilor de situl respectiv, ceea ce poate conduce la vizite repetate, pentru trimiterea de oferte speciale, noutăți în site, etc.

BLOG-UL

Blog-urile inaugurează noua eră a comunicării online.

Definiția blog-ului

Termenul de blog este prescurtarea expresiei din engleză *web log*, care înseamnă *jurnal pe internet*. Altfel spus, blog-ul este o publicație web care conține articole periodice sau / și de actualizare neîntreruptă, ce au de obicei caracter personal. Ca și celelalte mijloace de informare media, blogosfera își are rolul de a își informa cititorii. Acest gen de publicații web sunt accesibile publicului larg. Rebecca Blood, unul din cei mai vechi bloggeri, definește blog-ul ca fiind o pagină web cu o serie constantă, regulată și cronologică de însemnări despre un subiect sau o multitudine de subiecte, care conține, adesea, link-uri către alte site-uri Internet. Suma blog-urilor și a legăturilor dintre acestea alcătuiesc blogosfera. Ca regulă, actualizarea blog-urilor constă nu în modificarea textelor de până acuma, ci în adăugiri de texte noi, asemenea unui jurnal, toate contribuțiile fiind afișate în ordine cronologică inversă.

Browser-ul

Browser-ul este o aplicație software care permite utilizatorilor să afișeze text, grafică, video, muzică și alte informații localizate pe o pagină din World Wide Web, dar și să comunice cu ofertantul de informații și chiar și ei între ei. Prin programul de browser se înțelege un program de „navigare” în web. De aceea, în loc de cuvântul „browser” se poate folosi și „navigador”.

Elemente care diferențiază blog-urile de alte forme de comunicare

Elementele care diferențiază blog-urile de alte forme de comunicare online sunt:

- Personalitatea
- Frecvența
- Interactivitatea
- Conexiunile
- Fluxul de informație (feed)

Podcasting-ul și audioblogging-ul

Noua frontieră combinată a RSS și a blog-urilor este podcasting (combinație dintre cuvintele «broadcasting» și «iPod»). Popularitatea iPod-ului în Statele Unite a dus la dezvoltarea unor produse media pentru acesta, care pot fi descărcate de pe site-urile internet. Simultan și o dată cu răspândirea telefoanelor mobile, bloggerii au apelat la audioblogging, introducând pe lângă texte și fragmente de sunet, adesea înregistrate de pe celular. De aici, un simplu pas a dus la utilizarea RSS-ului pentru a detecta și descărca noile podcasturi automat pe calculatorul utilizatorilor, pentru a fi transferate pe un player portabil, fiind discutate și variate prin care playerele sau telefoanele mobile 3G ar putea pe viitor să primească aceste podcasturi direct, fără nevoia de calculator ca intermediar. (Aceste date au apărut în revista *Soluția IT*, numărul din martie-aprilie 2005 (<http://www.solutia-it.ro>)).

Situația actuală a blogger-ilor în lume

În exterior, fenomenul blog cunoaște o mare răspândire. Lumea, de pretutindeni, încearcă să afle mai multe despre blog-uri, dovadă că în anul 2004, cuvântul cel mai căutat în dicționarul online Merriam Webster este „blog”. Interesul publicului față de semnificația acestui cuvânt este doar o ilustrație a tehnologiei și produsului despre care se spune că au revoluționat Internet-ul și multe din profesiile ce se bazează pe acesta, precum jurnalistică, relațiile publice sau marketingul.

Blog-urilor li se recunosc, mai mult sau mai puțin unanim, și merite în domeniul managementului informației, creării comunităților virtuale și networking-ului social. Amploarea fenomenului și, mai ales, de rata de creștere a acestuia, ne este prezentată de un serviciu de urmărire și măsurare a blog-urilor, Technorati (www.technorati.com). Acesta indică, în 2005, peste 8,000,000 de blog-uri, acestea multiplicându-se la o rată de 38,000 pe zi, adică un nou blog la fiecare 2.2 secunde. Nu toate blog-urile sunt citite. Surse americane estimează doar 0.4% (adică vreo 20,000) din multitudinea de blog-uri sunt într-adevăr vizitate regulat.

Un studiu făcut recent arată următoarea clasificare în privința utilizării browserelor

- Internet Explorer 64.41%
- Mozilla Firefox 24.07%
- Apple Safari 4.42%
- Google Chrome 3.58%
- Opera 2.17%
- Netscape Navigator 0.33%

- Mozilla sau SeaMonkey 0.11%

Web design – Pași importanți în crearea unui site web

Elemente necesare pentru construcția unui site sunt: definirea proiectului, analiza competiției și a audienței, planificarea site-ului și a conținutului său, documentare și procesul de web design și promovarea site-ului.

1. Definirea proiectului

Realizarea unui site web nu se poate executa fără a defini întreg proiectul. Aceasta presupune o înțelegere și o stabilire clară a scopului conținutului website-ului și a obiectivelor afacerii. Obiectivele afacerii vor fi, în mare măsură, în strânsă legătură cu publicul cărui îi este adresat conținutul respectivului site web.

2. Analiza competitorilor și a publicului țintă

Analiza competitorilor înaintea realizării unui site web presupune: studierea competitorilor și a publicului țintă – mai exact a nevoilor și cerințelor acestuia. A ști cu exactitate cine sunt competitorii, ce oferă aceștia, ce preturi practică, cine sunt clienții acestora sunt imperative pentru a intra pe piață și a concura cu aceștia. Cunoașterea, în detaliu a tehnicilor și metodelor folosite de aceștia vor ajuta la etapele planificării viitorului site web. Totodată, publicul este un factor important de care trebuie să se țină cont pentru a crea un site pe măsura așteptărilor sale.

3. Planificarea site-ului și a conținutului

În planificarea site-ului se vor parcurge mai multe etape: de la stabilirea publicului, a scopurilor și obiectivelor afacerii, colectarea datelor și a informațiilor și până la stabilirea design-ului și a funcționalităților respectivului site web, împreună cu implementarea acestora.

4. Documentarea

De îndată ce se cunosc cu exactitate și sunt bine definite obiectivele afacerii și profilul utilizatorului țintă, va începe etapa de documentare. Documentarea presupune colectarea informațiilor care vor defini afacerea care va fi reprezentată de respectivul site web, dar și a informațiilor necesare pentru crearea design-ului.

5. Procesul de web design

Procesul de web design va începe în momentul în care primii pași sunt deja parcurși. Pentru a obține un aspect plăcut, al unei organizări corecte și a unei funcționări perfecte a site-ului trebuie cunoscute și aplicate regulile de baza de web design.

Promovarea site-ului

Aceasta constituie o etapa nesfârșită. Promovarea unui site web este o campanie continua care necesită o strategie bine pusă la punct.

Nume domeniu

Este mult mai practic să achiziționăm/închiriem un nume domeniu de la început deoarece acesta va spori semnificativ credibilitatea. Cele mai folosite sunt .com (care se închiriază contra unei taxe anuale (USA), folosite în general pentru un public internațional, și .ro (care încă se pot cumpăra „pe viață”, foarte potrivite pentru un public exclusiv românesc.

În general, site-urile, ca de altfel și blogurile folosesc texte și imagini statice (fotografii și grafică). Acestea au avantajul că ocupă puțin spațiu și se încarcă foarte rapid la vizionarea unei pagini.

Video blog-ul

Nevoia de interactivitate și de captivare suplimentară a vizitatorilor, cuplată cu accesul la Internet la viteze mari, a dus la folosirea pe o scară din ce în ce mai mare a clipurilor video, atât direct în site / blog, cât și pe canale dedicate.

Pe de altă parte, asistăm, zi de zi, la accentuarea scăderii numărului de consumatori a cărților tipărite, în special, în lumea tinerilor și creșterea interesului pentru materialul video. Un clip video va „prinde” mult mai bine la o parte semnificativă a publicului tânăr, față de o informație scrisă.

Răspândirea semnificativă a utilizării de clipuri video a condus la apariția unui nou termen: așa-numitul „Vlog” (<https://ro.wikipedia.org/wiki/Vlog> accesat 03.07.2015). Acesta a înlocuit, treptat, rolul textelor și imaginilor folosite tradițional.

Cel mai cunoscut serviciu de stocare și vizionare a clipurilor video, atât cele produse de utilizatori cât și filme, clipuri muzicale și alte creații profesionale este YouTube. Pe YouTube, utilizatorii își pot cerea conturi și „găzdui” clipuri video, creându-și adevărate „canale” video proprii.

Astăzi, fenomenul a luat amploare, astfel încât, corporații și companii mari produc video-uri referitoare la activitățile lor.

De asemenea, nu putem să nu recunoaștem faptul că, în era vitezei, aceste clipuri video permit, pe de o parte, o prezentare mai „angajantă” a informațiilor, produselor și serviciilor, mult mai bună decât a textului sau a imaginilor statice. Pe de altă parte, o astfel de prezentare, face mai simplă nu doar pregătirea și difuzarea informațiilor (video blogul face mai simplă pregătirea unui clip față de un articol clasic), ci și receptarea acestora se poate face mult mai rapid. Prin această modalitate se poate prezenta o cantitate destul de mare de informație într-un timp relativ scurt. În plus, limbajul verbal poate fi susținut de alte componente ale limbajului, nonverbal și paraverbal, componente ce pot conduce la o transmisie și recepție mult mai mare a mesajului.

Dacă va veni și timpul ca blog-urile / video blogurile să dispară acest lucru se va datora sigur faptului că ele nu vor reuși să-și satisfacă nici măcar autorii. Blog-urile făcute fără pasiune, pentru bani sau alte beneficii au viața extrem de scurtă. În rest, ele nu dispar, postările pot, cel mult, să se ducă în arhive. Internetul și blog-ul sunt importante nu te lasă să uiți și în consecință nu ai cum să devii complet „offline”.

2.9. Concluzii

Orice formă de manifestare a conștiinței, este rezultatul istoric condiționat al reflectării unor forme materiale ale existenței. Rodul unei întrebuințări de milenii a tehnologiilor de comunicare bazate mai întâi pe scrierea fonetică — lineară, discursivă — mai apoi pe structurarea ideilor sub forma textului tipărit, iar apoi pe actualele forme electronice, simultane, de structurare a informației — televiziune, radiou, internet — au făcut ca omenirea să evolueze din ce în ce mai mult. Apariția tiparului a reprezentat o schimbare profundă în cadrul comunicării vizuale. Pe măsură ce cărțile s-au răspândit, limba latină a fost treptat înlocuită cu limba națională, iar aceasta a fost unul din elementele importante ce a dus la crearea națiunilor moderne. Unii teoreticieni precum McLuhan, Eisenstein, Kittler sau Giesecke observă un monopol alfabetic ca rezultat al tiparului, prin eliminarea rolului imaginii în societate. Alții accentuează ideea că lucrările tipărite sunt în sine reprezentări vizuale.

Ong vorbește despre consecințele psihologice, pe termen lung, ale tiparului, respectiv, stimularea schimbării relației dintre spațiu și discurs, modificare ce s-ar traduce printr-o expresie de genul: *totul pentru ochi, nimic pentru ureche*”. Într-un studiu publicat, în 1979, Elizabeth Eisenstein susține că presa de tipărit este o revoluție neconștientizată și că are un rol major ca agent al schimbării.

Reîntorcându-ne la lucrarea lui McLuhan și făcând abstracție de reproșurile ce i s-au adus, *Galaxia Gutenberg* rămâne o lucrare științifică solidă, construită după cele mai tradiționale canoane ale discursului silogistic. Evoluția mijloacelor de comunicare în trecerea de la universul tribal la cel civilizat, nu poate fi explicată fără a se lua în considerație — într-o perspectivă materialist-dialectică — acțiunea reciprocă a tuturor factorilor prinși în relație, întreg lanțul cauzal, până la factorul cu adevărat primordial, determinant: dinamica forțelor și relațiilor de producție. În cadrul acestei intercondiționări complexe a factorilor, mijlocul tehnic apare ca istoric necesar în virtutea evoluției modurilor de producție, constatare ce nu diminuează cu nimic recunoașterea rolului stimulator și formativ pe care îl are în evoluția spirituală și culturală a omenirii, rol a cărui conștientizare prezentă i-o datorăm lui McLuhan.

Eexpunerea omului la solicitarea polisenzorială și simultană a mijloacelor de comunicație electronice poate da naștere unor crize perceptive și disfuncții la fel de importante ca și cele datorate metamorfozei vizuale pe care a cunoscut-o odinioară Occidentul. Pentru a face această trecere cât mai puțin dureroasă, pentru a evita situațiile stresante și crizele de neadaptare, singura cale, ne previne McLuhan, este *cunoașterea temeinică a procesului de trecere*. Prevestind intrarea umanității într-o eră nouă, a *comuniunii universale*, a coparticipării fiecăruia la viața și destinul tuturor — situație proprie „satului global” în care mijloacele electronice reunesc omenirea — McLuhan dă expresie unei nevoi reale, tot mai acut resimțite de omul contemporan : *nevoia comuniunii*. Dacă, nevoia crescândă de socializare a tuturor domeniilor de activitate și de aflare a unui limbaj comun, unitar, între toți oamenii, pentru rezolvarea marilor probleme ale contemporaneității, este cu dreptate subliniată de McLuhan, soluția propusă rămâne utopică. Comuniunea dorită nu poate fi doar rezultatul dezvoltării mijloacelor moderne de comunicație, care, prin ele însele, nu pot arunca punți peste contradicțiile economice și sociale, fundamentale, ale epocii noastre. Simultaneitatea și caracterul instantaneu al mijloacelor electronice aruncă doar o rețea unitară peste un glob a cărui suprafață este încă profund

brăzdată de inegalitățile și diferențele de dezvoltare dintre continente, țări sau grupe sociale, și care nu pot fi înlăturate decât prin restructurări revoluționare.

Rezumat

Epoca semnelor și a semnalelor a început cu mult înainte ca strămoșii noștri primitivi să meargă în poziție verticală. Primul sistem de comunicare al ființelor umane era deosebit de limitat. Ca de exemplu, aceștia puteau să-și semnalizeze prezența, când se aflau în preajma vreunui pericol.

Epoca orală sau epoca vorbirii. Epoca comunicării orale este plasată, în timp acum aproximativ cu 40.000 de mii de ani, în urmă, în timpul existenței oamenilor de Cro Magnon.

Tipologii, ce au ca punct de plecare al clasificării mijloacele de comunicare.

Prima dintre ele ne-o propune Marshall McLuhan în cartea sa: „Galaxia Gutenberg” (1962). Autorul consideră că istoria omenirii se împarte în patru mari etape, **criteriul de clasificare fiind mijloacele de comunicare**, și nu factorii social-economici, care au – după cum se știe – un rol determinant în societate. Aceste patru etape sunt:

1. **era tribalismului prealfabetic** (faza culturii orale);
2. **era scrisului**, al cărei început McLuhan îl situează în Grecia antică după Homer;
3. **era tiparului** (1500-1900);
4. **era electronică**, specifică epocii moderne și aflată în plină desfășurare.

Primul limbaj al omului a fost *strigătul*. O metodă de a transmite un mesaj, care să ruleze ca un limbaj transmis în formă vorbită, este ceea ce s-a cunoscut sub denumirea de *joc de șoapte chineze*.

Primele forme de comunicare non-verbale: *fumul, fluieratul*. În acest sens, sunt *semnalele de fum* folosite de indo-americieni.

Oratoria. În secolul V î.Hr., Corax din Siracusa introduce primele elemente de teoria comunicării în cartea *Arta retoricii*, apărută în acea perioadă.

Epoca scrisului. Leroy definește etapele scrisului după următoarea clasificare:

- Până la sfârșitul paleoliticului superior se scrie cu ajutorul unor serii ritmice de bețișoare.
- Acum 30.000 ani (î.Hr.) apar primele figurine.
- Acum 20.000 ani (î.Hr.) apar unele figurine mai elaborate (coarne de bizon, trompa de mamut etc.).
- Cu 15.000 ani în urmă se scrie prin semne precum triunghiuri, pătrate, puncte și linii, iar animalele se îndreaptă treptat spre realismul formelor și mișcării. Este vorba despre așa numitele mitograme, semne înrudite cu ideografia.
- Între 11.000 și 8.000 î.Hr. figurile omenești cunosc fie o cufundare profundă în ideogramă, fie o întoarcere la reprezentarea realistă.

Comunicarea prin serviciul poștal. În estimarea lumii antice, serviciul poștal cel mai eficient a fost cel al persanilor. Pus în mișcare de Cîr.

Poșta imperială: 522-486 î.Hr. (Darius).

Mesageria: secolul al XI – lea

Poșta – porumbel: din secolul al XI – lea

Epoca tiparului

Cel care a descoperit o nouă metodă de a multiplica scrierea a fost germanul Johannes Gensfleisch, cunoscut și sub numele de Gutenberg.

De la incunabule la comunicare în masă: 1457 – 1525

Cărți tipărite ale secolului al XV-lea sunt cunoscute sub numele de *incunabule*.

Ziarul de știri 1609 – presa din zilele noastre

În timp ce, secolul al XVI-lea a fost considerat prima eră a broșurii, secolul al XVII-lea ocuăi același rol, dar în raport cu ziarul.

Semnale optice: secolul al XVII-lea secolul al XVIII-lea *Semnalul cu steagul.* Inventarea telescopului în secolul al XVII-lea face posibilă o gamă largă de sisteme de semnalizare optică.

Semnalul / „Vocabularul” lui Chappe vs. Vocabularul lui Murray (Turnurile)

Diligența: 1784 – 1797

Mesajele transmise de reporterii de război: 1854-1856

Pe reporterul William Howard Russell, războiul din Crimeea îl transformă, într-o figură emblematică națională.

Epoca electronică. În secolul al XV-lea, istoria a fost schimbată pentru totdeauna de o

invenție care va face înconjurul lumii. Această invenție poate fi considerată punctul de plecare al mediaticii. Odată cu ea apar cărțile tipărite, ziarele, afișele, reclamele și publicitatea.

Guglielmo Marconi. Una dintre personalitățile care au revoluționat definitiv sistemele de transmisie a informației și implicit viața noastră este renumitul fizician.

Codarea analogică

Codarea digitală

Înlocuirea cuvântului. Procesul de stocare a informației

Suporturi optice. (CD-ROM-urile)

Suporturile de transmisie: undele hertziene

Rețelele prin cablu: cablul coaxial și fibra optică

Arhitectura rețelelor: arborescentă și în stea

Aparatele portabile și mobile

Epoca mass-media

Epoca internet– blog – video blog

Referințe bibliografice:

Briggs, Asa, Peter Burke: 2005, *A Social History of the Media: From Gutenberg to the Internet*, 3rd Edition, Cambridge: Polity Press.

Coman, Mihai: (1999), *Introducere în sistemul mass-media*, Editura Polisom, Iași.

Eliade, Mircea: (1995), *Sacru și Profanul*, Editura Humanitas, București.

Danciu, Maxim: (2005), *Mass-media. Modernitate, postmodernitate, globalizare*, Editura Tribuna, Cluj-Napoca.

Donges, Jarren: (2002), *Theorien Der Public Relations*, Netherlands, <<http://dnb d-nb.d>> arbufbar

Marinescu-Himu, M.: (1969), *Pagini alese din oratorii greci*, Editura pentru literatură, XI, București.

Merten, Klaus (1999), *Einführung in die Kommunikationswissenschaften*, Lit.

McLuhan, Marshal: (1975). *Galaxia Gutenberg: omul și era tiparului*, Editra Plitică, Bcurești.

McQuail, Denis (2002), *McQuail's Reader in Mass Communication Theory*, Sage Publications, London, Thousand Oaks, New Delhi.

Scholderer, Victor: (1963) *Johann Gutenberg: The Inventor of Printing*, Trustees of the British Museum.

Exerciții

1. Comentați afirmația: *structura mijlocului de comunicare determină structura și tipul percepției senzoriale și activității spiritual-culturale a omului, cu implicații profunde asupra întregii vieți și organizări sociale*. (M.McLuhan: 1976, 19)

2. Ce filosof vorbește despre „superioritatea culturii orale”? Cum argumentați?

3. Definiți conceptul de „mitografie”.

4. Ce impactul și ce efecte a avut tiparul asupra societății. 3 argumente pozitive vs. negative.

5. Dezbateți cu privire la *efectele* (asupra sferei psihice, culturale și sociale), pe care le aduce preponderența unui anumit mijloc de comunicare (auditiv, vizual, sau audio-vizual). Plusuri și minusuri.

6. Dezbateți cu privire la următoarele: conținutul mediatic trebui reconsiderat în funcție de preferințele audienței? Argumentați: Da. În ce fel? Nu. Argumentați

7. Argumentați marile provocări ale internetului blog-ul vs. videoblog-ul. Plusuri și minusuri. 3 argumente pro vs. 3 argumente contra.

MODULUL III

LIMBA DE LA *LIMBA ORIGINARĂ* LA LIMBA LIMBILE *INVENTATE (CO-LIMBILE)*

CUM NI SE PREZINTĂ MODULUL

Care este originea și evoluția limbajului?	Limba originară vs. limba universală vs. limbile artificiale
Istoria evoluției limbii	Capitolul acesta prezintă unele dintre perspectivele și ipotezele teoretice cu privire la primele forme de limbaj și, totodată, prezintă unele dintre teoriile, care au apărut cu privire la geneza și evoluția limbii comune, originare. De asemenea capitolul își propune să facă o incursiune în istoria umanității având ca pretext evoluția limbii de la o <i>limbă comună</i> la <i>limbile inventate (co-limbi)</i> .
Ipoteze de recuperare sau de refacere a limbii primordiale	Încercările de recuperare sau de refacere a limbii primordiale au condus la o multitudine de ipoteze.
Ipoteze neuro-lingvistice și psiho-lingvistice	<i>Perspectiva teoriei „Aria Broca”</i> <i>- Perspectiva studiului dezvoltării laringelui</i>
Ipoteze filosofice și religioase	Ipoteze biblice <i>- Ipotezele biblice</i> <i>- Limba lui Dumnezeu</i> <i>- Limba adamică</i> <i>- Limba Evei</i> <i>- Limba populară</i> <i>- Limbajul simbolic</i> <i>- Limba perfectă</i> <i>- Limba nostratică</i> <i>- Limba populațiilor primitive</i>
Structuri și co-limbi	<i>Picturile rupestre</i> <i>Limbajul universal</i> <i>Limbile inventate / co-limbile</i> <i>Limba Na'vi</i> <i>Limba experando</i> <i>Limba Dothraki</i> <i>Limba Klingon</i>
Teoreticieni	Diodor din Sicilia Lucretiu J.Locke și T.Hobbes J.J.Rousseau Umberto Eco
Lingviști care au creat limbaje pentru filme	Paul Frommer David Peterson Marc Okrand
Domenii interdisciplinare	Lingvistica, Antropologia, Religia, Filosofia, Lingvistica, Filmul

SCOPUL acestui modul este de a dobândi aptitudini și competențe pentru a descrie și analiza procesul de evoluție al limbii, de la limba originară la limbile inventate (co-limbi).

OBIECTIVE:

După parcurgerea acestei unități de învățare (UI) veți fi capabili să:

- Înțelegeți rolul și caracteristicile ipotezelor care intervin în explicarea apariției limbajului.
- Definiți și caracterizați diferitele teorii ale limbajului (Teoria interjecțiilor, Teoria onomatopeelor, Teoria naturii sociale a limbajului)
- Faceți distincția între limbile inventate /co-limbile
- Înțelegeți rolul unei limbi nou creată în rândul admiratorilor înfocați, pregătiți să le învețe

• Să identificați anumite particularitățile lingvistice ale unora dintre limbile inventate / co-limbi (limba esperanto, dialectul elfilor, limba NaVi)

Cuvinte cheie: Aria Broca, limba originară, familia limbilor nostratice, co-limbile etc.

Unitatea de învățare 7. (UI7)

3. Procesul evolutiv al limbajului

Întrebări precum *când*, *unde* și *cum* a apărut și s-a dezvoltat limbajul au făcut, de-a lungul timpului, pretextul a numeroase dezbateri. Răspunsul a necesitat, în timp, implicarea unor specialiști din domenii variate precum: lingviști, filosofi, antropologi ai căror teorii le prezentăm succint. Perspectiva lingvistică este necesară în studiul originii limbii, datorită faptului că aceasta presupune studiul primelor forme de limbaj. Așa, cum am arătat, încetul cu încetul, oamenii, încă de acum 35.000 de ani, au început să transmită generațiilor ulterioare, experiența lor colectivă, exprimată prin limbaj simbolic: picturi rupestre, ofrande funerare, sculpturi etc. De asemenea, modalitatea și cauza apariției limbajului, locul și timpul apariției lui intră în competența antropologiei, filosofiei și chiar a religiei.

3.1. Originea limbii și primele forme de limbaj

În privința problematicii descoperirii *cum* anume arată limba primordială, credem că o astfel de întrebare este de natură fasciculară, în sensul că fiecare răspuns poate naște noi și nenumărate alte întrebări. Cu alte cuvinte, o anume limbă originară nu va putea fi reconstituită niciodată. De curând, în Africa, au fost găsite niște dovezi care confirmă dezvoltarea treptată a limbajului articulat. Se pare că acesta a apărut după ce *Homo erectus* a emigrat în vestul Europei. (Cf. David Christian: 2004, 178-180).

3.1.1. Ipoteze cu privire la apariția limbajului articulat

Secolele al XVIII-lea și al XIX-lea au fost intens preocupate de dezbateri privind problema originii limbajului. În această perioadă s-au afirmat cele mai diverse teorii despre apariția vorbirii. Această situație a dat naștere și la reacții adverse. Lingviștii, în majoritatea lor, consideră că originea limbajului trebuie să reprezinte una din preocupările de bază în studiul limbii în măsura în care aceasta presupune studiul primelor forme de limbaj. În ce privește celelalte aspecte ale problemei, cum ar fi modalitatea și cauza apariției limbajului, locul și timpul apariției lui, aceștia sunșin că ele nu mai țin de competența lingvisticii, ci, mai degrabă, de competența antropologiei.

3.1.2. Perspectiva neuro-lingvistică și psiho-lingvistică

3.1.2.1. Teoria *Aria Broca* (zona creierului)

Se presupune că *Homo sapiens* ar fi fost primul hominid cu vorbire articulată. Fluența vorbirii articulate i-a permis dezvoltarea sintaxiei și a gândirii abstracte, raționale și simbolice.

Cercetările cu privire la evoluția limbii, au relevat faptul că există, în principal, două moduri în care această problematică poate fi studiată. Se studiază, fie acea zonă a creierului, care coordonează vorbirea, denumită „*Aria lui Broca*”, fie se studiază dezvoltarea laringelui și faringelui, pe baza oaselor gâtului. Cercetătorii care mizează pe zona creierului sunt adepții teoriei *Aria lui Broca*, denumită după numele chirurgului francez Paul Broca. Revista de specialitate a Academiei Naționale de Științe, *Proceedings of the National Academy of Sciences of the United States of America*, a publicat studii, care conțin informații certe cu privire la faptul că există zone din creier care sunt implicate în funcția vorbirii. (a se vedea <http://www.sciencedaily.com/>).

Există și contestatari ai acestei teorii. Cercetători, de la „UC Berkeley” și cei de la Universitatea Johns Hopkins din Maryland, au contestat această ipoteză, și au adus argumente care să dovedească exact contrariul și anume că rolul jucat de *Aria Broca* se oprește atunci când vorbim cu voce tare.

O altă opinie, care orientează originea limbii către o problemă, care necesită să fie corelată cu evoluția creierului, cu ceva care s-a produs în sistemul nervos, aparține lingvistului Claude Levi Strauss.

3.1.2.2. Perspectiva dezvoltării laringelui

În ceea ce privește, al doilea mod în care poate fi studiată evoluția vorbirii umane, ar fi studiul dezvoltării laringelui, pe baza oaselor gâtului. Nicio altă specie nu este înzestrată cu o asemenea cutie de rezonanță care, în combinație cu dexteritatea ieșită din comun a limbii și buzelor noastre, ne oferă o fluentă verbală comparabilă cu uimitoarea noastră dexteritate manuală. Fiecare copil repetă procesul evolutiv al laringelui uman: pe măsură ce crește, laringele său coboară din partea superioară a gâtului, până când, în jurul vârstei de paisprezece ani, ajunge în poziția caracteristică speciei noastre. (R. Fouts, 1997: 246-250, apud Cynthia Stokes Brown, 2009: 64).

Ca evaluare în timp, există numeroase ipoteze prin care se încercă să se găsească răspunsul cu privire la momentul apariției limbajului. Anumiți specialiști opinează că momentul de apariție al limbajului articulat poate fi plasat, în timp, cândva în intervalul de 40.000 până la 60.000 de ani, în urmă. Explicația ar fi că, în acest interval, s-a produs o modificare hotărâtoare în interiorul rețelei neuronale a creierului uman sau în structura laringelui și a limbii, care a condus la dezvoltarea completă a limbajului articulat. (Diamond, Jared, 1991).

Științele sociale de la începutul anilor 1970 considerau limbajul un produs cultural, idee exprimată printr-o afirmație menită să argumenteze faptul că *homo sapiens* a dobândit un creier mai mare, și acest lucru l-ar fi ajutat să creeze limbajul.

3.2. Limba originară

3.2.1. Ipoteze cu privire la apariția limbii – perspectiva filosofico-religioasă

Bogdan Boaghiu (2011), în lucrarea sa *Scurta istorie a logosului*, cu privire la limba originală, nota: „*Limba originară nu este una dintre cele mai vorbite undeva și cândva pe pământ, nici limba păsărilor și cea a îngerilor, limba originară este cea a formelor ce se încarnază în lucruri și-și caută nume în mintea omenească. Formele sunt cele ce dănuiesc; lucrurile făpturile, gândurile trec prin ele așa cum lumina trece prin poame, atunci când acestea cresc și se coc*”. (B. Boaghiu, 2011: 88).

3.2.1.1 Ipotezele biblice

Creația este una dintre marile taine / mistere care rămâne pe deplin revelată, doar Creatorului, lui Dumnezeu. Întrebarea: *Cine anume le-a făcut pe toate acestea?* provoacă și te provoacă la rostire. Atât în *Vechiul Testament*, cât și în *Noul Testament*, avem perspectiva vorbirii de către însuși Dumnezeu.

Originea divină a limbajului

Ipotezele biblice plasează originea limbajului în cartea *Facerea*. Atât în *Vechiul Testament*, cât și în *Noul Testament* avem de-a face cu „imaginea” lui Dumnezeu, care vorbește. În primul capitol al cărții se observă că la baza creației stă *Cuvântul creator divin*. Tabloul imaginii lui Dumnezeu ni-l zugrăvește, făcând apel la două dimensiuni: una a acțiunii, iar cealaltă a vorbirii (a discursului rostit). Pe de o parte, avem imaginea lui Dumnezeu, care știe și pe cale de consecință, acționează, iar pe de altă parte, avem imaginea lui Dumnezeu, care rostește cuvinte. Așadar, înainte de a acționa, Dumnezeu își declară scopul și pe cale de consecință, El rostește cuvinte. Observăm că însuși Dumnezeu prețuiește cuvântul și îl folosește ori de câte ori acționează. În cartea *Genezei*, expresia: „...și Dumnezeu a zis” apare folosită de nouă ori.

Limba adamică

Omul a primit de la Dumnezeu acest dar, al vorbirii, dat fiind faptul că a fost creat după chipul și asemănarea Lui. Cuvintele, pe care Dumnezeu le adresează celui făcut după chipul și asemănarea sa, sunt exprimate tot în propoziții inteligibile. Adam a fost ales de Dumnezeu să dea nume animalelor peste care avea stăpânire și această numire a creaturilor vii a fost îndeplinită în prezența lui Dumnezeu.

Prin faptul că lui Adam i s-a permis să numească lucrurile create de Dumnezeu, înseamnă că el a avut posibilitatea ca prin cuvânt să (re)creeze lumea obiectuală. Prin acest gest, lumea întreagă s-a (re)definit, ca *lume semantică*.

Există câțiva dintre teoreticieni, care au pariat pe existența unei anume *limbi adamice*. Pentru semioticianul Umberto Eco, existența unei limbi adamice este o certitudine. Eco afirmă că pentru a stabili regulile după care funcționează o limbă, trebuie să te raportezi la precedentă. (Umberto Eco, 2002: 279.) Acest lucru exclude posibilitatea nașterii limbilor prin convenție. La rândul său, Dante Alighieri, se raportează la această limbă, atunci când numește motivul pentru care limba adamică a ajuns să fie împărțită în mai multe limbi.

Limba Evei

În ceea ce privește prima comunicare verbală a omului, Dante opinează că aceasta i-ar fi aparținut Evei, în episodul ispitirii. Într-un dialog magistral, realizat între o ființă superioară, prima femeie a lumii, și una inferioară, un șarpe, Eva vorbește pentru prima dată. Așadar, cu toate că lui

Adam i s-a dat pentru prima oară darul vorbirii, primul dialog și primul act de comunicare, îl realizează nu el, ci Eva. U. Eco este cel care recuperează timpul scurs de la afirmația lui Dante și argumentează de ce lucrurile ar fi stat astfel.

Limba perfectă

Semioticianul italian Umberto Eco vorbește, în lucrare a sa, *În căutarea limbii perfecte*, (2002) despre existența unei limbi perfecte. Eco a ajuns la concluzia că tratarea acestei teme de către creatorii de limbi a avut unul dintre două scopuri. Unul dintre scopuri ar fi că aceștia s-au folosit de caracteristicile comune ale majorității limbilor (perspectiva comparativă). Pe baza acestora au reușit să reconstituie astfel o limbă perfectă. Celălalt scop ar fi acela că acești creatori de limbi au încercat să recupereze limba vorbită de Adam (perspectiva și teoria creaționistă) într-o manieră originală.

3.2.1.2. Limba populară

Dante Alighieri (1305-1305) plasează originea limbajului de limba populară. În tratatul său, *De vulgari eloquentia*, (*Cu privire la vorbirea comună* este un tratat de analiză a diverselor stiluri lingvistice și literare) poetul italian, din epoca medievală, aduce un elogiu limbii populare, punând accent pe trăsăturile ei poetice.

3.3. Ipoteze cu privire la apariția limbii – Ipoteze teoriei naturale / teoriei contractuale

În privința caracterului primelor cuvinte s-au reflectat de asemenea două concepții:

3.3.1. Ipoteze teoriei naturale

Adepții **teoriei naturale** au susținut că numele obiectelor decurg din natura lor, ei considerând că fiecare cuvânt este o oglindire, o imagine a lucrului pe care îl denumește (în acest sens, pentru Heraclit cuvintele sunt "umbre" ale lucrurilor, imagini ale lor, asemănătoare cu imaginile arborilor și munților reflectate într-un râu).

3.3.2. Ipoteza Teoriei contractuală

Aceasta susținea, dimpotrivă, că numele obiectelor au fost stabilite de oameni printr-o convenție. Democrit (sec. V î.Hr.) a adus împotriva ideii că numele ar fi date de la natură următoarele argumente: unele lucruri deosebite între ele sunt numite cu același cuvânt (omonime), iar același obiect poate fi denumit prin cuvinte diferite (sinonime); numele unui obiect poate fi înlocuit după un timp cu altul, or acest lucru nu ar fi posibil dacă numele ar fi determinat de caracteristicile obiectului.

3.4. Ipoteza Teoriei naturii sociale a limbajului

Problema naturii sociale a limbajului, a fost abordată de filosofi precum, Diodor din Sicilia (secolul I î.Hr.). El a înțeles originea socială a limbii, a găsit explicația apariției vorbirii în necesitatea oamenilor de a comunica între ei ("s-au strâns în grupuri de frica fiarelor și au învățat să se ajute unii pe alții").

Lucretiu, în lucrarea sa *Despre natura lucrurilor*, afirma că limba a apărut în societate; capacitatea naturală a oamenilor de a emite sunete articulate a fost folosită pentru a satisface nevoilor de comunicare.

În secolul al XVII-lea se reafirmă cele două teze fundamentale asupra originii vorbirii: cea socială și cea individuală

În secolul XVIII, J.J.Rousseau susține originea vorbirii în necesitatea socială: omul primitiv posedă un strigăt natural, produs al instinctului, de care se servea în caz de primejdie și trecerea la limbajul articulat s-ar fi făcut pe baza „contractului social”.

3.5. Teoria limbii manuale / a gesturilor

O altă teorie apărută în secolul al XIX-lea susține teoria "limbii" manuale sau a gesturilor, iar numai după ce ideile s-au înmulțit s-a simțit nevoia să se inventeze alte semne. În acest sens, lingvistul danez Jaspersen consideră ca omul mai întâi a cântat și abia apoi a început să vorbească. De altfel, inclusiv filosoful român, Blaga afirma că mai întâi a fost *tăcerea*, urmată de *cântec*, abia ulterior a apărut *cuvântul*.

3.6. Limbajul simbolic

Alți autori cred că limbajul simbolic, pe deplin dezvoltat, a apărut mult înaintea acestor repere și a evoluat treptat, începând cu apariția lui *Homo sapiens*. În acest proces, au fost implicați mai mulți

factori. Unul dintre cei mai importanți dintre ei fiind învățarea colectivă, care s-a dezvoltat în paralel cu vorbirea simbolică.

Spre deosebire de limbajul logic, adresat emisferei stângi, care obliga la încadrarea în tipare rigide, *limbajul simbolic este transmis sub forma poveștilor și a metaforelor*, se adresează emisferei drepte, aplicat intuiției și subconștientului. Acest mijloc de comunicare este folosit în toate culturile (și în societatea occidentală, mai ales până în epoca *Revoluției industriale*. Este cunoscut faptul că acel concept de „the story tellers” (cei care spuneau povești) au avut un statut aparte în cadrul comunității, recunoscându-li-se rolul în menținerea sănătății spirituale și mentale. O mare parte din înțelepciunea omenirii este depozitată în povești, mituri și parabole.

3.7. Limba populațiilor primitive

Un reper important în galeria dovezilor existenței unei limbi comune originare este legat de faptul că mai multe populații primitive foloseau aceeași expresie pentru a denumi un lucru. S-a descoperit că un grup de stele, din constelația Taurului, fusese denumit *Cele șapte surori* de mai multe din populațiile primitive, răspândite în întreaga lume: de amerindienii, siberienii și australienii. Fiecare dintre aceste populații, deși aveau cuvinte proprii pentru a denumi grupul stelar, toate se traduc prin aceeași expresie: *Cele șapte surori*. Interesant este faptul că populația de limba engleză numește *Cele șapte surori*, prin termenul de *Pleiade*.

3.7.1. Vorbirea articulată la *homo sapiens*

Se pare că *Homo sapiens* a fost primul hominid înzestrat cu vorbire articulată. Vorbirea neanderthalienilor nu se dezvoltase complet, dar *Homo sapiens* stăpânea pe deplin limbajul articulat. În prezent, oamenii de știință consideră că mutația genetică, în urma căreia a rezultat specia umană, a fost o modificare neuronală, care i-a permis omului să folosească gramatica și sintaxa. Aceasta capacitate de a putea folosi sintaxa cu tot ceea ce presupune ea (îmbinarea cuvintelor sub forma unor structuri ierarhizate) s-a dovedit a fi un avantaj semnificativ, încât i-a permis lui *Homo sapiens* să domine toate celelalte specii de hominizi. (Cf. Bickerton Derek, 1995, apud Cynthia Stokes Brown, 2009: 64).

3.7.2. Limbă comună proto-indo-europeană

În peste două secole de existență a lingvisticii istorice, o problemă deosebită a atras, în mod deosebit, atenția specialiștilor. Ei au încercat să răspundă la întrebarea: Care este *limba de origine a proto-indo-europenilor*. Deși răspunsuri definitive nu avem nici până astăzi, specialiștii au formulat câteva ipoteze. Cele mai cunoscute sunt: ipoteza „culturii Kurgan” sau a „Toporului de luptă”, elaborată de Childe (1950) și Gimbutas (1980) și respectiv cea a migrației agricultorilor neolitici din Anatolia (Renfrew 1987, 1992). Însă în ciuda argumentației lor solide, acestea, având și părți atacabile, nu reușesc să explice convingător pe greci, pe albanezi și pe armeni.

Se presupune că proto-indo-europeana, (*PIE*), a format mai întâi un grup de dialecte care erau, într-o măsură mai mare sau mai mică, reciproc inteligibile și erau vorbite de triburi înrudite. Cel mai probabil, PIE a apărut în neoliticul timpuriu o dată cu transformarea grupurilor de vânători-culegători mezolitici în populații sedentare de agricultori și de crescători de animale, iar locul de formare nu poate fi decât bazinul hidrografic al unui important fluviu european - Dunărea, având ca nucleu de iradiere arealul culturii Schela Cladovei.

Sinteza geto-dacă s-a realizat prin expansiunea grupului lingvistic italic în direcția est, pe două axe principale: pe Valea Dunării, și respectiv pe Valea Mureșului, înspre Ardeal și, mai departe, în Moldova. Italicii au asimilat resturile de populații ilirice de pe Valea Tisei și din Bihor, de arieni din Ardeal și Moldova, de traci din Muntenia și de la nord de Munții Balcani și din acest imens mojar etnic a rezultat o nouă unitate de neam, de limbă și bineînțeles și de spirit, care a fost lumea geto-dacă.

3.7.3. Limba nostratică

Numeroși lingviști se străduiesc în continuu să afle **cum** arăta acea limbă originară și prin urmare s-au străduit să formuleze o serie de ipoteze. De exemplu, încă de timpuriu, Sir William Jones (acum 200 de ani) a descoperit că sanscrita este înrudită cu latina și greaca. Această descoperire a condus la identificarea unui grup de limbi înrudite, cunoscute sub denumirea de grupul de limbi indo-europene. Din familia lingvistică care include aproape toate limbile vorbite în Europa modernă, face parte și această limbă denumită *nostratică*. La rândul său, Joseph Greenberg, a propus o macrofamilie

de limbi, pe care a numit-o *eurasiatică*, acoperind limbile de tip indo-european, uralo-altaică, kamiciatkiană, și eschimo-aleutină, despre care el spunea că este strămoșul comun al limbilor, din cea mai mare parte a Europei și a Americii de Nord. Acest concept de limbă ancestrală a fost preluat și dezvoltat și de către alți lingviști precum: Vadislav Ilici-SutŃci și Aron Dolgopolsky, arătând legături cu limbile de tip dravidian, kartvelian, nilo-șaran și niger-kordofanian. Ei au numit această limbă de bază limba *nostratică*.

Rezumat

Vorbirea a permis omului să-și exprime nevoile și gândurile prin limbaj articulat. Argumentele filosofice, biblice, lingvistice au încercat să suplinească dificultățile provocate de lipsa de material în ceea ce privește limba comună / de origine a primilor oameni. Prin metodele de cercetare specifice, teoreticienii au reușit să contureze un anumit profil al limbilor, iar noi am parcurs acest traseu de la limba originară (*limba lui Dumnezeu; limba adamică; limba manuală*) la limba populației primitive (nostratică și PIE) și până la limbile inventate (*Na'vi; Dothraki; Klingon*).

Ipoteze	Teoreticieni
Ipotezele biblice Originea divină a limbajului	<i>Vechiul Testament</i> , cât și în <i>Noul Testament</i>
Limba populară	Dante Alighieri
Ipoteza limbii naturale / contractuală (sau a convenției) - <i>teoria onomatopeelor</i> . - <i>teoria interjecțiilor</i> .	Democrit
Teoria contractului social	J.J.Rousseau
Limba de origine a proto-indo-europenilor . Ipoteze: ipoteza „culturii Kurgan” sau a „Toporului de luptă”, elaborată de și respectiv cea a migrației agricultorilor neolitici din Anatolia Limba nostratica , aceasta cuprinde sunete asemănătoare cu plescăiturile.	Childe (1950) și Gimbutas (1980) (<i>Renfrew 1987, 1992</i>).

Eerciții:

- Care sunt principalele ipoteze și teorii prin care se încearcă să explice apariția limbii / limbajului?
- În ce constă dificultatea de a stabili originea vorbirii și a primelor cuvinte?

Bibliografie selectivă

Dante Alighieri: (1971), *Despre arta cuvântului în limba vulgară*, în vol. „Opere minore”, Editura Univers, București.

Bogdan Boaghiu: (2011), *Scurta istorie a logoului*, Editura Lumen, Iași.

Cynthia Stokes Brown: (2009), *Istoria lumii de la Big Bang până în prezent*, Editura Litera, București.

David Christian: (2004), *Maps of Time: An Introduction to Big History 2nd Edition*, University of California Press, Ltd. London, English.

Wilson, Ian. (2001). *Past Lives: Unlocking the Secrets of our Ancestors*, Cassell, Londra.

Diamond, Jared, (1991) *The Third Chimpanzee: The Evolution and Future of the Human Animal* (1992), Harper Collins, New York.

Umberto Eco, (2002), *În cautarea limbii perfecte*, Editura Polirom, Iasi.

Luigi Cavalli-Sforza, (2000), *Genes, Peoples, and Languages*, tr. Mark Seielstad, North Point Press.

Nicolas Wade: 2003, pagina despre știință). <http://www.nytimes.com/2003/07/15/science/early-voices-the-leap-to-language.html>, accesat la 03.09.2009

<http://www.pnas.org/content/112/9/2871.full>, accesat la data de 10.07.2016

3.8. Picturile rupestre

Picturile rupestre sunt dovada cea mai semnificativă a faptului ca omul dobândise o conștiință mai complexă. Cele mai vechi picturi rupestre, din Europa, sunt cele de la Grotte Chauvet din Franța, datate de unii istorici ca fiind realizată în urmă cu 35.300 - 38.800 de ani. Acestea sunt gravate și pictate cu roșu ocru și pigment negru, acestea reprezentând cai, rinoceri, lei, bizoni, mamuți sau oameni, de cele mai multe ori vââând. Datorită turmelor mari de reni și cerbi, grupurile de oameni puțin numeroase din acea regiune au putut supraviețui fără să fie nevoite să întreprindă lungi migrații în căutare de hrană. (Cynthia Stokes Brown, 2009: 76).

Cele mai cunoscute picturi rupestre datează din perioada începută în urmă cu 28.000 și terminată acum 13.000 de ani, atunci când încălzirea vremii a dus la creșterea rezervelor de hrană și la scăderea importanței pe care o avea legătura omului cu animalele. Cele mai multe dintre picturile rupestre reprezintă animale (mai ales cerbi, bizoni, cai și zimbri). Dar au fost descoperite și numeroase reprezentări umane: bărbați și, mai ales, femei, organe genitale și amprente de mâini. Potrivit studiilor recente, cele mai multe dintre amprente de mâini au fost făcute de adolescenți, încă nu se știe dacă, la origine, arta a avut sau nu resorturi magice sau religioase. (Cf. William H. McNeill: 2006: 20-23, apud C.S. Brown, 2009).

Din urmă cu 25.000 de ani, până acum 23.000 de ani, cele mai însemnate obiecte de artă realizate în Europa au fost statuetele feminine denumite „*Venre*”. De obicei, aceste statuete erau cioplite în piatră sau în fildeș, de mamut (doar câteva dintre ele erau făcute din argilă). Deși, cele mai multe înfățișează femei – unele dintre ele aveau proporțiile exagerate – s-au găsit totuși și unele

Mai multe teorii au fost emise cu privire la picturile rupestre, fără ca să se fi ajuns la o concluzie obiectivă. Unii cercetători susțin că oamenii preistorici au pictat animalele în scopul de a le captura spiritul și să le vâneze mai ușor. Alții, dimpotrivă, văd în ele un omagiu adus naturii. Există și opinii care spun că picturile rupestre reprezentau o formă de exteriorizare a unei nevoi de bază a ființei umane, și anume comunicarea. Se poate spune totuși că pictura, ca multe alte forme de manifestare artistică, este puternic legată de conștiința religioasă sau spirituală, amintindu-ne de esența și existența noastră spirituală. Aceste picturi au fost descoperite pe toate meridianele globului, dar s-au păstrat cel mai bine în peșterile de calcar din sud-vestul Franței și din nord-estul Spaniei, de o parte și de alta a Pirineilor.

În concluzie, arta din peșteri este unul dintre primii indicatori ai capacității omului de a abstractiza (conf. profesorul Thomas Sutikna de la Universitatea din Wollongong, Australia). Picturile rupestre demonstrează nu doar efortul ființei umane de a transmite, din vremuri îndepărtate, mesaje unii celorlalți, dar și manifestarea gândirii abstracte, la omul primitiv.

Rezumat

Vânătorii-culegători se consolau și-și exprimau emoțiile prin ospete, artă, muzică, ritualuri și întruniri. Localizarea lor geografică este extrem de dispersată. Cercetările efectuate până astăzi consemnează următoarele zone:

- Zona eurafricană: se întinde din valea râului Dordogne până în Natal, trecând prin Levantul spaniol.
- Franța (71 de grote pictate): zona Lascaux, Trois-Frères, Niaux și Chauvet.
- Spania (34 de grote pictate): grotă din Altamira;
- România: Peștera Cuciulat, Sălaj, Peștera Gaura Chindiei II și Peștera Coliboaia.
- În peșterile indoneziene, situate în regiunea carstică Maros, (cunoscute din anii 1950)

Referințe bibliografice:

Cynthia Stokes Brown: (2009), *Istoria lumii de la Big Bang până în prezent*, Editura Litera, București.
White, Randall: (1986), *Dark Caves, Bright Visions, Life in Ice Age Europe*. New York: American Museum of Natural History in association with W.W. Norton

3.9. Limbajul universal

Limba universală sau *perfectă*, terminologiei ce-i aparține semioticianului U. Eco, este văzută ca o încercare de a inventa o limbă comună, pentru toată umanitatea. Din acest punct de vedere, *limba universală* tinde să recupereze sau să reconstituie limba adamită. Cu alte cuvinte, *o lingua universalis* încearcă să reînvie universalitatea comunicării ce caracteriza prima limbă. Unul din atributele ființei umane este cel de *homo loquens*, omul, ființă vorbitoare. Oriunde se găsesc ființe umane, acestea posedă facultatea de a vorbi și de a comunica prin limbaj. De-a lungul timpului, au fost multe încercări de recuperare sau de refacere a limbii primordiale. Majoritatea au fost concretizate în proiectele unei limbi perfecte, care au fost clasificate de U. Eco în lucrarea sa *În căutarea limbii perfecte*. Semioticianul italian susține faptul că acești creatori de limbi perfecte au trasat două drumuri în realizarea scopului lor: fie s-au folosit de caracteristicile comune majorității limbilor reconstituind o limbă perfectă, din trăsăturile actuale ale limbilor, fie au încercat să recupereze limba lui Adam într-o manieră originală creând un nou sistem lingvistic.

Preocuparea pentru o *lingua universalis*... în căutarea limbii începuturilor ebraice. Supoziția lui Dante este bazată pe faptul că Iisus Hristos, trimisul lui Dumnezeu trebuia să se folosească de o „limbă a harului” și nu de „vreo limbă a tulburării”. Cu alte cuvinte ebraica este văzută ca o condiție necesară în planul revelării lui Dumnezeu și de aici și afirmația că Dumnezeu i s-ar fi adresat lui Adam tot în ebraică. În prima jumătate a secolului al XVIII-lea, filosoful italian, Giambattista Vico, se remarcă printr-o nouă viziune asupra originii limbii. Concepția lui este prezentată în lucrarea sa *Știința nouă*, în cartea a doua *Despre înțelepciunea poetică*.

Limba eroilor (Vico) ar fi fost un amestec de limbă articulată și de limbă mută, adică o îmbinare de graiuri comune și de caractere eroice, iar limba oamenilor era articulată în totalitate.

În secolele al XVIII-lea și al XIX-lea s-au emis cele mai diverse teorii despre originea limbajului. Apariția limbilor devenise o problemă importantă în epocă și datorită apariției noilor concepții despre originea vieții: *teoria darwinistă*, *teoria bigbang-ului* etc. Darwin susținea o teorie a mișcărilor și sunetelor expresive care subliniază evoluția naturală a omului și implicit a limbajului.

Preocuparea pentru o *lingua universalis*, prin limbaj, omul și-a afirmat libertatea în activitate și în creație. La rândul său, Hegel sublinia că limbajul este o creație a omului ca ființă spirituală. În secolul al XX-lea mulți cercetători au renunțat la a mai da explicații privind apariția limbajului și și-au concentrat atenția în evidențierea trăsăturilor specifice din întreg limbajul omenesc, spre deosebire de celelalte sisteme de comunicare non-umană. Coșeriu afirmă că problema originii limbajului reprezintă problema acelei esențe, a esenței care nu poate fi determinată decât prin această *reductio* la principii, la motivarea originară, adică la întrebarea „De ce există limbajul?” în delimitarea față de alte tipuri de obiecte care se află în atingere cu limbajul, care prezintă și ele anumite trăsături comune cu cele ale limbajului, cum ar fi arta sau gândirea rațională ce nu sunt posibile fără limbaj. Făcând o trecere în revistă a ideilor despre apariția limbii, Coșeriu observă că, de-a lungul istoriei, limbajul a fost privit din două perspective: ca cel care numește lucrurile și apoi ca fiind întotdeauna intersubiectiv.

În concluzie, toate aceste teorii sunt importante pentru că ele au scos în evidență cele două axiome fundamentale pentru existența limbajului: interdependența dintre limbă și gândire – gândirea rațională nu poate exista fără limbaj – și caracterul social al limbii, ceea ce ne ajută să înțelegem că limbajul a apărut într-o comunitate ca mod de comunicare a omului despre sine și despre lume, pentru ceilalți.

Limbile manifestă o dorință ascunsă de transcendere a barierelor temporale și spațiale care au dus la fărâmițarea lor pentru a instaura acea ordine inițială care să aducă stabilitate și durabilitate. Această frământare invizibilă a limbii subliniază faptul că limbajul „izvorăște dintr-o adâncă sfâșiere a ființei; dintr-o ruptură inițială între gândire și viață; din cuvintele indicibile care l-au precedat în noi, pe timpul inexistent al paradisului”

Limbajul poetic

În ce privește limbajul poetic, Vico pornește, de asemenea, de la apariția primelor cuvinte. Vico susține că cel dintâi cuvânt s-a format prin folosirea onomatopееi și el ar fi semnat simbolul divin al lui Jupiter. Apoi cuvintele au apărut prin interjecții „adică cuvinte articulate născute din pornirea unor patimi violente, și care în toate limbile sunt monosilabice” (cf. Vico, p. 334). Argumentele, de ordin filosofic, au relevat faptul că poezii, creatorii de limbaj poetic / artistic, au urmat calea specifică preocupării lor. Ei nu s-au preocupat de întoarcerea la origini, ci, dimpotrivă, au încercat să construiască o altă limbă, care se deosebește de limba comună, printr-o trăsătură definitorie și anume:

creativitatea. Creatorii de limbaj poetic / artistic au încercat să transforme limba informațională într-o limbă creatoare de artă. Una dintre exemplificările revelatorii pentru această cauză sunt viziunile lui Dante Alighieri (1971) asupra originii limbajului poetic și a naturii lui.

Invocarea necesității creării limbajului poetic / artistic și a unei limbi universale se face, pe de o parte, în numele unei anume nevoi de depășire a blestemului *Turnului Babel*, iar pe de altă parte, ar sublinia imensa nevoie de a da umanității încrederea că poate să spere în capacitatea limbii de a realiza noi sisteme semiotice, capabile să redea înțelegerea și reprezentarea lumii printr-o limbă comună, universală. Resursele ei își au originea în limbajului artistic.

În concluzie, pentru Vico limbajul poetic nu reprezintă creația unor oameni cu un dar special, ci acesta s-a născut odată cu apariția primelor națiuni. El a constituit limbajul originilor și modalitatea primordială de cunoaștere și de comunicare a acestei cunoașteri. Referindu-se la metaforă, pe care Vico a considerat-o esențială în existența limbilor și în dezvoltarea lor, Lucian Blaga distinge două tipuri: metaforă plasticizantă și metaforă revelatorie.

Referințe bibliografice:

Coșeriu, Eugen. (1997). *Omul și limbajul său*, în „*Revista de Filosofie*”, tom XLIV, nr. 1, 2, București, Editura Academiei Române, p. 137.

Dante Alighieri: (1971), *Despre arta cuvântului în limba vulgară*, în vol. „Opere minore”, Editura Univers, București.

Evans, Dylan (2008). *Emoția*, Editura All, București

Donald E. Brown, 1991, *Human Universals*, Philadelphia, PA: Temple University Press; and Mark Ridley, 1996, *The Origin of Virtue: Human Instincts and the Evolution of Cooperation*, New York, Viking Penguin.

Loyal Rue: 2000, *Everybody's Story Wishing Up to the Epic of Evolution*, Albany NY: State University of New York Press.

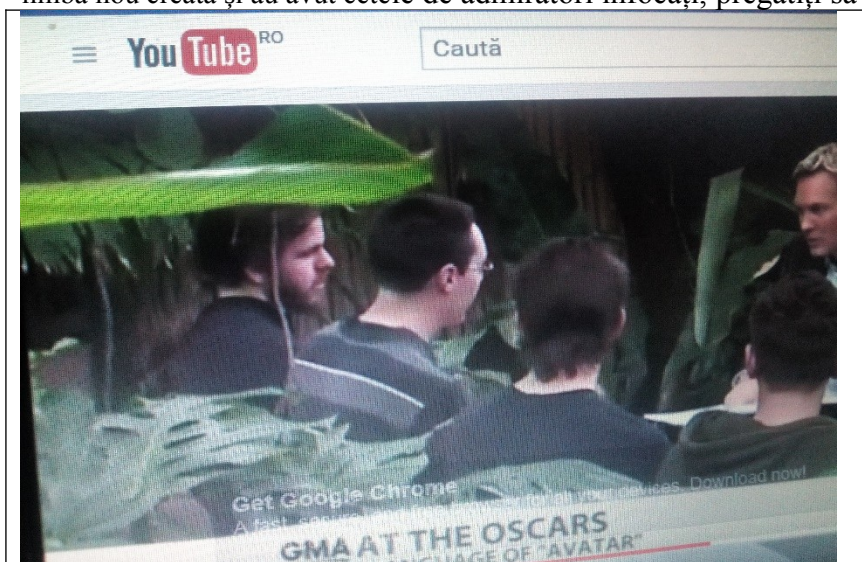
Zumthor, Paul. (1998). *Babel sau nedesăvârșirea*, Iași, Editura Polirom,

Unitatea de învățare 8 (UI8.)

3.10. Limbile inventate / co-limbile

Dacă anumiți oameni se exprimă în pictură, poezie sau muzică, alții trăiesc plăcerea creației prin nașterea unei limbi. Este bucuria de a crea ceva diferit, ceva de care nu s-a mai auzit până acum, este mărturisirea de credință a lui Grandsire-Koevoets, președintele Societății de Creare a Limbii.

De la „Star Wars“ la „Avatar“, filmele cu tematică fantastică (SF), toate au beneficiat de o limbă nou creată și au avut cetele de admiratori înfocați, pregătiți să le învețe.

Fani ai limbii NaVi. Atelier de creație

Sursa: youtube

https://www.youtube.com/watch?v=bbIXkRRLC00&feature=player_embedded

Co-limbile nu reprezintă o noutate. Există limbajele create pentru roboți, precum și forme de comunicare bazate pe recunoașterea unor culori. De la mai vechea limbă Enochian, creată în secolul al XVI-lea, la Esperanto sau la NaVi, toate au dat lingviștilor pretextul de a transforma un hobby într-o profesie, iar cetelor de fani, înfocați, un pretext și mai bun de a se lăuda că „stăpânesc” o limbă nouă.

Și în zilele noastre, există un interes pentru a arăta cum se poate crea un limbaj cu totul și cu totul nou.

Ewokese, limba primitivă, apărută în anul 1983 are la bază un dialect al unui trib nomad din Mongolia. Limbile africane au influențat, de asemenea, inventarea ewokesei. Exemple de cuvinte și expresii din această limbă sunt „Acha” („Ok, în regulă”), „che womok!” („ai grijă!”), „daboolhat” („schimbă-te, fii diferit”), „luka” („stele”) sau „tyeht danti?” („ce s-a întâmplat?”).

J.R.R. Tolkien, scriitorul cărților „Hobbitul” și „Stăpânul Inelelor”, care stau la baza filmelor cu același nume, este unul din pionierii creatorilor de limbaje. Odată cu romanele sale, scriitorul englez a creat un univers insolit, Pământul de Mijloc, (Middle Earth) populat de diferite neamuri: pitici, elfi, orci, căpcăuni, oameni, uriași, hobbiți, pentru care Tolkien a trebuit să inventeze propriile limbaje. Tolkien a creat peste 20 de idioame, printre care sindarina sau quenya.

National Geographic menționează că multe dintre numele personajelor și locurilor din „Stăpânul inelelor” au la bază cuvinte din limbile moarte. De exemplu, s-a demonstrat că numele lui Saruman derivă din anglo-saxonă. Rădăcina „searu”, înseamnă trădare. Sauron derivă din Islandeză și se traduce drept „murdărie”. „Mordor” vine din anglo-saxonul „morthor - crimă”. „Middle Earth” (Pământul de Mijloc) este legat de termenul „middan-geard”, care era numele Pământului în poeziile anglo-saxone și era considerat câmpul de luptă dintre forțele binelui și ale răului.

Sylvia Sotomayor a inventat, la numai 14 ani, prima limbă care are la bază limba elfilor a lui Tolkien. Studiind lingvistica, la universitate, a devenit fascinată de caracteristicile universale ale tuturor graiurilor umane și de posibilitățile existenței unui vorbitor extraterestru.

În timp ce anumite co-limbi precum *Klingon* și *Esperanto* au fost făcute ca să fie vorbite, o alta denumită *Kelen* a fost creată ca experiment lingvistic. Așa cum există nevoie de a crea o nouă limbă, tot așa există și o nevoie de a o învăța și de a o reproduce. Așa se explică mărturia lui Sotomayor, care afirmă că este important ca o limbă inventată să beneficieze de vorbitori, chiar dacă

aceștia sunt imaginari. Lui i se alătură profesorul de lingvistică, Doug Ball, de la Universitatea de Stat Truman din Missouri, Statele Unite ale Americii, care consideră că este important să existe o identitate culturală în spatele limbii, pentru că „nicio limbă nu există într-un vortex cultural”.

https://www.youtube.com/watch?v=bbIXkRRLC00&feature=player_embedded (accesat la 03.03.2014)

Exercițiu:

În ce măsură unele dintre co-limbi / limbi artificiale (limba *esperanto*, limba *klinton*, dialectul *elfilor*, limba *Dothraki*, limba *Na'Vi*) pot influența vocabularul, dar cultura?

3.11. METAfora MORFOZA AVATAR

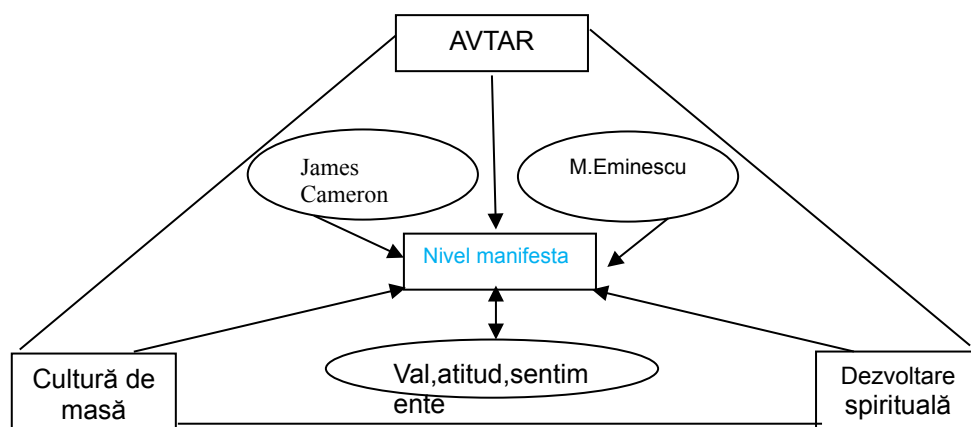
„AVATAR” JAMES CAMERON VS. „AVATARUL FARAONULUI TLA”

Contemporanii, care intră în contact cu Forțele Superioare, cel mai adesea nu sunt crezuți. La noi, acest lucru este numit, cu o nuanță de ironie, „contact”. La polul opus, Occidentul dă șansă unui gen de manifestare denumită „channeling”. „Channeling” este un cuvânt englezesc, format de la „channel” (canal) și înseamnă „deschiderea canalului” sau „transmiterea unei informații pe canal”.

În continuare, ne propunem analiza conceptului „channeling”-ul, din perspectiva competențelor lingvistice, într-o anumită limbă, în cazul nostru, cea intitulată Na'Vi. Ce mesaj transmite conceptul de avatar astăzi. Abordăm problematica avatarului pornind de la două creații:

James Cameron: *Avatar*.

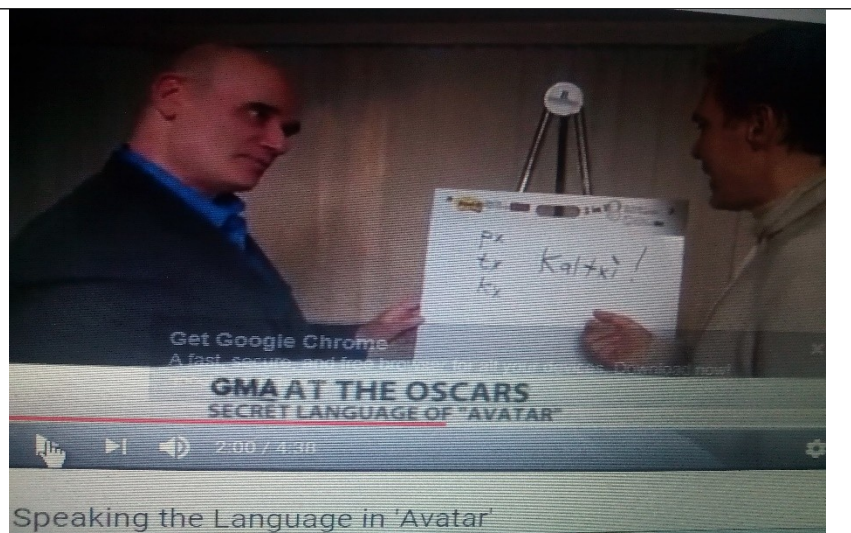
Mihai Eminescu: *Avatarii faraonului Tla*.

PARTICULARITĂȚILE LIMBAJULUI NA'VI

Deși avea variate surse de inspirație, după cum am observat din expunerea făcută acestor limbi auxiliare, James Cameron nu a dorit să apeleze la niciuna dintre ele. Mai mult, atunci când s-a decis să lucreze la noua producție numită „*Avatar*”, s-a prezentat în fața unui lingvist american, profesorul universitar și specialistul în comunicare la Universitatea Marshall School of Business, din sudul Californiei, Paul Frommer. Conceperea limbii a debutat cu un repertoriu de circa 30 de cuvinte, incluzând, în principal, numele personajelor principale și câteva denumiri ale animalelor Pandorei precum și termenul de Na'vi. Ulterior, Frommer a lărgit vocabularul la peste 1.000 de cuvinte, lista crescând chiar în timpul filmărilor. Profesorul Frommer recunoaște: „... nu am plecat de la zero, deoarece James Cameron a venit la mine cu 30 de cuvinte pe care le inventase deja”. „De altfel, cuvântul „Na'Vi”, el l-a inventat”, a declarat lingvistul.

Limba Na'vi nu este chiar atât de rigidă precum sună, ceea ce pare a fi foarte interesant pentru lingviști, chiar și pentru cel care a creat-o. Frommer a avut chiar și câteva confruntări cu Cameron atunci când viziunea acestuia nu se potrivea cu gramatica oficială a limbii. „Eu îi spuneam că potrivit gramaticii, ar trebui să fie într-un anumit fel, dar Cameron îmi spunea să găsesc o metodă.” (Sursa: „Vanity Fair”) Noua limbă se bazează pe sunete obținute cu ajutorul glotei și pe conjugări ezoterice. Ceea ce este special construit la această limbă, este modul de a crea fonemele.

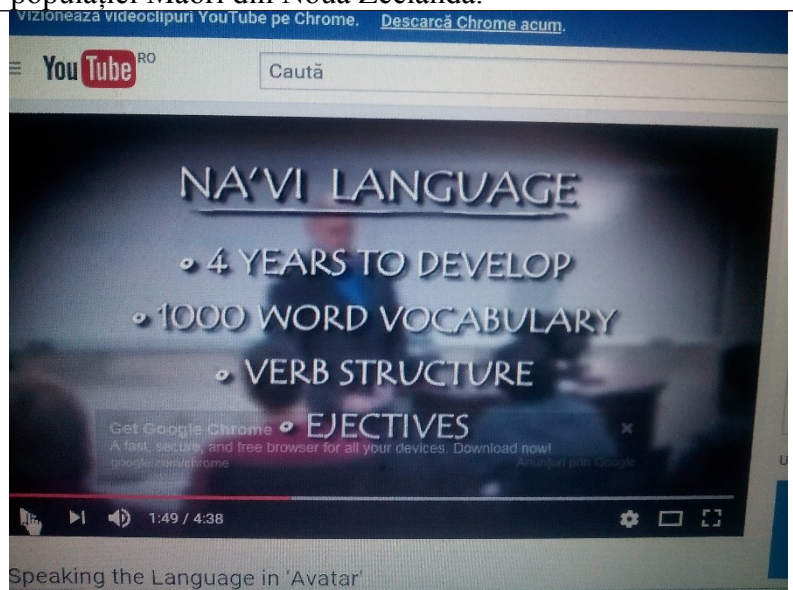

Limba NaVi

Sursa: youtube

https://www.youtube.com/watch?v=bbIXkRRLC00&feature=player_embedded

În majoritatea lor, cuvintele propuse de Cameron încep cu consoanele « ng » precum în exemplele: « zongtseng = safe place », « Naring = forest » și își au sursa de inspirație în limba populației Maori din Noua Zeelandă.

Sursa: youtube

SPECIFICUL “LIMBAJULUI NAVI” CA MOD PARTICULAR DE CUNOAȘTERE ȘI COMUNICARE

Vivacitatea, forța discursului nostru se alimentează din gândirea teoretică a unor excepționali precursori ai stilisticii literare moderne (Herder, Leibniz, Hegel) restructurată și reorientată prin vectorul problematizant al punctului de vedere semiotic (C. Morris, Ch. Pierce) și devenită reflecție asupra valorii funcționale și pragmatice a limbajului - și a discursului în genere - ca un conduit al transportării Lumii către sine și al apropierii sinelui de lucruri, de obiect (Wittgenstein: *Marginile lumii mele sunt marginile limbii mele*).

La Paul Frommer, *fenomenul de limbaj* este intim legat de **sensorium** (Herder), *structură specifică a sensibilității, înzestrare deosebită a simțurilor și a organizării percepției* (cf. *Poetică și stilistică. Orientări moderne*, p. 12).

Prin limbajul Na'Vi, Frommer nu încearcă altceva decât să-și educe publicul privitor al filmului lui Cameron să-și descopere simțurile, ca organe ale cunoașterii prime. Privitorul, va fi orientat prin ascultarea acestui tip de sonorități să se rafineze prin spirit, spațiu al conștiinței de

sublimare a instinctelor și a trăirilor. Privitorul și ascultătorul, intuind limitările cunoașterii obiective, ale limbajului și ale închiderii în granițele “disciplinei”, va sesiza sâmburele universal pe care îl conține senzorialul (prelingvisticul) și va înțelege, că nu este vorba numai de vorbire, ci de o **nouă vorbire** care depășește dificultățile cu privire la posibilitățile de exprimare a gândirii și se apropie de alcătuirea acelei limbi universale, idealul iluminiștilor care deja discutau despre **existența universalilor din structura limbilor**.

Cameron are viziunea unei noi lumi și pentru a o crea apelează la o imagine tridimensională a “viziunii” sale, o lume deschisă interpretării, un spațiu virtual născându-se prin suprapuneri și întretăieri de planuri - prin alternarea și privirea comparativă a **obiectului** (munții, apele mirifice din acel tărâm suprapuse peste cele ale Realului, intersectându-se în triade semiotice de genul următor:

- *referent - sens obiectiv1 - autor;*

referent - sens obiectiv2 - spectator;

referent - sens obiectiv3 - mediere;

referent - sens obiectiv 4 - sens subiectiv) și a *subiectului* (semnificații subiective, sensuri personalizate revelate prin interacțiunea triadică având ca centru subiectivitatea și exprimarea propriei interiorități față în față cu *interpretanții* ; structura, stilul și viziunea personajelor, cu propria viziune în idei, sentimente sau imagini, pe de altă parte.

Metafora avatar nu trebuie convertită în noțiune. Ea numește o stare de spirit.

NOILE TEHNOLOGII

Grație noii tehnologii intitulată *simulcam*, se suprapun imagini digitale peste cele *live action*, topindu-le într-un rezultat uluitor și fără precedent, atât indigenii Na'vi, oameni-pisică cu epiderma albastră, cât și bestiile teribile cu *look* Jurassic par reali precum o fotografie. Mai mult, reușesc să atingă acel nivel de detaliu, de fluiditate, de naturalism al mișcării și de expresivitate facială care te face să uiți că e vorba de efecte speciale. Însă regizorul merge și mai departe și așază aceste fapte miraculoase într-un loc de-a dreptul incredibil, feeric, unde efectele 3D încetează să fie "doar o joacă de copii" și devin parte organică a filmului. Cameron și artiștii săi digitali ca veniți de pe altă planetă te transportă în cea mai bună, mai frumoasă și mai autentică lume virtuală dintre toate cele posibile, un

CERCETAREA – Parte aplicativă

IPOTEZELE CERCETĂRII

Problema de investigație lingvistică are două componente: nevoia de a comunica și nevoia de a respecta identitatea fiecăruia.

- I1. Viitorul ar putea să ne aducă existența unei singure limbi comune.
- I2. Există diferențe între femei și bărbați în privința stilului rezolutiv cu privire la existența unei limbi comune, în viitor?
- I3. Crearea unei limbi comune ar putea să dărâme barierele de comunicare și să respecte egalitatea între diferitele identități culturale.

Întrebările principale ale cercetării cantitative sunt:

1. Ar bine să existe o limbă comună? Care sunt avantajele? Dar dezavantajele?
2. Există diferențe între răspunsul femeilor vs. cel al bărbaților?
3. Ar putea o limbă comună să dărâme barierele de comunicare și să respecte egalitatea între atâtea identități culturale?

Chestionar

- Vârsta:
- Sexul:
- Ocupația:

Acest chestionar are ca scop identificarea modului în care oamenii contemporani cred în posibilitatea unei limbi unice, în viitor.

Pentru fiecare din următoarele afirmații selectați numărul care reprezintă **credința cea mai apropiată de** dumneavoastră. Nu există răspunsuri corecte sau greșite fiți onești cu dumneavoastră înșivă. Vă rugăm să răspundeți la toate afirmațiile de mai jos.

Alternativele sunt:

- 1 = da 2 = nu 3 = nu știu

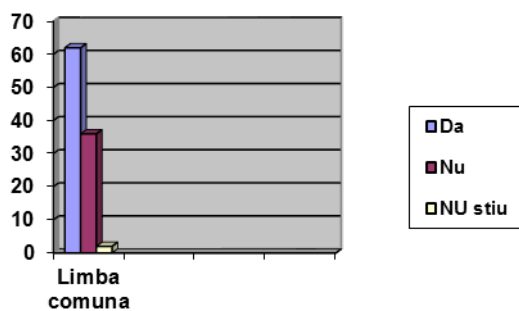
- Avantaje vs. Dezavantaje

I. Ar fi bine să existe, în viitor, o limbă comună

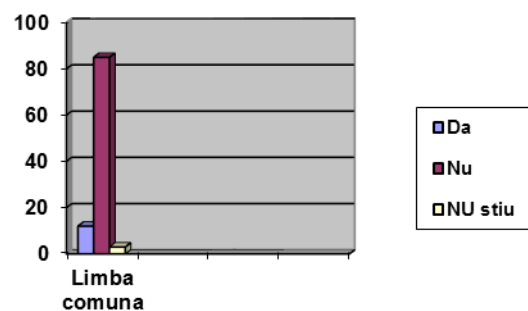
II. Există diferențe între răspunsurile date de femei vs. de bărbați

III. O limbă comună ar putea să dărâme barierele de comunicare și să respecte egalitatea între diferitele identități culturale

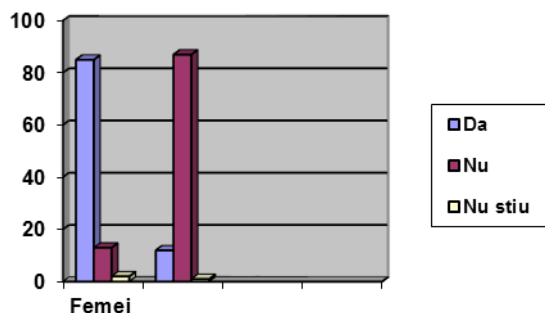
A. Răspunsuri femei		
Limba comună	Frecvență absolută	Procente
Da	62	62%
Nu	36	36%
Nu știu	2	2%

B. Răspunsuri bărbați		
Limba comună	Frecvență absolută	Procente
Da	12	12%
Nu	85	85%
Nu știu	3	3%

Femei vs. Bărbați				
	Da	Nu	Nu știu	Procente
Femei	85	13	2	100%
Bărbați	12	87	1	100%

Concluzii:

- Rezultatele cercetării au confirmat prima și a doua ipoteză și au infirmat-o pe cea de-a treia. În urma analizei informațiilor din chestionarul aplicat s-a observat că respondenții cei mai mulți cred în ipoteza de a exista, în viitor, o limbă comună. Cu un procent mai ridicat, în cazul persoanelor de gen feminin, de 62%, se poate intui nevoia oamenilor de a putea comunica printr-un limbaj care să apropie și mai mult relația dintre oameni. Societatea ar trebui să promoveze grupul de referință, iar relațiile dintre indivizi să se bazeze mai mult pe cooperarea și asertivitatea unuia față de celălalt.
- Cea de-a treia ipoteză a fost testată și infirmată prin calcularea coeficientului de disociere: exista o disociere semnificativă între bărbați și femei, mai precis între stilul masculin, „cuceritor”, inclusiv față de limbă, 87% spun NU, respectiv între femei și stilul conciliator și visător al acestora care, cu un procent de 85%, declară că au convingerea că o limbă comună ar putea să dărâme barierele de comunicare și să respecte egalitatea între diferitele identități culturale. Aceste diferențe între răspunsuri pot fi datorate diferențelor rolurilor de gen.

Trăim într-o lume în care se caută mai degrabă privilegiile de către aceia care-și construiesc identități particulare, refuzând astfel datoriile care ne revin ca cetățeni egali, cu șanse egale de a ne găsi rostul și locul oriunde în lume, fără a trebui să ne abandonăm sau să facem eforturi mari pentru a ne păstra identitatea. Acest lucru reiese și din răspunsurile primite de la subiecții investigației.

Concluzii generale

Problema originii limbilor și cea a creării unei limbi perfecte reprezintă deziderate umane vechi. Astfel, ne-am propus prezentarea succintă a ideilor vremii, legate temei, insistând pe părerile exprimate de anumiți semioticieni (Eco, Vico,) care se potrivesc cel mai bine demersului nostru.

Imensul interes manifestat, de-a lungul timpului, pentru aceste tematici, ne-a determinat să ne susținem demersul cu o bibliografie vastă, răspunzând nevoii studenților de a cunoaște cât mai multe abordări legate de tematica propusă și, de ce nu, de a prelua cercetarea și a o continua.

Rezumat

Cercetările cu privire la evoluția limbii, au relevat faptul că există, în mai multe ipoteze problematică poate fi studiată.

Abordarea din perspectiva neurolingvistică au arătat, că în principal, există două moduri. Un prim mod s-ar concretiza în studierea acelei zone a creierului, în care se formează vorbirea și anume regiunea *Broca*, (*Teoria Broca*), iar variațiile întinderii și structurii ei, de-a lungul timpului, pot fi deduse prin măsurători intracraniene. Al doilea mod, **perspectiva dezvoltării laringelui**, presupune studierea dezvoltării faringelui sau laringelui, pe baza oaselor gâtului.

Ipotezele biblice - Originea divină a limbajului. Creația este una dintre marile taine / mistere care rămâne pe deplin revelată, doar Creatorului, lui Dumnezeu.

Teoria limbii naturale / contractuală (sau a convenției) afirmă că numele obiectelor au fost stabilite de oameni printr-o convenție.

Teoria naturii sociale a limbajului. Filozofii diferitelor perioade au susținut varianta *teoriei naturii sociale a limbajului*.

Teoria limbii manuale / a gesturilor. Secolul al XIX-lea susține teoria limbii manuale sau a gesturilor. Anumiți lingviști au susținut că omul mai întâi a cântat și abia apoi a început să vorbească.

Limba populațiilor primitive Un reper important în galeria dovezilor existenței unei limbi comune originare este legat de faptul că mai multe populații primitive foloseau aceeași expresie pentru a denumi un lucru.

Perspectiva unei existențe atestate prin **picturi rupestre**.

Limbajul universal. *Limba universală* sau *perfectă*, terminologiei ce-i aparține semioticeanului U. Eco, este văzută ca o încercare de a inventa o limbă comună, pentru toată umanitatea. Din acest punct de vedere, *limba universală* tinde să recupereze sau să reconstituie limba adamică.

Limbajul poetic este văzut nu atât ca o variantă a limbilor istorice, comune, ci ca un spațiu de determinare a limbii originare, pe de o parte, iar, pe de altă parte, ca un mod de manifestare al ființei poetice.

Limbile inventate / co-limbile. Este bucuria de a crea ceva diferit, ceva de care nu s-a mai auzit până acum, este mărturisirea de credință a lui Grandsire-Koevoets, președintele Societății de Creare a Limbii: de la „Star Wars” la „Avatar”.

Referințe bibliografice:

Andrei, Petre.(1997). *Sociologie generală*, Ediția a IV-a, Iași, Polirom-Fundația academică „Petre Andrei”, 1997.

Anghel, Petre, (2005). *Strategii eficiente de comunicare*, București, Editura Eita, 2005

Alighieri, Dante.(1997). *Despre arta cuvântului în limba vulgară*, în vol. Opere minore, București, Editura Univers, 1971. *Biblia sau Sfânta Scriptură*, Societatea Biblică Britanică, 1989. Blaga, Lucian. (1972). *Cuvinte originare*, în vol. *Isvoade*, București, Editura Minerva, 1972.

Blaga, Lucian. (1994). *Geneza metaforei și sensul culturii*, București, Editura Humanitas.

Carroll, John B.(1979), *Limbaj și gândire*, E.D.P., București;

Chodorow, Nancy Julia, *The Power of Feelings: Personal Meaning in Psychoanalysis, Gender, and Culture*, Yale University Press, 2001.

Coșeriu, Eugen. (1992-1993). *Omul și limbajul său*, în „Revista de Filosofie”, tom XLIV, nr. 1, 2, București, Editura Academiei Române.

Eco, Umberto.(2002). *În căutarea limbii perfecte*, Iași, Editura Polirom, 2002.

Gaur, Alexandru. (1965). *Introducere în lingvistică*, București, Editura Științifică, 1965.

Gaur, Alexandru.(1997). *Tratat de lingvistică generală*, București, Editura Academiei, 1971.

Grupul μ, *Retorica poeziei*, București, Editura Univers, 1997. Irimia, Dumitru.(1986). *Curs de lingvistică generală*, Iași, Editura Universității „Alexandru Ioan Cuza”, 1986.

Irimia, Dumitru.(1997). „*Omul metaforizant*” și *natura limbajului poetic*, în vol. *Eonul Blaga. Întâiul veac*, București, Editura Albatros, 1997.

Eco, Umberto. (2002). *În căutarea limbii perfecte*. Editura Polirom.

Fischbein, E. (1986), *Arta de a gândi*, Ed. Științifică, București;

Frye, Northrop (1980), *Dubla viziune*, Ed. Univers, București;

Frye, Northrop (1979), *Marele cod: Biblia și literatura*, Ed. Univers, București;

Genette, Gerard (1982), *Palimpsestes*, Ed. Univers, București;

Giddens, Anthony, *Sociologie*, București, Editura BIC-All, 2001.

Gaur, Al. *Tratat de lingvistică*, București, Editura Academiei, 1971, p. 298.

Huizinga, J. (1998), *Homo ludens*, Ed. Humanitas, București;

Marcus, Stroe (1980), *Imaginația*, Ed. Științifică și Enciclopedică, București;

Jung, Carl Gustav. (1997). *Psihologie și alchimie*, Editura Teora.

Martin, Judith N., Thomas K. Nakayama, *Intercultural Communication in Contexts*, Blackwell Publishing Ltd, 2008.

Miege, Bernard, *Societatea cucerită de comunicare*, Traducere de Adrian Staii, prefață de Mihai Coman, Iași, Editura Polirom, 2000

Păunescu, Constantin (1979), *Limbaj și intelect*, Ed. Științifică, București;

Rogers, Carl, R., *Comunicare*, în *Communicate! A workbook for interpersonal communication*, p. 55-58. Whitten, Phillip, *Anthropology. Contemporary Perspectives*, Allyn and Bacon, 2001.

Zumthor, Paul.(1998). *Babel sau nedesăvârșirea*, Iași, Editura Polirom, 1998.

Vico, Giambattista.(1972). *Știința nouă*, Cartea a doua, București, Editura Univers, 1972.

<http://www.loyalbooks.com/book/One-Way-Trail-by-Ridgwell-Cullum>.

MODULUL IV

4. DOMENII CONEXE ALE ȘTIINȚELOR COMUNICĂRII

Modulul cuprinde trei discipline aparținând domeniilor înrudite cu sfera comunicării: *RETORICA*, *LIGVISTICA* și *SEMIOTICA*.

DOMENII CONEXE ALE ȘTIINȚELOR COMUNICĂRII	
4.1. RETORICA	Prezentarea sistemului retoric din antichitate până în zilele noastre Retorica clasică și neoretorica Retorica antică Epoca elenistică Roma antică Evul Mediu antichitatea grecească sau latină Mediul elenic Epoca contemporană Expunerea unor mecanisme ale retoricii (figuri, tipuri de argumente, macrostructuri discursive) Semnificațiile contextuale ale Retoricii: I.) Persuasiune și convingere. II.) Seducție vs. manipulare. III.) Instituirea verosimilului, a opiniei, sugerând inferențe sau chiar calculându-le în locul interlocutorului. IV.) Sugerarea implicitului prin explicit. V.) Instituirea unui sens figurat, descifrat pe baza sensului literal. VI.) Utilizarea unui limbaj figurat și stilizat (specific limbajului literar). VII.) Decelarea intențiilor locutorului sau autorului textului prin intermediul „urmelor” lăsate în enunțuri. Discursul și imaginea: I. interesează – DOCERE II. seduce – DELECTARE III. convinge – MOVERE Situatii comunicationale, genuri retorice: Genul demonstrativ, Genul deliberativ Genul judiciar Principiile retoricii Principiul non parafrazei Principiul transferului Valorile axiologice - Rolul argumentativ al axiologicilor Argumentarea ca forma de interacțiune presupune comuniunea cu auditoriul, comuniune realizată prin: a) <i>figuri ale alegerii</i>; b) <i>figuri ale prezentei</i>; c) <i>figuri ale comuniunii</i>. Paradigma toposurilor <i>Toposul cantității</i> <i>Toposul calității</i> <i>Toposul ordinii</i> Legăturile de succesiune presupun:

	Legătura causală Argumentul pragmatic Legătură causală mijloc-scop Argumentul risipei Argumentul depășirii Argumentul direcției Argumentul autorității Argumentul dublei ierarhii Argumentarea prin exemplu etc.
4.2. LINGVISTICA	Reflecții privind istoria lingvisticii Tradiții lingvistice Tradiția indiană Tradiția greacă Tradiția Renașterii Tradiția postrenașterii Teoriile postrenașterii - Teoria <i>convenției sociale și cea emoțională</i> (Rousseau) - Teoria <i>onomatopeică</i> (Leibniz) - Teoria <i>originii naturale a limbii</i> (Herder). Teoria studiului limbii „în sine și pentru sine” (Saussure) Școlile structuraliste Școala lingvistică de la Praga Școala lingvistică de la Copenhaga (școala glosematică) Descrptivismul american Realismul lingvistic Generativismul Dinamismul Funcționalismul
4.3. SEMIOTICA	Ramuri Biosemiotica Semiotica antropologică Semiotica cognitivă Semiotica computațională Cibersemiotica Semiotica literară și culturală Semiotica culturală Modele de școli semiotice Școala pragmatică Școala semiotică

SCOPUL acestui modul este de a dobândi o modalitate științifică de a cunoaște principalele momente ale constituirii disciplinelor, principalele concepte și școli

OBIECTIVE:

Parcursul acestui modul vă va ajuta să:

Descrieți disciplinele.

Explicați principalele concepte, categorii și modele ale principalelor școli.

Cunoașteți principalele curente și interpretările lor.

Cuvinte cheie: logos, pathos, ethos, arbitrarul lingvistic, dualitatea, semn, interpretare, interpretant, școala proces, școala semiotică, mit etc.

Unitatea de învățare 9. (UI9.)

4.1. RETORICA SAU ARS BENE DICENDI

Situat interdisciplinar, în câmpul științelor comunicării, actul retoric face parte din familia activităților umane ce urmăresc drept finalitate – alături de seducție, demonstrație, manipulare și propagandă – convingerea. *Retorica* transpare în procesul comunicării, al interacțiunii umane, în cursul dezbaterilor politice, al discuțiilor cotidiene sau mediatice, al justificărilor și probatoriilor juridice sau în demonstrații științifice și a virtuozităților oratorice.

Pentru Roland Barthes, *retorica* stă la baza originii științelor umane, iar codul retoric este cel care a furnizat limbajul și / sau cultura. Considerând *retorica* o matrice a științelor socio-umane, care reflectă, pe de o parte, spiritul fiecăruia, iar, pe de altă parte, normele culturale ale timpului, ne propunem să vedem care sunt influențele acesteia asupra interacțiunii umane. *Retorica* impregnează ansamblul tuturor relațiilor sociale, fiind subsumată reflecției comune a filosofilor, lingviștilor, analiștilor comunicării preocupați de recuperarea (în etapa poststructurală) locutorului și interlocutorului ca parteneri activi în construirea semnificației discursului.

1. Prezentarea sistemului retoric din antichitate până în zilele noastre

Retorica clasică și neoretorica

Etimologic cuvântul „retorica” vine de la *ρεω*, din limba greacă veche, care înseamnă „a curge”, adică arta de a rosti o cuvântare bine alcătuită, agreabilă sau „meșteșugul bunei cuvântări”. Unii teoreticieni au socotit retorica ca fiind identică cu politica. În acest sens, Cicero o numește „o parte din știința ocârmuirii”, autor înțelegând prin știința ocârmuirii a fi totuna cu înțelepciunea. Isocrate, o consideră pură „filosofie”. Alți autori au apreciat retorica ca pe o variantă a logicii. Pentru Chrisip, retorica este „știința de a vorbi corect”. În filosofia greacă apar gânditori care au pus retorica în drepturile ei firești prin aprecieri fidele specificului acestei științe. Definițiile lui Aristotel și, respectiv, ale lui Cleante sunt „retorica este știința de a vorbi bine”, punct de vedere pe care și-l însușește și Marcus Fabius Quintilianus, iar după modelul lui, atâția alți mari oratori ai lumii. La noi în țară, Dimitrie Gusti, unul dintre primii teoreticieni români ai retoricii, considera, în acest spirit, că „*retorica este arta care învață a zice bine, adică a vorbi astfel ca să înduplecăm*”. (Gusti, D., *Retorica pentru tinerimea studioasă*, Editura Științifică și enciclopedică, București, 1984, p. 55).

Retorica antică s-a dezvoltat în trei direcții: *curentul asiatic* (școala din Pergam, Asia Mică), caracterizat printr-un stil amplu și înflorit, *curentul neoaticist* (școala din Atena), caracterizat prin sobrietate și echilibru, și *curentul rodian* (școala din insula Rodos), care folosea temperat ambele stiluri.

Epoca elenistică aduce în centrul atenției monarhia absolută și, odată cu ea, consilierul aulic. Elocința epideictică ori arta conferențiatului se dezvoltă, se îmbogățește, se extinde și în alte domenii. Datorită practicii lecturii cu voce tare, nu mai există granița între cuvântul scris și cel rostit; elocința își impune categoriile în toate formele de activitate spirituală: poezie, istorie, filosofie. Cultura elenistică este în primul rând o cultură oratorică, al cărei gen literar tipic este conferința publică. *Elocința* transmitea întreg patrimoniul cultural ce deosebea omul civilizat de omul barbar. Viitorul avocat era exersat în „pledoarii fictive”.

În **Roma antică**, cei mai cunoscuți retori romani și teoreticieni ai genului au fost Marcus Tullius Cicero (DE ORATORE, BRUTUS) și Marcus Fabius Quintilianus (DE INSTITUTIONE ORATORIA). (Quintilianus, M. F., *Institutio Oratoria*, în: Ghimpu, S., Ticlea, A., *Retorica*, Casa de editură SANSA SRL, București, 1993, p. 114.).

În **Evul Mediu**, retorica a fost cultivată în cadrul celor „sapte arte liberale”, ea devenind o știință rigidă ale cărei reguli și precepte erau asimilate mecanic. Epoca modernă a subordonat retorica altor domenii, cum ar fi, de exemplu, vieții parlamentare sau științelor juridice.

În **antichitatea grecească sau latină**, cuvântul (*logosul*) sau discursul era organul cel mai puternic prin care societatea se adresa oamenilor chemați la viața publică și politică. De aceea, retorica ocupă un loc atât de însemnat în studiile și activitatea cotidiană. În ceea ce privește situația social-politică a popoarelor civilizate de mai târziu, trebuie să recunoaștem că ea se sprijină, între altele, pe doi factori puternici, pe cuvânt și pe scriere (publicistică). Aceasta din urmă, scrierea a înlocuit cu repeziciune discursul. Miile de exemplare ale scrierilor (cărți, ziare, reviste etc.) s-au

răspândit cu viteza nebănuită pe spații geografice și sociale imense, făcând ca acesta să devină de prisos.

Mediul elenic. Grecia a fost dominată câteva veacuri de oralitate, responsabilă de mari creații literare (de exemplu, opera lui Homer), iar cultura orală a fost specifică aristocrației, în vreme ce negustorii și meșteșugarii primeau cultura alfabetizată, apreciată ca inferioară, deoarece tânărul nu refăcea traseul cunoașterii prin forte proprii. Lărgirea contextului dincolo de mediul elenic demonstrează o dată în plus conotația depreciativă a termenului carte. Desemnat prin *biblos/biblion*, el se referă la aspectul material, precizând proveniența sulului de papirus (orașul fenician Byblos). Numele locului a fost transferat produsului (relație metonimică).

Gândirea științifică contemporană este dominat de ceea ce Gaston Bachelard numește „filozofia lui *nu*”, filosofie care nu este dorința de negație, ci propensiune spre noțiuni dinamice și dialectizate (general și imediat, rațional și experimental, a priori și a posteriori), acțiune polemică neîncetată. Adevărul este rod al discuției, al controverselor și nu al acordului. **Gândirea modernă** sondează necunoscutul, căutând în real nu ceea ce confirmă, ci ceea ce contrazice cunoștințele anterioare, această orientare preferă întrebările răspunsurilor, accentuează solidaritatea conceptuală, complementaritatea teoriilor: „*Nu există decât o modalitate de progres în știință: negarea științei deja constituite*”. (Bachelard, G., *La philosophie du non*, Paris, Quadrige, 1981, p. 32.)

Noua retorică nu mai este arta vorbirii elegante, ci teoria *comunicării persuasive*: argumentarea devine o componentă esențială a activității discursive în general, a celei politice, publicitare în particular. Problema care se pune este chiar aceea a transformării retoricii într-un fel de matrice a științelor umane.

Practica discursivă vizând persuadarea unui anumit auditoriu, adeziunea sa la un ansamblu de propoziții corelate constituite viziunea despre lume și mobilizarea pentru un scop. Retorica nu este caracterizată doar de funcția persuasivă, primordială totuși, ci are și o funcție hermeneutică, de modelare a situației și interpretare a retoricii adversarului.

Epoca contemporană. Retorica renaste când ideologiile se prăbuesc. Ceea ce era obiect al certitudinii se relativizează, devenind problematic. În aceasta privință, epoca noastră se poate compara cu cea a democrației ateniene și a Renasterii italiene, două mari momente ale retoricii. În primul caz, asistăm la înlăturarea explicațiilor mitice și a ordinii sociale aristocratice, iar, în cel de-al doilea, la ocultarea vechiului model scolastic și pregătirea erei burgheze. Epoca noastră, „pour le meilleur et pour le pire”, trăiește ora retoricii. E suficient să deschidem televizorul, să privim mesajele publicitare, să-i ascultăm pe oamenii politici. Discursul și imaginea trebuie să:

- a. intereseze – DOCERE, b. seducă – DELECTARE, c. convingă – MOVERE.

În gândirea actuală a reorganizării, resemantizării, reinterpretării cunoștințelor, *argumentarea devine un fel de asimptotă a activității discursive*, care interrelaționează aspecte constructive și reflexive, informative și persuasive.

Expunerea unor mecanisme ale retoricii

Istoria europeană a retoricii poate fi schematic rezumată ca recul al argumentării și promovare a expresiei, altfel spus, ca atrofiere a lui *inventio* și hipertrofiere a lui *elocutio* în sensul definit de Gérard Genette în figura de mai jos, „La rhétorique restreinte” (*Langage*, 1970, p. 198-199). Privată fragmentar de dimensiunea argumentativă, socială, retorica s-a delogicizat și estetizat, fiind absorbită parțial de poetică (repertoriu al figurilor). *Noua retorică* generalizată, „mod de existență” (Kenneth Burke) și „explicitare a conexiunilor” (Wayne Booth), implică utilizarea limbajului în vederea modificării universului epistemic și a dispozițiilor acționale ale interlocutorilor.

Dacă pentru Perelman & Olbrechts-Tyteca argumentația reprezintă ansamblul de tehnici discursive vizând producerea sau creșterea adeziunii spiritelor la tezele ce le sunt prezentate, ni se pare pertinent să adăugăm perspectivei sintagmice macrostructurale ideea de *strategie* ca intersecție de programe interdependente, aptă să coreleze locutorul și interlocutorul, fenomenele de adeziune/respingere, continuare/întrerupere a comunicării.

De fapt, aceasta *focalizare ideologică* concordă cu orientarea generală a științelor omului preocupate de intercomprehenșiune, de problematica receptării (estetica receptării, pedagogia receptării, „discourse comprehension”) și cu postulatul (explicit sau implicit) ca orice discurs, fără a fi în mod necesar dialogat, este totdeauna dialogic.

Dimensiunea acțională caracterizează toate instanțele situației de comunicare: *acțiunea asupra referentului* (decupaj, selecție, ierarhizare specifică), *asupra interlocutorului* (influența

directa în cazul actelor factitive de tip „a ordona” sau influența epistemică indirectă în cazul actelor non factitive de tipul „a aserta, a afirma”), *asupra codului* (introducerea de semnificații și semnificații noi), *asupra locutorului*.

Preluând distincția lui Roland Barthes privind cei doi poli ai retoricii: *paradigmaticul* și *sintagmaticul* sau *figurile* și *ordinea distructivă*, trebuie să subliniem faptul că, în varianta teoriilor moderne ale limbii și discursului, ambele componente sunt implicate: *elocutio* (teoria figurilor), pe de o parte, și *inventio*, alături de *dispositio*, pe de altă parte, (alegerea argumentelor, respectiv ordonarea lor).

Modificarea universului epistemic și acțional implicată de orice act de limbaj reușit ar putea fi descrisă în termenii teoriei acțiunii formulate de Henrik von Wright care distinge între: a. act de inițiere (*a promite*); b. act de distrugere (*a aboli, a anula*); c. act de conservare (*a menține, a susține*); d. act de suprimare (*a interzice*). (Wright, Henrik von, *Norm and Action*, London, Kegan, 1963).

Actul retoric, recent situat ca interdisciplinar în câmpul științelor comunicării, face parte din familia activităților umane având drept finalitate convingerea (alături de manipulare, propagandă, seducție și demonstrație). Retorica nu este nicidecum un lux, ci o necesitate. Sistemele democratice acordă tuturor cetățenilor dreptul de a lua cuvântul prin instituirea libertății de expresie ca drept constituțional de bază. De aceea, în secolul XX, după căderea regimurilor totalitare, istoria retoricii s-a confundat cu istoria politică.

Din punctul de vedere al oratorului, ceea ce contează, cel mai mult, este varietatea formelor „retorice” de persuadare auditoriului, acestea sunt: *manipulare, seducere, propagandă*. *Propaganda* reprezintă o formă de violență mentală („viol al multitudini” conform lui Serge Tckakontine), *manipularea psihologică subliminală* funcționează ca formă de „persuasiune clandestină” (Vance Packard), iar *seducția* se bazează pe contactul direct cu publicul vizat (conform celebrelor „bains de foule” ale oamenilor politici).

Din punctul de vedere al auditoriului, ceea ce contează, cel mai mult, sunt descifrarea intențiilor vorbitorului, a sensului impus derivat din sensul expus, a orientării argumentative induse.

Mesajul se bazează pe sensul lingvistic și condițiile pragmatice ale utilizării sale, pe genurile discursive utilizate (în varianta tipologică: discurs cotidian vs literar vs mediatic și varianta structurală: discurs narativ vs discurs prescriptiv etc.).

Relația între sine (*ethos*), ceilalți (*pathos*) și *logos* reprezintă esența principalelor modele lingvistice, din antichitate până în zilele noastre.

Modelul	Eul	Quaestio (Discursul)	Celălalt
Aristotel	Ethos	Logos	Pathos
Bühler	Expresie	Dentație	persuasiune sau emotie
Jakobson	Emițător	Mesaj	Receptor
Austin	Ilocuționar	Locuționar	Perlocuționar

Figura Relația între sine, ceilalți, logos

Michel Meyer definește retorica în opera sa: „...retorica este întâlnirea dintre oameni și limbaj în prezentarea diferențelor și identităților lor. Ei afirmă identitatea prin limbaj pentru a se regăsi, a se respinge, a găsi un moment de comunicare sau, dimpotrivă, a constata că îi desparte un „zid”. (Meyer, M., *Logique, langue et argumentation*, Paris, Hachette, 22).

Ca discurs identitar (de afirmare a identității individuale și a celei comunitare), discursul retoric înseamnă „negocierea distanței între subiecții actului discursiv” (Meyer, M., *Logique, langue et argumentation*, Paris, Hachette,); acuzatorul într-un discurs juridic va urmări augmentarea acestei distanțe (între un criminal-monstru și jurații „cumsecade”), în timp ce apărătorul, prin invocarea circumstanțelor atenuante, va urmări evidențierea unor puncte de contact între jurași și inculpat.

În istoria raportului dintre aceste trei componente au existat momente de hegemonie a *logosului* (viziunea logicizantă, carteziană a limbajului), de dominare a *pathosului* (în retorica manipulatorie – propagandă) sau de supralicitare a *ethosului* (rolul determinant al subiectului, problema moralei sale). Platon îi situa pe poeți și pe sofisti în aceeași tabără, pentru efortul lor de a face să pară adevărate sau măcar verosimile, discursurile neadevărate. De fapt, ar trebui opusa

argumentarea, care ridică probleme ce separă interlocutorii, de retorica, ce prezintă chestiunile ca fiind rezolvate; prima este rațională, ultima manipulatoare. Roland Barthes utilizează conceptul de *retorica neagra* pentru această strategie falsificatoare, manipulatoare a discursului și *retorica alba*, în cazul analizei critice, lucide a procedurilor discursive. (Barthes, R., *L'aventure sémiologique*, Paris, Seuil, 1985).

În societatea comunicării, adevărata problemă care se pune este aceea de a ști (și contracara) de ce oamenii se lasă manipulați uneori în mod perfect deliberat (consumatorul care știe că produsul nu are calitățile cu care îl dotează publicitatea, electorul care știe că nu bunăstarea lui este principala dorință a politicianului); altfel spus finalitatea ultima a „oricărei retorici albe” va fi dezvoltarea strategiei pentru a educa rezistența la acceptarea mai mult sau mai puțin conștientă a manipulării.

În momentul în care unele forme ale mass-mediei și tehnocrația dezvoltă monologul în detrimentul dialogului, noua retorică încearcă să restabilească dialogul, controversa, dezbateră, altfel spus echilibrul între disciplină și libertate, între adevăr și spirit critic, între stabilitate și progres, pregătind „comunicarea plenară” (Cf. Jacques, Fr., *Dialogiques*, Paris, PUF, 1979), conversația cooperativă. (Parret, H., *La mise en discours en tant que déictation et modalisation in Langages*, 1970, pp. 83-70).

Respinsă de empiriști în numele adevărului (John Locke afirma în *Essay on Human Understanding* că retorica insinuează idei false în spirit) și de romantici în numele sincerității (injoncțiunea lui Victor Hugo „Paix à la syntaxe/Guerre à la rhétorique”), retorica cunoaște un reviriment extraordinar abia pe la mijlocul secolului XX: neoretorica, logica naturală, pragmatica lingvistică etc.

În noua perspectivă, *inventio* și *actio* sunt revigorată într-o interpretare globală, arhitecturală a textului: „Dacă trebuie să generalizăm, astăzi acest lucru se întâmplă pentru că retorica a fost prea mult restrânsă. De la Corax în zilele noastre istoria retoricii este cea a unei restricții generalizate”. (Genette, G., *La rhétorique restreinte*, în *Langages*, no. 41, p. 234).

Genul demonstrativ. Expunerea retorică făcută în fața unui auditoriu spre a-l determina să aibă aceeași convingere ca și oratorul se numește *discurs*. Spre deosebire de alte genuri de discursuri cel demonstrativ este rostit cu scopul de a demonstra pur și simplu un adevăr oarecare, științific sau filozofic. Discursul demonstrativ nu presupune nici luarea unei hotărâri, ca în cel deliberativ, nici condamnarea sau achitarea pentru o adevărată sau pretinsă încălcare a legii. El se pronunță numai pentru a se stabili un adevăr oarecare.

Genul deliberativ. Discursul prin care oratorul caută să convingă auditoriul spre a se lua o hotărâre în legătură cu o situație ce se va crea în viitor se numește deliberativ, ascultătorii urmând să delibereze spre a lua hotărârea. În genere, toate discursurile cu caracter politic sunt deliberative. Ele tratează cu deosebire viitorul și interesele comune și majore ale unei țări. Pe scurt, oratorul caută în astfel de situații de a pune în lumină tot ceea ce este folositor sau daunător intereselor unui stat, și le însușește și le comunică altora în vederea adoptării sau respingerii lor.

Genurile retoricii:

Genul deliberativ era în cea mai mare practică și onoare în Atena și Roma antică. Astăzi el este la ordinea zilei în parlamentele tuturor statelor constituționale. Sfera acestui gen de discursuri este cu mult mai mare decât ale celorlalte două genuri, deoarece acestea se referă la o singură persoană particulară sau publică, în timp ce primul are în vedere o societate întreagă.

În genul deliberativ oratorul trebuie să vorbească simplu, dar cu interes, vivacitate și laboriozitate. El întrebuințează idei sănatoase, întemeiate logic și evită limbajul colorat al figurilor de stil. Modele ale acestui gen pot fi discursurile istoricilor greci și latini (Herodot, Tucidide, Tacit, Pliniu etc.).

Genul judiciar se raportează la trecut, având ca obiect dreptul. Discursul judiciar se pronunță în legătură cu o situație care a avut loc și se expune în fața instanțelor judecătorești, presupunând încălcarea reală sau aparentă a legii. Pledoaria și, respectiv, rechizitoriul sunt exemple de discursuri judiciare. În genul de discurs judiciar, cea dintâi datorie a oratorului este de a da curs unei judecati drepte. Stilul sau trebuie să fie sobru, îngrijit, simplu și precis.

Regula principală a acestui gen este de a adapta autoritatea legilor juridice la autoritatea superioară a legilor adevărului. Marii oratori au considerat, de asemenea, că mijlocul cel mai eficient prin care oratorul se poate face ascultat de către judecător este că discursurile lui să se întemeieze pe adevăr și simțul umanității.

Deși aceste trei genuri retorice se ocupă de domenii diferite, adeseori le găsim împreună și în relații de interdependență. Laudele oamenilor virtuozii nu sunt decât niște îndemnuri către virtute și astfel genul demonstrativ este înfrățit cu cel deliberativ.

În timp ce, Aristotel a divizat retorica în INVENTIO, DISPOSITIO, ELOCUTIO și ACTIO, tradiția romană adaugă MEMORIA acestor patru componente.

INVENTIO permite să se răspundă la întrebarea „Despre ce este vorba?”, altfel spus să prezinte o cauză plauzibilă și admisibilă. În acest prim plan oratorul dispune de topica sau ansamblul locurilor comune utile tuturor subiectelor (*topoi kanoi, loci communi*). Bazându-se pe un fond comun de raționalitate, toposurile reprezintă acordul tacit între emitator și receptor.

Cea de-a doua categorie de argumente cuprinde probele *extratehnice* (marturii, texte de lege și jurăminte), și *tehnice* furnizate prin intermediul discursului. Formele cele mai frecvent utilizate ale argumentului retoric sunt entitema sau silogismul prescurtat, exemplul (istoric sau fictional) și analogia.

DISPOSITIO este arta compoziției sintagmatice a discursului distribuit în câteva elemente după o schemă quasi invariabilă:

- a) **exordiu**, având drept scop captarea auditoriului (*captatio benevolentiae*) pe care oratorul se străduiește să-l facă atent și binevoitor;
- b) **propositio** sau macrostructura esențializată a întregului discurs;
- c) **narratio (diegesis)**: expunerea faptelor reale sau prezentate ca atare. Nararea acțiunilor poate lua forma poveștii legendare (*fabula*), a istoriei (*historia*) sau a ficțiunii (*res ficta*);
- d) **confirmatio** este momentul probei, altfel spus al consolidării argumentelor proprii însoțite de respingerea argumentelor adversarului;
- e) **peroratio** reprezintă finalul discursului care conține o **recapitulatio** și o **indignatio** (apelul final la compasiune și simpatie).

ELOCUTIO este dimensiunea estetică a discursului sau arta stilului (corectitudine gramaticală, efecte de ritm, tropi și figuri). Terminologia sa este împrumutată din gramatică, muzică și arhitectură. Stilul trebuie să fie nu doar corect din punct de vedere lingvistic, ci să convină subiectului, genului discursului. În lumina retoricii lui Quintilian, tratatele vor distinge între tropi, figuri ale cuvântului și figuri ale gândirii, distincții reluate în secolul XX de *Retorica generală* a Grupului μ. Din aceeași perspectivă stilistică, genurile discursului se distribuie după nobletea materiei sau a cauzei în *umil, mijlociu și sublim*.

MEMORIA. Odată elaborat, discursul trebuie reținut, este obiectul memoriei, a cărei primă dezvoltare apare în *Retorica către Herennius*. Principiile mnemotehnicii (reținerii discursului) constau în împregnarea în memorie a unei serii de spații frapante (incapere, boltă, casă) și imagini (forme, semne, simboluri). Mecanismul constă în crearea de spații mentale. Ordinea acestor spații urmează ordinea discursului; imaginile ne reamintesc lucrurile.

ACTIO. În sfârșit, odată elaborat și reținut, discursul trebuie pronunțat, altfel spus reglat comportamental (voce, debit, gesturi) în funcție de cuvintele și temele implicate. Punctul de pornire îl reprezintă arta actorului și o serie de observații riguroase codificate privind intonația, mișcarea și gestică.

Neoretorica (reabilitarea retoricii aristotelice de către școala de la Bruxelles, în frunte cu C. Perelman) focalizată pe mecanismele discursului social (argumentarea prin legătură cauzală, mijloc/scop etc.) își are originea în filosofia dreptului și spațiul de manifestare în controversa juridică, propagandă politică, publicitate. Cea de-a doua neoretorica – **retorica generală a Grupului μ** – s-a consacrat studiului lui *elocutio*. În prima orientare conceptul dominant este cel de **schema** argumentativă, în cea de-a doua, cel de **figura**. În sfârșit, prima neoretorica are o vocație socială unificatoare (reducerea distanței epistemice între interlocutori), cealaltă valorizează excepția, ineditul, surpriza.

Ambele sunt discipline pragmatice bazate pe principiul fundamental al cooperării (P. Grice), raționalității (A. Kasher) și al medierii. Medierea este o condiție *sine qua non* a hermeneuticii figurii și a calculului interpretativ: identitatea totală face orice comunicare inutilă, diferența exacerbata o face însă imposibilă.

Din perspectiva organizării argumentative și figurale se poate ajunge la caracterizări interesante ale tipurilor de discurs: *discurs științific* vs *discurs cotidian* și ale funcțiilor discursive: discurs referențial, focalizat asupra realității evocate vs discurs expresiv, centrat asupra polului emisiei

vs discurs persuasiv axat pe funcția conativă, pe activizarea receptorului vs discurs literar centrat asupra mesajului însuși.

Retorica vizează atât demonstrația cât și argumentația. Demonstrația ține de *domeniul adevărat/fals, argumentația de eficiența interacțiunii discursive*, de ancorarea hic et nunc. Prima are un caracter obiectiv, cea de a doua unul subiectiv, mai exact *intersubiectiv* al *argumentației*. Exprimată într-un limbaj simbolic, cu enunțuri univoce fără investire enunțiativă, demonstrația prezintă *evidența*; ancorată în context, argumentația prezintă o „lectură”, un punct de vedere.

Principiile retoricii

Principiile retoricii explică modul de funcționare a discursului argumentativ ca subsistem al ansamblului retoric.

Principiul non parafrizei implică imposibilitatea traducerii intra și inter lingvistice a figurilor sonore și semantice, a proverbelor sau a expresiilor idiomatice.

Metafora (fie ea punctuală: „X e un magar”, fie desfășurată de-a lungul unui întreg text) exprimă pregnant și creativ (într-o formulare inedită) un obiect cunoscut anterior, focalizat însă în mod diferit.

Principiul transferului permite argumentarea într-un anumit context în conformitate cu principii foarte generale – toposuri (sau locuri comune).

Retorica infrastructurează procedurile mass-media, formulările reclamei și propagandei, ca și banalitatea conversației cotidiene. Nu este întâmplător faptul că dezbinarea relațiilor dintre limbă și gândire, ca și preocuparea pentru discurs (intenție, performanță, convenții generice, receptare) sunt la originea interesului pe care filozofii și lingviștii îl manifestă pentru retorică (Ducrot, O., & Schaeffer, J.M., *op. cit.*, 1996, p. 117).

Argumentarea ca formă de interacțiune presupune comuniunea cu auditoriul, comuniune realizată prin:

- a) *figuri ale alegerii*: definiția retorică.
- b) *figuri ale prezenței*: repetiția, amplificarea;
- c) *figuri ale comuniunii*: aluzia culturală, citatul, apostrofa (figura centrală în discursul religios), întrebarea retorică.

Profilul gândirii contemporane este dominat de ceea ce Gaston Bachelard numește filozofie sau *nu*, filozofie care nu este dorința de negație, ci propensiune spre noțiuni dinamice și dialectizate. Pentru a avea o garanție asupra validității unei opinii unanime într-o anumită privință, trebuie ca, în prealabil, să nu fi fost de aceeași părere. Doi oameni, dacă vor să se înțeleagă, cu adevărat, trebuie să se fi contrazis mai întâi. Adevărul este rol al discuției, nu al simpatiei (Bachelard, G., *op. cit.*, 1981, p. 134).

Tipurile de argumente susceptibile de a genera acordul sunt dependente de sfera realului: **fapte, adevăruri, prezumții** sau a preferabilului: **valori, ierarhii, toposuri**.

Elementele cu grad maxim de credibilitate sunt cele de natura **faptelor** (faptele de observație fiind fracțiunea cea mai importantă a premiselor) și **adevărurilor** (ca sisteme complexe, referitoare la legăturile dintre fapte, reprezentate de teorii științifice, credințe religioase, sisteme filozofice). Distincția fapt/adevăr poate fi comparată cu antinomia contingent/necesar sau real/schematizare (modelare). Cadrul argumentării este constituit și de prezumții, bazate tot pe acordul universal și legate de caracterul rațional, cooperativ al schimbului discursiv.

Pe lângă *valorile universale*: Binele, Adevărul, Frumosul există *valori particulare* legate de aspirațiile unui anumit grup; alături de *valori abstracte*: libertate, egalitate, justiție apar și *valori concrete*, circumscrise spațial, temporal etc. Oricare ar fi valorile dominante într-o cultură, viața spirituală nu poate fi construită în afara acestor două tipuri de valori, care delimitează tipuri culturale (raționalismul abstract față de romantismul concret) și tipuri caracteriale (în diacronie s-a acordat mai mult credit fie unora, fie altora: „Platon îmi este prieten, dar mai prieten mi-e adevărul” – opțiunea pentru valoarea abstractă a adevărului vs Erasme care prefera o pace nedreaptă unui război drept – opțiune pentru concret). În ideologiile care nu recunosc divinitatea ca fundament al valorilor s-a recurs la alte noțiuni (stat, umanitate) concepute fie ca valori concrete (de tipul persoanei – „L'état c'est moi”), fie ca valori abstracte.

Spre deosebire de valori, *ierarhiile* analizează două paradigme între care se stabilesc priorități valorice. Ca și valorile, *ierarhiile sunt concrete*: superioritatea omului față de animal, a divinului față de uman, a omului față de mașină, a valorilor legate de persoană față de cele legate de lucruri (deosebit

de actuala opoziție între *a fi* și *a avea* sau, în ironica formulare a lui Noica, opțiunea cultura sau unt, de creștere spirituală sau limitare la bunăstarea materială) și *abstracte*: superioritatea a ceea ce este drept față de ceea ce este util, superioritatea cauzei, principiului față de consecință.

Paradigma toposurilor

Aristotel a definit în *Topice* paradigma toposurilor: *toposul cantității* – un lucru este considerat mai valoros decât altul din rațiuni cantitative: un bun ce servește mai multor scopuri este preferabil altuia cu mai puține utilizări; ceea ce este util în orice ocazie este preferabil (Aristotel consideră dreptatea și cumpătarea preferabile curajului din acest punct de vedere). Supremăția probabilului asupra improbabilului, a normalului față de excepție reprezintă tot o subcategorizare a toposului cantității. Legat de preferința acordată probabilului, dar pregătind trecerea la toposul calității, acționează principiul eficienței la Cicero: lucrurile complete sunt preferabile celor incomplete; lucrurile aflate în puterea noastră sunt preferabile celor ce depind de alții, după cum lucrurile ce nu ne pot fi luate sunt de preferat celor de care putem fi deposezați.

Toposul calității apare când se contestă argumentul numărului; este cazul reformatorilor, al celor ce se revoltă contra opiniei comune. La limita toposul calității ajunge la valorizarea unicului (în opoziție cu banalul, vulgarul).

Toposul calității în pertinența formulare aristotelică prefigurează și grandoarea condiției umane pascalienne și eroismul generației etice a anilor '30 (Malraux, Saint-Exupéry) și chiar fericirea lui Sisif din mitul camusian: „Ceea ce este dificil este preferabil lucrurilor facile pentru că apreciem mai mult lucrurile pe care le obținem cu greu”.

Toposul ordinii accentuează superioritatea cauzei, a principiilor față de fapte, de concret (în gândirea non empiristă); în schimb, teoriile finaliste valorizează scopul (cf. omul ca proiect în existentialism).

Toposul esenței nu se referă la o semnificație metafizică, ci are în vedere acordarea unei valori superioare individului care întruhidează esența (v. eroii romanelor lui Camil Petrescu).

Adeziunea auditoriului este efectul pe de o parte al convergenței toposurilor, pe de altă parte al caracterului ritual, al anumitor convenții de promulgare sau pronunțare (jurământul la tribunal, jurământul lui Hipocrate etc.).

Majoritatea argumentelor bazate pe structura realului face apel la relațiile de succesiune și de coexistență (ce leagă persoana de actele sale și în genere o esență de manifestările sale).

Legăturile de succesiune presupun:

1. **Legătura causală** este o relație fundamentală, ambele direcții de analiză fiind la fel de importante: a) dat fiind evenimentul să se ajungă la decelarea și definirea cauzei; b) fiind dat un eveniment să se poată prognoza efectul. Datorită decalajului temporal între cauză și efect suntem tentați să asimilăm succesiunea cu cauzalitatea; de aici paralogismul lui *Post hoc, ergo propter hoc* actualizat în superstitii, glume, dar și în discursuri politice care din rațiuni propagandistice prezintă pure succesiuni ca înlanturi cauzale.

2. **Argumentul pragmatic**; permite aprecierea unui act sau eveniment în funcție de consecințele sale favorabile sau defavorabile; unii teoreticieni au văzut în el schema unică a logicii judecăților de valoare. În orice caz, pentru a aprecia un eveniment, trebuie judecate efectele sale.

Acest argument transferă asupra cauzei valoarea consecințelor. Astfel, cel care este acuzat de a fi comis o acțiune reprobabilă se străduiește să distrugă relația causală fie aruncând asupra altcuiva culpabilitatea; fie punând-o pe seama circumstanțelor.

3. **Legătură causală mijloc-scop** are în vedere posibilitatea minimalizării unui efect considerat doar consecință sau dimpotrivă a maximalizării sale când este prezentat drept scop.

4. **Argumentul risipei** introduce o argumentare pentru continuitate; dacă s-a început deja o lucrare, s-a acceptat un sacrificiu care s-ar pierde dacă s-ar renunța la lucrarea respectivă, trebuie continuat în direcția finalizării. Exemple paradigmatică au fost oferite de Descartes în *Discursul despre metoda* sau, mai aproape de zilele noastre, de dezbaterile privind Casa poporului, când argumentul invocat era tocmai finalizarea lucrării, a investiției deja începute.

5. **Argumentul depășirii**. În unele situații interlocutorul nu trebuie confruntat cu întregul intervalul ce se separă situația actuală de scopul final; este preferabil ca el să fie plasat în fața unor scopuri parțiale a căror realizare nu provoacă o opoziție puternică.

6. **Argumentul direcției** sau al degetului prins în angrenaj „la pente savonneuse”) discută situația extrapolării unui caz particular.

Dacă în planul succesiunii, termenii confrunțați se situau în același plan fenomenal, legăturile de coexistență unesc două realități din care una se situează la un nivel diferit de generalitate și putere explicativă.

7. **Argumentul autorității** respins de Locke și pozitivisti (ca pseudo-argument destinat să camufleze irationalul credințelor și sentimentelor noastre) este acceptat de Perelman sub forma:

- a) opiniei comune („după cum se știe”);
- b) opiniei savanților („așa cum a demonstrat Einstein”);
- c) tezelor filozofiei, religiei (considerate la modul impersonal) dacă vin în completarea altor argumente.

Argumentul dublei ierarhii (argumentul *a fortiori*) corelează termenii ierarhiei discutate cu cei ai ierarhiei admise conform devisei „cine poate mai mult poate și mai puțin”.

– „Dacă Dumnezeu are grijă de toate păsările cerului, cu atât mai mult va avea grijă de oameni”;

În argumentele care creează structura realului Perelman grupează două familii de argumente:

8. **Argumentarea prin exemplu**, ilustrare și model și argumentarea prin analogie și metaforă. Exemplul, modelul structurează lumea, impunând o relație de imitare bazată pe prestigiul modelului. Element cheie al platonismului, modelul fundamentează orice construcție filozofică.

Argumentarea prin exemplu este un pivot al argumentării, exemplul bucurându-se de statutul de fapt.

Utilizarea exemplului ca element de probă (argument decisiv) se datorează statutului de fapt și pregnanței sale (numită de Perelman efect de prezență).

Conform opiniei D. Rovenței-Frumușani: „A argumenta nu este niciodată un lux, ci o necesitate. A nu putea argumenta este o altă cauză de inegalitate culturală care se suprapune tradiționalei inegalități economice. Or, sistemul democratic acordă tuturor cetățenilor dreptul de a lua cuvântul prin instituirea libertății de expresie ca drept constituțional de bază. De aceea, în secolul XX, după căderea regimurilor totalitare, istoria retoricii se va confunda cu istoria politică.” (D. Rovența-Frumușani: 2000, 12)

Rezumat

Prezentarea sistemului retoric din antichitate până în zilele noastre

Retorica clasică și neoretorica

Etimologic cuvântul „retorica” vine de la *ῥεω*, din limba greacă veche, care înseamnă „a curge”, adică arta de a rosti o cuvântare bine alcătuită, agreabilă sau „meșteșugul bunei cuvântări”. Unii teoreticieni au socotit retorica ca fiind identică cu politica. În acest sens, Cicero o numește „o parte din știința ocârmuirii”, autor înțelegând prin știința ocârmuirii a fi totuna cu înțelepciunea. Isocrate, o consideră pură „filosofie”.

Retorica antică s-a dezvoltat în trei direcții: *curentul asiatic* (școala din Pergam, Asia Mică), caracterizat printr-un stil amplu și înflorit, *curentul neoaticist* (școala din Atena), caracterizat prin sobrietate și echilibru, și *curentul rodian* (școala din insula Rodos), care folosea temperat ambele stiluri.

Epoca elenistică aduce în centrul atenției monarhia absolută și, odată cu ea, consilierul aulic. Elocința epideictică ori arta conferențiatului se dezvoltă, se îmbogățește, se extinde și în alte domenii.

În **Roma antică**, cei mai cunoscuți retori romani și teoreticieni ai genului au fost Marcus Tullius Cicero (DE ORATORE, BRUTUS) și Marcus Fabius Quintilianus (DE INSTITUTIONE ORATORIA).

În **Evul Mediu**, retorica a fost cultivată în cadrul celor „sapte arte liberale”, ea devenind o știință rigidă ale cărei reguli și precepte erau asimilate mecanic. Epoca modernă a subordonat retorica altor domenii, cum ar fi, de exemplu, vieții parlamentare sau științelor juridice.

În **antichitatea grecească sau latină**, cuvântul (*logosul*) sau discursul era organul cel mai puternic prin care societatea se adresa oamenilor chemați la viața publică și politică.

Mediul elenic. Grecia a fost dominată câteva veacuri de oralitate, responsabilă de mari creații literare (de exemplu, opera lui Homer), iar cultura orală a fost specifică aristocrației, în vreme ce negustorii și mestesugarii primeau cultura alfabetizată, apreciată ca inferioară, deoarece tânărul nu refăcea traseul cunoașterii prin forte proprii.

Gândirea științifică contemporană este dominată de ceea ce Gaston Bachelard numește „filozofia

lui *nu*”, filosofie care nu este dorinta de negatie, ci propensiune spre notiuni dinamice si dialectizate (general si imediat, rational si experimental, a priori si a posteriori), actiune polemica neîncetata. Adevarul este rod al discutiei, al controversei și nu al acordului.

Expunerea unor mecanisme ale retoricii (figuri, tipuri de argumente, macrostructuri discursive)

Retorica antică propunea un model cu cinci etape descriind diversele stadii ale productiei textuale in juxtapunerea lor temporală:

INVENTIO (euresis)	Invenire	subiectul discursului
DISPOSITIO (taxis)	inventa disponere	ordonarea tematica
ELOCUTIO (lexis)	ornare verbis	Figuri
MEMORIA	memoriae aemendare	apelul la memorie
ACTIO (hypocrisis)	agere et pronuntiare	Interpretarea discursului: gest + dictie

Principii. Principiile retoricii explica modul de functionare a discursului argumentativ ca subsistem al ansamblului retoric. **principiul non parafrazei**, **principiul transferului** etc.

Rolul argumentativ al axiologicelor pune problema delicata a raportului intre valoarea semantica și functia pragmatica (discursul publicitar va folosi termeni meliorativi, cel politic peiorativi).

Tipurile de argumente susceptibile de a genera acordul sunt dependente de sfera realului: **fapte, adevaruri, prezumtii** sau a preferabilului: **valori, ierarhii, toposuri**.

Tipuri de auditor: auditor universal și auditor specializat

Paradigma toposurilor

Toposurile („loci” – locuri comune) sunt premisele cele mai generale, adesea subînțelese, care infrastructureaza argumentarea.

Legăturile de succesiune presupun:

Legătura cauzală este o relatie fundamentala, cu 2 directii de analiza: a) dat fiind evenimentul să se ajunga la decelarea și definirea cauzei; b) fiind dat un eveniment să se poată prognoza efectul.

Argumentul pragmatic; permite aprecierea unui act sau eveniment in functie de consecintele sale favorabile sau defavorabile.

Legătură cauzala mijloc-scop are vedere posibilitatea minimalizarii unui efect considerat doar consecinta sau dimpotriva a maximalizarii sale când este prezentat drept scop.

Argumentul risipei introduce o argumentare pentru continuitate; daca s-a început deja o lucrare, s-a acceptat un sacrificiu care s-ar pierde daca s-ar renunta la lucrarea respectiva, trebuie continuat in directia finalizarii.

Argumentul autorității acceptat de Perelman sub forma:

- a) opiniei comune („după cum se stie”);
 - b) opiniei savantilor („așa cum a demonstrat Einstein”);
 - c) tezelor filozofiei, religiei (considerate la modul impersonal) daca vin in completarea altor argumente.
- etc.

Repere bibliografice:

Anscombe, J-C, & Ducrot, O., *Interrogation et argumentation.*, in *Langue Française*, no. 52, p. 34

Apostel, L., *What is the force of an argument*, in *Revue Internationale de Philosophie*, 127/128

J. Austin, (1962): *How to do things with words*, Oxford.

R. Barthes, R.,(1985), *L’aventure sémiologique*, Seuil, Paris.

A. Cornea, (1988): *Scriere si oralitate in cultura antica*, Bucuresti, Cartea Romanească.

A. Bachelard, (1981): *La philosophie du non*, Paris, Quadrige.

Cicero, (1973), *Despre orator*, in *Opere alese*, vol. II, Editura Univers, Bucuresti.

Curtius, E. R., *Literatura europeana si Evul Mediu latin*, Bucuresti, Editura Univers, 1976

Ducrot, O., & Schaeffer, J.M., (1986) *Nouveau dictionnaire encyclopédique des sciences du langage*, Seuil, Paris.

O., Ducrot, (1983), *Le Dire et le Dit*, 1983, Minuit, Paris.

Gérard Genette (1972), *Figures III*, Ed. du Seuil, Paris.

Fr. Flahault, (1978): *La parole intermédiaire*, Seuil, Paris.

Dimitrie Gusti, (1984), *Retorică pentru tinerimea studioasă*, Editura Științifică și enciclopedică, București.

P., Grice, (1970) *Logique et conversation in Communications*, 1979, nt. 30, pp. 57-73.

J-B., Grize, *L'argumentation: explication ou seduction*, Lyon, Presses Universitaires de Lyon, 1981

Pierre Guiraud, (1966): *La Rhétorique renait de ses cendres*, Paris.

François Flahault: (1978), *La Parole intermédiaire*, Publisher, Éditions du Seuil.

G. Genette, (1978), *La rhétorique restreinte*, in *Langages*, no. 41, p. 234.

Huizinga, J., (1998), *Homo ludens*, Bucuresti, Editura Humanitas, 1998

Fr. Jacques, (1979), *Dialogiques*, Paris, PUF.

Irénée, Marrou, *Istoria educatiei in antichitate*, vol. I-II, Editura Meridiane, Bucuresti.

Kerbrat, Orecchioni, C., (1980) *L'implicite*, Colin, Paris, Colin.

Klinkenberg, J.M., (1996), *Précis de sémiotique générale*, Bruxelles.

Meyer, M., *Logique, langue et argumentation.*, Paris, Hachette.

Michel Meyer (1993), *Questions de rhétorique. Langage, raison et seduction*, Librairie Générale. Française, Paris.

Platon (2006), *Phaidros*, în *Opere*, vol. IV, Editura Humanitas.

Perelman and Olbrechts-Tyteca, (1958): *La nouvelle rhétorique. Traité de l'argumentation*. Bruxelles.

Perelman, C., & Olbrechts-Tyteca, (1977), L., *L'empire rhétorique*, Paris, PUF, 1977.

M. F. Quintilianus, (1993): „*Institutio Oratoria*”, in: Ghimpu, S., Ticlea, A., *Retorica*, Casa de editura SANSA SRL, Bucuresti.

Platon, (1983): *Opere*, vol. IV, Bucuresti, Editura Stiintifica și Enciclopedica, București.

H. Parret, (1970), *La mise en discours en tant que déictasion et modalisation in Langages*.

Parret, H., *La mise en discours en tant que déictisation et modalization*, in *Langages* 70, pp. 83-97.

Oléron, P., (1983), *L'argumentation*, Paris, PUF, 1983, pp. 3-4.

Riffaterre, M., (1978), *Semiotics of Poetry*, Columbia Press.

Riffaterre, M., *Interviurile Romaniei literare, Textul literar nu e niciodată desuet*, „Romania literara”, nr. 6/2002, pp. 20-21.

Searle, J., (1969), *Speech Acts*, Cambridge, University Press, 1969

Vignaux, G., *Le discours acteur du monde*, Paris, Ophrys, 1988.

Vignaux, Georges, *op. cit.*, p. 30.

Voltaire, *Questions sur l'Encyclopédie*, tome IV, art. „Eloquence”.

Vignaux, G., *op. cit.*, 1976, p. 77.

Wright, Henrik von, (1963) *Norm and Action*, Kegan, London.

Unitatea de învățare 10. (UI10.)

4.2. LINGVISTICA

CUM NI SE PREZINTĂ MODULUL

Lingvistica	Ce este lingvistica
Istoria lingvisticii	
Reflecții privind istoria lingvisticii	
- două perioade: <i>lingvistica premodernă</i> și <i>lingvistica modernă</i> .	
Tradiții lingvistice	
Tradiția indiană	Pānini (secolul al IV-lea î.Hr.) <i>Ramayana</i> și <i>Mahabharata</i>
Tradiția greacă	Heraclit, Democrit, Platon, Aristotel Heraclit, Democrit, Platon, Aristotel.
În Grecia, preocupările lingvistice s-au axat pe două probleme teoretice: a) natura limbajului, originea numelor pe care le poartă obiectele, legătura dintre cuvinte și obiecte; b) legătura dintre limbă și gândire, structura logică a limbajului.	
Tradiția Renașterii	Iulius Cezar Scaliger
Tradiția postrenașterii	Antoine Arnauld, Claude Lancelot, Port-Royal (1660)
Metode de cercetare	- Comparativ – istorică
Teoriile postrenașterii	
- Teoria <i>convenției sociale</i> și <i>cea emoțională</i> (Rousseau) - Teoria <i>onomatopeică</i> (Leibniz) - Teoria <i>originii naturale a limbii</i> (Herder). - Teoria studiului limbii „în sine și pentru sine” (Saussure)	
Lingvistica ca și sistem	Fenomen social (Saussure)
	Etnografia comunicării Economia vorbirii (Dell Hymes)
	Ramură a antropologiei (Humboldt)
Școlile structuraliste	Școala lingvistică de la Praga (V. Skalička, I. Vachek, V. Trubetzkoy, R. Jakobson)
	Școala lingvistică de la Kopenhaga (școala glosematică) (L.Hjelmslev, V.Brøndal și H.Udall)
	Descriptivismul american L. Bloomfield
Transferul lingvistic	M. Bahtin,
Realismul lingvistic	E. Coșeriu
Generativismul	N. Chomsky
Dinamismul	W. Von Humboldt
Funcționalismul Teoriile funcționale	<i>Funcția fonologică</i> <i>Funcția semantică</i> <i>Funcții sintactice</i> <i>Funcții pragmatice</i>
Principiile lingvisticii	Principiul tradiției Principiul obiectivității Principiul utilității Principiul universalității
Subdomenii	Sub-domenii care se concentrează pe un studiu centrat pe structura limbajului: <i>Fonetică</i> , Fonologie, Morfologie, Sintaxă, Semantică, Pragmatică, Stilistică, Semiotică,

Domenii interdisciplinare	Semiotica, Biolinguistica, Lingvistica clinică, Lingvistică computațională, Lingvistica evolutionistă, Lingvistica medicinii legale etc.
---------------------------	--

SCOPUL acestui modul este de a dobândi o modalitate științifică de a descrie și analiza limbajul uman ca sistem de relaționare a sunetelor (sau semnelor).

OBIECTIVE:

Parcursul acestui modul vă va ajuta să:

- Înțelegeți rolul și caracteristicile limbajului uman
- Identificați, să definiți și caracterizați ramurile sale
- Faceți distincția între diferitele tipuri de școli
- Înțelegeți rolul lingvisticii ca parte a comunicării

Cuvinte cheie: istorie, lexicon, discurs, dialect, stil, lingvistica structuralistă, glosematologia etc.

Termenul de „lingvist” datează din 1641, și a fost întrebuințat pentru a desemna „student la limbi”, termenul de „lingvistică” este atestat pentru prima dată în 1847. În zilele noastre, acest termen este, comun acceptat de comunitatea academică, pentru a descrie studiul științific al limbajului.

4.2.1. Reflecții privind istoria lingvisticii

Știința lingvistică se revendică din timpuri foarte vechi, care au consemnat dezbateri privitoare la originea și caracteristicile limbajului. Pentru a avea un tablou clar a ceea ce înseamnă lingvistica este necesar să apelăm la distincția între lingvistica *istorică și comparată*, pe de o parte, și cea *generală*, pe de altă parte. Astfel că, vom obține următorul tablou al succesiunii focarelor de interes pe parcursul timpului.

4.2.2. Tradiția indiană

Primele reflecții despre lingvistică apar la hinduși, în urmă cu peste 2500 de ani. Cea mai însemnată lucrare de gramatică indiană îi aparține lui Pāṇini (secolul al IV-lea î.Hr.). Cel mai important gramatician hindus este Pāṇini, gramaticianul care a formulat 3.959 reguli de morfologie sanscrită. Pāṇini, a scris, în sanscrită, o lucrare monumentală (operă lăudată chiar și de NASA) intitulată *Aṣṭadhyayī* (*Cele opt cărți*). Acest gramatician al secolului V sau IV î.Hr. amintește, în lucrarea sa, despre existența altor 68 de gramaticieni indieni care l-au precedat. Acest lucru ne demonstrează că a existat o îndelungată tradiție orală a gramaticii hinduse chiar înainte de secolele IV-V î.Hr. Pe lângă multe altele, Pāṇini numește cele cinci categorii de sunete după felul lor.

4.2.3. Tradiția greacă

Tradiția greacă se remarcă prin două perioade:

- a. *Perioada filozofică*. Această perioadă a fost elaborată de către mari filozofi precum: Heraclit, Democrit, Platon, Aristotel – teoria nominării. Au fost expuse 2 puncte de vedere: (1) teoria phisei, denumirea unui lucru, obiectul este determinat de natura lui (Heraclit); (2) teoria thesei, denumirile au un caracter convențional, sunt un rezultat al înțelegerii dintre oameni (Democrit).
- b. *Perioda alexandrină*: Alexandria este cel mai de seamă centru al literaturii și științei începând cu sec. III î.Hr. Aici ia naștere filologia ca știință ce se ocupă de monumentele scrise. Reprezentanții de vază: Marcus Terentius Varro, Priscian, Donat ș.a. Meritul filosofilor alexandrini constă în aceea că ei au elaborat un model al gramaticii descriptive, o terminologie adecvată, ce stă la baza terminologiei moderne. Ei au comis și erori: limba vorbită era considerată ca fiind derivată din limba scrisă.

În Grecia, preocupările lingvistice s-au axat pe două probleme teoretice:

- a) natura limbajului, originea numelor pe care le poartă obiectele, legătura dintre cuvinte și obiecte;
- b) legătura dintre limbă și gândire, structura logică a limbajului. Lucrările consacrate studiului limbii, în ceea ce-i privește pe greci, s-au născut și din nevoi practice. Este vorba despre nevoia de a pregăti oratori buni, pe de o parte și nevoia de a putea explica oamenilor limba epopeilor homerice, pe de altă parte (studiată de filologii de la Alexandria, în secolele al III-lea – al II-lea î.Hr.).

4.2.4. Tradiția Renașterii

În timpul *Renașterii* (durata secolului XIV – XVI) metoda de cercetare predominantă era cea comparativ-istorică. Se comparau fie limbi diferite fie faze istorice ale aceleiași limbi. Așa am ajuns să putem explica, astăzi, fapte de limbă, care să demonstrăm de ce, și în ce mod, limba latină s-a transformat în italiană, franceză, spaniolă, română etc. Trebuie menționat faptul că multe soluții din domeniul lingvisticii istorice, din secolul al XIX-lea, au fost anticipate încă din timpul *Renașterii*, când s-a emis ipoteza unei „evoluții naturale” a limbilor (interpretată ca decadentă sau alterare).

4.2.5. Tradiția postrenașterii

În secolul al XVIII-lea s-au elaborat adevărate gramatici generale și naționale. Una dintre cele mai cunoscute lucrări este o gramatică generală și rațională (*Grammaire générale et raisonnée*) elaborată de Antoine Arnauld, Claude Lancelot, Port-Royal (1660). Privitor la originea limbajului

uman se elaborează teoria *convenției sociale și cea emoțională* (Rousseau), *teoria onomatopeică* (Leibniz), *teoria originii naturale a limbii* (Herder).

Secolul al XIX-lea pune accent pe studiul limbii „în sine și pentru sine” (Saussure) și marchează constituirea lingvisticii ca știință aparte. Se inaugurează metoda comparativ-istorică (gramatica comparată, istoria limbilor, gramatica istorică). În același timp, pe un al doilea plan se conturează lingvistica teoretică și descriptivă, căreia îi aparțin cercetători precum Humboldt, Steinthal și Gabelentz.

Secolul al XX-lea este intitulat secolul structuralismului lingvistic cu predilecții pentru sincronie, glosematică, distribuționalism, statistică, substituție, gramatică generativă, pozitivism și antipozitivism, funcționalism etc. În ultimele decenii ale secolului al XX-lea, lingvistica se dezvoltă în interdependență cu științe ale culturii, cu semiotica, cu științele exacte și cele ale naturii, cu informatica.

Lingvistica actuală, reia, fără îndoială, problematica secolului al XVIII-lea, printr-o revenire, în primplan, a lingvisticii teoretice și descriptive, însă pune accentul pe alte orientări. Chiar dacă, dintr-un anumit punct de vedere, lingvistica modernă este una veche, în sensul că ea reia problematicile secolului al XVIII-lea, aceasta re-elaborează, sub formă de teze și antiteze structura și modul de organizare a disciplinelor. Modurile sale de abordare sunt noi și foarte diferite.

4.2.6. Lingvistica modernă – lingvistica lui Saussure

Ferdinand de Saussure (1858-1913) este considerat drept întemeietorul lingvisticii structurale. Deși a publicat foarte puțin („Mémoire sur le système primitif des voyelles dans les langues indo-européennes” – 1878, pe când avea doar 20 ani, teza de licență, și unele studii fragmentare), Saussure a avut o influență fantastică asupra domeniului lingvisticii. Trei elevi ai lui Saussure, Ch. Bally, A. Sechehaye, A. Riedling au rescris notițele de la cursurile tinute de Saussure, la Geneva, în 1906-1907, 1908-1909, 1910-1911, la care au adăugat câteva amintiri personale de la orele maestrului și astfel a apărut arhicunoscuta lucrare „Curs de lingvistică generală” („Cours de linguistique générale”, Payot, 1916).

La începutul secolului al XX-lea, Saussure a introdus ideea de limbaj ca un sistem static de unități interconectate, definite prin opozițiile dintre ele. Prin introducerea unei distincții între analiza *diacronică* vs. *sincronică* a limbajului, el a pus bazele disciplinei moderne denumite lingvistică. Saussure a introdus, de asemenea, mai multe dimensiuni de bază ale analizei lingvistice, care sunt încă fundamentale în multe teorii lingvistice contemporane, cum ar fi deosebirile dintre *paradigmă* și *sintagmă*, precum și distincția dintre *limbă* vs. *limbaj*, distingând limbajul ca un sistem abstract („langue”) din limbă, ca o manifestare concretă din acest sistem („parole” / „vorbi”). *Parole* (*vorbirea*) se referă la rostirea specifică a vorbirii, în timp ce *langue* se referă la un fenomen abstract, care definește, teoretic, principiile și sistemul de reguli care guvernează o limbă. Această distincție seamănă cu cea făcută de Noam Chomsky între competență și performanță, în cazul în care competența este cunoașterea ideală a unei limbi individuale, în timp ce performanța este modul specific în care este utilizată.

4.2.7. Lingvistica ca sistem

În jurul noțiunii de „sistem” de care depinde, semnul se constituie întreaga gândire saussuriene. Conform concepției sale psihologice despre *limbă înțeleasă ca sistem*: „Semnul lingvistic nu unește un lucru cu un nume, ci un concept cu o imagine acustică” (F. Saussure: 1998, 98). Definind aceste două elemente, *conceptul* și *imaginea acustică*, Saussure propune un model bilateral, implicit relațional.

Semnul este o entitate cu două fețe: fața *semnificantă* (semnificant) și fața *semnificată* (*semnificat*).

Prin această definire a semnului ca unitate *semnificant/semnificat*, Saussure depășește granițele lingvisticii generale, incluzând toate semnele, care servesc comunicării „în cadrul vieții sociale”, de la semnele scrierii la alfabetul surdo-mușilor, de la formulele de politețe la modă, de la semnale militare la pantomimă, obiceiuri, ritualuri.

4.2.8. Dihotomiile saussuriene

Teza de bază a lingvisticii structurale este conceperea limbii ca sistem sau ca rețea de relații. Unitățile lingvistice nu există independent de rețea, altfel spus identificăm simultan unitățile și interrelațiile. Saussure afirma:

„Limba este un sistem de semne în care esențială este doar unirea sensului cu imaginea acustică și faptul ca cele două părți ale semnului sunt psihice” (Saussure, 1998: 32).

Limba ca sistem social se opune vorbirii („parole”) cu caracter individual. Majoritatea lingviștilor contemporani consideră un truism faptul că sistemul limbii, exterior individului subîntinde comportamentul lingvistic actualizat în vorbire, în activitatea discursivă. În gramatica generativ-transformațională a lui Noam Chomsky cuplul „limbă-vorbire” se suprapune celui competența-performața (capacitatea generală de a folosi limbajul/vs/actualizarea acestei potențialități într-un discurs complet).

„Limba este un produs social al facultății limbajului și un ansamblu de convenții necesare adoptate de organismul social pentru a permite exercitarea acestei facultăți la indivizi. Luat în ansamblu, limbajul este multiform și eteroclit”. (Saussure, 1998: 25).

4.2.9. Arbitrarul lingvistic

Arbitrariul lingvistic se referă la faptul că limba decupează realitatea (fonică sau conceptuală) într-o manieră proprie, diferențioare (zeci de termeni pentru conceptul de zăpadă, prezente în limba eschimoșilor).

În privința arbitrarității semnului, Emile Benveniste („Nature du signe linguistique”, 1939) îl contrazice pe Saussure în interpretarea noțiunii de arbitrar pe care o corelează relația semnificant/referent (conform celebrei fraze saussuriene „Cuvântul câine nu mușcă”) și nu a legăturii semnificant/semnificat care este o relație necesară, o „consubstanțialitate”. De fapt chiar Saussure evidențiasse indisociabilitatea celor două entități ale semnului, în metafora a foi de hârtie cu rectoul și versoul inseparabile. De exemplu, limba este comparabilă cu „o foaie de hârtie: gândirea ar fi fața foi, iar sunetul reversul acesteia; nu putem decupa fața hârtiei fără a decupa ipso facto și versoul ei. La fel, în limbă, nu vom putea izola nici sunetul de gândire, nici gândirea de sunet decât printr-o abstracție al cărei rezultat ar ține de psihologia pură sau de fonologia pură. În fapt lingvistica operează pe terenul limitrof în care elementele celor două ordini se combină: aceasta combinare produce o formă, nu o substanță (Saussure, 1998: 158).

Cuvântul arbitrar cere și el o precizare. „Nu trebuie să lase impresia că semnificantul depinde de libera alegere a subiectului vorbitor (vom vedea imediat că nu stă în puterea individului să schimbe ceva la un semn odată stabilit într-un grup lingvistic); vrem să spunem că el este nemotivat, adică arbitrar în raport cu semnificatul, cu care nu are nicio legătură naturală în realitate” (Saussure, 1998: 101).

4.2.10. Paradigmatic și sintagmatic

Relațiile paradigmatică sunt relațiile *in absentia* care vizează posibilitatea de substituție în același punct al lanțului vorbirii, subsumată logicii lui *sau...sau*. Astfel în sintagma: „băiat frumos” putem înlocui lexemul „băiat” cu „bărbat” obținând „bărbat frumos”, dar nicidecum „băiat bărbat frumos”. Paradigma instrumentelor cu care se scrie (pix, creion, stilou, marker, carioca etc.) reprezintă ansamblul formelor limbii pe care le folosim într-o situație data de comunicare în cursul căreia desemnăm obiecte cu care se scrie. Paradigma reprezintă posibilitatea alegerii pentru partenerii schimbului discursiv: în schimb alegerea odată operată este exclusă prezența altei entități a aceleiași paradigme (nu putem afirma cu excepția unei situații patologice. Nu putem spune, de exemplu: „Mi-am pus basca, palaria și am ieșit să mă plimb”).

Spre deosebire de elementele paradigmei care operează *in absentia*, elementele sintagmei sunt coprezente. Ele se articulează prin mecanismul combinării (de exemplu, succesiunea felurilor de mâncare servite la un prânz sau secvențialitatea puncte vs. tăceri în alfabetul morse). În concluzie, regulile sintagmatice diferă după tipul de semiotică. În limbajul verbal domină ordinea lineară (cu excepția caligramelor lui Appolinaire), în schimb, în limbajele vizuale sintagmele sunt tabulare (ca în codul rutier sau în mesajul pictural).

4.2.11. Sincronie vs. diacronie

Prin analiza sincronică a limbajului se înțelege investigarea stării sistemului la un moment dat, în timp ce diacronia discută istoria, evoluția sistemului.

„Lingvistica sincronică studiază limba pe axa simultaneităților, nu a succesivităților; ea ia în discuție stări ale limbii și se ocupă de raporturile psihologice și logice ce reunesc termenii coexistenți, constituind un sistem ce este perceput ca atare de aceeași conștiință colectivă” (Saussure, 1998: 140).

Revoluția saussuriană constă în primatul teoretic și metodologic al sincroniei: „Aspectul sincronic primează, întrucât pentru masa vorbitorilor el este singura realitate” (Saussure, 1998: 122).

Marele merit a lui Saussure este de a fi accentuat caracterul sistematic al limbii, transformând conceptul de sistem dintr-o noțiune descriptivă într-un concept operator. „Limba este un sistem ai cărui termeni sunt solidari și în care valoarea unuia nu rezultă decât din prezența simultană a celorlalți (Saussure, 1998: 159).

4.2.12. Trăsături caracteristice ale limbajului

Trăsăturile fundamentale ale limbajului formulate *explicit* (Hockett apud J. Lyons, 1977) și/sau *implicit* (F. de Saussure).

1) *Arbitrarul* în opoziție cu *iconicitatea* (semnele iconice);

2) *Dualitatea*. Hockett numește dualitate, ceea ce este cunoscut în lingvistica franceză sub denumirea de „dubla articulare a limbajului”, André Martinet, „*Eléments de linguistique générale*”, (A. Colin : 1960).

3) *Productivitatea* este reprezentată de capacitatea locuitorilor nativi ai unei limbi de a înțelege și a produce un număr infinit de enunțuri în limba respectivă. Această importantă proprietate a fost evidențiată de Chomsky (1957, 1965) legat de caracterul înăscut al „facultății de limbaj” și problema achiziției limbajului la copii.

4) *Linearitatea* privește producerea și perceperea fluxului vorbirii pe axa timpului. Continuind distincția lui Lessing din *Laocoon* între poem ca acțiune progresivă ale cărei părți se petrec succesiv pe axa timpului și tablou ca acțiune permanentă ale cărei părți se desfășoară simultan în spațiu, Saussure a opus limba naturală sistemelor de comunicare vizuală, care oferă „complicări simultane pe mai multe dimensiuni” (Saussure, 1998: 103). Pornind de la linearitate, Saussure afirmă caracterul discret al limbajului (în opoziție cu continuu), rezultat al caracterului diferențial, mutual opozabil al semnelor lingvistice.

4.2.13. Semn – semnal - simbol

Lingvistica propune și o altă serie de opoziții: semn- semnal-simbol.

Umberto Eco propunea, în tradiția europeană, câteva serii opozitive. Prima este perechea: *semne verbale* - *semne non-verbale*. Semnele verbale se impun prin dimensiunea socială, iar semnele nonverbale, prin valențele expresive. Există apoi semne pe care le primim de la natură și semne convenționale (produse de activitatea conștientă a oamenilor - sonore, grafice, plastice – sau nerealizate de om – gest, mimică, diferite obiecte) pe care Umberto Eco le însumează în seria opozitivă, *semne naturale* – *semne non-naturale*.

Semnele naturale sau semnalele se înscriu, în virtutea unei legități ontologice, dictate de însăși dialectica devenirii, într-o relație de tip cauză – efect, prezent – viitor și fac parte din această relație. Zâmbetul este o componentă a bucuriei și aparține în totalitate stării de spirit a ființei pe care însă nu o substituie. Semnele convenționale sunt produse ale activității conștiente a omului, întotdeauna expresia unui consens, iar din această categorie fac parte și semnele lingvistice. Un „semn natural” poate deveni semn convențional numai cu condiția de a fi scos din sfera relației cauză – efect, a realității din care face parte și proiectat într-o dimensiune informațională instituționalizată de o anumită comunitate. Un zâmbet stilizat pe un afiș care anunță o reprezentație teatrală devine semn, instrument convențional de comunicare și poate indica un spectacol de comedie. Zâmbetul este scos, în acest mod, de sub incidența instinctuală a naturii.

Cuvintele sunt semne naturale și convenționale care au o funcție de semnificare și se deosebesc de semnele naturale, de semnale, în general. Semnele naturale indică existența unei surse („Unde iese fum, este și foc” scria Saussure). Semnele comunicării (cărora le aparțin și semnele lingvistice) sunt indicii referitoare la existența și însușirile emițătorului. Dacă în sincronie, semnul lingvistic este imutabil, semnele non-lingvistice nu sunt atât de refractare la intervenția voluntară a

subiectului vorbitor. Semnele non-lingvistice trimit la un referent *in praesentia* și rămân în afara relației de semnificare, în timp ce semnele lingvistice marchează absența obiectului pe care îl înlocuiesc și trimit spre un referent *in absentia*.

Semnul lingvistic se deosebește și de *simbol*, semn pur formal și convențional, ipostază parțială a semnului lingvistic. Dacă *simbolul* (gr. *symbolon*, derivat al verbului *symbollo* semnifica „a pune împreună”) face parte din clasa semnelor non-arbitrare (sau „necesare”, în opinia lui Benveniste) semnul, în general, este arbitrar, atât prin relația dintre semnificat și semnificant (specifică lingvisticii structurale) cât și prin raportul dintre semn și referent.

Contribuții suplimentare substanțiale în ceea ce privesc definițiile saussuriene ale abordării structurale a limbii au venit de la Școala de la Praga, cu ai săi reprezentanți: Leonard Bloomfield, Charles F. Hockett, Louis Hjelmslev, Émile Benveniste și Roman Jakobson.

Rezumat

Saussure înțelege *limba* ca *un produs social* al facultății limbajului, ca un ansamblu de convenții necesare, adoptate de organismul social pentru a permite exercitarea limbajului.

LIMBAJ	LIMBĂ	VORBIRE
Facultate a speciei umane.	Forma particulară a limbajului într-o anumită comunitate socială (repertoriul limbilor naturale).	Actualizarea sistemului limbii în comportamentul comunicativ al individului ca „act individual de voință și inteligență”.

Exerciții

1. Definiți următoarele opozitii:

- sintagma =	/	paradigma =
- sincronie =	/	diacronie =
- forma =	/	substanta =
- arbitrar =	/	motivată =
- denotație =	/	conotație =

2. Rezumați, într-un enunț (2-3 rânduri), concepția saussuriana a *semnului*.

3. Dezbateți pe tematica: limbajul obiectelor și al vestimentației pe baza conceptelor de *paradigmă* și *sintagmă*.

4.2.14. Lingvistica secolului XX – Școlile structuraliste

În secolul al XX-lea sub influența concepțiilor lingvistului elvețian Ferdinand de Saussure și ca o reacție la dominația îndelungată a neogramatismului apare o nouă direcție lingvistică intitulată *structuralismul*. Sub această denumire, în lingvistică, sunt reunite anumite școli precum: *Școala de la Praga*; *Școala de la Kopenhaga*, *descriptivismul american*. La acestea se mai adaugă două: *școala funcțională franceză* și *școala londoneză*.

Structuralismul presupune două principii:

1. Fiecare unitate lingvistică funcționează în opoziție cu altă unitate lingvistică;
2. Unitățile limbii pot fi disociate în trăsături diferențiale.

În concepția structuraliștilor, oricare limbă este privită ca fiind un sistem de relații, ale cărui elemente (sunete, cuvinte etc.) au valoare doar în interiorul relațiilor, care se stabilesc între ele.

4.2.15. Școala lingvistică de la Praga

În anul 1926 ia naștere, la inițiativa lui V. Mathesius, primul Cerc lingvistic din Praga, a cărui existență se întinde până în anul 1952. Pe parcursul celor 26 de ani de existență, au activat în cadrul acestui cerc o serie de lingviști precum: V. Skalička, I. Vachek, V. Trubetzkoy, R. Jakobson și mulți alții. În anul 1929 apare și publicația „*Travaux du cercle linguistique de Prague*”, în paginile căreia se publică toate tezele acestei școli. De consemnat este faptul că tezele cercetătorilor praghezi susțin concepțiile lui F. de Saussure asupra limbii, în plus, aceștia reușesc să fie într-un tot explicit cu privire la dihotomiile sanssuriene. Lingviștii praghezi au dezvoltat ideea despre caracterul de sistem al limbii. Însă, spre deosebire de alți structuraliști, pentru ei sistemul nu se reduce la rețeaua de relații, (formată din structură), ci cuprinde și elementele între care se stabilesc relațiile acestea.

4.2.16. Școala lingvistică de la Kopenhaga

Preocuparea reprezentanților acestei școli era de a interpreta limba sub aspect structural. Reprezentanții acestei școli, printre care se numără: L. Hjelmslev, V. Brøndal și H. Udal, atribuie teoriei lor structuraliste denumirea de „glosematică”. Ei au preluat ideea saussuriană despre limbă, înțeleasă ca o totalitate de relații pure, ca formă lipsită de realizarea ei materială. Teoria dezvoltată de ei este una destul de complicată și incompletă ca formă de exprimare.

Glosematicienii s-au preocupat de aspectul formal al laturilor limbii. Teoria „clasică” despre cele două planuri a fost elaborată de L. Hjelmslev, care numește latura de *signifié: conținut*, iar cea de *signifiant* o numește: *expresie*. Conform lui L. Hjelmslev, planul expresiei reprezintă latura sonoră a limbii. Acesta poate fi abordat din punctul de vedere al substanței. Substanța constituie obiectul de cercetare al foneticii și se studiază cu metode experimentale etc. Studiarea planului conținutului este mai complexă, deoarece există dificultăți chiar în privința definirii substanței conținutului. Aceasta este socotită drept procesul gândirii, ori gândirea nu există în stare pură. Ea capătă o organizare doar în cadrul sistemului semantic. Conținutul limbii este reprezentat de structura semantică, iar unitățile care constituie această structură sunt sensurile cuvintelor.

Cele două planuri ale limbii, deși alcătuite din substanțe total opuse, au la bază aceleași principii de organizare. În ambele planuri, unitățile sunt alcătuite din fascicule de trăsături distinctive. Aceste trăsături sunt puse în lumină prin raportul de comutare, conform căruia o modificare dintr-un plan atrage după sine o modificare în planul opus. Astfel, schimbarea în planul expresiei din *pod / alerg* atrage după sine schimbarea în planul conținutului. Tot la fel, înlocuind pe *scaun* cu *casă*, prin schimbarea din planul conținutului se produce o modificare și în planul expresiei. Întrucât în structura limbii, unitățile nu există în stare pură, ele se combină pentru a putea exprima mesajul lingvistic. Această combinare nu se face la întâmplare, ci conform unui principiu fundamental – stratificarea.

4.2.17. Descriptivismul american

Predecesorul lingvisticii descriptiviste americane a fost considerat Frans Boas. Lingvistul a atras atenția asupra faptului că metodele de analiză aplicate la studierea limbilor indoeuropene nu pot fi aplicate la cercetarea limbilor indiene, care au trăsături specifice. Ideile lui Boas au fost preluate de alți lingviști precum L. Bloomfield și E. Sapir.

În cadrul descriptivismului american se distinge așa-numita școala etnolingvistică, al cărei reprezentant de bază este Edward Sapir. După Sapir, limba este un produs al societății și o funcție a culturii. De asemenea se precizează că între limbă și gândire există o legătură indisolubilă. Între

lingvistică și cultură nu există o legătură directă: lingvistica înrudită sau chiar aceeași limbă pot fi raportate la culturi diferite. Sapir susține că legătura dintre lingvistică și cultură se realizează în vocabular, limba fiind un important mijloc de a cunoaște cultura unui popor.

4.2.18. Structuralismul antropologic al lui Claude Lévi-Strauss

Structura este definită de Claude Lévi-Strauss ca un ansamblu de raporturi invariabile (corelative sau antitezice), care exprimă organizarea unui sistem. În concepția lui Strauss noțiunea de structură socială nu se raportează la realitatea sa empirică, ci la modelele construite după aceasta. În consecință, ea nu poate fi observată în mod direct, ci constituie realitatea devenită inteligibilă sub formă logică, modelul, sistem simbolic care permite accesul la structură.

Prin cercetările lui Lévi-Strauss asupra grupurilor sociale primitive (de exemplu clanurile totemice, miturile amerindiene), structuralismul a atins în antropologie și etnografie un grad de perfecțiune care nu va mai fi depășit. Analiza structurală și-a arătat eficacitatea în studiul acestor forme sociale fixe, devine însă insuficientă când este confruntată cu realitatea societăților complexe, cum este aceea din zilele noastre.

4.2.19. Generativismul – Lingvistica lui Chomsky

4.2.19.1. Teoria generativă vs. teoriile funcționale ale limbii

O dezbateră majoră în lingvistică privește modul în care limbajul ar trebui să fie definit și înțeles. Unii lingviști folosesc termenul „limbă”, în principal, pentru a se referi (în mod ipotetic), la acel ceva înăscut în creierul uman, care permite oamenilor să realizeze un comportament lingvistic, care face parte din abordarea formalistă. „Gramatica universală” este considerată un ghid pentru copii atunci când învață limbajul și pentru a-i constrânge să învețe ce fraze sunt considerate corecte gramaticale, în orice limbă. Susținătorii, acestui punct de vedere, care este predominant în acele școli de lingvistică, care se bazează pe teoria generativă a lui Noam Chomsky, nu iau în considerare, teoria că limbajul a evoluat pentru comunicare, în special. Aceștia consideră, în schimb, că limbajul are mai mult de a face cu procesul de structurare a gândirii umane.

În ultima jumătate a secolului al XX-lea, ca urmare studiilor de cercetare ale lui Noam Chomsky, lingvistica a fost dominată de școală generativă. Formulată de Chomsky, ca o modalitate de a explica modul în care ființele umane dobândesc limbajul și constrângerile biologice asupra acestei achiziții, în practică, lingvistica a fost, în mare parte, preocupată de a da contur unor fenomene specifice în domeniul limbilor naturale. Teoria generativă este modulară și formalistă în caracter. Chomsky și-a construit activitatea sa, pentru a formula teoria generativă a limbajului, mai devreme decât Zellig Harris. Conform acestei teorii, la baza a limbii ar sta un set de reguli sintactice universale pentru toți oamenii și care stau la baza gramaticii tuturor limbilor umane. Acest set de reguli se numește gramatică universală, iar pentru Chomsky o descrie este obiectivul principal al disciplinei lingvisticii.

4.2.19.2. Gramatica generativă

În formularea lui Noam Chomsky, din 1950, o gramatică generativă este formată din următoarele componente:

- *Un set N finit de simboluri neterminale, niciunul dintre cele care apar în șiruri formate din gramatica G .*

Un set finit de simbolurilor terminale care este disjunct de la N .

Un set P finit de reguli de producție, acea hartă de la un șir de simboluri la alta.

O descriere formală a limbajului încearcă să reproducă cunoștințele unui vorbitor despre regulile de limbă, iar scopul este de a produce un set de reguli, care este minim suficient pentru a modela cu succes forme lingvistice valide.

4.2.20. Funcționalismul

Teoriile funcționale descriu limbajul în termeni de funcții existente la toate nivelurile de limbă:

Funcția fonologică: funcția fonem este de a distinge între diferite materiale lexicale.

Funcția semantică: (agent, pacient, destinatar etc.), care descrie rolul participanților în stări de lucruri sau acțiuni exprimate.

Funcții sintactice: (de exemplu, subiect și obiect), definind diferite perspective în prezentarea unei expresii lingvistice

Funcții pragmatice: definind statutul informațional al elementelor constitutive, determinate de contextul pragmatic al interacțiunii verbale. Descrieri funcționale gramaticale se străduiesc să explice modul în care funcțiile lingvistice sunt efectuate în comunicare prin utilizarea unor forme lingvistice.

4.2.21. Dinamismul – Lingvistica lui Humboldt

Marea revoluție a lui Humboldt este că limbajul este activitate (energeia) și nu operă (ergon). Ergonul este produsul unei activități, care poate fi creatoare sau necreatoare. Dynamisul este facultatea, posibilitatea de a realiza o activitate. Acest dynamis poate fi învățat prin experiență și studiu, în sensul că poți realiza o anumită activitate pentru că ai învățat cum să o faci. Există, deci, un potențial al activității (energeia) care este tocmai acest dynamis. Însă energeia este acea activitate sau actul creator care este anterior propriei sale dynamis. Există activități care pot fi productive sau neproductive. Activitățile neproductive sunt cele care nu au ca rezultat un produs (ergon) finit (de ex. a respira, a se plimba etc). Activitățile productive sunt cele al căror rezultat este un produs (ergon), în sensul că ceva rămâne în urma activității de producere (de ex., produsul unei activități poate fi un scaun, o masă, un desen etc). Activitățile productive sunt și ele de două feluri: necreatoare și creatoare. Activitățile necreatoare sunt acele activități prin care ai învățat să produci ceva - de ex. un scaun, o masă – și produci aceste lucruri mereu după același model, fără să adaugi nimic nou, nici o idee nouă. În acest caz produci după o tehnică învățată pe care o aplici de fiecare dată când realizezi acel tip de activitate. Energeia este o activitate productivă creatoare care se bazează pe un dynamis, dar este, în același timp, anterioară propriei dynamis; actul (energeia) este înaintea tehnicii (dynamis), în sensul în care mai întâi este invenția, și abia apoi poți încerca să analizezi și să înțelegi cum s-a făcut și, prin urmare, poți învăța și transforma în tehnică ceea ce inventatorul a făcut spontan. Deci mai întâi, ceva este inventat, apoi această invenție devine tehnică și se poate învăța. Dar în momentul creator inițial, invenția nu este încă tehnică. Deci energeia este acea activitate (sau dinamism) care e anterioară tehnicii cu care o execuți; este capacitatea de a crea ceva nou, în mod spontan, intuitiv, fără să știi dinainte regulile după care crezi.

4.2.22. Lingvistica antropologică

Obiectivul descrierii limbilor este acela de a descoperi cunoștințe culturale despre comunități. Utilizarea metodelor antropologice de investigație asupra surselor lingvistice conduce la descoperirea anumitor trăsături culturale în rândul unei comunități de vorbire, prin caracteristicile sale lingvistice. Utilizată, pe scară largă, ca instrument în documentarea cu privire la limbile pe cale de dispariție, investigația lingvistică folosește metodele antropologice pentru a înțelege procesele cognitive, istorice, sociolingvistice cu privire la studierea limbilor străine, deoarece acestea se schimbă și evoluează. Ancheta antropologică folosește metoda lingvistică ca metodă de excavare în cultură. În toate aspectele, investigația antropologică dezvăluie diferitele variații și relativități care stau la baza folosirii limbii.

Concluzia la care a ajuns Humboldt este că o știință centrală a limbajului nu va putea fi o altfel de știință decât una a antropologilor. Încă din 1795 Humboldt plănuiește să scrie o antropologie generală în care să demonstreze că diferența dintre oameni e dată de limbă. Motivat fiind de credința că, în lume, există doar două tipuri de diferențe care definesc oamenii, Humboldt face două tipuri de diferențe. Pe de o parte avem *diferențieri externe*, date de: structura fizică, de fizionomie, de statură, de gesturi, inclusiv de limbă. Pe de altă parte, avem *diferențe interne* și aici intră: *diferențele care derivă din limbă*. După mai multe experiențe în domeniul cercetării, a propus cheia diferențelor fundamentale dintre oameni. Începând cu anul 1817, lingvistul publică o serie de scrieri de teorie a limbajului, dar lucrările sale de referință cu privire la promisiunea făcută în 1795 apar începând cu anul 1823, după ce Humboldt se retrage din diplomatie, inclusiv de la Universitate și începe să lucreze la o carte monumentală despre limba kawi din insula Jawa. Lingvistul începe studiul la o limbă sacră cu un vocabular sanscrit și o structură gramaticală de tip malaiezian.

Lucrarea intitulată „*Limba Kawi pe insula Jawa*” („*Kawi-Sprache auf die Insel Jawa*”) constituie fundamentarea științei lingvisticii ca domeniu al antropologiei.

4.2.23. Forma internă și forma externă a limbii

Humboldt întemeiază știința autentică a lingvisticii pentru că, prin modul în care concepe procesul de articulare lingvistică și conținuturile care se instituie. El face posibilă studierea sistematică a limbilor istorice în manifestarea lor, urmând ca acestea să fie studiate pentru a observa cum în spatele unui conținut se ascunde o expresie, fără ca această expresie să fie identică cu expresii din alte limbi. Limbile particulare (limba franceză, limba română, limba engleză etc.) nu reprezintă doar niște conglomerate de expresii diferite ce ar reprezenta sisteme organizate pentru conținuturi universale. Prin conceptul de formă externă a limbii, Humboldt teoretizează diversitatea limbilor pornind de la planul expresiei. Spiritul humboldtian este pus în lumină de Eugeniu Coșeriu. Conceptele humboldtiene de energie-dynamis-ergon trebuie înțelese în spirit aristotelic (aceste concepte sunt preluate de Humboldt din ontologia aristotelică) .

4.2.24. Realismul lingvistic: Lingvistica lui Coșeriu

Doctrina științifică a savantului, de origine română, Eugen Coșeriu se înscrie în cadrul integralismului lingvistic, fiind supranumită drept realism lingvistic. Supranumit „rege al lingvisticii”, „lingvistul nr. 1”, pe seară mondială, a abordat probleme precum: *lingvistica comparată, sociolingvistică, geografie lingvistică, romanistica, lexicologie, semantică, stilistică* etc.

Coșeriu acordă o atenție deosebită problemelor de *teorie a limbii și filozofiei limbajului*. Savantul analizează critic *dihotomiile* saussuriene. Reexaminând dihotomia *sincronie* vs. *diacronie*, E. Coșeriu observă că ea nu aparține limbajului, ci teoriei lingvistice. Coșeriu substituie dihotomia lingvistică prin *trihotomia: sistem – normă – vorbire*, examinând în strânsă legătură componentele trihotomiei date. Totodată el relevă faptul că limba funcționează și se constituie diacronic.

Proiectul major al lingvistului român era acela de a întemeia lingvistica drept o știință integrală a limbajului. În realizarea acestui tip de știință, Coșeriu a elaborat un cadru conceptual, menit să ofere o cuprindere totală a obiectului real și o bază unitară pentru integrarea perspectivelor multiple asupra fenomenului limbajului.

„*Lecții de lingvistică generală*” este o lucrare alcătuită din douăsprezece capitole, structurare pe trei mari secțiuni. În prima secțiune (capitolele I-IV) este prezentat cadrul istoric și epistemologic în care se dezvoltă lingvistica actuală. Cea de-a doua secțiune (capitolele VI-IX) prezintă cele două orientări dominante din lingvistica secolului al XX-lea: *structuralismul* (capitolele VI-VIII) și *gramatica generativ-transformațională* (capitolul IX). Cea de-a treia secțiune (capitolele X-XII) cuprinde viziunea lui Coșeriu asupra limbajului.

Lucrarea lui Coșeriu regândește și repoziționează știința lingvisticii, înțeleasă ca „știință a culturii” și statutează:

(1) Răsturnarea raportului *limbă-vorbire*, în sensul mutării accentului din planul limbii, în cel al vorbirii, vorbire înțeleasă ca „*activitate umană creatoare*”.

(2) Abordarea pe trei planuri a activității lingvistice: *universal, istoric și individual*.

Printre preocupările lui Coșeriu se numără și aceea de a studia competențele lingvistice. Studiul competenței la nivelul sistemului de gândire coșerian cuprinde două direcții:

(1.) O teorie generală a cunoașterii elocutionale, în interiorul căreia E. Coșeriu a distins între: a) cunoașterea principiilor gândirii; b) capacitatea de a interpreta funcțiile limbilor particulare; c) cunoașterea lucrurilor.

(2.) Gramatica vorbirii. Cea de-a treia componentă centrală a tehnicii universale a vorbirii, (deși nedefinitivă, ea a rămas abia la stadiu schițată, lingvistul român conturând doar liniile generale), este „*vorbirea expresivă*”, fundamentată pe principiul creativității metaforice.

În perspectiva lui E. Coșeriu (1956/1967) vorbirea enunțiativă presupune determinarea semnificatelor prin operații succesive prin care un semnificat virtual este orientat spre un anumit designat. În pofida dezvoltării a unui singur aspect al vorbirii enunțiative, contribuția esențială a lui Coșeriu constă în asumarea modelului determinării nominale ca model universal, prin care se realizează anumite finalități designativ-cognitive prin intermediul unor „operații complexe de determinare reciprocă de universalii.” (Borcilă, 2003).

4.2.25. Naturalismul lingvistic

Cel mai de văză reprezentant--August Schleicher (Șlaiher). Aprofundează teoria conform căreia limba ar fi un organism ce s-ar dezvolta după legi asemănătoare celor din lumea organismelor vii. Lingvistica, după el, e o știință naturală. Are lucrarea „Teoria lui Darwin și știința limbii”. În lucrarea „Compendiu de gramatici comparativă a limbilor indo-germanice” savantul expune teoria arborelui genealogic: strălimba se disociază în limbi-bază, care se divizează în limbi, dialecte și subdialecte.

4.2.26. Lingvistica cognitivă

Lingvistica cognitivă interpretează limbajul în termeni de concepte (uneori universale, uneori specifice unei anumite limbi), care stau la baza formei sale. Este, prin urmare, în strânsă legătură cu semantica, dar este diferită de psiholingvistică, care se bazează pe descoperirile empirice ale psihologiei cognitive, în scopul de a explica procesele mentale care stau la baza achiziției, stocarea, producerea și înțelegerea vorbirii și scrierii. Spre deosebire de teoria generativă, lingvistica cognitivă neagă faptul că există o facultate lingvistică autonomă în minte; aceasta înțelege gramatica în ceea ce privește conceptualizarea; și susține că cunoașterea limbii apare din utilizarea limbii. Din cauza convingerii că cunoașterea limbii este învățată prin utilizare, lingvistica cognitivă este uneori considerată a fi o abordare funcțională, dar diferă de alte abordări funcționale, în primul rând, fiind preocupată de modul în care mintea creează sens prin limbaj, și nu cu folosirea limbii ca instrument de comunicare.

4.2.27. Lingvistică aplicată

Lingviștii sunt preocupați de găsirea și descrierea generalităților și a varietăților, atât în cadrul anumitor limbi cât și între toate limbile. Lingvistică aplicată ia rezultatele acestor constatări și le îndreaptă spre alte zone. Cercetarea lingvistică este frecvent aplicată în domenii precum educația lingvistică, lexicografie, traducere, planificare lingvistică, ceea ce presupune punerea în aplicare a politicii guvernamentale legate de utilizarea limbii și procesarea limbajului natural. „Lingvistică aplicată” se concentrează, de fapt, pe a da un sens și soluții de inginerie pentru problemele lingvistice din lumea reală, și nu literală "care se aplică" la cunoștințele tehnice existente din lingvistica. În plus, ele se aplică în mod obișnuit cunoștințe tehnice din mai multe surse, cum ar fi sociologia (de exemplu, analiza conversației) și antropologie.

Astăzi, computerele sunt utilizate pe scară largă în multe domenii de lingvistică aplicată. Sinteza vorbirii și recunoașterea vorbirii folosesc cunoștințele fonetice și fonematice pentru a oferi interfețe de voce la calculatoare. Aplicații ale lingvisticii computaționale, în traducere automată, traducere asistată de calculator, și procesarea limbajului natural sunt zone de lingvistică aplicată, care au venit în prim plan. Influența lor a avut un efect asupra teoriilor de sintaxă și semantică, așa cum modelarea teorii sintactice și semantice a avut efect asupra constrângerilor de calculator.

4.2.28. Școala neolingvistică

În cadrul școlii neolingvistice se promovează anumite idei idealiste precum: limba este definită o activitate umană, o totalitate de expresii estetice. Ei afirmă că evoluția oricărei limbi este determinată de factori extralingvistici, iar limba trebuie să fie examinată din punct de vedere al răspândirii teritoriale a fenomenelor lingvistice. Cele mai reprezentative nume ale acestui curent sunt: Giulio Bertoni și Mateo Bartoli.

4.2.29. Școala neogramaticilor

Această școală s-a constituit la Leipzig, la sfârșitul secolului al XIX-lea. Printre reprezentanții ei se numără: Herman Paul, Karl Brugman, W.Meier-Lübke (Austria), F. Fortunatov, Ascoli (Italia).

În lucrările lor sunt incluse următoarele principii:

1. Limba este un produs al activității fizice și psihice.
2. Istorismul este unicul principiu științific de cercetare a limbii.
3. Pluralismul limbilor: în lume sunt tot atâtea limbi câți indivizi (principiul psihologismului).
4. Legile fonetice au un rol deosebit în dezvoltarea limbii .
5. Analagia ocupă tot un rol important în dezvoltarea limbii.

Cel mai mare merit al neogramaticienilor este acela că ei au reușit să ridice lingvistica la nivelul unei științe exacte, au manifestat interes pentru dialecte, pentru fonetică.

4.2.30. Principiile lingvisticii

În procesul de articulare prin care se instituie anumite expresii pentru anumite conținuturi se creează o viziune asupra lumii. Această viziune nu reprezintă o concepție elaborată științific despre lume, ci este o viziune intuitivă, derivată din modul sau perspectiva proprie în care sunt privite obiectele și articulate prin limbaj într-o anumită comunitate lingvistică. Acest lucru a condus la apariția unor așa numite principii lingvistice.

4.2.31. Principiul relativității lingvistice

De-a lungul perioadelor sale de creație, Humboldt oferă câteva formulări, interesante, cu privire la acest principiu al relativității lingvistice. Acestea sunt:

(1.) Limba nu este un simplu instrument, ci ea conține întotdeauna o viziune a lumii (Weltansicht). În concepția lui Humboldt, a vorbi o limbă înseamnă că îți asumi, (chiar inconștient) acea viziune.

(2.) Limba descrie un cerc în jurul poporului căruia îi aparține și nu se poate ieși din acest cerc decât intrând în altul. De aceea, învățarea unei limbi străine presupune achiziția unui punct de vedere nou în înțelegerea lumii.

(3.) Diversitatea limbilor este, de fapt, o diversitate de viziuni ale lumii.

Prin acest principiu al relativității lingvistice, Humboldt formulează, pentru prima dată, postularea sau afirmarea *diversității* (Verschiedenheit) *construcțiilor lingvistice* umane, într-un *sens pozitiv*.

4.2.32. Principiul tradiției

Eugen Coșeriu vorbește despre unul dintre cele mai importante principii, cel care spune că noutatea, efectivă, în științe, în general, este o noutate care nu disprețuiește ce s-a făcut în trecut, ci dimpotrivă, își are rădăcinile în tradiție. În spiritul respectului față de tradiție, la izvoarele și influențele lor, știința modernă a lingvisticii apelează constant la nume precum: Ferdinand de Saussure, Roman Jakobson, Giacomo Devoto, Mario Ruffini, Lorenzo Renzi dar și românii Eugen Coșeriu, Alexandru Philippide, Sextil Pușcariu etc.

4.2.33. Principiul obiectivității

Principiul obiectivității a fost formulat de Platon în „Sofistul” și s-ar traduce prin sintagma: „Să spunem lucrurile așa cum sunt ele”. Deși, aparent, el este un principiu ușor de aplicat, în sensul că noi avem datoria să observăm lucrurile, să le înregistrăm și să spunem așa cum sunt, în realitate, lucrurile nu stau chiar așa. Noi vedem întotdeauna lucrurile într-o anumită situație (istorică), într-un anumit context, dintr-un anumit punct de vedere și dintr-o anumită perspectivă.

4.2.34. Principiul utilității

Principiul utilității publice se bazează pe un principiu stabilit de Leibniz, care spune că: „știința , cu cât este mai teoretică, cu atât este și mai practică” („scientia quo magis theorica, magis practica”). Meritul lui Leibniz este acela de a scoate lingvistul din turnul său de fildeș și îl trimite în mijlocul comunității din care face parte, în sensul că el trebuie să se facă înțeles de toți oamenii interesați de problematica limbajului. În completare, Coșeriu spunea că limbajul trebuie să funcționeze prin și pentru vorbitori, nu prin și pentru lingviști. Lingvistul român susține faptul că orice fapt lingvistic trebuie să fie înțeles de toți și să întreprindă acțiuni utile tuturor.

4.2.35. Principiul universalității

Coșeriu a redus principiile universale la cinci trăsături. Acestea sunt: creativitatea, semanticitatea, alteritatea, materialitatea, istoricitatea (Coșeriu, 2004: 39).

4.2.36. Metodele de cercetare lingvistică

Metodele specifice analizei lingvistice au fost grupate convențional în două categorii:

- a) metode tradiționale;
- b) metode moderne.

I. Metodele tradiționale sunt: metoda descriptivă, metoda comparativ-istorică, metoda istorică, metoda geografiei lingvistice, metoda contrastiv-tipologică.

1. Metoda descriptivă presupune un ansamblu de procedee folosite pentru studierea unei limbi într-o anumită etapă de dezvoltare, adică în plan sincron. Ea se bazează pe observarea fenomenelor concrete de limbă; excerptarea lor din text, compararea și confruntarea lor, sistematizarea, descrierea lor datată; formarea unor concluzii valabile pentru sistemul limbii în genere, precum și pentru anumite aspecte particulare. Pe baza ei sunt întocmite cursuri de lexicologie, fonetică etc., dicționare explicative de sinonime etc.

2. Metoda istorică presupune o totalitate de procedee cu ajutorul cărora se studiază schimbările ce au loc în structura unei limbi pe parcursul mai multor perioade, adică se analizează faptele de limbă în plan evolutiv, diacronic, pe verticală. Pe baza ei se elaborează cursuri de fonetică istorică, gramatică istorică, dicționare etimologice etc.

3. Metoda geografiei lingvistice – constă într-un sistem de procedee ce ar facilita procesele de atestare și studiere a particularităților de vorbire din diferite regiuni și anume: fixarea rețelei dialectale; precizarea și notarea particularităților de limbă (pe baza transcrierii fonetice); întocmirea unor dialectale; întocmirea unui chestionar; colectarea datelor cu ajutorul anchetei; alcătuirea atlaselor lingvistice. Pe baza atlaselor se întocmesc studii, monografii etc.

4. Metoda contrastiv-tipologică constă în confruntarea unor limbi înrudite. Prin aplicarea ei se urmărește scopul de a releva atât structurile izomorfe (asemănătoare), cât și cele alomorfe (diferite, specifice). Criteriul pus la baza aplicării acestei metode este izomorfismul structurii diferitor limbi condiționat fie de genealogia comună, fie de convergență în urma unui contact îndelungat între ele, fie de dezvoltarea paralelă independentă a unor trăsături tipologice comune.

II. Metodele moderne: (metodele structurale) metoda analizei distribuționale, metoda analizei în constituienți imediați, metoda transformațională, glotocronologică, matematică.

1. Metoda analizei distribuționale (distributivă) – se bazează pe principiul că orice element sau unitate a limbii poate fi studiată prin descrierea poziției lui față de alte elemente, prin analiza contextelor în care apare, făcându-se abstracție de semnificație lui și a elementelor vecine.

2. Metoda analizei în constituienți imediați – creator este L. Blumfeld, continuată de Hariss, Wells etc. Se bazează pe metoda distributivă, dar fiind formalizată la maximum. Se utilizează mai ales în sintaxă. Constă în reducerea unui număr infinit de enunțuri concrete la un număr finit de scheme sau metodele structurale. Presupune disocierea enunțului în segmente, subsegmente, până se ajunge la unitățile minimale (la morfeme, numite constituienți ultimi).

3. Metoda generativ-transformațională reprezintă o serie de procedee ce servesc la convertirea unor construcții sintactice în altele fie prin expansiune (se obțin „structuri de suprafață”), fie prin comprimare (se obțin „structuri de adâncime”), fără ca semnificația lexicală să difere substanțial. Întemeietorii ei sunt reprezentanții școlii descriptive americane (N. Chomsky etc.). Operația transformării include: modificarea topicii, substituția, intercalarea unui element nou, elipsa etc.

4. Metoda glotocronologică – presupune o statistică lexicală, cu ajutorul căreia se poate stabili perioada diversificării unei limbi-bază. Se consideră că în vocabularul fiecărei limbi există un nucleu lexical (100-200 cuvinte) identice în toate limbile înrudite, care se menține timp îndelungat.

Surse

Cei mai mulți contemporani lingviști lucrează sub presupunerea că datele orale, cele pe surse sunt mai fundamentale decât datele scrise. Asta pentru ca:

Discursul / vorbirea pare să fie universală pentru toate ființele umane capabile să îl/o producă și să îl/o perceapă, în timp ce au existat multe culturi și comunități de vorbire care duc lipsă de comunicarea scrisă;

Caracteristicile/trăsăturile apar în vorbire, care nu sunt întotdeauna înregistrate în scris, inclusiv reguli fonologice, modificări de sunet și erori de vorbire;

Vorbirea a evoluat înainte ca ființele umane să fi inventat scrisul;

Oamenii au învățat să vorbească și evoluția procesului de dezvoltare al limbii vorbite a fost mai ușor și mai devreme decât acel al scrisului.

Cu toate acestea, lingviștii sunt de acord că studiul limbajului scris, poate fi util și valoros. Pentru cercetare care se bazează pe lingvistica computațională, limbajul scris este adesea mult mai convenabil pentru procesarea unor cantități mari de date lingvistice. Corpusurile mari a limbii vorbite sunt dificil de creat și greu de găsit, și sunt de obicei transcrise și scrise.. În plus, lingviștii au apelat la discursul bazat pe text, care apare în diverse formate de comunicare, mediate de calculator, cum ar fi un site viabil pentru ancheta lingvistică.

Studiul sistemelor scrise, grafemelor este considerat o ramură a lingvisticii.

4.2.37. Lingvistica românească

Contribuția Școlii Ardelene în lingvistica românească

Lingviștii Școlii Ardelene au susținut ideea originii pur latine a limbii române, cerând scrierea cu alfabet latin și scrierea etimologică. Principalele scrieri ale acestei școli sunt:

- „Elementa linguae daco-romanae sive valachicae”, în care Samuil Micu și Gheorghe Șincai fac o paralelă între latină și română. Ei propun eliminarea cuvintelor de altă origine și înlocuirea lor cu neologisme latinești.

- „Lexiconul de la Buda” este un dicționar colectiv cvadrilingv (Lexicon românesc-latinescu-ungurescu-nemțesc), apărut în 1825 la Buda, care îmbogățește limba română cu numeroase neologisme romanice, înlocuindu-le pe cele de alte origini.

- „Istoria pentru începutul românilor în Dachia”, include o Disertație pentru începutul limbii române, în care afirmă că limba română provine din latina populară”.

Sextil Pușcariu (4 ian. 1877, Brașov — 5 mai 1948, Cluj), format la școala neogramaticilor și a lingviștilor comparatiști, este preocupat mai ales de probleme de istorie a limbii române, de locul ei în aria romanică. Lucrarea sa *Zur Rekonstruktion des Urrumänischen* (Halle, 1910) reprezintă prima încercare de reconstituire a formelor limbii române anterioare diversificării ei dialectale (străromâna sau româna comună). În discursul de recepție la Academie (1920). *Locul limbii române între limbile romanice*, relevă latinitatea limbii române, similitudinile ei structurale, dar și deosebirile față de celelalte limbi romanice, ca rezultat al împrejurărilor diferite de dezvoltare. El evidențiază pentru prima oară situația specifică a românei, valoarea ei de cel mai vechi și sigur document pentru reconstituirea formelor de latină populară.

Receptiv la cele mai noi teorii și metode de cercetare lingvistică, Pușcariu s-a apropiat mai ales de structuralismul praghez, aplicând pentru prima oară, la noi, ideile acestei școli (*Morfofonemul și economia limbii*, DR, VI, 1929 — 1930; *Considerațiuni asupra sistemului fonetic și morfologic al limbii române*, DR, VII, 1931-1932). Contribuția sa fundamentală rămâne însă în domeniul lexicografiei și lexicologiei. În 1905, publică la Heidelberg *Etymologisches Wörterbuch der rumänischen Sprache. I. Lateinisches Element mit Berücksichtigung aller romanischen Sprachen* (distins de Academia Română cu premiul „I. Heliade Rădulescu”).

Iorgu Iordan (n. 29 septembrie/11 octombrie 1888, Tecuci - d. 20 septembrie 1986, București), lingvist și filolog român, Iordan a publicat o *Gramatică a limbii române* (1937) și două lucrări fundamentale prin care avea să orienteze studiul limbii naționale spre cercetarea fazelor ei actuale, spre deosebire de toți lingviștii de atunci, atrași de aspectele istorice ale limbii: *Limba română actuală. O gramatică a greșelilor* (1943) și *Stilistica limbii române* (1945). Aceste lucrări sunt, astăzi, cum nu se poate mai actuale prin relevanța comentariilor lingvistice și diversitatea faptelor de limbă observate.

Eugeniu Coșeriu (s-a născut pe 27 iulie 1921 la Mihăileni, pe Prut, în județul basarabean Bălți) publică, la vârsta de doar 31 de ani, cartea care l-a făcut celebru: *Sistema, norma y habla* (*Sistem, normă și vorbire*). Deși se declară adept al principiilor părintelui structuralismului, Ferdinand de Saussure, Coșeriu duce mai departe teoria acestuia despre sistemul lingvistic, bamai mult, chiar o răstoarnă. Așa cum am văzut în subcapitolul dedicat activității sale, Coșeriu afirmă că punctul de plecare în lingvistică pornește nu de la limbă, ci de la vorbire, care este mult mai bogată decât limba. Opoziția bipartită a lui Saussure *langue* vs. *parole*, devine la Coșeriu tripartită: *sistem* – *normă* – *vorbire* sau în termenii spanioli: *sistema* – *norma* – *habla*

Valeria Guțu Romalo (n. 25 octombrie 1928, Chișinău), lingvistă română are meritul de a scrie o lucrare extrem de valoroasă și de utilă – încă de la prima sa apariție, în 1972 - de mai multe generații de studenți și profesori, intitulată: *Corectitudine și greșală. Limba română de azi*. Dacă în domeniul cultivării limbii, riscurile sunt destul de mari, în sensul că autorii tind, adesea, să impună în mod autoritar o normă, să prezinte ca obligatorii anumite opțiuni subiective, să facă previziuni grăbite și imprudente, care se dovedesc în scurt timp false, principala calitate a acestei cărți constă în subtilitatea și în exactitatea analizei lingvistice.

4.2.39. Domenii interdisciplinare – Lingvistica aplicabilă

În cadrul disciplinei largi de lingvistică, diferite sub-discipline, în curs de dezvoltare, se concentrează pe o descriere mai detaliată și o analiză a limbajului și sunt adesea organizate pe baza școlilor de gândire și abordărilor teoretice pe care s-au presupus, sau factorii externi care le influențează.

Semiotica

Semiotica este studiul proceselor de semn (semioză), sau semnificației și comunicării, semne și simboluri, atât individual cât și grupate în sisteme de conectare, inclusiv în studiul modului în care înțelesul este construit. Semiologia de multe ori nu se limitează la comunicarea lingvistică atunci când studiază utilizarea semnelor, ci se extinde sensul ("semn") pentru a acoperi toate tipurile de simboluri culturale.

Limba de documentare – Documentația lingvistică

De la începuturile disciplinei lingvistice, lingviștii au fost preocupați de descrierea și analiza actelor de limbă anterioare. Începând cu Franz Boas la începutul anilor 1900, acest lucru a devenit principalul obiectiv al lingvisticii americane, până la apariția lingvisticii structurale, apărută la mijlocul secolului al XX-lea. Această concentrare asupra documentării limbii, a fost parțial motivată de preocuparea pentru documentarea limbilor popoarelor indigene dispărute. Dimensiunea etnografică a abordării lui Boas asupra descrierii limbii a jucat un rol în dezvoltarea disciplinelor, cum ar fi sociolingvistica, lingvistica, antropologia și antropologia lingvistică, discipline care investighează relațiile dintre limbă, cultură și societate.

Traducerea

Sub-domeniul traducerii include traducerea textelor scrise și vorbite în medii diferite, de la digital, până la textele tipărite și / sau vorbite. Pentru a traduce, literalmente, înseamnă a transmuta sensul dintr-o limbă în alta. Traducătorii sunt adesea angajați de organizații, cum ar fi agențiile de turism precum și de ambasadele guvernamentale pentru a facilita comunicarea între doi vorbitori care nu cunosc niciunul limba celuilalt. Traducătorii sunt, de asemenea, folosiți pentru a lucra în cadrul configurației lingvistice computaționale cum ar fi *Google Translate*, de exemplu, care este un, serviciu automat programat pentru a traduce cuvinte și expresii între două sau mai multe limbi date. Traducere este, de asemenea, condusă de edituri, care convertesc operele scrise, dintr-o limbă în alta, în scopul de a ajunge la un public variat. *Academic Translators* este un site specializat pe traduceri diverse, din alte discipline, cum ar fi: tehnologie, știință, drept, economie etc.

Biolingvistica

Biolingvistica este studiul biologiei și evoluția limbajului. Este un domeniu interdisciplinar, incluzând lingviști, biologi, neurologi, psihologi, matematicieni și altele. Prin deplasarea accentului de investigare din lingvistică asupra unui program mult mai cuprinzător, care cuprinde științele naturale, se urmărește să se obțină un cadru prin care putem înțelege fundamentele facultății limbajului.

Lingvistica clinică

Lingvistica clinică este aplicarea teoriei lingvistice la domeniile de patologie limbii vorbite. Patologia limbii vorbite lucrează cu privire la măsurile corective pentru a vindeca tulburări de comunicare și tulburări de deglutiție.

Chaika (1990) a arătat că schizofrenicii cu tulburări de vorbire, cum ar fi rimă inadecvată au disfuncții atenționale, ca atunci când unui pacient i se prezintă o monstră de culoare și, apoi se cere să o identifice, acesta răspunde : "Looks like clay. Sounds like gray. Take you for a roll in the hay. Heyday, May Day." Pentru că monstra de culoare era de culoarea lutului, primul său răspuns a fost corect. Cu toate acestea, normalitățile suprimă sau ignoră cuvintele care rimează cu ceea ce au de spus, mai puțin în cazul în care acestea sunt în mod deliberat producătoare de joc de cuvinte, poezie sau rap. Chiar și atunci, vorbitorul arată conexiunea între cuvinte alese pentru rimă și sensul global pe care acestea îl au în discurs. Schizofrenicii cu disfuncție de vorbire nu arată nicio astfel relație între rimă și rațiune. Unii chiar produc secvențe de păsărească combinate cu cuvinte recunoscute.

Lingvistica computațională

Lingvistica computațională este un domeniu interdisciplinar care se ocupă de modelarea statistică, bazată pe reguli a limbajelor naturale, dintr-un punct de vedere legat de calculatoare. Cei care se ocupă cu lingvistica computațională sunt cercetătorii științifici în domeniul informaticii, specializați în aplicarea computerelor la prelucrarea automată a limbajelor naturale. Lingvistica computațională aparține de domeniul inteligenței artificiale. A luat naștere în anii 1950 în SUA cu ocazia primelor

încercări de a traduce automat (cu ajutorul calculatoarelor) texte din limbi străine, în special din rusă în engleză.

Lingvistica evolutivă

Lingvistica evolutivă este studiul interdisciplinar al apariției facultății limbajului prin evoluție umană, și, de asemenea, aplicarea teoriei evoluționiste la studiul evoluției culturale între diferite limbi. Este, de asemenea, un studiu al dispersiei diferitelor limbi de pe tot globul, prin mișcări în rândul comunităților antice.

Lingvistica criminalistică / medico-legală

Lingvistica criminalistică este aplicarea analizei lingvistice în domeniul criminalisticii. Analiza criminalistică investighează stilul, limbajul, utilizarea lexicală, precum și alte caracteristici lingvistice și gramaticale utilizate în contextul juridic pentru a furniza probe în instanțele de judecată. Lingviștii medico-legali au contribuit, decisiv în efectuarea expertizelor din cauzele penale. Lingvistica criminală, lingvistica juridică, sau limba și legea, presupune aplicarea cunoștințelor lingvistice, metodelor și perspectivelor lingvistice în contextul medico-legal, de drept, cu metodele din cercetarea lingvistică. Investigarea criminalității și procedura judiciară sunt ramuri ale lingvisticii aplicate.

Domenii de studiu în lingvistica medico-legală

Gama de subiecte în cadrul lingvisticii medico-legale este diversă, dar cercetarea are loc în următoarele domenii:

Limbajul textelor legislative

Studiul limbii textelor juridice cuprinde o gamă largă de texte medico-legale. Aceasta include studiul tipurilor de text și forme de analiză. Orice text sau un element al limbii vorbite poate fi potențial un text medico-legal atunci când este utilizat într-un context juridic sau penal. Aceasta include analiza lingvistică a diverselor documente, precum acte ale Parlamentului (sau alt organ de drept), dorințe private, hotărârile judecătorești și citațiile și statutele altor organisme, cum ar fi statele și departamente guvernamentale. Un singur domeniu important este acela al efectului de transformare al lui Norman French și Ecclesiastic Latin privind dezvoltarea dreptului comun englez, precum și evoluția particularităților juridice asociate acestora. Recent, se fac încercări și se speră să reușească să găsească maniera în care un text juridic ar putea fi mai ușor de înțeles.

Tipuri de text criminalistice

Apel de urgență

Într-un apel de urgență, destinatarul are capacitatea de a extrage informații, în principal, lingvistice, în situații de pericol și să vină cu răspunsul solicitat în timp util. Acest lucru este crucial pentru finalizarea cu succes a apelului. Un accent intonațional, sau voce neclară, precum și, măsura în care există o cooperare, între apelant și destinatar, în orice moment, sunt, de asemenea, foarte importante în analiza unui apel de urgență. Cooperarea deplină include răspunsuri sincere și în timp util.

Cereri de răscumpărare sau alte forme de comunicare amenințare

Amenințarea este o contrapartidă a unei promisiuni și este o caracteristică importantă într-o cerere de răscumpărare. Cererile de răscumpărare sunt, de asemenea, examinate pentru a identifica între amenințările reale și false. Un exemplu de analiză, notă de răscumpărare, poate fi văzută în cazul răpirii lui Lindbergh, în cazul în care prima notă de răscumpărare (denumită *Nursery Note*) a declarat: "Vă avertizez pentru a face publică / auzită (problema mea) sau să notificați Poliția în legătură cu copilul *"We warn you for making anything public or for notify the Police the child is in gut care."* În propoziție, răpitorul face afirmația că copilul este în mâini bune, dar pentru a face o astfel de afirmație, nota ar trebui să fie scrisă înainte ca făptuitorul să intre în incintă. Prin urmare, afirmația este falsă (la momentul scrierii), deoarece răpitorul chiar nu a întâlnit copilul atunci când a scris nota.

Răpitorii pot scrie declarații care mai târziu, sfârșesc prin a fi adevărate, cum ar fi „copilul dumneavoastră este ținut într-o locație privată” fiind scris înainte de a ajunge copilul în locația respectivă.

Scrisori de suicid

Un bilet de sinucidere este de obicei scurt, concis, dar poate fi și cu un grad de evazivitate. O scrisoare de sinucidere credibilă trebuie să facă o propunere fără echivoc definită într-un context situațional. Propunerea de sinucidere autentică este tematică, îndreptată către destinatar (sau destinatari) și relevantă pentru relația dintre ei. Actele de suicid au, în general, fraze care fac aluzie la actul de ucidere în sine, sau metoda de sinucidere, care a fost efectuată. Conținutul unei note de

sinucidere ar putea fi destinată să-l facă pe destinatar să sufere sau să se simtă vinovat. Scrisorile de sinucidere originale sunt scurte, de obicei, mai puțin de 300 de cuvinte în lungime.

Social media

Declarațiile făcute pe rețelele sociale mass-media sunt de multe ori contexte specifice, iar interpretarea lor poate fi foarte subiectivă. Analiza de anunțuri sociale mass-media poate dezvălui dacă acestea sunt ilegale (de exemplu, sexiste) sau lipsite de etică (de exemplu, destinate să lezeze) sau dacă acestea nu sunt agitatoare (de exemplu, pur și simplu, provocatoare sau cenzură la libera exprimare).

Folosirea probelor lingvistice în cadrul unei proceduri judiciare Aceste domenii de aplicare au diferite grade de acceptabilitate sau fiabilitate în domeniu. Lingviștii au furnizat dovezi în:

- Clarificări precum: Mărci comerciale și alte litigii de proprietate intelectuală.
- Diferențele de sens și de utilizare.
- Identificarea autorului (descoperirea celui care a scris un text anonim, de amenințare, făcând comparații cunoscute de mostre de scris ale unui suspect), scrisorilor de amenințare, textelor de pe telefonul mobil sau e-mailuri).
- Identificarea cazurilor de plagiat.
- Identificarea de voce, de asemenea, cunoscută sub numele de fonetică criminalistică, folosită pentru a determina, prin calități acustice, dacă vocea, de pe un înregistrator de bandă, este cea a pârâtului.
- Analiza discursului (analiza structurii enunțurilor scrise sau vorbite, pentru a determina cine introduce sau dacă un subiect suspect este de acord să se angajeze în conspirația criminală).
- Analiza limbajului (dialectologie medico-legale) urmărirea istoriei lingvistice a solicitanților de azil (Analiza limbii pentru determinarea originii).
- Reconstrucții de conversații de text de pe telefonie mobilă

Fonetică criminalistică

Baze de date specializate de mostre de limbaj natural vorbit și scris (numite *corpora*) sunt utilizate, frecvent, de către lingviștii medico-legali. Printre acestea se numără corpusuri de note de sinucidere, texte de pe telefoanele mobile, declarații de la poliție, înregistrările interviului de la poliție și declarațiile martorilor. Ele sunt folosite pentru a analiza limbajul, să înțeleagă modul în care este utilizat și pentru a reduce efortul necesar pentru a identifica cuvinte care tind să apară aproape unul de altul (collocations or collocates).

Identificarea autorului

Identificarea autorului presupune dacă un anumit individ a spus sau a scris ceva ce se bazează pe analiza *idiolectului* (*idiolectlor*), sau modele specifice de utilizare a limbii (vocabulary, sintagme, pronunție, ortografie, gramatică etc.). Conceptul de *idiolect* este utilizat pentru desemnarea unui *limbaj individual* în vorbirea unei persoane și a fost propus de savantul englez B. Bloch. *Idiolect* este o construcție teoretică bazată pe ideea că există o variație lingvistică, la nivel de grup și, prin urmare, pot exista, de asemenea, variații lingvistice, la nivel individual. William Labov a declarat că nimeni nu a găsit „date omogene” în idiolecte, și că există mai multe motive pentru care este dificil de a furniza astfel de dovezi. În primul rând, limba nu este o proprietate moștenită, ci o proprietate care este dobândită, din punct de vedere social. Pentru că achiziția este continuă și de-a lungul vieții, utilizarea limbajului, de către un individ, este întotdeauna susceptibilă variației dintr-o varietate de surse, inclusiv, de la alți vorbitori, de la mass-media și din schimbările macro-sociale. Educația poate avea un efect profund asupra omogenizării utilizării limbii. Cercetarea în domeniul identificării autorului este în curs de desfășurare.

Analiza CUSUM (Suma cumulativă) este metoda de analiză de text. Analiza CUSUM funcționează chiar și pe texte scurte și se bazează pe presupunerea că fiecare difuzor are un set unic de obiceiuri, nefăcând astfel nicio diferență semnificativă între vorbirea și scrierea lor. Vorbitorii au tendința de a utiliza două-trei cuvinte într-o propoziție și enunțuri lor tind să includă cuvinte-vocale inițiale. În scopul de a efectua testul Cusum, pe obiceiurile de utilizare a două până la trei cuvinte / litere și cuvinte vocale inițiale într-o propoziție afirmativă, aparițiile fiecărui tip de cuvânt, din text, trebuie să fie identificată și distribuția reprezentată grafic în fiecare propoziție. Distribuția Cusum pentru aceste două obiceiuri va fi comparată cu durata medie a textului. Cele două seturi de valori ar trebui să se urmărească reciproc.

Stilistica criminalistică

Acest domeniu este extrem de interesant deoarece obiectul său îl face analiza materialelor, scrise sau vorbite (sau ambele), suspecte de plagiat a materialelor la o analiză științifică pentru determinarea și măsurarea conținutului. Ceea ce înseamnă, identificarea vorbitorilor sau determinarea calității de autor, în identificarea plagiatului.

Una dintre cele mai vechi cazuistici, în detectarea celor care au plagiat, a fost cazul lui Helen Keller, cunoscută sub numele de "The Frost King". Alte exemple de plagiat includ cazurile Richard Condon, autorul lucrării „Manchurian Candidate” vs. romancierul englez Robert Graves; și între Martin Luther King Vs. Archibald Carey.

Analiza discursului

Analiza discursului se ocupă de analiza în scris, oral sau semnează utilizarea limbii, sau orice alt eveniment semiotic semnificativ. În conformitate cu metoda, analiza atentă a unei înregistrări sub acoperire poate produce deduceri utile. Folosirea termenului de "I" în loc de "noi" într-o înregistrare evidențiază non-complicitatea într-o situație de complicitate la infracțiune. Rostirea lui "da" și "uh-huh", ca răspunsuri, indică faptul că suspectul înțelege sugestia, în timp ce markerii de feedback-ul, cum ar fi "da" și "uh-huh" nu denotă acordul suspectului la sugesție.

Dialectologie lingvistică

Acest lucru se referă la studiul dialectelor într-o manieră metodologică bazată pe informații antropologice. Este din ce în ce mai importantă pentru realizarea unor studii sistematice de dialecte, în special în limba engleză, pentru că nu mai sunt la fel de distincte în ceea ce au fost odată ca urmare a atacului mass-media și a mobilității populației. Probleme politice și sociale au fost provocat, de asemenea, de frontierele geografice.

Fonetica criminalistică

Fonetica criminalistică se referă la producerea de transcripții exacte a ceea ce a fost spus. Transcripțiile pot dezvălui informații despre originea socială și fapta reprobabilă săvârșită de către subiectul suspect. Fonetica criminalistică determină asemănările dintre vorbitorii a două sau mai multe înregistrări separate. Înregistrare vocală, ca un supliment la transcriere, poate fi utilă, deoarece permite victimelor și martorilor să indice dacă vocea unui suspect este aceea a acuzatului, adică presupusul criminal. Dovezile din lingvistica criminalistică au mai multă putere pentru a elimina pe cineva ca posibil suspect decât să-i dovedească vinovăția. Expertiza lingvistică a fost angajată în cauzele penale pentru a apăra un individ suspectat de săvârșirea unei infracțiuni, precum și în timpul investigațiilor guvernamentale. Lingviștii criminaliști au dat dovadă de profesionalism într-o largă varietate de cazuri, inclusiv, abuzul în proces; calitatea de autor de e-mail-uri; calitatea de autor de scrisori către un serviciu Internet, pornografie de copii; jurnalul unui piroman; comparația între un set de texte de telefon mobil și interviu de la poliție al unui suspect, iar reconstrucția unei conversații de text telefon mobil. Câteva exemple bine cunoscute includ un recurs împotriva condamnării lui Derek Bentley și identificarea lui Theodore Kaczynski, și așa-numitul "Unabomber".

Laboratoarele penale: Bundeskriminalamt (în Germania) și Nederlands Forensisch Instituut (în Țările de Jos), ambele folosesc lingviști criminologi.

Lingvistica criminalistică a contribuit la răsturnarea condamnării lui Derek Bentley pentru crimă, în 1998, deși au existat și alte probleme de bază non-lingvistice. În vârstă de nouăsprezece ani, Bentley, care era analfabet, a fost spânzurat în 1953 pentru rolul său în asasinarea PC Sidney Miles; el a fost condamnat în parte, pe baza declarației sale la poliție, ar fi transcrise cuvânt cu cuvânt dintr-un monolog rostit. În cazul în care cazul a fost redeschis, lingvistica criminalistică a constatat că frecvența și utilizarea cuvântului "apoi" în transcrierile de la poliție au sugerat că transcrierile nu au fost declarații textuale, au fost doar parțial ale autor lui către operatorii de interviu de poliție; acest lucru și alte probe au dus la grațierea postumă a lui Bentley.

Transcrieri criminalistice

Cele două tipuri principale de transcrieri sunt documente și materiale video și audio, înregistrări scrise. Transcrierea exactă de text de încredere este importantă, deoarece textul conține date care devin dovezile disponibile. Dacă o transcriere este greșită, alterează dovezile. În cazul în care nu se transcrie textul integral, probele sunt încă o dată modificate, fără să vrea. Transcrierea unui fișier

audio ar trebui să fie asumată. Fiecare tip de transcriere conține propriile sale probleme. Un document scris de mână poate conține grafii neobișnuite, care ar putea avea ca rezultat semnificații ambigue, scrierii de mână ilizibilă și ilustrațiile, sunt greu de înțeles. Un document scanat este complicat, deoarece poate modifica documentul original. Documente audio și video pot include repetiții, ezitări, vorbe fără sens, jargonul, care poate fi greu de înțeles și vorbitori mormăind incoerent și neauzit. Sunete non-lingvistice, cum ar fi râsul și plânsul pot fi, de asemenea, incluse în text audio și video, care nu pot fi transcrise cu ușurință. Din acest motiv, s-a susținut că interogatoriile în cauzele penale majore ar trebui să fie înregistrate și înregistrările păstrate, precum și transcrise.

Rezumat

Structuralismul		Teoreticieni	Sistem de gândire
	Școala de la Praga	Skalička, Vachek, Trubetzkoy, Iakobson	Caracterul de sistem al limbii
	Scoala de la Copenhaga	Hjelmslev, Bröndal, Udall	Limba = totalitate de relații pure
	Descriptivismul american	Boas, Bloomfield, Sapir.	Limba = un produs al societății și o funcție a culturii
	Structuralismul antropologic	Claude Lévi-Strauss	Modele conștiente: pun în mișcare sistemul social al unei populații, Modele construite: sunt acelea (re)construite
Generativismul		Noam Chomsky	La forma de bază a limbii ar sta un set de reguli sintactice universale pentru toți oamenii.
Dinamismul		W.Humboldt	- Limbajul este activitate (energeia) și nu operă (ergon) - Lingvistica antropologică
Realismul lingvistic		Eugen Coșeriu	Distincția între cele trei nivele de conținut semantic: <i>designație</i> , <i>semnificat</i> și <i>sens</i>
			„Lecții de lingvistică generală” -cadru istoric și epistemologic în care se dezvoltă lingvistica actuală -structuralismul și gramatica generativ-transformațională -viziunea asupra limbajului.
Școala neolingvistică		Guilio Bertoni Mateo Bartoli.	Promovează o serie de idei idealiste precum: limba este definită o activitate umană, o totalitate de expresii estetice
Metode de cercetare		Tradiționale: metoda descriptivă, metoda comparativ-istorică, metoda contrastiv-tipologică.	
		Moderne: metoda analizei distribuționale, metoda analizei în constituienți imediați, metoda transformațională etc.	

Exerciții:

1. Cum comentați afirmația: „limba este o totalitate de expresii estetice”.

2. Numiți o caracteristică a lingvisticii antropologice.

3. Dați un nume important din lingvistica internațională vs. lingvistica românească. Argumentați răspunsul.

Referințe bibliografice:

Mircea Borcilă: (2002-2003), *Lingvistica integrală și fundamentele metaforologiei*, în *Dacoromania*, Serie nouă, VII-VIII, Cluj-Napoca.

COȘERIU, Eugen: (2000), *Lecții de lingvistică generală*, Editura Arc., Chișinău.

COȘERIU, Eugen: (1997), *Sincronie, diacronie și istorie*, Editura Enciclopedică, București.

COȘERIU, Eugen: (2004), *Eugenio Coșeriu, Filozofia limbajului, în prelegeri și seminarii la Universitatea „Lucian Blaga” din Sibiu, texte consemnate, cuvânt-înainte și anexă de Doina Constantinescu*, Editura Universității „Lucian Blaga”, Sibiu.

Himmelman, Nikolaus Language documentation: What is it and what is it good for? in P. Gippert, Jost, Nikolaus P Himmelman & Ulrike Mosel. (2006) *Essentials of Language documentation*. Mouton de Gruyter, Berlin & New York.

LYONS, John, 1977, *Semantics*, Cambridge, Univ. Press.

MARTINET, André, 1960, *Eléments de linguistique générale*, Paris, Armand Colin.

MOUNIN, Georges, 1968, *Ferdinand de Saussure ou le structuraliste sans le savoir*, Paris, Seghers.

SAUSSURE, Ferdinand de, 1916, *Cours de linguistique générale*, Paris, Payot (trad. rom. 1998, *Curs de lingvistica generala*, Iasi, Polirom).

OLSSON, P., C. Folke, and F. Berkes (2004): *Adaptive co-management for building social-ecological resilience. Environmental Management*: in press, *Ecosystems* 4:85–104, Sweden.

TRUDGILL, P. (1994). *Dialects*. Ebooks Online Routledge. Florence, KY.

Unitatea de învățare 11. (UI10.)
4.3. SEMIOTICĂ

CUM NI SE PREZINTĂ MODULUL

Relația dintre semiotică și studiile de comunicare	Ce este semiotica Ambele discipline recunosc faptul că procesul tehnic nu poate fi separat de faptul că receptorul trebuie să decodeze datele, adică să fie capabil să distingă datele ca proeminențe, și să facă sens din ele.
Semioticieni notabili	Pierce, Saussure, Barthes, Hjelmselvf, Morris, Dewey, Mead, Umberto Eco etc.
Curente de aplicație	Design-ul ergonomic Criticismul literar Determinismul tehnologic
Ramuri	Biosemiotica Semiotica antropologică Semiotica cognitivă Semiotica computațională Cibersemiotica Semiotica literară și culturală Semiotica culturală
Modele de școli semiotice	Școala pragmatică Școala semiotică
Semiotica și globalizarea	Codurile de cultură influențează puternic dacă o populație îi place sau displace introducerea pe piață a unui brand, mai ales la nivel internațional. În cazul în care societatea nu are cunoștință de codurile unei culturi, acesta prezintă riscul de a nu le comercializa. Globalizarea a determinat dezvoltarea unei culturi globale a consumatorilor în cazul în care produsele au asocieri similare, fie că sunt pozitive sau negative, de a lungul numeroaselor piețe.
Principalul Institut de studii semiotice	<u>International Association for Semiotic Studies</u> , de la <u>University of Tartu</u> , <u>Aarhus University</u> , and <u>Bologna University</u> .

SCOPUL acestui modul este de a dobândi o modalitate științifică de a descrie semnele și simbolurile ca parte semnificantă a comunicării.

OBIECTIVE:

Parcursul acestui modul vă va ajuta să:
înțelegeți rolul și caracteristicile acestei științe;
definiți și caracterizați semiotica și ramurile sale;
faceți distincția între diferitele tipuri de școli;
înțelegeți rolul semioticii ca parte a comunicării.

Cuvinte cheie: semn, cod, cod cultural, școala proces, școala semiotică.

4.3.1. Știința semiotică

Istoria comunicării nu poate fi concepută în afara unei dimensiuni definitorii a procesului de comunicare, ce poartă numele de *mesaj*. Știința care se ocupă de acest lucru este *semiotica*.

Semiotica ocupă un spațiu al răspândiților în care interferează lingvistica, antropologia, sociologia, psihologia socială, filosofia și disciplinele comunicării. Semiotica este o disciplină relativ nouă, apărută la începutul secolului XX, prin contribuția a doi cercetători de renume: Ferdinand de Saussure și Charles Sanders Pierce.

Ferdinand de Saussure, în lucrarea sa intitulată *Curs de lingvistică generală* vorbește despre necesitatea dezvoltării unei discipline pe care o numește „*semiologie*” și care are ca obiect studiul semnelor și al sistemelor de semne. Astfel, dintre sistemele de semne, cel mai important este *limbajul*. Saussure considera semnul drept o entitate psihică, iar *semiologia* o ramură a psihologiei.

Charles Sanders Pierce teoretizează necesitatea unei științe, care să studieze semnele sub toate aspectele lor, știința pe care o numește „*semiotică*”. Spre deosebire de Saussure, care folosește metodele psihologiei pentru a investiga semnele, Pierce apelează la metodele logicii și analiza logică.

Cu toate că cei doi autori utilizează termeni diferiți, ei au în vedere aceeași disciplină sau știință care are drept obiect studiul semnelor. Nu există niciun temei pentru a distinge între *semiologie* și *semiotică*, ci avem de-a face doar cu două denumiri ale aceleiași științe. În timp, s-a impus termenul de *semiotică*. Astfel, prin *semiotică* se înțelege disciplina științifică al cărei obiect de studiu îl reprezintă semnele și sistemele de semne.

Semiotica își propune să elucideze latura semnului, să pună în evidență componentele sale, să construiască un model al semnului și să cerceteze modul în care semnele sunt utilizate cu diferite scopuri. De asemenea, semiotica cercetează structura sistemelor de semne, a relațiilor acestor sisteme cu lumea și relațiile lor cu utilizatorii semnelor. De aceea semiotica se divide în 3 ramuri:

1. *Sintaxa* are în vedere relațiile dintre semne, respective structura sistemelor de semne.
2. *Semantica* are în vedere raportul dintre sistemele de semne și lume, și anume condițiile în care putem folosi sisteme de semne pentru a ne raporta la lumea înconjurătoare.
3. *Pragmatica* are în vedere raporturile dintre semne sau sisteme de semne și utilizatorii lor. Aceasta pune în evidență modul în care parametrii semnelor depinde de cei care le utilizează, conform principiului toleranței din care derivă principiile libertății de exprimare și libertății de interpretare.

4.3.2. Concepte terminologice cu privire la știința semioticii

Termenul derivă din greacă *semeiōtikos σημειωτικός*, (observant of signs) și înseamnă „care respectă semnele/care ține de semne”, (termenul provine de la *semeion*, σημεῖον, „un semn, o marcă”. El a fost folosit pentru prima dată, în limba engleză, înainte de 1676, de către Henry Stubbes, într-un sens foarte precis, pentru a desemna ramura științei medicale, referitoare la interpretarea semnelor.

John Locke a folosit termenul *semn* (e), *iotike*, în cartea sa *An Essay Concerning Human Understanding* (1690). Locke explică, în lucrare, modul în care semiotica poate fi împărțită în trei părți. Astfel, în primul rând intră tot ceea ce poate include busola înțelegerii umane fiind, adică, natura lucrurilor, așa cum sunt ele însele, relațiile lor, precum și modul lor de funcționare. În al doilea rând, ar fi ceea ce omul însuși ar trebui să facă, ca agent rațional și voluntar, pentru atingerea oricărui scop, în special fericirea, iar, în al treilea rând, ar fi căile și mijloacele prin care cunoașterea, atât a unuia cât și a celuilalt dintre aceste prime două moduri sunt atinse și comunicate. (Locke, 1963: 174).

Charles Sanders Peirce a definit conceptul ca „doctrină cvasi-necesară, sau formală a semnelor”, care rezumă „ceea ce trebuie să fie caracterele tuturor semnelor utilizate de ... o inteligență capabilă să învețe prin experiență”, și care este logica filosofică urmărită în ceea ce privesc semnele și procesele semnelor.

Charles W. Morris l-a urmat pe Peirce în descrierea și folosirea termenului „*semiotică*” și extinde disciplinei dincolo de comunicare umană, la ceea ce se cheamă învățarea pe animal.

Ferdinand de Saussure a extins termenul la științele sociale și l-a denumit „*semiologie*”. Chandler în *Introducere la Semiotics for Beginners* citează: „este ... posibil să se conceapă o știință care studiază rolul semnelor ca parte a vieții sociale. Aceasta ar face parte din psihologia socială, și, prin urmare, din psihologia generală. O vom numi *semiologie* (din grecescul *semeion*, „semn”). Aceasta ar investiga natura lucrurilor și legile care le guvernează pe acestea.... Lingvistica este doar o ramură a acestei științe generale. Legile pe care *semiologia* le va descoperi vor fi legile aplicate în

lingvistică, de asemenea, și, astfel, lingvistica va defini și clarifica locul în câmpul cunoașterii umane”.

4.3.3. Istoricul științei semiotice

Un prim reper, important în istoria semioticii, îl regăsim în Grecia antică. În lucrarea *Despre interpretare*, Aristotel explicitează noțiunea de „arbitrariul semnului lingvistic”. De asemenea Platon, și școala stoică vorbesc despre acesta. Hipocrate este cel care legitimează semiotica drept ramură a medicinei, axându-se pe studiul simptomelor (simptomul este un *semeion*, „marcă, semn” care reprezintă altceva decât pe sine) (Thomas Sebeok, 2002: 20).

Studiul semnelor a culminat, în 1632 cu lucrarea *Tractatus de Signis* a lui John Poinso.

Problematika studiului semnelor a fost reluată în modernitatea târzie, cu încercarea lui Charles Sanders Peirce de a elabora o „nouă listă de categorii”. Peirce a intenționat să întemeieze noua sa listă, bazată în mod direct pe experiență, constituită prin acțiunea semnelor, în contrast cu lista categoriilor lui Aristotel care are drept scop să articuleze, în cadrul experienței, dimensiunii ale existenței care sunt independente de experiență și cognoscibile, ca atare, prin înțelegere umană.

Competențele estimative ale animalelor interpretează mediul ca simțit pentru a forma o „lume semnificativă” de obiecte, însă obiectele acestei lumi (sau „Umwelt”, în termen de Jakob von Uexküll lui, constau exclusiv din obiecte legate de animalul ca fiind de dorit, marcate cu (+), de nedorite cu (-), sau pentru a ignora. marcate cu (0).

4.3.4. Formulări și clasificări

Semiologia clasifică semnele sau sistemele de semne în legătură cu modul în care sunt transmise. Acest proces de realizare a sensului depinde de utilizarea codurilor, care pot fi sunetele individuale sau literele, pe care oamenii le folosesc pentru a forma cuvintele, limbajul non-verbal care îi fac să-și arate atitudinile sau emoțiile, sau chiar ceva la fel de general ca și hainele pe care le poartă. Codurile reprezintă, de asemenea, valorile culturii și sunt capabile de a adăuga noi nuanțe de conotație la fiecare aspect al vieții.

Semiotica se diferențiază de lingvistică prin aceea că ea generalizează definiția unui semn care să cuprindă semne în orice modalitate senzorială în mediu lor. Astfel, se lărgște gama de sisteme-semn și relații-semn și se extinde definiția limbajului în ceea ce echivalează cu sensul său analogic sau metaforic, cel mai larg. Definiția lui Peirce, a termenului „semiotică”, înțeleasă ca studiu al caracteristicilor necesare ale semnelor, are, de asemenea, efectul de a distinge disciplina de lingvistică, ca studiul caracteristicilor contingente pe care limbile lumii se întâmplă să le fi dobândit, în cursul evoluțiilor lor. Din punct de vedere subiectiv, poate mai dificilă este distincția între semiotică și filosofia limbajului. În acest sens, diferența constă în tradiții separate, mai degrabă, decât în subiecte separate. Diferiți autori s-au numit „filosofi al limbajului” sau „semioticieni”. Printr-o privire mai atentă, pot fi găsite unele diferențe în privința abordării subiectelor. Filosofia limbii acordă mai mare atenție limbilor naturale sau a limbilor, în general, în timp ce, semiotica este profund preocupată de semnificația non-lingvistică. Filosofia limbajului are, de asemenea, conexiuni cu lingvistica, în timp ce semiotica s-ar putea să fie mai aproape de unele dintre științele umaniste (inclusiv teoria literaturii) și antropologie culturală.

4.3.5. Reprezentanții semiotici și maniera lor de gândire

Charles Sanders Peirce, (1839-1914), care a fondat pragmatismul filosofic, a definit semiotica ca un proces în care ireductibila triadică: ceva, ca *obiect*, în mod logic, determină sau influențează ceva, ca *semn*, pentru a determina sau a influența ceva ca *interpretare* sau *interpretant*, ea, însăși, un semn, conducând astfel la interpretări, în continuare. Obiectul poate fi real, de regulă, sau chiar fictiv (Hamlet), și poate fi „imediat” la semnul său, obiectul așa cum este reprezentat în semnul său „dinamic”, obiectul așa cum este el în realitate. *Interpretantul* poate fi „imediat” la semnul său, tot ceea ce semnul exprimă, cum ar fi sensul obișnuit al cuvântului, „dinamica”, cum ar fi o stare de agitație; sau „finală” sau „normală”, ramificațiile ultime ale semnului despre obiectul său. Peirce clasifică orice semn prin prisma a trei trihotomii interdependente, care se intersectează pentru a forma zece (în loc de 27) clase de semn. Semnele, de asemenea, intră în diferite tipuri de combinații semnificative. Peirce a acoperit atât problemele semantice cât și cele sintactice în gramatica lui speculativă. El a privit semiotica formală ca logică *per se* și o parte a filosofiei; c incluzând, de

asemenea, studiul de argumente (ipotetice, deductive și inductive) și metodele de anchetă, inclusiv pragmatismul.

Ferdinand de Saussure, (1857-1913), supraintitulat „părintele” lingvisticii moderne, a propus o noțiune dualistă de semne, privind semnificantul ca formă a cuvântului sau a expresiei rostite, la semnificat ca și concept mental. Potrivit lui Saussure, semnul este complet arbitrar, adică., nu exista nicio legătură necesară între semn și semnificația acestuia. Acest lucru îl deosebește de filosofii anteriori, precum Platon sau fața de scolastici, care au crezut că trebuie să existe o legătură între un semnificant și obiectul semnificat. În cursul său de lingvistică generală, Saussure insistă asupra caracterului arbitrar al semnului. Insistența lui Saussure asupra arbitrarului semnului a influențat mai târziu filosofi și teoreticieni, precum: Jacques Derrida, Roland Barthes și Jean Baudrillard.

Ferdinand de Saussure a inventat termenul *semiologie* în timp ce își predă cunoscutul curs *Curs de lingvistică generală*, de la Universitatea din Geneva (din 1906 până la 1911). Saussure a postulat că niciun cuvânt nu este în mod inerent semnificativ. Mai degrabă un cuvânt este doar un „semnificant”, adică reprezentarea a ceva, și trebuie să fie combinate în creier cu „semnificat-ul”, sau lucrul în sine, pentru a forma un „semn” impregnat cu sens. Saussure credea că dezmembrarea semnelor era o adevărată știință, în acest sens, s-a ajuns la o înțelegere empirică a modului în care oamenii sintetizează stimulii fizici în cuvinte și alte concepte abstracte.

Jakob von Uexküll (1864-1944) a studiat procesele de semne la animale. El a folosit cuvântul german pentru „mediu”, *Umwelt*, pentru a descrie lumea subiectivă a individului, iar el a inventat conceptul de cerc funcțional (*funktionskreis*), ca un model general al proceselor de semn. În *Teoria sensului* (*Bedeutungslehre*, 1940), el a descris abordarea semiotică la biologie, stabilindu-se astfel terenul care acum se numește biosemiotică.

Valentin Voloshinov (1895-1936) a fost un lingvist sovietic, a cărui activitate a fost influentă în domeniul teoriei literare și teoria marxistă a ideologiei. Scrisă la sfârșitul anilor 1920, în URSS, marxismul lui Voloshinov și filosofia limbajului (*Marksizm și Filosofiya Yazyka*) a dezvoltat o lingvistică contra cea a lui Saussur.

Louis Hjelmslev (1899-1965) a dezvoltat o abordare formalistă a teoriilor structuraliste ale lui Saussure. Cel mai cunoscută lucrare a lui este *Prolegomene la o teorie a limbii*, care a fost extinsă în rezumat a teoriei limbii, o dezvoltare formală glosematică a calculului științific al limbajului.

Charles W. Morris (1901-1979), în lucrarea sa *Bazele teoriei semnelor*, (1938), a definit semiotica ca grupare triadică, astfel: *sintaxa*, *semantica* și *pragmatica*. *Sintaxa* studiază interrelaționarea semnelor, fără a ține cont de semnificație. *Semantica* studiază relația dintre semnele și obiectele la care se aplică. *Pragmatica* studiază relația dintre sistemul de conectare (uman sau animal) și utilizatorul uman.

George Herbert Mead, Morris a fost un behaviorist și adept al pozitivismului Cercului de la Viena. O mare parte din munca lui Mead s-a axat pe dezvoltarea sinelui și obiectivitatea lumii în domeniul social: el a insistat asupra faptului că "mintea individuală nu poate exista decât în relație cu alte minți cu sensuri comune" (Mead 1982). Cele două rădăcini, mai importante ale operei lui Mead, precum și a interacționismului simbolic, în general, sunt filosofia pragmatică și psihologia socială.

Există patru principii în pragmatism: În primul rând, pentru pragmaticieni, realitatea adevărată nu există „acolo”, în lumea reală, ci ea este creată, în mod activ, de către noi, așa cum acționăm noi în lume și față de lume. În al doilea rând, oamenii amintesc și se bazează în cunoașterea lumii pe ceea ce a fost util, pentru că ei și sunt în măsură să modifice ceea ce nu mai funcționează. În al treilea rând, oamenii definesc „obiectele” sociale și fizice pe care le întâlnesc în lume, în funcție de utilizarea lor, pentru ei. În cel de-al patrulea rând, dacă vrem să înțelegem actorii sociali, trebuie să ne bazăm pe ceea ce înțelegem că oamenii fac, de fapt.

Trei dintre aceste idei sunt funcționale pentru interacționismului simbolic:

- accentul cade pe interacțiunea dintre actor și lume.
- actorul cât și lumea sunt văzute ca procese dinamice și nu ca niște structuri statice și
- capacitatea actorului de a interpreta lumea socială.

Astfel, la Mead și interacționismul simbolic, conștiința nu este separată de acțiune și interacțiune, ci este o parte integrantă a ambelor.

Teoriile lui Mead, în parte, bazate pe pragmatism și behaviorism, au fost transmise mai multor studenți, absolvenți de la Universitatea din Chicago, care apoi au continuat interacționismul simbolic.

Thure von Uexküll (1908-2004), „părinte” al medicinei psihosomatice moderne, a dezvoltat o metodă de diagnostic pe baza analizelor semiotice și biosemiotice.

Roland Barthes (1915-1980) a fost un teoretician literar francez și semiotician. El de multe ori a criticat materiale culturale pentru a expune modul în care societatea burgheză le-a folosit pentru a impune valorile sale asupra altora. De exemplu, reprezentarea consumului de vin, în societatea franceză, ca un obicei robust și sănătos, ar fi o percepție ideală burgheză contrazisă de anumite realități (de exemplu, faptul că vinul poate fi nesănătos). El a găsit semiotica folosită în efectuarea acestor critici. Barthes a explicat că aceste mituri culturale burgheze erau semne de ordinul al doilea, sau conotații. De exemplu, o imagine a unei sticle pline, întunecată, este un semn, un semnificant referitor la un semnificat: o băutură alcoolică, vinul fermentat. Cu toate acestea, burghezul ia acest semnificat și îl aplică propriului lui semnificat, făcând din „vin” un nou semnificant. De data aceasta notăm o schimbare cu privire la un nou semnificat: ideea de vin sănătos, robust, relaxant. Motivațiile, pentru astfel de manipulări, variază de la dorința de a vinde produsul la o simplă dorință de a menține acel „status quo-ul”. Aceste descoperiri i-au adus foarte mult beneficii de imagine lui Barthes, în comparație cu teoria marxistă similară.

Aplicații ale semioticii includ:

- Semiotica reprezintă o metodologie pentru analiza de „texte”, indiferent de mediul în care este prezentat. În acest sens, „textul” este orice mesaj păstrat într-o formă a cărei existență este independentă de expeditor și receptor.
- Semiotica poate îmbunătăți design-ul ergonomic, în situațiile în care este important să se asigure că ființele umane sunt capabile să interacționeze, eficient, în relația dintre lucruri cu mediul lor, fie că este vorba de o interacțiune pe o scară largă, (la fel ca în arhitectura), sau pe o scară mai mică, (cum ar fi configurația de instrumente pentru uz uman).
- În unele țări, rolul său este limitat la critica literară și la comunicarea media (media audio și media vizuală). Aspectele legate de determinismul tehnologic în alegerea mass-media și proiectarea strategiilor de comunicare își asumă o nouă importanță în această eră a mass-media, în sensul că mass-media își asumă anumite funcții. (M. Coman, 1999).

4.3.6. Ramurile semioticii

Semiotica include următoarele subcâmpuri, dar fără a se limita la acestea:

4.3.6.1. Biosemiotica

Aceasta se ocupă cu studiul proceselor semiotice la toate nivelurile de abordare ale domeniului biologiei, un studiu semiotic al sistemelor vii (de exemplu, Copenhaga-Tartu School).

4.3.6.2. Antropologia semiotică.

Sintagma *antropologie semiotică* a fost folosită pentru prima dată de Milton Singer (1978). Opera lui Singer i-a reunit împreună pe semioticieni ca Charles Sanders Peirce și Roman Jakobson cu fluxuri teoretice care au fost mult timp împărtășite și incluse în jurul valorilor Universității din Chicago, unde Singer a învățat. La sfârșitul anilor 1970, Michael Silverstein, (un tânăr student al lui Jakobson, la Universitatea Harvard), s-a alăturat lui Singer în Departamentul de Antropologie din Chicago. Din acel moment, lucrările de antropologie semiotică (inspirate de semiotica lui Peirce) au proliferat, studiile lui Singer și Silverstein s-au răspândit în întreaga țară, dezvoltând agende semiotico-antropologice proprii sistemului lor de gândire.

4.3.6 Semiotica cognitivă

Semiotica cognitivă este încorporată într-o combinație cu lingvistica și semiotica, pentru a forma ceea ce se numește semiotica cognitivă. *Semiotica cognitivă* (Pierce, *La semiotica cognitiva*, *La semiotica interpretativa*) este combinarea metodelor și a teoriilor elaborate în disciplinele care folosesc metodele cognitive și teoriile dezvoltate în semiotică și în disciplinele umaniste, cu furnizarea de noi informații în semnificația umană și în manifestarea acesteia în practicile culturale. Cercetarea asupra semioticii cognitive reunește semiotica de lingvistică, științele cognitive, modelele computaționale, antropologia, filosofia, psihologia și alte științe, cât și disciplinele conexe pe o platformă comună meta-teoretică a conceptelor, metodelor și datelor partajate. Acest lucru implică o analiză conceptuală și textuală precum și investigații experimentale și etnografice.

4.3.7. Semiotica filmului/Semiotica vizuală

Aceasta se ocupă cu studiul diferitelor coduri și semne ale filmului și modul în care acestea sunt înțelese. **Semiotica cognitivă a filmului / Semiotica vizuală** este o monografie scrisă, de Warren S. Buckland. În cadrul monografiei, Buckland susține că realmente conflictul dintre teoria cognitivă a filmului și teoria filmului contemporan este neproductivă.

Semiotica vizuală este semiotica filmului; studiul semnelor în care acestea se referă la film pe diferite niveluri.

Cuprins:

- 1 Semiologi timpurii ai filmului
- 2 Formalismul rus (1930 anilor 1910)
- 3 Structuralismul și post-structuralismul (anii 1950-prezent)
- 4 Concepte

4.3.8. Semiologia muzicii

Există argumente puternice conform cărora muzica populează domeniul semiologic, pe ambele niveluri ontogenetice și filogenetice. (Middleton, 1990: 172).

Semiotica videoclipurilor muzicale

Semiotica, în muzica populară, or mezmuzica, (P.Tagg: 1987, 66-1/3) este diferită de semiotica din alte stiluri muzicale, ca de exemplu în muzica pop, care este percepută ca „obiect cultural”. (Matusitz: 2004).

Semiotica în muzica populară, sau muzica clasică este diferită de semiotica din alte stiluri muzicale, pentru că muzica pop denotă un obiect cultural. (Matusitz, 2004). Muzica populară are multe semne în sine, deoarece ea are multe componente și utilizări, dar, în mod special, apelează la emoțiile unei generații. Muzica este „expresia logică” a sentimentelor, o „formă simbolică”. Videoclipuri muzicale sunt un exemplu de sintagme, ai căror semnificații interacționează, formează un întreg semnificativ. Videoclipurile muzicale sunt, de asemenea, considerate genuri multimodale, deoarece un singur sistem semiotic este unit sintagmatic la un alt sistem semiotic, care are ca rezultat un sens indicial semnificat.

- 1 Editare invizibilă
- 2 Intertextualitatea
- 3 Intratextualitatea
- 4 Bricolaje

Intertextualitatea în muzică

Intertextualitatea. Se referă la inserția a unor alte obiecte de cultură populară în videoclipuri, iar apoi publicul creează semnificația lor video în conformitate cu sugestia intenționată, creată cu relațiile dintre texte primare și cele secundare. În termeni generali, intertextualitatea este considerată legătura dintre un context sau mediu, care leagă un text la alt text (Chandler, 2007: 166). Mulți dintre editori și regizori folosesc intertextualitate în videoclipuri muzicale, deoarece combină coduri culturale diferite preluate din texte anterioare, care sunt sensibile pentru mai multe segmente de public. *Material Girl*, a Madonnei este un exemplu de utilizare a intertextualității, deoarece ea acționează ca Marilyn Monroe în *Diamonds are a Girl's Best Friend*. Aceasta este o referință cinematografică directă, care permite unui public activ să tragă concluzii cu privire la semnificația mesajului.

Bricolajul în muzică

Bricolajul (în artă sau literatură) este o construcție sau creație produsă dintr-o gamă diversă de lucruri disponibile). *Bricolajul* este, de asemenea, un exemplu de utilizare a numeroase texte diferite, într-un context de promovare, de marketing, sau cu valoare de popularitate. De exemplu, Lady Gaga folosește Bricolaj-ul cultural în videoclipurile ei muzicale.

4.3.9. Semiotica computațională

Aceasta face un efort să integreze ingineria în procesul de semiotică (semn, obiectul său și interpretantul său), în studiul și proiectarea pentru interacțiunea om-calculator sau de a imita aspecte ale cunoașterii umane prin inteligență artificială și reprezentare a cunoștințelor.

4. Semiotica culturală și literară examinează lumea literară, mass-media video, mass-media scrisă, precum și în publicitate, precum și în activitatea unor scriitori precum: Roland Barthes, Marcel Danesi, și Yuri Lotman (de exemplu, Tartu-Moscova Semiotic School).

5. Semiotica cibernetică este construită pe două abordări deja generate-interdisciplinar: cibernetica și teoria sistemelor, incluzând teoria informației și știința semiotică peirceană, incluzând, fenomenologia și aspectele pragmatice ale lingvisticii.

6. Semiotica fizică / Semiotica design sau semiotica produs este studiul utilizării semnelor în proiectarea de produse fizice; a fost introdusă de Martin Krampen,

4.3.10. Ethno-semiotica.

Ethno-semiotica este o perspectivă disciplinară care leagă conceptele de semiotică cu metodele etnografice.

4.3.11. Semiotica juridică.

Drept și semiotică: una dintre publicațiile mai realizate în acest domeniu este *International Journal for the Semiotics of Law*, publicat de International Association for the Semiotics of Law.

4.3.12. Semiotica marketing-ului sau semiotica comercială

Semiotica marketing-ului sau semiotica comercială este o aplicare a metodelor semioticii și a gândirii semiotice în analiza și dezvoltarea comunicațiilor de publicitate și de brand în context cultural. Adepții lui îi includ pe: Virginia Valentine, Malcolm Evans, Greg Rowland, Georgios Rossolatos.

4.3.13. Semiotica organizatorie

Aceasta este studiul proceselor semiotice în cadrul organizațiilor (având legături strânse cu semiotica computațională și interacțiunea om-calculator).

4.3.14. Semiotica socială

Aceasta extinde peisajul semioticii pentru a include toate codurile culturale, cum ar fi: argoul, moda și publicitatea.

4.3.15. Semiotica socială și multimodală

Aceasta este în prezent extinderea acestui cadru general dincolo de originile sale lingvistice, pentru a ține cont de importanța tot mai mare a imaginilor sonore și vizuale, precum și modul în care modurile de comunicare sunt combinate în mijloacele de comunicare tradiționale și digitale (semiotica socială și networking-ul). Semiotica se apropie, astfel, de cultură (Randviir 2004). Teoreticienii, cum ar fi Gunther Kress și Theo van Leeuwen, au construit pe modelul Halliday prin furnizarea de noi „gramatici” pentru alte moduri de semiotică. Aceste gramatici sunt văzute ca seturi formate social și schimbătoare de „resurse” disponibile pentru a face sens, care sunt, de asemenea, modelate de metafuncții semiotice identificate inițial de către Halliday.

4.3.16. Semiotica structuralistă

Semiotica structuralistă, în tradiția lui Ferdinand de Saussure, s-a axat, în principal, pe teoretizarea sistemelor semiotice sau structurilor (denumite *langue* de Saussure, care se schimbă diacronic). În contrast, *semiotica socială* încearcă să țină seama de variabilitatea practicilor semiotice numite de Saussure eliberare condiționată. Acest lucru arată creativitatea individuală, modul în care, schimbarea circumstanțelor istorice, precum și noile identități sociale și proiecte de schimbare, de utilizare și de proiectare (Hodge și Kress, 1988).

4.3.17. Structuralism și post-structuralismul

Acesta este cunoscut din operele unor autori ca Jacques Derrida, Michel Foucault, Louis Hjelmslev, Roman Jakobson, Jacques Lacan, Claude Lévi-Strauss, Roland Barthes etc.

4.3.18. Teatrul semiotic

Acesta se extinde sau adaptează semiotica pe scenă; dintre teoreticienii cheie îl include pe Keir Elam.

4.3.19. Semiotica urbană

Aceasta este studiul sensului în formă urbană generată de semne, simboluri și conotații sociale. Cele mai multe teorii semiotice urbane se bazează pe semiotica socială, care are în vedere conotații sociale, inclusiv semnificații legate de structurile de ideologie și de putere, în plus, față de sensurile denotative ale semnelor. Ca atare, semiotica, din mediul urban se concentrează asupra obiectelor materiale ale mediului construit, cum ar fi: străzi, piețe, parcuri și clădiri, dar, de asemenea, produse culturale neconstruite, cum ar fi: coduri de construcție, documentele de planificare, design-uri

neconstruite, publicitate imobiliară și discursul popular despre oraș, cum ar fi: critica arhitecturală și bloguri imobiliare.

4.3.20. Semiotica picturală

Aceasta este strâns legată de istoria artei și teoriei. Cu toate acestea, se merge dincolo de ele, cel puțin dintr-un mod fundamental. În timp ce istoria artei și-a limitat analiza vizuală la un număr mic de imagini care se califică drept "opere de artă", semiotica picturală se concentrează asupra proprietăților imaginilor într-un sens general, și asupra modului în care convențiile artistice ale imaginilor pot fi interpretate prin coduri pictoriale. Codurile picturale sunt modul în care telespectatorii reprezentărilor vizuale par automat să convențiile artistice ale imaginilor, fiind inconștient familiarizați cu ele.

4.3.21. Semiotică și globalizarea.

Studiile au arătat că semiotica poate fi folosită pentru a crește sau, dimpotrivă, pentru a distruge un brand. Codurile de cultură influențează puternic faptul că unei populații îi place sau îi displace să introducă, pe piață, un brand, mai ales la nivel internațional. În cazul în care societatea nu are cunoștința de codurile unei culturi, acesta prezintă riscul de a eșua în comercializarea acestuia. Globalizarea a determinat dezvoltarea unei culturi globale a consumatorilor în cazul în care produsele au asocieri similare, fie că sunt pozitive sau negative, de-a lungul piețelor.

4.3.22. Semiotică jocului – limbajul ca joc

Limbajul ca joc (germană: Sprachspiel) este un concept filosofic, dezvoltat de Ludwig Wittgenstein și Friedrich Waismann, referindu-se la exemple simple de utilizare a limbii și acțiunile în care este construită limba.

Termenul „limbajul ca joc” este folosit pentru a se referi la:

- Exemple ficționale de utilizare a limbii, care sunt mai simple decât propria noastră limbă de zi cu zi.
- Utilizări simple ale limbajului, care sunt predate copiilor în prima limbă (formarea în limbă).
- Ramuri specifice ale limbii noastre cu propriile lor gramatici și relațiile cu alte jocuri de limbaj.
- O limbă naturală cuprinde o familie de jocuri de limbaj.

Exemplul clasic al unui joc de limbaj este așa-numitul „*limbaj constructor*”:

Unitatea de învățare 10

4.3.23. Școlile comunicării – perspective

Fiske definește comunicarea drept interacțiune socială prin intermediul mesajelor și consideră că, în studiul comunicării, putem deosebi două mari școli: *școala proces* și *școala semiotică*.

4.3.24. Paradigme ale studiului comunicării: școala proces și școala semiotică

4.3.24.1. Școala proces

Prima, *școala proces* vede comunicarea ca *transmitere de mesaje*. Aceasta este preocupată de modul în care emițătorii și receptorii codifică și decodifică mesajul, modul în care emițătorii folosesc canalele și mijloacele de comunicare. Școala este preocupată de probleme precum: *eficiența* și *acuratețea*. Această școală vede comunicarea ca pe un proces, prin care o persoană afectează comportamentul sau răspunsurile emoționale ale celuilalt. În cazul în care efectul este diferit sau mai mic, decât ceea ce se intenționează, această școală tinde să vorbească în termeni de eșec de comunicare și se uită la procesele pentru a afla unde a avut loc defecțiunea. Acest lucru este denumit „școala proces”.

Cei mai importanți reprezentanți, ai acestei orientări, vin din Statele Unite. Aceștia propun modelele de analiză ale comunicării care sunt instructive din perspectiva conștientizării, în teoria comunicării, a încărcăturii culturale (Cultural Loading) a oricărui act comunicațional. Aceștia sunt: Lasswell (1948), Shannon și Weaver (1949), Newcomb (1953), Gerbner (1956), Westley și MacLean (1957), Jakobson (1960). Modelele de analiză ale comunicării propuse de reprezentanții *Școlii proces* vor face obiectul de studiu al modulului următor (vezi MODUL VI).

Școala proces vede comunicarea ca transmitere a mesajelor. Important este modul în care emițătorii și receptorii codează și decodează un mesaj, modul în care transmitătorul folosește canalele și mediile comunicării. *Școala proces* este interesată, în special de, probleme precum eficiența și acuratețea transmiterii mesajului. Această școală vede comunicarea ca un proces prin care o persoană

afectează comportamentul sau starea de spirit a unei alte persoane. Dacă efectul este diferit de ceea ce se intenționa să se comunice, tendința este să se interpreteze acest lucru drept un eșec al comunicării și să caute motivul eșecului de-a lungul desfășurării procesului de comunicare.

Percepția mesajului din perspectiva școlii proces vs. școlii semiotice

Cele două Școli se diferențiază, de asemenea, prin concepția lor despre ceea ce înseamnă mesajul.

Școala proces vede în mesaj ceea ce este transmis prin procesul de comunicare. Mulți, dintre adepții acestei școli, consideră că intenția este un factor esențial în definiția mesajului. Intenția emițătorului poate fi declarată sau nedeclarată, dar ea este esențială pentru a putea analiza mesajul. *Școala proces* vede comunicarea ca transmitere a mesajelor. Important este modul în care emițătorii și receptorii codează și decodează un mesaj, modul în care transmitătorul folosește canalele și mediile comunicării. Școala proces este interesată, în special, de probleme precum eficiența și acuratețea transmiterii mesajului. Această școală vede comunicarea ca un proces prin care o persoană afectează comportamentul sau starea de spirit a unei alte persoane. Dacă efectul este diferit de ceea ce se intenționa să se comunice, tendința este să se interpreteze acest lucru drept un eșec al comunicării și să caute motivul eșecului de-a lungul desfășurării procesului de comunicare. *Școala proces* tinde să se răsfrângă asupra științelor sociale, mai ales asupra psihologiei și sociologiei și se autodefineste ca studiul actelor de comunicare.

Școala semiotică vede mesajul ca o construcție a semnelor care, prin interacțiunea cu receptorii, produc înțelesuri. Emițătorul, definit ca transmitător al mesajului, își declină importanța, accentul este pus pe text și pe cum este el citit. Cititul este procesul descoperirii înțelesurilor, atunci când receptorul interpretează textul. Această negociere are loc pe măsură ce cititorul introduce aspecte ale experienței sale culturale în descifrarea codurilor și semnelor din care este constituit textul. De asemenea, este de la sine înțeleasă multiplicitatea de interpretări pe care o poate lua unul și același text în interacțiune cu diferiți cititori.

4.3.2.4.2. ȘCOALA SEMIOTICĂ

Pentru *Școala semiotică*, desfășurarea comunicării reprezintă o producere și un schimb de sensuri (semnificații). Obiectul de interes îl reprezintă studiul modului în care mesajele (textele) interacționează

cu oamenii, pentru a produce înțelesuri (sau semnificații) și rolul textelor în cultura noastră. Școala semiotică folosește termenii ca semnificație și nu consideră neînțelegerile ca fiind neapărat efecte ale eșecului de comunicare, ci consideră că ele pot rezulta din diferențele culturale dintre emițător și receptor. Pentru această școală, studiul comunicării este studiul textului și al culturii. Principalele metode de analiză provin din interiorul semioticii.

Lui Charles Sanders Peirce (10 septembrie 1839 - 19 aprilie 1914, America), filosof și logician american, îi este atribuită, împreună cu Saussure, paternitatea semioticii.

Astfel, contribuțiile cele mai importante la apariția și dezvoltarea școlii semiotice au fost semnate de Charles S. Peirce (continentul american) și de Ferdinand de Saussure (continentul european), al cărui *Curs de lingvistică generală* a fost publicat postum, în 1916. Fiecare dintre cei doi întemeietori de școală a avut urmași importanți: Peirce a fost continuat pe linia studiilor comunicării (The Meaning of Meaning Model / Communication Theory) de către Charles Kay Ogden (1889–1957) și Ivor Armstrong Richards (1893 – 1979), iar Saussure de danezul L. Hjelmslev, precum și de Roland Barthes (1968 și 1973) și Pierre Gouriaud (1975).

Charles Sanders Peirce și Ferdinand de Saussure sunt cercetătorii care au pus bazele semioticii. Primul vede semnul, semnificatul și consumatorii săi ca vârfuri ale unui triunghi. Fiecare element este în strânsă legătură cu celelalte două și poate fi înțeles numai prin celelalte două elemente. Odată cu Saussure, științele limbajului renunță la ideea că semnele lingvistice s-ar referi la „obiecte” din realitate, depășind astfel „eroarea referențialității”, cum o numește Umberto Eco în *Tratatul de semiotică generală*. Deși nu părăsește presupuziția existenței unei realități obiective (proprie tuturor filosofilor realiste), Saussure introduce o idee revoluționară, care va marca destinul științelor limbajului și comunicării: *semnele se referă la concepte, nu la lucruri*. Peirce adoptă însă o linie ușor diferită. Susține că semnul constă în forma sa fizică asociată unui concept mental și că acest concept

mental, la rândul său, este un mod de a înțelege realitatea externă. Semnul este legat de realitate numai prin conceptele pe care le au cei ce-l folosesc.

Modelul Charles S. Peirce

Charles S. Peirce a identificat o relație de tip triunghiular între semn, utilizator și realitatea externă necesară studiului semnificației. El consideră că semnul se adresează cuiva, creând în mintea acelei persoane un semn echivalent. Acesta este numit interpretantul primului semn. Primul semn există pentru obiect.

Modelul Charles S. Peirce

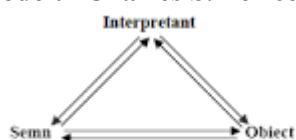

Figura 7

Săgețile duble arată că fiecare termen poate fi înțeles numai în relație cu ceilalți doi. Un semn se referă la altceva decât el însuși – obiectul, care este înțeles de către altcineva, în sensul că are un efect în mintea celui care îl folosește – interpretantul. Acesta nu este consumatorul, utilizatorul semnului, ci ceea ce Peirce denumește „adevăratul efect semnificant” – un concept mental produs deopotrivă de către semn și de experiența utilizatorului în legătură cu obiectul.

De exemplu: *dacă un client dintr-un bar ridică o mână pentru a-l chema pe chelner, acesta din urmă, dacă va observa, va veni să vadă de ce a fost chemat. În acest caz, semnul este o chemare și este recunoscut deopotrivă de către cei doi; semnificația este transmisă, deci comunicarea are loc.*

După Peirce, există trei tipuri de semne: *iconul*, *indicele* (sau *indexul*) și *simbolul*.

Ch. Peirce împarte tipurile de semne în „arbitrare” și motivate”. Un semn este „motivată” atunci când alegerea lui este mai mult sau mai puțin silită. De exemplu, alegerea semnului pentru a desemna rubrica de telefon dintr-o agendă este în grad înalt motivată.

Peirce se manifestă critic față de abordările carteziene ale epistemologiei. Acesta a acuzat faptul că metoda îndoielii i-a încurajat pe oameni să se prefacă că se îndoiau de ceva, de care nu se îndoiau de fapt, și a susținut că pentru a putea găsi adevărul trebuie să începem de la ceva de care nu ne putem îndoii, progresând către adevăr, bazându-ne mai degrabă pe varietatea raționărilor noastre decât pe tăria vreuneia din ele. Ulterior, anticartezianismul său a luat forma unei doctrine critice a simțului comun.

Charles Sanders Peirce numește semiotică acea disciplină care are ca obiect fenomenele semiozice. În concepția lui Peirce, semioza reprezintă o relație triadică între semn, obiectul său și interpretantul său, astfel încât această relație nu poate fi redusă la relații diadice.

Peirce clasifică semnele în trei categorii, în funcție de legătura dintre semnificant și *referent* (obiectul, ființa, fenomenul sau ideea desemnată): *iconul*, *indicele* (sau *indexul*) și *simbolul*.

Continuatorii lui Peirce, Ogden și Richards vor propune tot un model triunghiular al semnificației: *referentul*, *referința* și *simbolul*. Referentul corespunde „obiectului” de la Peirce, referința corespunde „interpretantului”, iar simbolul – „semnului”. Referentul și referința sunt legate direct, ca și referința cu simbolul; numai legătura dintre simbol și referent este indirectă (sau „atribuită”). Vom vedea, în continuare, că această inovație apropie modelul Ogden-Richards de modelul lui Saussure. Ca și acesta din urmă, cei doi autori britanici plasează simbolul într-o poziție-cheie: simbolurile noastre ne direcționează și ne organizează gândurile și referențialele, iar referențialele noastre ne organizează percepția realității. Simbolul și referențialul de la Ogden și Richards sunt similare cu „semnificantul” și, respectiv, „semnificatul” din modelul lui Saussure (cum vom vedea în paragraful imediat următor). Modelul Ogden-Richards poate fi ilustrat – schematic, desigur – ca în figura de mai jos: semn interpretant obiect se referă la stă pentru (= alte relații cauzale) (= o relație atribuită) Referință simbolizează Simbol (concept) (= o relație cauzală) Elementele semiozei la Ogden și Richards

Modelul Ferdinand de Saussure și Școala semiotică franceză

Ferdinand de Saussure (26 noiembrie 1857 - 22 februarie 1913, Elveția) a construit primul proiect al unei „teorii generale a sistemelor de semnificare”, inițiind studierea „vieții semnelor în sânul vieții sociale.

Celebrul său curs *Curs de lingvistică generală*, publicat după moartea sa, de către unii dintre foștii săi studenți, rămâne și astăzi exemplar pentru un mod de gândire care pune în prim plan cercetarea relației dintre *semn* și *sens*. Încă din introducere, autorul ne avertizează asupra proiectului semiologic: “se poate concepe o știință care studiază viața semnelor în viața socială; ea ar forma o parte a psihologiei sociale și, prin urmare, a psihologiei generale; o vom numi *semiologie* (din gr. Semeion – “semn”) ea ne-ar învăța în ce constau semnele și ce legi le cârmuiesc [...] Lingvistica nu este decât o parte a acestei științe generale” (F. de Saussure, 1999: 41). Lingvistul elvețian a pus problema specificității lingvisticii în cadrul unei discipline care să studieze sistemele de semne, cum ar fi: limbajul vorbit, scrierea, alfabetul surdo-muților, eticheta etc. – o disciplină care să integreze semnele în viața socială.

F. de Saussure a construit primul proiect al unei „teorii generale a sistemelor de semnificare”, inițiind studierea „vieții semnelor în sânul vieții sociale. El se concentrează, ca lingvist, asupra semnului însuși. **Semnul**, pentru Saussure este un obiect fizic cu semnificație, este unitatea între *semnificant* și *semnificat*. (F. de Saussure, 1999: 287). Saussure face distincția între cei doi termeni semnificant-semnificat. Prin *semnificant*, Saussure înțelege imaginea semnului așa cum o percepem, adică partea vizibilă, materială a semnului. Prin *semnificat*, el înțelege imaginea din mintea noastră pe care o generează percepția semnificantului și care este cam același la toți membrii aceleiași culturi, care vorbesc aceeași limbă. De exemplu, una dintre poeziile lui Nicolae Dabija, *Clepsidra*, păstrează aspectul de text, de poezie, dar scoate în prim plan imaginea vizuală, iconicitatea. De exemplu clepsidra desen = semnificat iar, semnificantul este imaginea în mintea noastră (clepsidra).

Prin urmare, “semnul lingvistic este o entitate psihică cu două fețe”, strâns legate între ele. Cuvântul „clepsidra”, exemplifică Saussure, naște imediat în mintea noastră imaginea unei clepsidre. Invers, când vedem o clepsidră ne gândim la “clepsidră”. Semnul este tocmai combinația între semnificant și semnificat. El nu este niciunul dintre aceștia, și nici nu coincide cu realitatea fizică pe care o “desemnează”, deci căreia îi ține locul.

Plan sincron vs. plan diacronic: limbă (*langue*) vs. vorbire (*parole*)

Lingvistica se scindează în două părți: lingvistica *diacronică* (se ocupă de planul succesiunilor) și lingvistică *sincronică* (se ocupă de planul simultaneităților):

„Lingvistica sincronică se va ocupa de raporturile logice și psihologice care leagă termeni ce coexistă și formează un sistem, așa cum sunt ei văzuți de aceeași conștiință colectivă. Lingvistica diacronică va studia, dimpotrivă, raporturile care leagă termenii succesivi nepercepuți de aceeași conștiință colectivă, și care se substituie unii altora, fără să formeze un sistem”. (Fr. de Saussure, 1999: 134). Distincția aceasta își va găsi utilitatea în *structuralism*. Exponenții acestui curent se vor concentra asupra sincroniei, adică asupra sistemului de relații care alcătuiesc formele tangibile ale limbii (*langue*). lăsând la o parte diacronia, adică temporalitatea care face să “devină” vorbirea. Așa-numita „atemporalitate” a structuralismului provine din această aserțiune fundamentală. Cu privire la afirmația: „în limbă nu există decât diferențe”, Saussure găsește următoarea explicație: “ideea sau materia fonică dintr-un semn contează prea puțin decât ceea ce există în jurul lui în celelalte semne.

4.3.25. Modele și programe semiotice

4.3.25.1. Modelul Roland Barthes

Pentru Barthes, ca de altfel și pentru structuraliști, limbajul este faptul cultural prin excelență: “Pentru că limbajul devine cea mai perfectă dintre toate manifestările de ordin cultural, care alcătuiesc sub o formă sau alta sisteme, și dacă vrem să înțelegem ce este arta, religia, dreptul, poate chiar bucătăria sau regulile de politețe, trebuie să le concepem ca pe niște coduri formate prin articularea semnelor, după modelul comunicării științifice” (Claude Levy-Strauss, apud. Aurel Codoban, 1984: 94).

Conotație și denotație

Denotația este sensul evident pe care-l dă simțul comun unui semn.

Conotația este un termen folosit de Barthes pentru a descrie interacțiunile care apar atunci când semnul se intersectează cu emoțiile celor care le folosesc și cu valorile culturii lor.

4.3.25.2. Modelul Umberto Eco

Eco a publicat numeroase studii de semiotică, de estetică și teorie literară. În *căutarea limbii perfecte*, teoreticianul vorbește despre încercarea de a realiza o limbă universală, în măsură să

depășească toate barierele dintre popoare și rase. De la speculațiile cabalistice până la esperanto, autorul analizează proiecte de reconstrucție a unei unități lingvistice pierdute. În carte se îmbină perfect mitul, simbolistica magică, lingvistica și semiotica.

Într-o altă celebră lucrare *O teorie a semioticii*, Umberto Eco încearcă să construiască o teorie generală a semioticii pe baza teoriei codurilor. Totodată, el face o investigație minuțioasă asupra producerii de semne. O asemenea teorie trebuie să poată să dea seamă de toate funcțiile-semn. Întrucât semnul are caracter de artefact, în sensul că are încărcătură culturală în virtutea căreia poate fi interpretat, acest lucru „face din semiotică o teorie generală a culturii” (Eco: 2003, 35).

4.3.25.3. Modelul Hjelmslev și Cercul Lingvistic Hjelmslev

Hjelmslev vorbește despre existența a două categorii de substanțe: la nivelul semnificatului există substanța realității extralingvistice, iar la nivelul semnificantului substanța masei sonore. La nivelul semnificatului, limba organizează semnificațiile și valorile, iar la nivelul semnificantului asigură sistemul sonor necesar. Așadar, se vor distinge patru niveluri: substanța conținutului (realitatea nestructurată prin limbaj), forma conținutului (suprapusă aproximativ semnificatului saussurian), forma expresiei (suprapusă semnificantului saussurian) și substanța expresiei (masa sonoră amorfă).

În privința *limbii*, Hjelmslev distinge între *schemă* (limba ca substanță pură, independentă de realizarea sa socială și de manifestarea ei materială), *normă* (limba ca formă materială, definită printr-o realizare socială dată, dar independentă de detaliul manifestării) și *uzaj* (limba ca ansamblu de obișnuințe adoptate într-o societate dată și definite prin manifestările observate) (Hjelmslev, 1971: 81, apud P. Dobrescu, 2007: 321). Trecerea de la limbă la vorbire, în viziunea glosematică, se numește *act*.

4.3.25.4. Modelul Bahtin și Cercul Lingvistic Bahtin

În jurul lingvistului rus Mihail Mihailovici Bahtin (1895-1975) s-au adunat, la începutul anilor '20, o serie de intelectuali, printre care artistul Marc Chagall, muzicologul Sollertinski, Valentin Voloshinov (profesor la conservatorul de muzică din Vitebsk). Pavel Medvedev (angajat într-o editură). Creațiile lor s-au dovedit a fi novatoare în domeniul artei și științelor umane. Deși contemporan cu mișcările futuriste și cu formalismul, cercul Bahtin s-a distanțat net de acestea (apud, 322, Yaguello: 1977, 9).

De numele lui Bahtin este legată și controversă, rămasă nerezolvată până și astăzi, cu privire la așa numitele texte „disputate”.

Concepția filosofico-semiotică a lui Bahtin se construiește pornind de la două concepte de bază. Primul concept pe care îl propune Bahtin este cel de „prozaism” (engl. *prosaics*), care permite să-ți formezi, în același timp, o viziune asupra lumii și o abordare literară. Prozaismul sugerează că evenimentele cele mai importante în viață nu sunt cele „mari”, catastrofice, dramatice, ci evenimentele aparent nesemnificative, prozaice ale vieții cotidiene. Așa cum este dezvoltat în lucrarea *Discourse in the Novel* (în *Dialogic Imagination*). Prozaicul este opusul poeticului, este o formă de abordare a structurilor narative în proză. Cel de-al doilea concept este cel de: „dialogic” (sau dialogismul). Principiul dialogic apare ca apanaj al enunțului. Aceasta spune că: orice enunț se raportează și la enunțurile anterioare, și astfel dă naștere unor ierarhii inter-textuale sau dialogice (Todorov, 1981: 77). În sens larg, termenul de dialogism sau dialogic include și monologul, care posedă și el o dimensiune intertextuală. Bahtin privilegiază cuvântul în ipostază socială. Cuvântul, potrivit concepției sale despre comunicare, înlocuiește mesajul. Prin aceasta, el atinge și dimensiunea conversațională a limbajului, care va fi dezvoltată ulterior în pragmatică.

4.3.25.5. Modelul Iuri Lotman

Primul structuralist sovietic este Iuri Lotman (1922-1993). Născut în Leningrad (Petersburg). Lotman a studiat filologia la Universitatea de Stat din orașul natal. La sfârșitul anilor '40, presa sovietică a lansat o campanie antisemită împotriva „cosmopolitismului”.

Unul dintre domeniile în care școala semiotică rusă, prin Iuri Lotman, a avut o contribuție importantă este semiotica culturii. În 1992, în *Culture and Explosion*, semioticianul afirmă faptul că și cultura este un fapt specific. Conform viziunii sale, cultura este „[...] un sistem de semne, organizat într-un mod determinat. Tocmai elementul de organizare, care ne apare sub forma unei sume de reguli și restricții aplicate sistemului, joacă rolul de indiciu definitoriu al culturii” (Lotman, 1974: 19, apud P. Dobrescu, 2007: 325,). El explică faptul că o cultură a oricărei colectivități reprezintă o sumă

de limbajuri, un mănunchi de sisteme semiotice care pot fi contopite într-o ierarhie unică (supralimbaj).

În același timp, cultura reprezintă o structură de limbajuri, de sisteme semiotice ce pot fi ordonate într-o ierarhie unică. Diferitele combinații de fapte și semne vor conduce la crearea unei anume tipologii culturale. Potrivit concepției lui Lotman există patru tipuri de coduri culturale: codul semantic; codul *sintactic*; codul *asemantic* și *asintactic* și *codul semantico-sintactic*.

4.3.25.6. Modelul Școala semiotică rusă

Școala semiotică rusă: *Școala de la Tartu-Moscova*

Școala de la Tartu-Moscova este prima școală propriu-zisă de semiotică în spațiul rusesc și poate cea mai importantă școală de semiotică rusă a secolului al XX-lea. Ea reunește nume importante din domenii variate: lingvistică (Valerii Ivanov, Isaak Revzin, Vladimir Toporov), folclor (Eleazar Meletinskij, Dmitri Segal). Orientalistică (Aleksandr Piatigorskij, Boris Ogibenin) și literatură (Iuri Levin, Iuri Lotman, Boris Uspenski). Aceștia au dezvoltat în cooperare un set de teorii orientate semiotic în diferite arii de cercetare: literatură, text, mitologie, folclor, cinematografie, teatru și sisteme culturale.

În istoria școlii se pot delimita patru etape distincte:

- anii 1958-1964 sunt marcați de introducerea modelelor matematice, cibernetice și lingvistice în studiile culturale;
- anii 1964-1970 sunt marcați de dezvoltarea intensivă a modelelor semiotice pentru sistemele culturale particulare;
- anii 1970-1973, în care s-au conturat modelele globale ale culturii și ale universalilor culturii (*culture universals*);
- perioada după 1973, când s-a petrecut o rafinare a detaliilor teoriei culturale și aplicarea acestora la istoria și tipologia literaturii și culturii ruse (P. Dobrescu, 2007: 324).

Concluzie

Prin *sens*, lingvistica înțelege conținutul lexical al unui cuvânt, apoi a adăugă așa- numitele sensuri gramaticale, sensuri „afective.” Logicienii realizează distincția între sensul cuvântului și sensul propoziției. În aceste categorii de definiții se avansează ipoteza conform căreia, sensul lexical nu se referă la sens ca parte componentă a unui cuvânt, ci la ceva exterior cuvântului, o entitate de natură extralingvistică, pe care stoicii o numeau *tynkhanon*, iar lingvistica modernă o numește semnificație.

Semnul lingvistic se deosebește și de *symbol*. Dacă *simbolul* (gr. *symbolon*, derivat al verbului *symbollo* semnifica „a pune împreună” face parte din clasa semnelor non-arbitrar (sau „necesare”, în opinia lui Benveniste) semnul, în general, este arbitrar, atât prin relația dintre semnificat și semnificant, cât și prin raportul dintre semn și referent.

F. de Saussure arăta faptul că simbolul nu este niciodată cu totul arbitrar, atâta timp cât există o legătură naturală între elementele lui constitutive: de exemplu, simbolul justiției, *balanța*, n-ar putea fi înlocuit cu orice altceva. Raportul dialectic dintre semnificat și semnificant este arbitrar, relația dintre simbolizat și simbolizant este ontologic motivată de conținuturile lor cvasi-comune. Semnificantul dobândește identitate proprie numai în cazul în care conștiința vorbitorilor aparținând unei comunități lingvistice îl corelează unui concept, asigurându-i semnificația (signifiè). Dacă această corelare nu se produce, semnificantul rămâne un „obiect sonor”: expresia *alma mater* este expresie numai datorită faptului că îi corespunde un conținut (*mamă hrănitore*), spre deosebire de *mrușărlă* rămas un simplu complex sonor, cuvânt „fonetic”, în absența conceptului care să-l facă inteligibil, în limba română. Simbolizantul devine simbolizant numai prin elementele comune ale naturii sale cu acelea ale conținutului pe care simbolizatul îl are. Simbolul actualizează o relație între aceste conținuturi purtătoare de attribute cvasi-comune, fiind lipsit de cea de-a doua articulație, în timp ce semnul înzestrat cu dubla articulație are rolul de a fixa conceptele. Semnul denumește, simbolul exprimă.

Rezumat

Charles Sanders Pierce teoretizează necesitatea unei științe care să studieze semnele sub toate aspectele lor, știința pe care o numește “semiotică”.

Ramuri

Semiotica cognitivă este studiul sensului prin angajarea și integrarea unor metode și teorii dezvoltate în științele cognitive.

Semiotica filmului/Semiotica vizuală este studiul diferitelor coduri și semne ale filmului și modul în care acestea sunt înțelese.

Drept și semiotică

Semiotica marketing-ului sau semiotica comercială este o aplicare a metodelor semioticii și a gândirii semiotice în analiza și dezvoltarea comunicațiilor de publicitate și de brand în contextul cultural.

Semiologia muzicii

Semiotica vizuală este semiotica filmului; studiul semnelor în care acestea se referă la film pe diferite niveluri,

Semiotica socială și multimodală este în prezent extinderea acestui cadru general dincolo de originile sale lingvistice pentru a ține cont de importanța tot mai mare a imaginilor sonore și vizuale, precum și modul în care modurile de comunicare sunt combinate în mijloacele de comunicare tradiționale și digitale.

Paradigme ale studiului comunicării: școala proces și școala semiotică

Prima, școala proces vede comunicarea ca *transmitere de mesaje*.

Cea de a doua școală, "*școala semiotică*", vede comunicarea ca *producția și schimbul de semnificații*.

Școala proces vede în mesaj ceea ce este transmis prin procesul de comunicare. Mulți, dintre adepții săi, consideră că intenția este un factor esențial în definiția mesajului. Intenția emițătorului poate fi declarată sau nedeclarată, dar ea este esențială pentru a putea analiza mesajul.

Școala semiotică vede mesajul ca o construcție a semnelor care, prin interacțiunea cu receptorii, produc înțelesuri. Emițătorul, definit ca transmitător al mesajului, își declină importanța, accentul este pus pe text și pe cum este el citit.

Exerciții aplicative

1. Ca utilizatori ai videoclipuri muzicale, în 4 dintre videoclipurile românești, defini identitatea lor, pornind de la identificarea următoarelor concepte:
 - Intertextualitatea _____
 - Bricolaj _____
2. Noțiunea de *Semiotica socială* revizitează doctrina "arbitrarului semnului lingvistic" a lui Saussure. Pornind de la o fotografie reprezentând o pajiște în fum, comentați:
 - Semnificația iconică _____
 - Semnificația indicială _____
 - Semnificația simbolică _____
3. Filmul utilizează frecvent următoarele instrumente:
 - *Metafore* – Exemple în filmul românesc _____
 - *Denotație și conotație*
 - *Narativ*

Referințe bibliografice:

Bourguignon, C. : (1998). *La communication professionnelle internationale*, L'Harmattan.

Botezatu, P.(1973). *Semiotica și negatie. Orientare critica în logica moderna*, Editura Junimea, Iasi,

Bourdieu, P. (1982). *Ce que parler veut dire* Fayard, Paris

Bjornberg, Alf (1994), *Structural Relationships in Music Video, Popular Music*. 13: 51–74. doi:10.1017/S026114300000684X

Bennett, James: (2008), *Film and Television after DVD*. NY: Routledge. ISBN 0-203-89429-4.

Barthes, Roland: (1977), *Image, Music, Text*. New York: Hill and Wang. ISBN 0-374-52136-0.

Benveniste E.: (2000), *Probleme de lingvistică generală*, vol.I, trad. de Lucia Magdalena Dumitru, Universitas.

Ciobanu F. și Finuța Hasan: (1970), în *Formarea cuvintelor în limba română* (Vol. I., *Compunerea* Editura Academiei.

Coșeriu Eugenio.(1997). *Sincronie, diacronie și istorie*, versiune în limba română de Nicolae Saramandu, Editura Enciclopedică,București,

Chattah, J.R.: (2006), *Semiotics, Pragmatics and Metaphor in Film Music Analysis* (PDF). (Doctoral Dissertation). Electronic Theses, Florida State University. Retrieved.

Chandler, Daniel: (2002), *Semiotics: The Basics*. USA and Canada: Routledge. p. 264. ISBN 978-0-415-36375-4.

Coman, Mihai: (1999). *Introducere în sistemul mass-media*, Editura Polirom.

Corona, V. (2011): *Memory Monsters and Lady Gaga*, The Journal of Popular Culture. doi:10.1111/j.1540-5931.2011.00809.

Dancy, J.: (1997), *Dicționar de filosofica cunoașterii*, vol. I.

Eisenstein, Sergi (1943), *The Film Sense*. London: Farber.

Deely, John. (1997). *Bazele semioticii*, trad.Mariana Net, Editura ALL, Bucuresti,

Drăgan, I.(1996). *Paradigmele comunicării de masă*, Editura Sansa, Bucuresti,

Dragoș Elena: (2000), *Introducere în pragmatică*, Casa Cărții de Știință, Cluj-Napoca.

Dobrescu, Paul, și Alina Bârgăoanu. (2007). „*Istoria comunicării*”, Editura Comunicare.ro, București, 2007, p. 116

Ducrot, Oswald.(1972). Tzvetan Todorov - Dictionnaire encyclopedique des sciences du langage, Editions du Seuil, Paris,

Ducrot, Oswald, Jean-Marie Schaeffer.(199). *Noul dicționar enciclopedic al științelor limbajului*, trad. Anca Magureanu, Viorel Visan, Marina Paunescu, Editura Babel, Bucuresti,

Gerbner, G. (1956).*Toward a general model of communication*", în "*Audio Vizual Communication Review*", IV.3, pp. 171/199,

Greimas, Algirdas J.(1997). Jacques Fontanille - *Semiotica pasiunilor*. De la stările lucrurilor la stările sufletului, editie îngrijita de Sorin Paliga, Editura SCRIPTA, Bucuresti,

Fiske, J. (1982). *Introduction to Communication Studies*, Methuen, New York.

Humboldt, apud vol.: (1998), *Semiotică și filozofie*, texte de referință, Editura Didactică și Pedagogică, R. A.București.

Jakobson Roman, *Essais de linguistique générale*,Editions de Minuit, Paris,1963, trad. fr, N.Ruwet

Kotler P.: (1998), *Managementul marketingului*, București: Teora.

Langer, S.K.: (1942). *Philosophy in a New Key: A Study of the Symbolism of Reason, Rite, and Art*, Cambridge, Mass: Pelican book.

Lemke, J.: (2009), *Multimodal Genres and Transmedia Traversals: Social Semiotics and the Political Economy of the Sign*. Semiotica. 173 (1-4): 283–297. doi:10.1515/SEMI.2009.012.

Meyer- Lubke, *Grammaire des langues romanes*, Traduction française par Eugene Rablet, A. Doutrepoint et G. Doutrepoint, I – IV, Paris- Leipzig, 1890- 1906

Matusitz, J. (200), *Semiotics of Music: Analysis of Chinese Rock and pop in the Post-Cultural Revolution Era*. Conference Papers. International Communication Association.

Peeters, H.: (2004), *The Semiotics of Music Videos: It Must be Written in the Stars*, Image and Narrative. 8 (1760-678X).

Ferdinand de Saussure: (1998), *Curs de lingvistică generală*, Polirom, Iași.

Shannon, C. Warren Weaver.(1949). *The Mathematical Theory of Communication* University of Illinois Press, 1949.

Stati Sorin, *Interferențe lingvistice*, Editura științifică, București,1971

Toșa, Alexandru, *Efemeride*, Editura Ardealul,Târgu-Mureș,2004

Tagg, P (1987). "Musicology and the Semiotics of Popular Music" (PDF). Semiotica. 66-1/3.

Vasiliu Emanuel: (1995), *Elemente de filozofie a limbajului*,Editura Academiei Române,București.

Vernallis, Carol: (2004). *Experiencing Music Video: Aesthetics and Cultural Context*, New York: Columbia University Press. ISBN 0-231-11798-1.

Wartburg, (1963), *Problemes et methodes de la linguistique*, Paris, PUF.

Fiske, J. (1990). Introduction to communication studies, Routledge, 2nd edition,

Newcomb, T. (1953)."An approach to the study of communication", in "Psychological Review", 60/1953, pp. 393-400

Semnificație și comunicare în lumea contemporană, prezentare, antologare și îngrijire de Solomon Marcus, Editura Politică, Bucuresti, 1985

Roventa-Frumusani, Daniela. (1995). *Semiotica discursului stiintific*, Editura stiintifica, Bucuresti,

Roventa-Frumusani , Daniela.(1999). *Semiotica, societate, cultura*, Institutul European, Iasi,
Peirce , C.S. (1931). *Collected Papers*, Cambridge, Mass., Harvard University Press,
Zeman, J.(1977).*Peirce's theory of signs*, in T. Sebcok (ed.), *A Pefusion of Signs*, Bloomington:
Indiana University Press,
Peirce, Charls S.(1990). *Semnificatie si actiune*, cu o prefata de Andrei Marga, selectia textelor si
traducere Delia Marga, Editura Humanitas, Bucuresti,
Saussure, Ferdinand de (1998) *Curs de lingvistică generală* (publicat de Charles Bally și Albert
Riedlinger), editie îngrijita de Tullio Mauro, POLIROM, Iasi,

Unitatea de învățare 12. (UI 12.)

4.3.26. Mitul ca semn lingvistic

Într-o importantă lucrare a sa, intitulată *Mitologii*, o colecție de eseuri apărute timp între 1954 și 1956 aproape exclusiv în revista „Lettres nouvelles”, R. Barthes abordează problematica *mitului semiotic*. Pentru Barthes, mitul (într-un fel diferit de accepțiunea antropologică sau de cea din uzul comun). este un mod al unei culturi de a gândi ceva, de a-l conceptualiza și înțelege: “Dacă, conotația este sensul de ordin secund al semnificantului, mitul este sensul de ordin secund al semnificatului”. (R. Barthes, 1997) Mitul este un sistem semiologic, în care un sens secund se alipește de un semn, iar acesta, îmbogățit cultural, devine semnificantul pentru semnul următor într-un lanț de semnificații.

În eseurile sale, Barthes realizează comentarii semiotice asupra unor discursuri contemporane, al căror obiect capătă caracter mitic prin medierea mass-mediei, a publicității sau a oricărei alte forme de comunicare modernă. Definiția generală pe care Barthes o dă mitului semiotic modern este: „vorbi, limbaj, discurs, mesaj” (Barthes, Roland, 1997: 235-237). Definiția lui Barthes este susținută de etimologia cuvântului, care provine din grecescul *mythos* și latinescul *mithus*, traduse cu sensul denotativ de: *discurs, cuvânt, poveste, mit* (Webster’s New Twentieth Century Dictionary, 1990: 1190).

Mitul tradițional și mitul semiotic modern

Mitologia, știința care se ocupă cu studiul miturilor, „face parte din semiologie ca știință formală și, în același timp, din ideologie ca știință istorică: ea studiază idei-în-formă.” (R. Barthes, 1997: 235) Dacă Mircea Eliade și Claude Lévi-Strauss definesc mitul tradițional prin conținutul său: „Substanța mitului nu se află nici în stil, nici în modalitatea narațiunii, nici în sintaxă, ci în istoria povestită de el” (C. Lévi-Strauss, 1978: 252). pentru R. Barthes, important în definirea mitului NU este conținutul, ci modul în care se vorbește despre un obiect. Are loc, astfel, o mutație dinspre fond spre forma discursivă, ca parte a obsesiei postmoderne pentru forma lucrurilor, discursul: „mitul este un mod de semnificare, o formă”, „mitul nu se definește prin obiectul mesajului său, ci prin felul în care-l spune” (R. Barthes, 1997: 239).

În anii ’80, asemeni colegului său Bourdieu, Barthes va migra către postructuralism. Abandonând conceptul de mitologie (socotit acum prea imprecis). Barthes se îndreaptă spre *discurs*.

Mitul Peșterii

Se spune că semiotica este știința prin care omul recunoaște și asociază sensuri adecvate imaginilor lumii, ale semenului său și chiar ale propriului său chip. Aceste imagini se reflectă în „oglinza magică” a înțelegerii și (re)semnificării lumii. Omul devine capabil să înțeleagă lumea care îl înconjoară și rolul lui în aceasta, prin intermediul a două procese, care pot fi exprimate prin intermediul a două mituri construite de el însuși: *mitul peșterii* (Platon) și *mitul oglinzilor paralele* (Dante). Individul uman simte, în permanență, nevoia unui alt-*ceva*, alt-*cineva* sau alt-*unde* (vom dezvolta această problemă în unul din capitolele următoare). se află într-o permanentă neliniște interioară neștiind întotdeauna și de la început cum să aleagă. Relevant în acest sens este un fragment, din lucrarea lui Platon, *Republica*, denumit de către analiști drept „Mitul peșterii”. Tematica abordată în dialogul dintre Socrate și Glaucon, poate fi considerată o reprezentare perfectă pentru a exemplifica acest subcapitol.

Mitul oglinzii

Nu doar că își construiește lumea, dar se și oglindește în ea. Cel de-al doilea mit la care facem referire, este: *mitul oglinzilor paralele*: Primul care a expus o teorie a oglinzilor și a refracției luminii este Ptolemeu. Julien Eymard, în lucrarea intitulată *Tema oglinzii în poezia franceză*, distinge două mari perioade: evul mediu, când oglinda metalică avea dimensiunile feței umane, și romantismul, când oglinda de sticlă capătă statura umană. Între cele două epoci de cultivare asiduă a temei oglinzii a existat un interval de trei secole clasice în care oglinda este reflectată în literatura franceză doar în perioada barocului. Reflectările în oglindă sunt atât de puternic integrate în viața noastră de toate zilele, încât avem impresia că le înțelegem complet.

Concluzie

Mitul poate la rândul său să constituie un punct de plecare pentru al treilea lanț semiologic, care dă naștere unui mit artificial, experimental, unui mit de gradul al doilea, această spirală putându-se continua la nesfârșit în ceea ce Barthes numește semioză infinită. Omul își construiește existența raportându-se la sensul lumii, pe care de altfel o creează, reconstruindu-i și semnificația și componența.

Bibliografie selectivă

Barthes, R: (1997), *Mitologii*, Editura Institutul European, București.

Eminescu, Mihai: (1998). *Poezi*, Editura Didactică și Pedagogică, București.

Platon: (1996): *Miturile lui Platon*, Editura Humanitas, București.

Platon: (1999): *Legile*, Editura, Iri, București.

Platon: (1998): *Republica*, Editura Teora, București, vol. II, Cartea a VII

Claude, Levi-Strauss: (1958) *Antropologie structurală*, Paris apud. Aurel Codoban, 1984, Cluj-Napoca.

Webster's New Twentieth Century Dictionary, 1990, p. 1190.

Exercițiu

1. Creați un „top 5 reguli” ale lumii moderne vs. „5 reguli” ale lumii mitice / arhaice.
2. Mituri, rituri și simboluri în lumea contemporană.

REZUMAT MODUL IV

DOMENII CONEXE ALE ȘTIINȚELOR COMUNICĂRII

RETORICA

Situat interdisciplinar, în câmpul științelor comunicării, actul retoric face parte din familia activităților umane ce urmăresc drept finalitate – alături de seducție, demonstrație, manipulare și propagandă – convingerea.

Etimologic cuvântul „retorica” vine de la *ῥεω*, din limba greacă veche, care înseamnă „a curge”, adică arta de a rosti o cuvântare bine alcătuită, agreabilă sau „meșteșugul bunei cuvântări”.

Retorica a apărut în Grecia antică, fiind strâns legată de activitățile publice și cunoscând o înflorire deosebită în secolul al V-lea î.Hr., datorită sofistilor. Filosofii greci Platon și, îndeosebi, Aristotel, care i-a dedicat lucrarea *Retorica*, au fundamentat-o din punct de vedere filosofic, iar Demostene, cel mai de seamă reprezentant al retoricii, în secolul al IV-lea î.Hr., i-a dat utilizare practică în activitatea politică.

Retorica tradițională distinge după categoria subiectului tratat trei situații comunicative, trei genuri retorice: demonstrativ, genul deliberativ și genul judiciar. Ei au procedat astfel pentru ca subiectele de care se ocupa retorica se pot grupa în trei categorii pe care le-au numit „genuri de cauze”. Primul are ca obiect mai mult prezentul; al doilea, viitorul; al treilea, trecutul.

Principiile retoricii

Principiile retoricii explică modul de funcționare a discursului argumentativ ca subsistem al ansamblului retoric.

Principiul non parafrazei implică imposibilitatea traducerii intra și inter lingvistice a figurilor sonore și semantice, a proverbelor sau a expresiilor idiomatice.

Principiul transferului permite argumentarea într-un anumit context în conformitate cu principii foarte generale – toposuri (sau locuri comune).
etc.

Rolul argumentativ al axiologicilor pune problema delicată a raportului între valoarea semantică și funcția pragmatică (discursul publicitar va folosi termeni meliorativi, cel politic peiorativi).

Toposurile („loci” – locuri comune) sunt premisele cele mai generale, adesea subînțelese, care infrastructurează argumentarea.

LINGVISTICA

Termenul de „lingvist” datează din 1641, și a fost întrebuințat pentru a desemna „student la limbi”, termenul de „lingvistică” este atestat pentru prima dată în 1847. În zilele noastre, acest termen este, comun acceptat de comunitatea academică, pentru a descrie studiul științific al limbajului.

În secolul al XX-lea sub influența concepțiilor lingvistului elvețian Ferdinand de Saussure și ca o reacție la dominația îndelungată a neogramatismului apare o nouă direcție lingvistică intitulată *structuralismul*. Sub această denumire, în lingvistică, sunt reunite anumite școli precum: *Școala de la Praga*; *Școala de la Copenhaga*, *descriptivismul american*. La acestea se mai adaugă două: *școala funcțională franceză* și *școala londoneză*.

Principiile lingvisticii

În procesul de articulare prin care se instituie anumite expresii pentru anumite conținuturi se creează o viziune asupra lumii. Această viziune nu reprezintă o concepție elaborată științific despre lume, ci este o viziune intuitivă, derivată din modul sau perspectiva proprie în care sunt privite obiectele și articulate prin limbaj într-o anumită comunitate lingvistică. Acest lucru a condus la apariția unor așa numite principii lingvistice: *Principiul relativității lingvistice*, *Principiul tradiției* etc.

Contribuția Școlii Ardelene în lingvistica românească

Lingviștii Școlii Ardelene au susținut ideea originii pur latine a limbii române, cerând scrierea cu alfabet latin și scrierea etimologică.

SEMIOTICA

Istoria comunicării nu poate fi concepută în afara unei dimensiuni definitorii a procesului de comunicare, ce poartă numele *demesaj*. Știința care se ocupă de acest lucru este *semiotica*.

Paradigme ale studiului comunicării: școala proces și școala semiotică

Școala proces vede comunicarea ca *transmitere de mesaje*.

Pentru *Școala semiotică*, desfășurarea comunicării reprezintă o producere și un schimb de sensuri (semnificații). Obiectul de interes îl reprezintă studierea modului în care mesajele (textele) interacționează cu oamenii, pentru a produce înțelesuri (sau semnificații) și rolul textelor în cultura noastră.

Modele și programe semiotice: Modelul Roland Barthes, Școala semiotică rusă: *Școala de la Tartu-Moscova* etc.

Mitul ca semn lingvistic

Din metaforele cuprinse în „Epopoea lui Ghilgameș” și din mitul lui Adam și Eva transpar regretele celor care renunțaseră la viața de vânători-culegători.

Din punct de vedere semiotic, mitul este un sistem de semnificare care, pornind de la modelul triadic (al lui Ferdinand de Saussure): semnificant, semnificat, semn, găsește alți termeni corespondenți.

MODULUL V

MODELELE COMUNICĂRII

CUM NI SE PREZINTĂ MODULUL

Modele la procesele de comunicare	
Ipoteza dublei dimensiuni a mesajului. Mesajul este, în același timp, un element de tip 1. și un element de tip 2.:	Un element de tip 1. este un element al circuitului comunicațional''(fiind transmis de emițător, el circula printr-un canal și ajunge la un receptor); Un element de tip 2. este un element al procesului de reprezentare între transmițător (de cele mai multe ori, aceasta este situația pentru mass-media), realitate și imaginea acestei realități (realitatea la care mesajul se referă sau „trimite’’).
Modelele comunicării	Modelul lui Gerbner Modelul lui Jakobson Modelul lui Osgood-Schramm sau modelul circular al comunicării Modelul lui Newcomb Modelul multifuncțional elaborat de Gerbner

SCOPUL acestui modul este de a dobândi o modalitate științifică de a defini rolul și importanța modelelor comunicării la procesele de comunicare.

OBIECTIVE:

Parcursul acestui modul vă va ajuta să:
înțelegeți rolul și caracteristicile modelelor lingvistice ale comunicării;
descrieți unele elemente ale procesului de comunicare;
faceți distincția între diferitele tipuri de școli;
să înțelegeți rolul semioticii ca parte a comunicării.

Cuvinte cheie: semn, cod, cod cultural, școala proces, școala semiotică.

5. Rolul și importanța modelului lingvistic al comunicării

Modelul permite interpretarea unor ansambluri de fenomene prin intermediul unei structuri ce pune în evidență principalele elemente și relațiile, care există între aceste elemente. Modelele, în comunicare, sunt valoroase, prin valabilitatea lor în practică. Mc Quail și Windahl accentuează acest lucru atunci când subliniază gradul lor de probabilitate: ele rămân valabile atât timp cât nu sunt dezmințite de experiență. Începând cu a doua jumătate a secolului XX, au fost elaborate o serie de modele teoretice, iar lucrarea care le reunește este cea intitulată „Introducere în teoria comunicării de masă”, publicată de Brouwer, în 1967 (*Prolegomena to a theory of mass communication*).

Modelele lingvistice ale comunicării au la baza o ipoteză comună: ipoteza dublei dimensiuni a mesajului. Sintetic, aceasta afirmă că mesajul este, în același timp, un element de tip 1. și un element de tip 2. Prin element de tip 1. înțelegem un element al „circuitului comunicațional” (mesajul fiind transmis de emițător, el circula printr-un canal și ajunge la un receptor). Prin element de tip 2. înțelegem un element al procesului de reprezentare între transmițător (situație specifică mass-media), realitate și imaginea acestei realități).

Unitatea de învățare 12

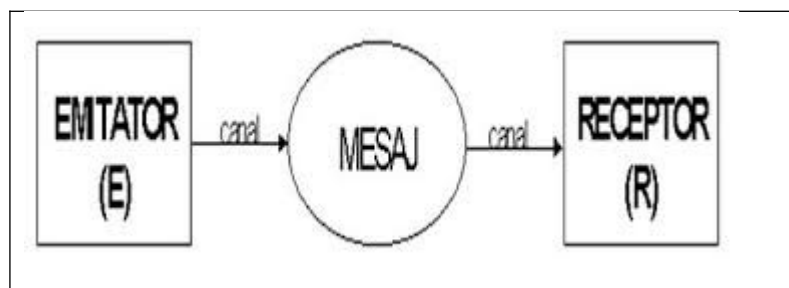
MODELELE COMUNICĂRII

5.1. Modelul lui Shannon și Weaver

Matematicianul și inginerul Claude Shannon publică în anul 1948 lucrarea „O teorie matematică a comunicațiilor”. Un an mai târziu (1949), alături de Warren Weaver, Shannon publică

lucrarea *Teoria matematică a comunicării*, considerată a fi unul dintre cele mai influente repere din studiile despre comunicare, din care a derivat modelul matematic al comunicării.

Shannon și Weaver identifică, în studiul comunicării, trei niveluri semnificative: A) Problemele tehnice (Cu câtă acuratețe pot fi transmise simbolurile?); B) Problemele semantice (Cât de exact acoperă simbolurile înțelesurile care s-au vrut transmise?); C) Problemele de eficiență (În ce măsură afectează înțelesurile recepționate orientarea acestora în direcția dorită de emițător?). Modelul creat de cei doi este unul linear, fapt ce le-a atras celor doi și o sumedenie de critici. John Fiske este unul dintre cei care invocă simplitatea modelului și se alătură celor care fac o serie de propuneri de îmbunătățire a modelului. Iată reprezentarea grafică a acestuia:

– mesaj semnal semnal mesaj → → → → emis primit ↑ **Figura Modelul Shannon-Weaver**

Modelul matematic al comunicării sau *Modelul lui Shannon și Weaver* funcționează astfel: emițătorul transformă mesajul în semnal, și îl transmite, printr-un canal, către receptor. Acesta din urmă îl recepționează (integral sau parțial), are loc decodarea (din semnal în mesaj), iar mesajul ajunge la destinatar.

Elementele modelului matematic al comunicării sunt:

- a) *Sursa* = factorul de decizie. Sursa își asumă comunicarea, și de aici natura ei, comunicare intenționată. *Sursa* este locul luării deciziei, ea decide ce mesaj să fie trimis sau, mai degrabă, selectează unul dintre mesajele posibile. Mesajul selectat este transformat apoi de transmițător în semnal trimis prin canal la receptor.
- b) *Emițătorul* = transformă mesajul în semnale și îl adaptează la canalul de comunicare.
- c) *Canalul* = reprezintă mijlocul fizic prin care se transmit semnalele. (cablul telefonic, o rețea de internet sau chiar undele acustice sau luminoase).
- d) *Receptorul* = transformă semnalele acustice, luminoase sau binare în mesaje pentru a fi înțelese de către destinatar.

Receptorul și emițătorul reprezintă, la rândul lor, mijloace de comunicare fizice (asemeni canalului) al căror scop este să pregătească mesajul pentru transmitere / recepție.

e) *Zgomotul* = afectează comunicarea, obținând total sau parțial canalul de comunicare. Chiar transmiterea mai multor mesaje simultan prin același canal, se poate constitui într-o sursă de bruiaj.

Există trei categorii de mijloace de comunicare fizice:

- mijloace prezentaționale: vocea, fața sau întregul corp;
- mijloace reprezentăționale: fotografii, desene, cărțile;
- mijloace mecanice: televiziunea, telefonul, radioul, internetul.

f) *Informația*. Shannon și Weaver utilizează termenul de „informație” într-un mod specific, tehnic. Pentru a-l înțelege trebuie să uităm de înțelesul zilnic al termenului. Informația trebuie înțeleasă ca o măsură a predictibilității semnalului. Cu cât predictibilitatea este mai mare, cu atât este mai mică informația (și invers).

g) *Redundanța* este ceea ce este previzibil sau convențional într-un mesaj; fenomenul opus este *entropia*. *Redundanța* este rezultatul unei predictibilități înalte, iar *entropia* al uneia scăzute. În consecință, un mesaj cu înaltă predictibilitate este redundant și dispune de un grad informativ redus.

h) *Entropia* poate fi cel mai bine înțeleasă ca maximum de impredictibilitate, ce atrage după sine un înalt grad informativ; este o măsură a numărului de alegeri de semnal care pot fi făcute și a Sursă de informare Transmițător Receptor Destinație Sursa de zgomot. Aceste alegeri pot fi destul de aleatorii. În mass-media, consideră John Fiske, redundanța apare, în general, ca o forță care acționează pentru

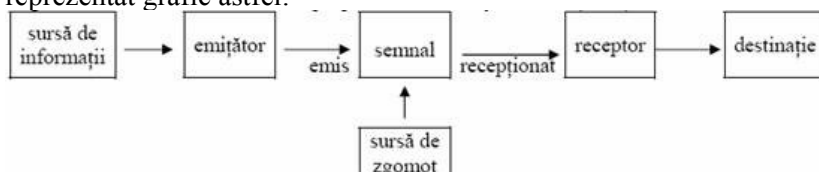
status-quo și împotriva schimbării. Entropia este mai incomodă, mai stimulantă, mai șocantă poate, mai greu de comunicat eficient” (Fiske, 41).

i) *Canalul* este mijlocul fizic prin care este transmis semnalul.

j) *Codul* este un sistem de înțelesuri comun membrilor unei culturi sau subculturi.

Beneficiul adus de modelul lui Shannon & Weaver este: datorită acestuia se pot evalua care moduri de transmitere a informației sunt cele mai eficiente, în sensul de cost scăzut și o transmitere rapidă.

Deși problemele pur tehnice ale modelului Shannon au fost ocolite de către cercetătorii din lingvistică, ei și-au concentrat atenția asupra a ceea ce Shannon numea cuplul emitent-receptor, transformându-l în element de referință în științele sociale și, în particular, în marketing. Modelul generic al comunicării în teoria informației, propus în 1949 de Shannon și Weaver, poate fi reprezentat grafic astfel:

Figură: Modelul lui Shannon și Weaver

Modelul lui Shannon rămâne important pentru rolul conținutului informației, ca, de altfel, și pentru pasivitatea receptorului și neutralitatea canalelor media.

5.2. Modelul cibernetic

Matematicianul Norbert Wiener este autorul modelului cibernetic al comunicării (a se vedea „Cibernetica sau știința comenzii și comunicării la oameni și mașini”, 1948). Modelul cibernetic este unul dintre curențele fondatoare ale gândirii comunicaționale, conturate în deceniile cincizeci-șaizeci. (Cybernetics, Wiley, 1948). Numele de *cibernetică*, este derivat din cuvântul grecesc „Knbernhes”, care este sinonim cu pilot.” (Norbert Wiener, 1971).

Schemei unidirecționale a teoriei informației, elaborate de Shannon și Weaver, pe care am expus-o anterior, Wiener i-a adăugat o conexiune inversă: de la destinatar la sursă, de la receptor la emițător, creând noțiunea de *feed-back*. În sistemul cibernetic, feed-back-ul este responsabil cu reglarea ciclică a informației, reacția efectului asupra cauzei.

Norbert Wiener introduce concepte noi, precum acelea de *feed-back*, *reglare*, *autoreglare*, *redundanță* etc. Cercetătorul afirmă că există „diferențe de detaliu în mesajele și în problemele de reglare, nu numai între un organism viu și o mașină, dar chiar și în interiorul unui grup foarte strâns de ființe. Scopul ciberneticii este să dezvolte un limbaj și tehnici care să ne permită să atacăm problema reglării comunicațiilor în general și, de asemenea, să descoperim repertoriul convenabil de idei și tehnici pentru a clasa manifestările lor speciale conform anumitor concepte”. (Bernard Miège, 1998: 25).

Tipurile de informație

Există mai multe tipuri de informație: directă/indirectă, actuală/potențială, originală/reprodusă, utilă/inutilă, veche/nouă, imediată/târzie, durabilă/trecătoare, profundă/superficială, explicată/comentată, informația dicționarilor/informația simbolică, informația pe care o deține o sursă de autoritate etc. Valabilitatea informației este dată de verosimilitatea ei (dacă este plauzibilă sau, dimpotrivă, absurdă) precum și de autoritatea sursei, care trebuie să se bazeze pe argumente, dovezi, judecăți.

Feed-back-ul este folositor atât pentru emițător (E), cât și pentru receptor (R). El este o formă sui-generis de comportament în comunicare. Feed-back-ul este comunicare prin comunicare.

Foarte important în procesul comunicării este contextul. Orice comunicare are loc într-un anumit context. El poate fi natural sau spectacular (care să facă impresie). Fiecare context impune anumite norme de comportament și de comunicare. Lansarea unui mesaj depinde foarte mult de pregătirea contextului social. Pentru o recepție adecvată, este necesar ca publicul să dorească mesajul respectiv.

Trei teoreticieni ai științei comunicării, olandezi, pe numele lor J.J. Van Cuilenburg, O. Scholten, G.W. Noomen, (1998, p.25) afirmă că există trei aspecte ale conceptului de „informație”:

1. aspectul sintactic al informației, care vizează succesiunea impusă semnalelor grafice, auditive ori electronice, succesiune impusă de emițător;
2. aspectul semantic al informației, care vizează semnificația acordată semnalelor pe baza convențiilor sociale;
3. aspectul pragmatic, care vizează efectul informației asupra receptorului (J.J. Van Cuilenburg, O. Scholten, G.W. Noomen: 1998, 26).

În jurnalism, conceptul de „informație” este echivalent cu acela de știre”. Bernard Voyenne definește informația drept „procesul comunicării sociale și instituțiile care asigură acest proces” (Bernard Voyenne, 1980: 17).

5.3. Modelul lui Osgood-Schramm sau modelul circular al comunicării

Wilbur Lang Schramm, supranumit „părintele studiilor în comunicare” propune, în anul 1954, un nou model al comunicării, care mizează pe componenta sa circulară. Creat ca replică la modelul liniar al comunicării (Lasswell, respectiv Shannon și Weaver), prin acest model Schramm sesizează un adevăr menit să influențeze teoriile ce i-au urmat, și anume: nu se poate vorbi despre comunicarea ce începe într-un punct și se încheie în altul, asemeni unui drum cu un singur sens. În timpul celui de-al doilea Război Mondial, Wilbur Schramm s-a alăturat „Biroului de informații pentru război” și împreună cu cei de acolo au început să studieze *efectele propagandei* și să asiste la perfecționarea *tehnicilor de persuadare*.

Modelul circular al reprezentării este reprezentat grafic prin următoarea figură:

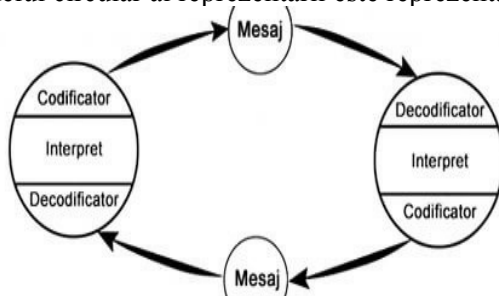

Figura modelul circular al comunicării modelul circular al comunicării

Ineditul pe care îl aduce acest model circular al comunicării este că în cazul lui, nu se vorbește de un emițător și de un receptor, ci de roluri interșanjabile, unde comunicatorul realizează succesiv acțiuni de codare, interpretare și decodare a mesajelor.

- *Codificatorul* – codează mesajul, mesajul original;
- *Interpretul* – percepe, analizează și interpretează mesajul;
- *Decodificatorul* – decodează mesajul;

Pe de altă parte, psihologul Charles E. Osgood s-a arătat preocupat să dezvolte o tehnică de măsurare a diferențelor conotative dintre concepte, cunoscute și ca diferențe semantice. Paranteză. Conotația este ceea ce atribuim unei fraze în baza unui bagaj cultural, conturat, a unei anume stări emoționale, în timp ce denotația oferă sensul literal sau explicit al termenului.

Avantajele modelului circular al comunicării Osgood-Schramm

- Comunicarea este centrată pe ideea de feedback. Un feedback permanent.
- Sparge bariera dintre emițător și receptor, și vorbește de roluri dinamice.
- Sesizează importanța interpretării și a zgomotului semantic.
- Este circular, logic, firesc.

Minusurile modelului circular al comunicării Osgood-Schramm

Principala critică adusă acestui model se referă la zgomotul semantic. Modelul nu precizează foarte clar în ce moment intervine zgomotul semantic, și nici nu oferă o alternativă.

5.4. Modelul lui Newcomb

Modelul lui Newcomb, creat în 1953, a introdus, pentru prima dată, o nouă formă, de prezentare, total diferită față de celorlalte: una triunghiulară. Importanța majoră a acestui model constă în faptul că introduce, studiul comunicării în context societal sau, altfel spus, într-o relație socială. Modelul său a fost creat din necesitatea de a menține echilibrul în cadrul unui sistem social.

Ilustrarea schematică a acestui sistem este ABX. Conform gândirii lui Newcomb, „A și B” sunt cel ce comunică și, respectiv, receptorul. Ei pot fi doi indivizi oarecare (soția și soțul; mama și copilul etc.); administrația și sindicatul; executivul și poporul etc. Iar „X” este parte a mediului lor social. Împreună „A B X” este un sistem, ceea ce înseamnă că relațiile interne sunt interdependente.

Ce înseamnă că relațiile AXB sunt interdependente? Dacă A se schimbă, B și X se vor modifica. Dacă A își schimbă relația cu X, B va fi determinat să-și schimbe relația fie cu A, fie cu X. Dacă A și B au atitudini similare față de X, atunci sistemul va fi în echilibru. Dacă A va avea o opinie mai bună despre X decât B, atunci cei doi, A și B, se vor găsi sub presiunea de a A B X. Când vor ajunge la atitudini asemănătoare față de X (și sistemul va ajunge la echilibru). Cu cât X are un rol mai important în mediul lor social, cu atât mai urgentă va fi resimțită nevoia de echilibru. Acest model de comunicare reprezintă atât un component de drept al „școlii proces”, cât și o formă de trecere de la „școala proces” la școala semiotică (care a fost studiată în capitolul precedent)

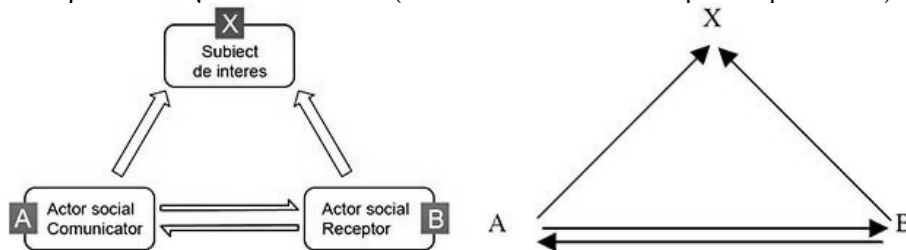

Figura Modelul lui Newcomb

Deși nu declară în mod explicit, acest model ne arată că oamenii au nevoie de informație. Într-o democrație, informația este de obicei privită ca un drept, dar nu se conștientizează că informația este, în primul rând, o necesitate. Fără ea, nu ne putem simți ca o parte a societății. Trebuie să avem informație potrivită despre mediul nostru social pentru a ști cum să reacționăm la el și pentru a identifica în reacția noastră factori pe care putem să-i împărtășim cu membrii grupului, ai subculturii sau culturii din care facem parte. Denis McQuail (*Comunicarea*) susține că modelul lui Newcomb este un model al „tensiunii către simetrie”, de același tip cu modelele inspirate de psihologia gestaltistă. Dinamica actelor de comunicare constă în tensiunea produsă de dezacord.

5.5. Modelul Berlo

Modelul Berlo a apărut în Statele Unite ale Americii în anul 1960 și se ocupă de natura psihologică a comunicării. Pune accentul pe diferite componente, atitudini, intenții, și precizează condițiile unei transmiteri eficiente. Concret, modelul s-a focalizat pe cinci dimensiuni specifice în emiterea-codificarea și receptarea-decodificarea mesajelor, cu implicații directe asupra fidelității procesului de comunicare. Pornind de la o distribuție liniară clasică: *sursă, mesaj, canal* și *receptor*, Berlo accentuează importanța relaționării dintre participanții la un proces de comunicare. Corelarea celor cinci dimensiuni cu fiecare componentă în parte se constituie sub forma următoarei reprezentări (Underwood, 2001).

Modelul lui Berlo (1960) evidențiază natura psihologică a comunicării. Pune accentul pe diferite componente, inclusiv pe atitudini, intenții și precizează condițiile unei transmiteri eficiente.

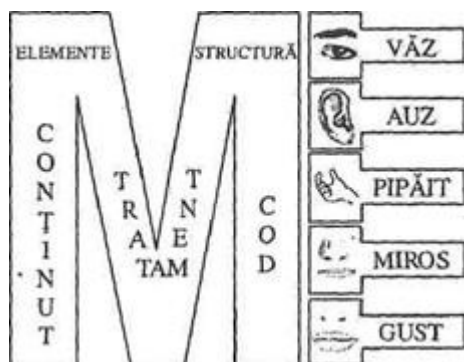

Figura nr. Modelul SMCR al lui Berlo: SMCR reprezintă sursa (S), mesajul (M), canalele (C) și receptorul (R).

În cazul modelului lui Berlo (1960), *sursa* are cinci abilități de comunicare (5 communication skills) reprezentate astfel: două de codare (vorbit și scris); două de decodare (ascultat și citit) și una care este și de codare și de decodare: raționamentul/gândirea.

5.6. Modelul tranzacțional al lui Barnlund

În cadrul modelului tranzacțional al lui Barnlund, comunicarea intrapersonală, există trei tipuri diferite de semnale cărora persoana (P) le conferă un sens:

1. *Cpu* : semnale denumite publice, reprezentate de: *obiecte, sunete, circumstanțe*, care există în mediu și care pot fi percepute de către o persoană. Ele există independent de persoană și au sensuri diferite atribuite de persoane diferite.
2. *Cpr* : semnale de natură privată, care nu sunt disponibile tuturor, care sunt exterioare persoanei.
3. *Cbehnv* : semnale comportamentale nonverbale, care sunt relativ sau potențial controlabile din interiorul persoanei. Conștient sau inconștient, persoana codează în comportamentul ei nonverbal. De asemenea, poate și să decodeze prin atribuirea unei semnificații acestui comportament

La rândul său, modelul de comunicare interpersonală se referă la existența a două persoane (P1 și P2), *Cbehv*, care este semnalul comportamentului verbal și M, mesajul.

5.7. Modelul lui Jakobson

Ca lingvist, Roman Jakobson a fost interesat de structura internă a mesajului, dar și de semnificația acestuia, ajungând să construiască o punte între cele două școli – „școala proces” și „școala semiotică”. Jakobson pleacă de la modelarea factorilor constitutivi ai actului de comunicare, fără de care acesta nu putea fi conceput. Apoi modelează funcțiile pe care actul de comunicare le realizează prin intermediul fiecărui factor constitutiv. El pornește de la obișnuita bază liniară: un expeditor trimite un mesaj către un adresant. Adresantul recunoaște că mesajul se poate referi și la altceva decât la el însuși, și anume la un context (cel de-al treilea element, care închide triunghiul).

Dar Jakobson mai adaugă doi factori: unul este contactul (canalul fizic și conexiunile psihologice dintre expeditor și adresant), iar celălalt este codul (un sistem de semnificații împărtășite prin intermediul căruia a fost structurat mesajul). Jakobson și-a reprezentat modelul astfel: context Expeditor → mesaj → Destinatar contact cod.

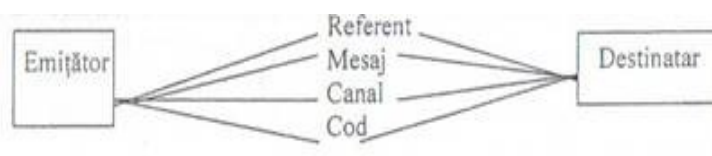

Figura Modelul lui Jakobson

Acest model mai aduce o inovație din punctul de vedere al reprezentării comunicării, și anume: introducerea dimensiunii *simbolice* și imaginea acesteia. Mesajul prezintă astfel o dublă condiționare, pe de o parte, *informațională*, iar pe de altă, *simbolică*, activând zona de comunicare și de reprezentare. (Drăgan, 1996: 18):

Jakobson vede mesajul ca element dublu:

- un circuit comunicațional - o componentă dinamică, vehiculată prin intermediul unui canal între emitor și receptor;
- un proces de reprezentare - un intermediar între realitate și imaginea acesteia.

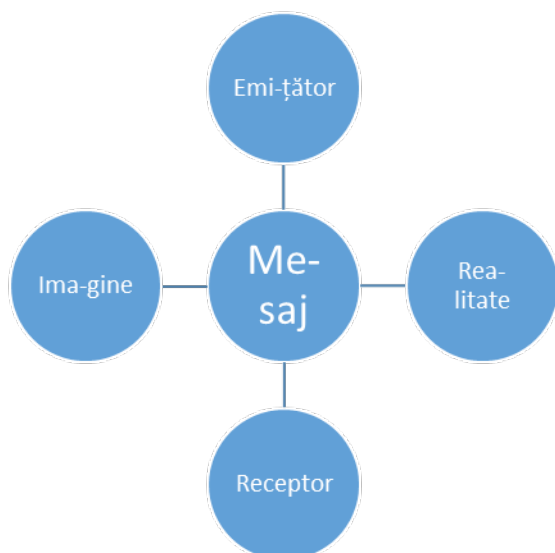

Figura Schema generală a comunicării

Jakobson definește componentele actului de comunicare verbală și identifică în cadrul procesului de comunicare următoarele elemente (Figura nr.):

1. *Emițătorul* = locutorul care emite mesajul comunicării;
2. *Receptorul* reprezintă destinatarul, cel care primește mesajul transmis de emițător;
3. *Mesajul* = ansamblul de semne lingvistice, adică enunțul;
4. *Canalul* = mijlocul care asigură contactul dintre emițător și receptor;
5. *Codul* = ansamblul de semne și combinații ale acestora care sunt comune codicatorului și decodicatorului;
6. *Referentul* = reprezentat de elemente ale mediului emițătorului și receptorului și de elementele actualizate de mesaj. Receptorul este de două feluri:
 - a. *Referent situațional* (se referă la persoane și obiecte prezente în momentul comunicării)
 - b. *Referent textual* (realul absent, actualizat de mesaj).

Emitător	Referent	Receptor
	Mesaj	
	Canal	
	Cod	

Figura

Pe baza identificării elementelor procesului de comunicare, Jakobson definește funcțiile comunicării orale, argumentând că fiecare dintre cele șase funcții este centrată pe un element din procesul de comunicare.

Iată cum se poate simboliza tabloul schemei lui Jakobson.

Emitător <i>Funcție expresivă</i>	Referent <i>Funcție referențială</i>	Receptor <i>Funcție creativă</i>
	Mesaj <i>Funcție poetică</i>	
	Canal <i>Funcție fatică</i>	
	Cod <i>Funcție metalingvitică</i>	

Figura Modelul lui Jakobson - Funcțiile comunicării

În general, modelele lingvistice ale comunicării au la bază o ipoteză comună: ipoteza dublei dimensiuni a mesajului. Sintetic, aceasta afirmă că mesajul este, în același timp, un element de tip 1. și un element de tip 2.:

Un element de tip 1. este un element al „circuitului comunicațional” (fiind transmis de emițător, el circula printr-un canal și ajunge la un receptor);

Un element de tip 2. este un element al procesului de reprezentare între transmitator (de cele mai multe ori, aceasta este situația pentru mass-media), realitate și imaginea acestei realități (realitatea la care mesajul se referă sau „trimite”).

5.8. Modelul lui Abraham Moles

Psihosociologul Abraham Moles, pe baza rezultatelor obținute de teoria informației și de cibernetică, realizează „o interpretare conceptualizată a comunicării de masă”. (Abraham Moles: 1974). Comunicarea de masă poate fi privită din perspectiva unui spectacol, deoarece, în cea mai mare parte, audiența este alcătuită din spectatori, și nu din participanți sau receptori de informație. Moles încercă să aplice, în domeniul sociologiei culturii, gândirea cibernetică, dezvoltând metoda analogiilor ca sistem de prefigurare a realului. Teoreticianul propune un model socio-cultural, prin care face posibilă analiza a culturii prin analogie. Prin teoria circuitelor culturale, Moles încearcă să definească trăsăturile acestora, în funcție de tipul mesajelor, în domeniul presei, al literaturii, al cinematografului, al picturii și al muzicii.

În opinia lui Abraham Moles, diferitele tipuri de mesaje precum: mesajul sonor, cel vizual, mesajul literar sau cel tipografic, imaginile mobile ale cinematografului sau imaginile fixe ale fotografiei, ale artelor grafice sau ale picturii, mesajele artelor parfumurilor sau ale gustului sunt pentru estetica informațională canale senzoriale fizice variate, în analiza cărora trebuie aplicată următoarea metodologie: descrierea canalului, a emițătorului și a receptorului, descrierea formală și structurală a mesajului, întocmirea unui repertoriu de semne, căutarea probabilității lor de ocurență în cadrul cultural în care se situează actul comunicării.

În perspectiva sa socio-dinamică, Moles vede cultura modernă ca și cultură de masă, definită ca un șir de elemente, ce sunt vehiculate prin anumite canale (presa, radio, televiziune, internet etc.), care capătă formă într-un „micromediu creator” și astfel se transformă în produse culturale prin canalele mass-media și astfel ajunge la un „macromediu consumator”, reprezentat de cadrul vieții cotidiene al maselor sociale. De la acest macromediu primesc impulsuri creatorii, denumiți de Moles prin sintagma de „clasă producătoare spiritual”, închizându-se astfel un ciclu sociocultural: „Creatorul produce ideile sale noi pornind de la idei deja dobândite care constituie fondul culturii sale personale. Mediul social și intelectual care îl înconjoară este cel care îi furnizează cadrul, iar procesul de creație se reduce la un ciclu închis care trece în principal prin canalele de comunicație de masă” (Moles, 1974: 136).

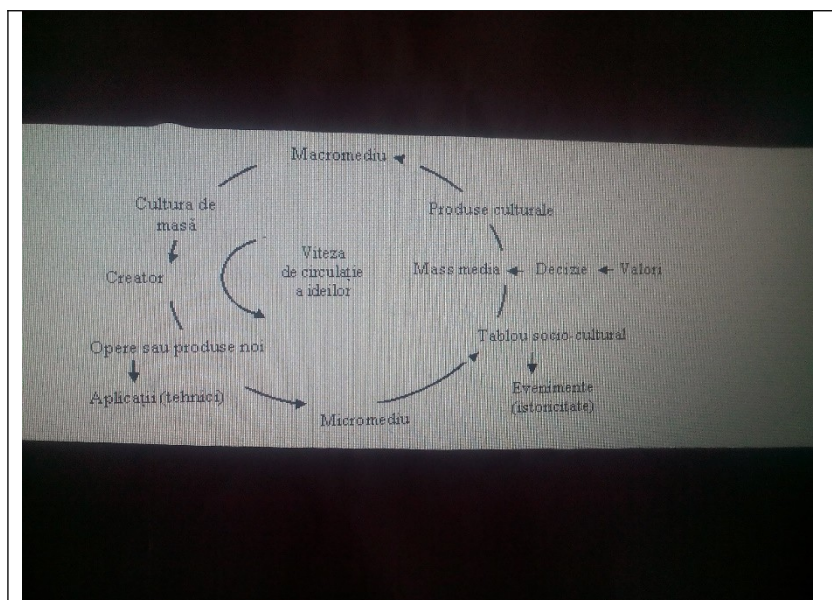

Figura Modelul socio-cultural al lui Abraham Moles (Moles, 1974: 123)

5.9. Modelul lui Lasswell

Politolog american Harold D. Lasswell a propus o formulă inedită pentru înțelegerea comunicării ca transmitere de mesaj, specifică studiului comunicării de masă.

În studiu, *Structura și funcția comunicării în societate* apărut în 1948, Lasswell susține că, pentru a înțelege procesele comunicării în masă, este necesar să înțelegem fiecare dintre etapele acesteia, care devin principalele elemente ale modelului său. Numită și formula celor „five W” („cinci C”), aceasta are următoarea formă:

EN.: «*Who (says)? What (in)? What Channel (to)? Whom (with)? What Effect?*»

RO.: «*Cine (spune)? Ce spune ? Ce canal se folosește ? Cui (spune)? Cu ce efect?*» Când ?

Conform acestui model, autorul susține ca, pentru a înțelege procesul comunicării de masă, avem nevoie să studiem nivelele ce corespund următoarelor întrebări:

- *Cine spune?* – Instituțiile media / noile media din zilele noastre.
- *Ce spune?* – Este necesară analiza discursului.
- *Cui spune ?* – Unor categorii distincte de publicuri ce formează așa numita audiență.
- *Ce canal folosește?* – De exemplu presa scrisă, televiziunea, internetul (în special rețelele de socializare).
- *Cu ce efect?* – în funcție de codarea / decodarea mesajelor (acestea pot influența sensul comunicării). Scopul este de a modifica / schimba comportamente.

După anul 2000, când se poate vorbi de noile media, accentul se mută, în privința ultimului pas, de pe *efect* pe *scop*. Denis McQuail și Sven Windahl, modifică acest ultimul pas, preferând în locul clasicei întrebări „*Cu ce efect ?*” o suită de multe altele menită să decripteze *scopul* comunicării, *contextul*, lăsând la urmă, eventualele efecte. Explicația? Dacă efectele pot fi cele dorite sau nu. Dacă și contextul este și el variabil, înseamnă că doar scopul urmărit și identificarea corectă a acestuia devin esențiale.

Comunicarea este un proces continuu, circular, unde rolurile de comunicator și recipient, sau comunicator și destinatar, se schimbă cu fiecare intervenție, cu fiecare mesaj. Iar de aici și până la modelul circular al comunicării n-a mai fost decât un sigur pas.

5.10. Modelul lui Gerbner

George Gerbner, cercetător american (în domeniul mass-media) și profesor la universitatea din Pennsylvania, și-a propus, în 1956, să dezvolte un model al comunicării mai complex decât cel enunțat de Shannon și Weaver. Caracteristica modelului lui Gerbner este că funcționează pe două axe: axa verticală (numită și axa mijloacelor și a controlului), pe de o parte și axa orizontală sau axa percepției. Ambele funcționează doar împreună, spre deosebire de modelul matematic al comunicării, care funcționează doar prin prisma componentei orizontale. Acest model este relevant prin două aspecte. În primul rând, el relaționează mesajul cu „realitatea” despre care relatează, ceea ce facilitează discutarea problemelor de percepție și de înțeles. În la doilea rând, concepe comunicarea ca pe un proces care constă în două dimensiuni ce alternează: cea *perceptivă* (sau de recepție) și cea de *comunicare* (dimensiunea modalității de transmitere și control).

Cercetările științifice asupra percepției, prelucrării și transmiterii informației ne ajută să dăm un răspuns cu privire la modul în care înțeleg oamenii cuvintele și imaginile pe care le primesc prin mesaje. Comunicatorii de masă doresc ca audiențele să fie atente la mesajele lor, să identifice conținutul mesajelor, să-și modifice atitudinile sau concepțiile cu privire la evenimentul relatat.

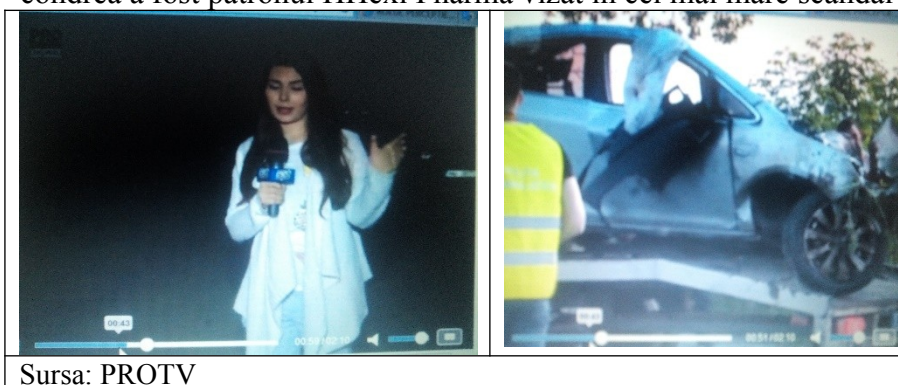
Cercetările au identificat două tipuri de influențe asupra percepției umane: influența structurală și cea funcțională. Influențele structurale vorbesc despre aspectele fizice ale stimulilor la care suntem expuși. De exemplu, cu cât elementele despre care relatăm sunt mai apropiate, cu atât mai mult ele dau impresia unei continuități. De aici transmiterea unui eveniment de la fața locului. Influențele funcționale vorbesc despre factorii psihologici, care influențează percepția și deci introduc un grad de subiectivitate în proces. Aceștia includ presupuneri bazate pe experiențe personale trecute și / sau prezente, dorințe, influențe culturale, motivații (necesități), stări sufletești și atitudini. Percepția selectivă este sintagma care se referă la faptul că percepția umană tinde să se lase influențată de factorii psihologici. Ea joacă un rol important în comunicare. Ea demonstrează că persoane diferite pot reacționa la același mesaj în moduri diferite. Nici un comunicator nu poate să transmită la fel, astfel că mesajul va avea înțelesul intenționat de el pentru toți cei care îl receptează.

Exemplificăm conceptul denumit percepție prin ceea ce se întâmplă atunci când un reporter de televiziune trebuie să relateze un eveniment semnificativ, cu impact masiv asupra publicului

consumator de știri de televiziune. Reporterul relatează despre ceea ce s-a întâmplat (post factum) / se întâmplă (în desfășurare). În economia unei știri, nu se poate spune totul despre un eveniment, pe lângă faptul că reporterul se străduiește ca niciuna din întrebările majore (cine ? ce ? cand ? cum ? cui ? unde?) să nu rămână fără răspuns, încercă să o treacă prin filtrul percepției proprii. Modul de relatare poate deveni marcă a reportajului (de ex. reporterii PROTV vs. reporterii Antena 1) / a instituției media).

Cum relatează PRO TV evenimentul morții „Patronului Hexi Pharma”, Dan Condrea.

Tragedia s-a produs aseară în jurul orei 19 între localitățile Buftea și Corbeanca din România. (...) Martorii spun că mașina venea cu foarte mare viteză dinspre Corbeanca și se îndrepta spre Buftea, iar la un moment dat a ieșit de pe carosabil. Încă se pot vedea urmele lăsate de roți pe iarbă, iar mai apoi a intrat în acest copac, iar în urma impactului motorul a fost azvârlit la peste 50 de metri depărtare. Câțiva martori spun că au văzut mașina gonind pe șosea. (Urmează relatările martorilor) Ulterior mașina a fost ridicată de către anchetatori pentru expertiză. Dan condrea a fost patronul HHexi Pharma vizat în cel mai mare scandal în medicina românească.

Sursa: PROTV

<http://protv.md/stiri/international/moartea-lui-dan-condrea-indiciile-care-ar-arata-ca-a-fost-un-gest---1461711.html>

5.11. Teoria consonantei și a disonantei

Această teorie mai este cunoscută și sub numele de „asemănare versus deosebire”. Cercetarea opiniei publice și a mass-media ne permite să precizăm în ce condiții una sau alta dintre tendințe devine preponderentă, mai exact, atunci când oamenii fie se distanțează de sursele media (disonanță mai mare), fie asimilează punctul de vedere al media (consonanță) (Denis McQuail, Sven Windahl, 2004: 35).

Un asemenea proces poate fi întâlnit în cadrul campaniei electorale, când mijloacele de comunicare în masă susțin partide sau candidați diferiți. De exemplu, un votant citește în ziar despre un scandal care implică un lider de partid. Dacă este vorba de un lider pe care nu îl simpatizează se menține consonanța și nu se obține niciun efect. În cazul în care scandalul se referă la un lider simpatizat de către votant, atunci echilibrul este afectat. Echilibrul inițial se poate reface doar dacă votantul se declară sceptic cu privire la sursa sau din contra, ajunge la o schimbare de opinie și posibil, și de comportament, devenind mai puțin dispus să sprijine partidul din care face parte respectivul lider. Alți factori implicați sunt:

1. Percepția și receptarea selectivă, prin care se realizează o primă filtrare.
2. Normele de grup, la care se face apel pentru consolidarea și sprijinirea opiniei existente.
3. Implicarea personală – măsura în care o opinie exprimă o angajare personală profundă sau o trăsătură a personalității. Cu cât este mai profundă angajarea, cu atât sunt mai mici șansele de schimbare și cu atât mai mari șansele de a respinge sursa sau orice mesaj perturbator.
4. Amploarea discrepantelor între opinii. Cercetarea arată că există o relație complexă între aceste discrepante și răspunsurile posibile. În general, diferențele mici dintre mesaj și poziția anterioară nu conduc la nici o schimbare, pe când cele mari conduc la activarea normelor de grup, la implicarea personală și au ca efect respingerea mesajului și a sursei, precum și consolidarea opiniei respective. Acest ultim fenomen a fost denumit „efect de bumerang” deoarece mesajul care ar fi trebuit

să influențeze are efectul contrar, accentuând decalajul atitudinal între sursă și receptor (Denis McQuail, Sven Windahl, 2004: 37).

5.12. Modelul Westley MacLean

În strânsă legătură cu modelul lui Newcomb este un alt model al comunicării, anume modelul Westley MacLean, creat în 1957. Este un model venit, eminent, pe filiera domeniului jurnalismului. Denumirea sa este dată de numele celor doi co-autori: Bruce Westley (unul dintre creatorii studiilor de jurnalism) și respectiv Malcolm S. MacLean (director al Școlii de Jurnalism Universitare). Așadar, avem de-a face cu teoreticieni ai principiilor jurnalismului, de aceea se pretează, în mod special, comunicării de masă, dar nici comunicarea interpersonală nu este neglijată.

Versiunea modelului, pretabilă comunicării interpersonale, vorbește de existența a doi indivizi (A și B), unde fie A îi transmite informații lui B, fie B caută el însuși să se informeze și ajunge la A. Cum se informează? Primește mesaje (X). Mesajele (X) nu sunt întâmplătoare, ci reprezintă forma abstractizată a obiectelor de orientare (X1, X2, X3 etc.) care compun mediul lui A și B. Westley MacLean nu împărtășesc conceptul conform căruia comunicarea începe de la zero odată cu formularea mesajului, ci mai degrabă e dictată de aceste obiecte de orientare. Obiectele sau evenimentele de interes pentru A și B, sunt stimulii din mediul social înconjurător. Figura alăturată reprezintă acest lucru:

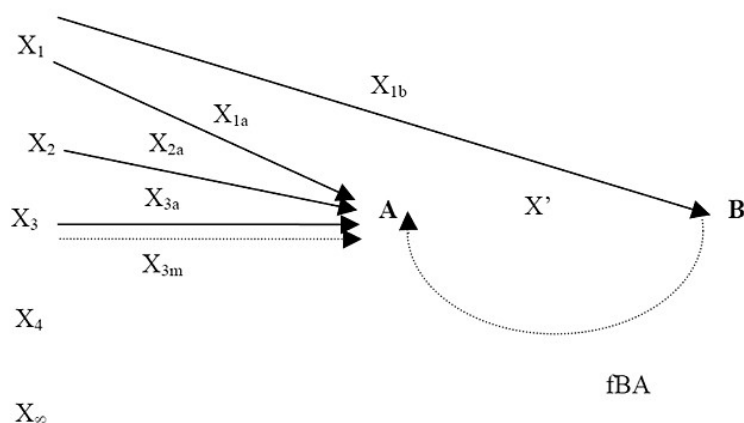

Figura Modelul Westley MacLean pentru comunicarea interpersonală

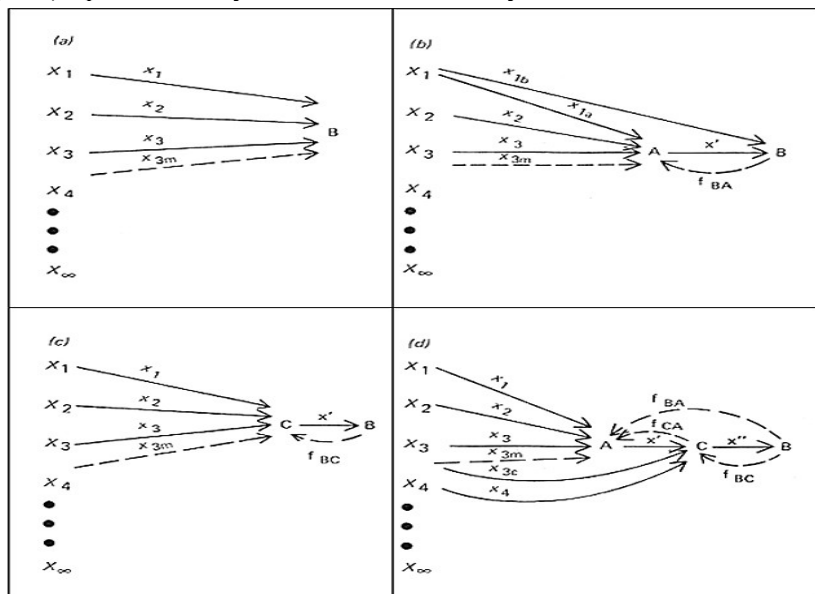
Modelul Westley MacLean ține cont de *feedback* (fBA), adică de reacția individului B față de A la mesajul X' trimis de acesta și recepționat. Însă B nu este limitat să primească mesaje doar de la A. Are acces la obiectele de orientare pentru a-și formula propriile concluzii. Acest raționament se produce din nevoia de a se informa. Nevoia de informare îl determină pe individul B să-l caute pe individul A pentru că acesta are informațiile pe care le dorește, dar în paralel continuă să caute accesul la „obiectele de orientare”, transformându-se la rândul lui într-o sursă de informații.

5.13. Modelul Westley MacLean adaptat comunicării de masă

În cazul mass-media, a comunicării de masă, pentru a înțelege modelul Westley MacLean trebuie parcurse patru etape (a,b,c,d).

- B are acces direct la „obiectele de orientare” care-i transmit informația (fără intervenția unui mediator care să o explice ori să o filtreze), situație în care el singur face selecția, iar unele mesaje vor avea mai mult sens decât altele.
- B se informează atât prin intermediul lui A căruia îi furnizează feedback (fBA), dar și direct. (cazul comunicării interpersonale).
- A este înlocuit cu C, acesta acționează asemeni unui canal de comunicare și blochează accesul lui B la „obiectele de orientare”. C-ul are libertatea să adune informația (X1, X2, X3, șamd), dar îi livrează lui B doar ceea ce consideră că acesta are capacitatea de a înțelege. Mesajul este prezentat într-o formă accesibilă. Feedback-ul există (fBC), astfel încât C poate să-și adapteze mesajele pentru o comunicare optimă.

d. Deși avem atât A, cât și B, cât și C, C-ul este cel mai important, deoarece îi transmite lui B mesaje formulate de A (și notate cu X'), dar și mesaje proprii (X''), prelucrate în urma accesului la „obiectele de orientare” care nu sunt neapărat aceleași la care are acces A. B furnizează feedback către A (f_{BA}), către C (f_{BC}), iar C furnizează la rândul lui feedback tot către A (f_{CA}) ca în figura de mai jos. (<http://www.easyinfomedia.com/westley-and-maclean-model-of-communication/>).

Modelul Westley MacLean adaptat comunicării de masă

Sursa: shkaminski.com

Într-o comunicare de masă, avem mai mulți C care primesc informații din mai multe surse A pentru a le retransmite unui număr cât mai mare de receptori B (audiența).

Punctele forte ale modelul Westley MacLean

Unul din punctele forte este *feedback*-ul, în urma căruia comunicatorul își poate adapta mesajele. Un alt punct forte ține de faptul că acest model se pretează deopotrivă comunicării interpersonale, cât și comunicării de masă. Diferența ar fi că recepționăm *feedback*-ul instantaneu în timpul comunicării interpersonale, și ceva mai greu în timpul comunicării de masă. Nu în ultimul rând, trebuie să luăm în calcul stimulii exteriori sau „obiectele de orientare”.

Punctele slabe ale modelului Westley MacLean

Unul dintre puținele puncte care s-au adus acestui model al comunicării este că rămâne, prin excelență, un model bidimensional și nu poate fi folosit într-un context extins, când avem o varietate de mesaje.

5.14. Modelul lui Habermas

Un model de referință în teoria comunicării a fost formulat de Jurgen Habermas. El elaborează în 1981 o sociologie a „acțiunii comunicaționale”.

5.15. Modelul Ciupercii sau fluxul comunicării inversat

Modelul ciupercii (the mycelium model of public opinion and interpersonal communication) este creat de Marten Brouwer, pentru a explica *formarea și exprimarea opiniei publice*. Și deși creat cu mai bine de 50 de ani în urmă, revine în actualitate odată ce vocile publicului au început să se facă auzite pe rețelele sociale.

Brouwer, citat de McQuail și Windahl (McQuail, 2010: 80-82), folosește o analogie, ce descrie pe de o parte, acea parte vizibilă a ciupercii, pe care o asociază opiniilor exprimate în mass-media și miceliul (sistemul vegetativ), pe de cealaltă parte, iar această parte joacă rolul relațiilor interpersonale. Prin intermediul comunicării interpersonale, își vor găsi ecoul, în mass-media, cele mai interesante aspecte, devenite în viziunea lui Brouwer rezultat al eforturilor de comunicare și nu inițitoare ale procesului. Așadar, fluxul comunicării este inversat, deoarece pornește de la oameni. Este opusul teoriei stabilirii agendei.

Pentru a-și susține modelul Brouwer folosește trei argumente. Acestea sunt:

1.Participanții la comunicare (identificați prin filamentele care formează miceliul și liderii de opinie – exponenții virali, vocile) fac parte din același sistem. (McQuail, 2010: 80) Cu cât interesul publicului este mare (pe fondul unor emoții puternice), cu atât cresc și se înmulțesc mai mult „ciupercile”. Acest lucru indică o preocupare proporțională la nivelul comunicării interpersonale.

2.Elementele specializate de comunicare (instituțiile mass-media) sunt rezultatul interesului manifestat la nivel individual. Dacă acestea devin opace și nu mai permit exprimarea vocilor individuale, ele vor fi înlocuite cu alte structuri (McQuail, 2010: 81). Un exemplu concludent în acest sens îl dau rețelele sociale, site-uri unde conținutul este generat de utilizatori și popularizat tot de ei până ajunge la toți participanții interesați și, în cele din urmă, o voce se face auzită. Ulterior, informația este preluată și prezentată de mijloacele de comunicare în masă tradiționale. Un caz concret, la care putem să facem referire este fenomenul „Colectiv”.

3.Aceleași elemente specializate depind mai mult de elementele nespecializate (publicul) și nu invers. (McQuail, 2010: 81). De exemplu, este cazul unui post de televiziune, care nu mai reușește să-și formeze publicul ori își pierde cota de piață. Există situații de genul acesta în America (TV Al Jazeera America), dar și la noi în țară. Să ne amintim câte business-uri de genul acesta nu s-au finalizat prin insolvență și ulterior prin închidere (de la Tele7ABC la OTV și sunt doar câteva dintre exemple).

5.16. Modelul multifuncțional elaborat de Gerbner

Prezentat pentru prima dată în 1956, modelul lui George Gerbner, cercetător american în domeniul mass-media, a fost conceput pentru a avea o arie mare de aplicabilitate. O trăsătură aparte a acestui model este că poate lua forme diferite în funcție de specificul situației de comunicare pe care o descrie. Elementele sale pot fi folosite precum cărămizile într-o construcție, ceea ce permite modelului să descrie procesele de comunicare, simple sau complicate drept procese de producere a mesajelor și de percepere a acestora. Modelul se bazează pe formula:

1. Cineva
2. percepe un eveniment
3. și reacționează
4. într-o situație
5. cu anumite mijloace
6. pentru a pune la dispoziție
7. într-o anumită formă
8. și într-un anumit context
9. un anumit conținut
10. a cărui transmitere are anumite consecințe (Denis McQuail, Sven Windahl, 2004: 27).

La nivelul comunicării interpersonale, modelul lui Gerbner poate să ilustreze de exemplu, problemele de percepție și de comunicare implicate de trăirile unui martor într-un tribunal. Astfel se poate analiza cât de adecvată este percepția martorului asupra evenimentului, cât de bine este exprimat evenimentul la nivel de formă și conținut și în ce măsură percepția judecătorului corespunde cu realitatea expusă.

La nivel societal, având în vedere elemente precum: știrile tv., mass-media, conținutul media și audiența, acest model ne dă posibilitatea să răspundem la întrebări precum: *Cat de exactă este corespondența dintre realitate și relatările despre aceasta realitate oferită de media?* și *In ce măsură este înțeles conținutul media de către audiența media?* (Denis McQuail, Sven Windahl, 2004: 30).

CONCLUZIE

Modelul reprezintă un ghid în activitatea de cercetare și înțelegere, potrivit în special comunicării. Deși în viața socială, comunicare rămâne o prezenta importantă, aceasta nu este vizibilă, nu îmbracă forme palpabile.

Prin urmare, există tentația de a transpune în formă grafică legăturile de a căror existență suntem conștienți, dar pe care nu le putem vedea. Astfel, sunt folosite alte mecanisme pentru a ilustra dispunerea, forța și direcția relațiilor din structurile respective, concretizate sub forma unor modele ale comunicării. Cu ajutorul lor putem avea o perspectivă mai clară și mai amplă asupra unor noțiuni care sunt în cea mai mare parte abstracte.

Concluzii

Un model este o structură de simboluri și de reguli de funcționare corespunzătoare unui set de puncte relevante pentru o structură sau un proces existent. Modelele sunt indispensabile pentru înțelegerea proceselor mai complexe. Astfel că, un model asigură cadrul de studiere al unei probleme, chiar dacă, în versiunea sa, inițială, modelul nu conduce, întotdeauna, la o predicție încununată de succes. De asemenea, un model poate sugera și zonele în care este necesară cercetarea. Modelul reprezintă anumite trăsături selectate din teritoriul la care se referă. Valoarea unui model constă în faptul că accentuează sistematic unele trăsături selectate ale teritoriului la care se referă. Modelul reprezintă un ghid în activitatea de cercetare și înțelegere, potrivit comunicării.

Rezumat

Modelul permite interpretarea unor ansambluri de fenomene prin intermediul unei structuri ce pune în evidență principalele elemente și relațiile, care există între aceste elemente. Modelele, în comunicare, sunt valoroase, prin valabilitatea lor în practică.

Modelul lui Shannon și Weaver

Shannon și Weaver identifică, în studiul comunicării, trei niveluri semnificative: A) Problemele tehnice; B) Problemele semantice; C) Problemele de eficiență. Modelul creat de cei doi este unul linear, fapt ce le-a atras celor doi și o sumedenie de critici.

Modelul cibernetic. Societatea moderna este cunoscută drept o societate informațională, ceea ce s-ar traduce prin faptul că încă trăim sub auspiciile unei „revoluții informaționale”.

Tipurile de informație

Există mai multe tipuri de informație: directă/indirectă, actuală/potențială, originală/reprodusă, utilă/inutilă, veche/nouă, imediată/târzie, durabilă/trecătoare, profundă/superficială, explicată/comentată, informația dicționarilor/informația simbolică etc.

Modelul lui Abraham Moles. Teoreticianul propune un model socio-cultural, prin care face posibilă analiza a culturii prin analogie. Prin teoria circuitelor culturale, Moles încearcă să definească trăsăturile acestora, în funcție de tipul mesajelor, în domeniul presei, al literaturii, al cinematografului, al picturii și al muzicii.

Modelul lui Lasswell. Politolog american Harold D. Lasswell a propus o formulă inedită pentru înțelegerea comunicării ca transmitere de mesaj, specifică studiului comunicării de masă. Elementele modelului sunt cunoscute sub formula celor „five W” („cinci C”).

Modelul lui Gerbner este că funcționează pe două axe: axa verticală (numită și axa mijloacelor și a controlului), pe de o parte și axa orizontală sau axa percepției. Ambele funcționează doar împreună.

Modelul lui Osgood-Schramm sau modelul circular al comunicării

Wilbur Lang Schramm propune, în anul 1954, un nou model al comunicării, care mizează pe componenta sa circulară.

Modelul lui Newcomb. O nouă formă se deschide: una triunghiulară. Importanța majoră a acestui model constă în faptul că introduce, studiul comunicării în context societal sau, altfel spus, într-o relație socială.

Modelul Westley MacLean. Este un alt model al comunicării creat în 1957. Este un model venit pe filiera domeniului jurnalismului.

Modelul Berlo. A apărut în Statele Unite ale Americii în anul 1960 și se ocupă de natura psihologică a comunicării. Pune accentul pe diferite componente, atitudini, intenții, și precizează condițiile unei transmise eficiente.

Modelul tranzacțional al lui Barnlund (1970) tratează aspecte individuale și psihologice ale comunicării.

Modelul lui Habermas. Jurgen Habermas elaborează în 1981 o sociologie a „acțiunii comunicaționale”.

Modelul ciupercii este creat de Marten Brouwer, pentru a explica *formarea și exprimarea opiniei publice*. Și deși creat cu mai bine de 50 de ani în urmă, revine în actualitate odată ce vocile publicului au început să se facă auzite pe rețelele sociale.

Modelul lui Jakobson. Roman Jakobson a fost interesat de structura internă a mesajului, dar și de semnificația acestuia, ajungând să construiască o punte între cele două școli – „școala proces” și „școala semiotică”.

Exercițiu aplicativ:

La nivel interpersonal, având în vedere elemente legate de anunțul Andreei Marin despre divorț, folosind modelul multifuncțional elaborat de Gerbner, ilustrați problemele de percepție și de comunicare implicate de trăirile psihologului Andrei, care a avut o primă ieșire la tv. pentru a demonta ipotezele legate de divorț.

La nivel societal, având în vedere elemente precum: știrile tv., legate de divorțul Andreei Marin, folosind modelul multifuncțional elaborat de Gerbner, răspundeți la întrebări precum:

1. *Cat de exactă este corespondența dintre realitate și relatările despre aceasta realitate oferită de media?*
2. *În ce măsură este înțeles conținutul media de către audiența media?*

Referințe bibliografice:

Baylon, C, Mignot, X., (1994), *La communication*, Paris, Ed. Nathan

Dinu, M., (1997), *Comunicarea*, Bucuresti, Ed. Stiintifica

Dumitru, Gh., (1998), *Comunicare si invatare*, Bucuresti, EDP

Fiske, J., (2003), *Introducere în științele comunicării*, Bucuresti, Ed. Polirom.

Gadet, F., (1987), Saussure. *Une science de la langue*, Paris, PUF

Lohisse, J., (1998), *Les Systeme de communication*, Paris, Armand Colin

Lohisse, J., (2002), *Comunicarea. De la transmiterea mecanica la interactiune*, Bucuresti, Ed. Polirom

McQuail, Denis, Sven Windahl, (2010), *Modele ale comunicării pentru studiul comunicării de masă*, . București: Comunicare.ro.

Moles, A. (1974). *Sociodinamica culturii*, Editura Stiintifica,

Denis McQuail, Sven Windahl, „Modele ale comunicării pentru studiul comunicării de masă”, ediția a doua, Editura comunicare.ro, București, 2010

<http://communicationtheory.org/westley-and-maclean%E2%80%99s-model-of-communication/>

<http://www.shkaminski.com/Classes/Handouts/Communication%20M>

shkaminski.com, link citat

communicationtheory.org, link citat

MODULUL VI
NOILE PARADIGME ALE COMUNICĂRII
CUM NI SE PREZINTĂ MODULUL

Comunicarea interacționistă	
Categorii de paradigme	<i>Paradigma funcțională.</i> <i>Paradigma interpretativă.</i> <i>Paradigma radical-umanistă.</i> <i>Paradigma radical-structurală.</i>
Școlile comunicării interacționiste	Școala de la Palo Alto Școala de la Frankfurt Școala lui Comte Școala de la Chicago
Școala de la Palo Alto Modelul axiomatic al comunicării	1. <i>Totul este comunicare</i> 2. <i>Nivelurile comunicării sunt: conținutul și relația</i> 3. <i>Punctuația secvenței de comunicare</i> 4. <i>Comunicarea digitală și comunicarea analogică</i> 5. <i>Interacțiune simetrică și interacțiune complementară</i>
Problema paradoxului	Paradoxurile lui Russell. Paradoxul bărbierului. Paradoxurile mincinosului.
Concept-cheie	<i>Comunicare paradoxală</i> (Școala de la Palo Alto) <i>perspectiva retroacțiunii (feed-back-ului)</i> , (Școala de la Palo Alto) <i>Colegiul invizibil</i> , (Școala de la Palo Alto)

SCOPUL acestui modul este de a dobândi o modalitate științifică de a defini comunicarea din unghiul unor școli interacționiste.

OBIECTIVE:

Parcurgerea acestui modul vă va ajuta să:
cunoască definiții ale modelului de comunicare,
cunoască principiile și particularitățile modelului interacționist de comunicare.

Cuvinte cheie: modele, interacțiuni, axiome, interpretare, perspectiva retroacțiunii (feed-back-ului)

Unitatea de învățare 13. (UI13.)

6. Noile paradigme comunicaționale

Noile paradigme ale comunicării valorizează teoriile interacționismului simbolic, ale etnometodologiei și ale fenomenologiei sociale. Totodată ele nu mai tratează obiectivitatea lumii și subiectivitatea actorilor ca date predefinite, ci acestea sunt raportate la o „activitate organizată, mediată simbolic, efectuată împreună de către membrii unei comunități de limbaj și de acțiune în cadrul coordonării acțiunilor lor practice”. Din această perspectivă, comunicarea reprezintă „modelarea unei lumi comune prin intermediul unei acțiuni conjugate”(I. Drăgan, 1996). Această perspectivă comună nu înseamnă o simplă convergență a unor puncte de vedere personale, ci faptul că partenerii construiesc împreună locul comun (norme, reguli) pornind de la care se vor raporta unii la alții, se vor raporta la lume și își vor organiza acțiunile împreună. (I. Drăgan, 1996)

Potrivit noilor modele comunicaționale, comunicarea nu se reduce la transmiterea „informației” sau a „mesajelor” prin codificare și decodificare sau prin indicații ale intențiilor comunicative. Comunicarea trebuie înțeleasă ca o comprehensiune reciprocă și ca o intercomprehensiune. Prin comunicare se permite accesul la subiectivitatea persoanei, la intențiile și motivele sale cu privire la locul / subiectul comun.

Cercetarea proceselor comunicării în raport cu relația dintre mass-media, societate și indivizi are ca punct de pornire un set de supoziții paradigmatică așa cum aveau să sublinieze Melvin De Fleur și Sandra Ball-Rokeach, în a lor lucrare „Teorii ale comunicării de masă” (1999).

La origine, conceptul de „*paradigmă*” este un termen vechi, care provine din cuvântul latin „*paradigma*” și care se referă la orice fel de „*model*”, care putea fi copiat sau utilizat ca termen de comparație. „În știința comunicării de astăzi, termenul combină ideea unui model pentru comparație cu ideea mai complexă a unui set de supozitii fundamentale despre natura unui aspect al realității sociale sau psihologice”. (Kuhn, 1976: 41).

Principalele *paradigme* din științele comunicării se integrează, după opinia lui Rosengren, în curentele de gândire întâlnite în științele socioumane. Teoreticianul Rosengren sintetizează tipurile de teorii din acest domeniu, în funcție de modul de abordare, specific teoriilor sociologice (în manieră subiectivă vs. obiectivă; moderată vs. radicală), și distinge astfel patru categorii de paradigme:

- *Paradigma funcțională.*
- *Paradigma interpretativă.*
- *Paradigma radical-umanistă.*
- *Paradigma radical-structurală.*

Paradigma funcțională consideră că procesul de comunicare este esențial pentru societate. Paradigma funcțională promovează imaginea unei societăți auto-direcționată, în sensul de voință de a face / accepta ceva, în opoziție cu ceea ce se întâmplă într-o societate manipulată și controlată de media. Cu toate eforturile, însă, această paradigmă empirică nu a găsit un ecou pozitiv în rândul criticilor, ci dimpotrivă, pe parcursul ultimilor decenii, ale secolului trecut, ea a fost mereu criticată, în interiorul științelor comunicării. Deși, sociologia a criticat această paradigmă, acuzând-o de inconsistența fundamentului teoretic, anumite idei ale acesteia se vor regăsi, ulterior, în teoria informatico-tehnologică.

Cu toate că, în esență, paradigmele presupun existența unor scheme, în fapt, însă, acest lucru nu este întru totul viabil, deoarece cu imensa sa bogăție de aspecte ce compun realitatea realitatea social-istorică conduce la o multitudine de modele comunicaționale.

6.2. Școala de la Palo Alto – Școală a comunicării

Școala de la Palo Alto, ca și curent de gândire, a apărut ca o reacție împotriva modelelor inspirate de paradigmele structural-funcționaliste, care au dominat multă vreme scena teoretică a analizei comunicării. Ea și-a propus să depășească modelele clasice „informaționale”, procesuale și cele „lingvistice” (semiotice) ale comunicării.

Reprezentanții ei, G.Bateson, P. Watzlawick, Don Jackson etc. au elaborat un model circular al comunicării. Școala de la Palo Alto consideră comunicarea ca fenomen social integrat. Totodată ea încearcă prin gramatica sau logica procesului de comunicare să construiască o punte de legătură între aspectele relaționale și cele organizaționale, între mecanismele, care reglează raporturile interindividuale și cele care reglează raporturile sociale. Proiectând organic comunicarea, Școala de la Palo Alto va elabora teza potrivit căreia: „Totul este comunicare!” Prin urmare, orice tip de comportament, inclusiv lipsa de manifestare, este o formă de comunicare (este introdusă axioma: „nu se poate să nu comunicăm”).

Teoria comunicării, din perspectiva Școlii de la Palo Alto, se bazează pe trei ipoteze:

1. Orice comportament uman are o valoare comunicativă. Altfel spus, toate relațiile pot fi percepute ca un vast sistem de comunicare. Observând succesiunea mesajelor plasate în contextul lor orizontal (secvența mesajelor ce preced și a celor care urmează) și în contextul lor vertical (relația dintre interactanți și sistemul în care ea se inserează) există o logică a comunicării, adică un ansamblu coerent de reguli și concepte.
2. Esența comunicării constă în procesele relaționale și interacționale. Într-o asemenea concepție contează raporturile ce se instaurează între aceste elemente și mai puțin elementele luate separat (indivizii, în cazul comunicării umane).
3. Tulburările psihice de personalitate, care ar trebui să-i preocupe pe psihiatri și psihologi nu sunt altceva decât perturbări de comunicare între individul purtător de simptome și anturajul său. Există deci o patologie a comunicării, ale cărei mecanisme ne permit să înțelegem cele mai multe dintre așa-numitele maladii mentale. (Lohisse, 2002: 136).

6.2.1 Paradigma de gândire a cercetătorilor Școlii de la Palo Alto

În perioada anilor '50 - '60, a început să activeze, în planul cercetării, un grup de teoreticieni, din care făceau parte, printre alții, antropologii Gregory Bateson, Ray Birdwhistell și Edward Hall,

sociologul Erving Goffman, inginerul chimist John Weakland, psihiatrii Paul Watzlawick și Don Jackson etc. Deși, în marea lor majoritate cercetătorii aceștia s-au întâlnit doar în mod accidental, la anumite conferințe comune la care au participat, de aici și titulatura pe care au primit-o școala de „colegiul invizibil”, pe lângă ideile comune, care i-au unit, a existat și un oraș de numele căruia este asociat acest curent de gândire și anume „Palo Alto” (oraș situat în apropiere de San Francisco, mai exact, pe valea Silicon Valley, în comitatul Santa Clara County, statul California, SUA.), care a reprezentat locul de punere în practică a ideilor lor.

Principalele direcții de cercetare ale acestui grup au vizat trei dimensiuni: o *teorie a comunicării*, o *metodologie de schimbare* și o *practică terapeutică*, toate marcate de demersul sistemic.

Printre preocupările principale ale grupului de cercetători ai școlii se numără teme precum: *sănătatea mintală*, *terapia familială*, *schizofrenia*. În ceea ce privește domeniul comunicării, ei și-au propus, un lucru extrem de dificil de realizat: formularea unei *teorii interacționiste a comunicării* (unul dintre domeniile în care teoria interacționistă își găsește aplicabilitate este schizofrenia). Pentru acest lucru teoreticienii încearcă să construiască un model de comunicare interpersonală bazat pe interacțiune. De asemenea, au avut în vedere și au obținut rezultate pozitive în încercarea de a transla, din plan teoretic într-unul empiric, concepte teoretice precum „*paradoxul*”, „*dubla constrângere*” („double bind”), „*redundanța*” și „*metacomunicarea*”.

6.2.2. Unii dintre cercetătorii Școlii de la Palo Alto

Gregory Bateson

În unul din articolele sale de referință, intitulat „Pași către o ecologie a minții / spiritului” („Steps to an Ecology of Mind”), apărut, în anul 1972, a încercat să introducă o perspectivă „organicistă” asupra comunicării. Bateson opune metaforei mașinii, (metafora fondatoare pentru modelul matematic), metafora organismului, mai adecvată în a exprima natura sistemului informațional-comunicativ. Gândirea organicistă situează informația ca dimensiune relevantă a unui subiect aflat într-un mediu determinat, ambele neputând fi definite decât printr-o relație de reciprocitate. El trăiește într-o lume a cărei parte este el însuși, dar el contribuie, la rândul lui, la constituirea acestei lumi.

Gregory Bateson își extinde domeniul de cercetare și în zona psihiatriei. Înrolat ca și cercetător în cadrul spitalului de psihiatrie de la Veterans Administration (Palo Alto), Bateson aprofundează teoria cu privire la cauzele schizofreniei, punând accent pe latura neconcordanței logice în comunicarea dintre subiectul normal din punct de vedere psihic și subiectul schizofren. În 1956, psihoterapeutul Bateson își prezintă teoria cu privire la cauzele schizofreniei.

6.2.3. Teoria dublei constrângeri

O altă preocupare constantă a lui Bateson a fost aceea de a defini conceptul de „*dublă constrângere*” („double bind”). Termenul „double bind” își are geneza în cercetările realizate de membrii Școlii de la Palo Alto, în domeniul mecanismelor de comunicare care intervin între sistemele diferite de limbaj.

Pentru a realiza o comunicare interpersonală avem în vedere, pe de o parte, realizarea suportului limbajului verbal, iar pe de altă parte a suportul mijloacelor nonverbale (precum mimica, gestica, poziția corpului) și a elementelor de paralimbaj (ton, intensitate vocală, frecvența rostirii, intonații afective, pauze). La rândul său, limbajul verbal include (a) un ordin semantic (funcția indicativă a comunicării) și (b) unul contextual (paralingvistic). Pentru a realiza o comunicare, prezumat coerentă și inteligibilă tuturor actanților implicați în proces, este nevoie ca acești parametri enunțați să fie respectați atât cât se poate. Dacă raportul de echilibru între asemenea registre este perturbat sau anulat, atunci comunicarea intră sub incidența conceptului de „double bind”, adică prilejuiește o relație patologică între subiecții comunicatori. Atunci când membrii unei familii ajung să comunice cu note contradictorii între registrele verbal și nonverbal sau între nivelurile semantic și paralingvistic, avem un context tipic de double bind intrafamiliar, care oferă temeiul unei evoluții psihopatologice a membrilor acelei familii.

Teoria dublei constrângeri („double bind”) a luat naștere în urma unei cercetări privind efectele paradoxurilor pragmatice în interacțiunile umane. Ea a fost pentru prima dată teoretizată într-un articol semnat de Gregory Bateson, Don Jackson, Jay Haley și John Weakland, intitulat „Toward a

Theory of Schizophrenia" (1956). Articolul a fost inclus ulterior în cartea de referință a lui Bateson, „Steps to an Ecology Of Mind”. Autorii au încercat să găsească soluții practice pentru tratarea schizofreniei, pornind de la observarea comunicării și a rolului jucat de aceasta în interiorul relațiilor pe care pacientul bolnav le stabilește cu membrii apropiați ai familiei lor.

Conturarea „dublei constrângeri” are ca punct de pornire teoria tipurilor logice a lui Russell, care afirmă că există o discontinuitate între clase și membrii lor, ca în exemplul: „Clasa nu poate fi membră a ei înseși, după cum nici unul dintre membrii unei clase nu poate fi clasa în sine, deoarece termenul folosit pentru clasă nu se situează la același nivel de abstractizare precum cel folosit pentru membrii săi.” (Bateson, 1987/1972: 154).

În cadrul teoriei tipurilor logice a lui Russell, se precizează că individul prins într-o asemenea situație nu poate distinge un nivel logic inferior de cel superior. Caracteristicile generale ale acestei situații sunt următoarele:

1. Doi sau mai mulți indivizi aflați într-o relație importantă, vitală (exemple de astfel de relații sunt relațiile familiale, de dependență materială, de dragoste, fidelitatea față de o credință etc).

2. Într-un asemenea context, este emis un mesaj, în următoarele condiții:

- a) Afirmă ceva.

- b) Afirmă ceva în legătură cu propria afirmație.

- c) Cele două afirmații se exclud reciproc. Astfel, dacă afirmația este un ordin, trebuie să nu-l respecți ca să-l poți respecta (vezi paradoxurile pragmatice).

3. Receptorul mesajului se află în imposibilitatea de a ieși din cadrul fixat de acest mesaj, fie printr-o metacomunicare (critică), fie retrăgându-se. Și, chiar dacă mesajul este lipsit de sens, din punct de vedere logic, nu poți să nu reacționezi la el, dar nici să reacționezi într-un mod adecvat (non-paradoxal). pentru că mesajul în sine este paradoxal (Watzlawick et al., 1967: 212, apud P.Dobrescu, A.Bârgoanu, N.Corbu, 2007: 365).

În 1956, Gregory Bateson, Jay Haley, D.D. Jackson, John Weakland au început primele cercetări clinice pe pacienți schizofrenici și au demonstrat că un pacient prins timp îndelungat într-un de model de comunicare din categoria „dublu constrângere” poate dezvolta simptome psihotice. Cercetătorii au descoperit teoria schizofreniei, ca venind din situații cu dublu înțeles. Simptomele percepute ale schizofreniei nu sunt altceva decât expresia distresului și ar trebui valorificat ca și o experiență chatartică și transformatoare. Dublul înțeles se referă la paradoxul comunicării descris în familiile cu un membru schizofrenic.

O dublă constrângere / înțeles se verifică prin cele câteva condiții, care să fie îndeplinite:

- a) Victima primește injuncții contradictorii sau mesaje emoționale pe anumite nivele de comunicare. De exemplu, iubirea este exprimată verbal, în timp ce, opusul ei, ura este exprimată nonverbal.

- b) Metacomunicarea nu este posibilă. De exemplu, o formulare de genul: „care dintre cele două mesaje este valid?”, nu are sens.

- c) Victima nu poate părăsi câmpul de comunicare.

- d) Dacă nu sunt îndeplinite injuncțiile, se instaurează pedeapsa.

Marele merit al teoriei dublei constrângeri este acela de a fi introdus conceptul de „putere” atât în terapia familială, cât și în teoriile comunicaționale. Dubla constrângere funcționează tocmai pentru că un anume cineva are putere asupra altcuiva sau cel puțin cineva are dreptul să definească contextul în care se dezvoltă și acționează o altă persoană.

O altă lucrare importantă, a lui Gregory Bateson, intitulată „Mintea și natura. O unitate necesară” (Mind and Nature. A Necessary Unit) a apărut în 1979. În această lucrare.

Bateson este preocupat de găsirea unui model (pattern) al modelelor, un meta-model. Autorul încercă să arate modul în care funcționează lumea și în ce constă coerența universului. Bateson vede natura și mintea ca formând un singur organism și discută implicațiile acestui mod de a privi lucrurile.

În lucrarea sa, „Natura și gândirea”, Gregory Bateson insistă asupra legăturilor, relațiilor dintre indivizi, lucruri, asupra structurării formale ierarhizate, asupra a ceea ce el numește: „structura care leagă: ce legătură este între homar și crab, între orhidee și ghiocel, între cei patru și eu și dumneavoastră, între noi șase și bolnavul schizofren?”. (Bateson, 1991: 72).

6.3. Metacomunicarea

G. Bateson a elaborat conceptul de „metacomunicare” din nevoia de a reduce, pe cât posibil, a stării de ambiguitate în interiorul codificării informației. În concepția lui Bateson, este necesar ca individul să poată înțelege și / sau învăța sensul atribuit diferitelor mesaje pe care le receptează.

Metacomunicarea permite atribuirea unui sens literal, metaforic sau chiar ludic unei secvențe comportamentale. Comunicarea propune întotdeauna o metacomunicare, care arată celorlalți parteneri de comunicare în ce categorie, la ce nivel sau la ce adresare trebuie clasat un anumit mesaj (vizual, verbal, comportamental). Metacomunicarea presupune a comunica despre comunicare.

6.4. Feed-back-ul

În ceea ce privește domeniul comunicării, în anul 1942, Bateson vorbește despre necesitate de a reconsidera comunicarea din perspectiva retroacțiunii (feed-back-ului). El va aborda comunicarea ca pe un sistem de mesaje, în care energia de răspuns este oferită de receptor, și nu de impactul elementului declanșator, de unde și noțiunea de „*feed-back*” sau retroacțiune.

Paul Watzlawick. Odată cu venirea lui Paul Watzlawick la Palo Alto, începe practic cea de-a doua etapă în cercetarea comunicării, una din perspectivă interacționistă. Lucrarea de referință a acestei perioade este *Pragmatics of Human Communication. A Study of Interactional Patterns, Pathologies and Paradoxes* (1967).

Paul Watzlawick (1921-2007) este una dintre figurile marcante ale Școlii de la Palo Alto. Cercetătorul de origine austriacă a deschis direcții de cercetare notabile în diverse domenii precum: teoria sistemelor, terapia familială, teoria comunicării, practica terapiei de scurtă durată, cibernetică aplicată, teorie constructivistă. Obținând un doctorat în filosofie, specializare în filosofia limbajului, Watzlawick devine, în 1949, analist jungian. În anul 1954 pleacă să predea psihoterapia în Salvador. În 1960 descoperă lucrările echipei lui Gregory Bateson despre comunicare și rolul paradoxului în geneza maladiilor mintale. În 1954, Don Jackson prezintă o comunicare intitulată „Problema homeostaziei familiale”.

O altă contribuție importantă pe care a avut-o Watzlawick este constructivismul. Cercetătorul arată că tot ceea ce presupunem că descoperim este de fapt o invenție, iar inventatorul nu este conștient de actul pe care îl înfăptuiește. Invenția devine astfel baza concepției și acțiunilor sale despre lume (Watzlawick: 1988/1981: 10). Inventăm deci realitatea pe care credem că o descoperim, lucru care are nu numai valoare teoretică, ci și una practică, în câmpul terapeutic. Într-un interviu din 1990, autorul afirma că, dacă acceptăm o idee de bază a constructivismului, anume aceea că realitățile noastre sunt întotdeauna construcții și explicații pe care le dăm despre lumea exterioară, atunci putem începe să înțelegem că o terapie bună constă în schimbarea unei construcții dureroase a realității într-o construcție mai puțin dureroasă, ceea ce nu înseamnă în nici un fel că această construcție este mai puțin „reală” decât cealaltă. Este numai mai puțin dureroasă (Elkaïm, 1990). O altă problemă asupra căreia Watzlawick și-a concentrat energia este cea a paradoxului și a tipurilor logice. În contextul găsirii de soluții pentru paradoxurile practice, terapia va fi concepută în recadrarea comunicării. Watzlawick propune două tipuri de schimbare, destinate a rezolva problemele vieții apărute din comunicarea paradoxală.

Watzlawick consacră alte două concepte fundamentale: *redundanța* și *metacomunicarea*.

Pentru a înțelege acest concept, Watzlawick și colaboratorii săi propun analogia cu metamatematica. Matematica, în demonstrațiile, teoremele sale etc. se servește de semne și simboluri specifice, ceea ce se numește îndeobște „limbajul matematic”. Dar atunci când cercetătorii din acest domeniu vor să vorbească despre matematică vor folosi un limbaj care nu mai este parte din matematică, ci un discurs despre matematică. Prin analogie, pentru a vorbi despre comunicare este nevoie de un discurs despre comunicare, așadar de metacomunicare. (P.Dobrescu, A.Bârgoanu, N.Corbu, 2007: 358).

6.5. Comunicarea din perspectiva teoriei sistemelor și a gestaltismului

În cadrul grupului de la Palo Alto, comunicarea este cercetată din perspectivă interacționistă. Aceasta este fundamentată, potrivit teoreticienilor de la Palo Alto, prin două teorii: teoria generală a sistemelor și teoria gestaltistă.

6.6. Teoria sistemelor

Teoria sistemelor este un câmp interdisciplinar de cercetare care studiază natura sistemelor complexe în natură, în societate și în știință. Obiectul de studiu al acestei teorii îl reprezintă părți complexe din realitate văzute ca sisteme. Teoria generală a sistemelor, dezvoltată de biologul de origine austro-canadiană, Ludwig von Bertalanffy. Bertalanffy definește teoria generală a sistemelor

drept formularea și derivarea principiilor valabile ale „sistemelor” în general. El recunoaște în Kohler un precursor care s-a îndreptat spre o generalizare a teoriei gestaltiste într-o teorie a sistemelor (von Bertalanffy: 1972, 412). Potrivit concepției lui von Bertalanffy a dezvoltat o teorie a sistemelor deschise, adică a sistemelor care fac schimb de materie cu mediul, ca orice sistem „vii”.

Ideea de bază, „totul este altceva decât suma părților”, a fost descoperită simultan pe diferite continente la începutul anilor '30 de către cercetători aparținând unor câmpuri de cercetare diferite (informatică, teoria comportamentului, teoria jocurilor, teoria rețelilor, cibernetică, teoria deciziilor etc.). Contribuția majoră a lui von Bertalanffy a fost aceea de a reuni aceste descoperiri și de a aduce laolaltă elementele comune într-o paradigmă unică, un ansamblu de postulate ce enunță o metodologie științifică nouă, aplicabilă oricărui domeniu de cercetare științifică: teoria generală a sistemelor.

Sistemele umane sunt, de regulă, sisteme deschise ce comunică de o manieră constantă cu mediul lor. Termenii „teoria sistemelor” și „cibernetică” au fost folosiți ca sinonime pentru a face referire la o clasă a sistemelor generale formată din acele sisteme care presupun feedback. Cibernetica reprezintă studiul feedback-ului și al conceptelor sale derivate cum ar fi comunicare și control la organismele vii, mașini și organizații. Așadar cibernetica sau teoria sistemelor autoregulate se sprijină pe conceptul de feedback, definit drept control al comportării viitoare a unui sistem pe baza informației despre performanța sa trecută (Rogers, 1997: 386, apud P.Dobrescu, A.Bârgoanu, N.Corbu, 2007: 355).

Interacțiunea umană poate fi, deci, descrisă ca un sistem de comunicare ce respectă proprietățile sistemelor generale (Watzlawick et al., 1967, 148). Prin urmare, uneori „*existența unui bolnav este esențială pentru echilibrul familial, astfel încât, atunci când persoana suferindă se vindecă, funcția sa de bolnav este preluată de către un alt membru al familiei*” (Sfez, 2002: 172, apud P.Dobrescu, A.Bârgoanu, N.Corbu, 2007: 355).

Abordarea sistemică a relațiilor umane Până acum, în științele socio-umane dominase demersul analitic. Este rândul sintezei să își spună cuvântul. În timp ce, analiza presupune descompunerea fenomenului în părțile sale elementare, și studierea proprietăților de la simplu la complex, sinteza caută să gândească totalitatea în structura și dinamica sa. În loc să disocieze, ea recompune ansamblul relațiilor semnificative ce leagă, elementele în interacțiune, atitudine căreia îi corespunde noțiunea de sistem (un sistem este un ansamblu de elemente în interacțiune, în care modificarea unuia antrenează modificări în toate celelalte elemente).

6.7. Teoria gestaltistă

Teoria gestaltistă este cunoscută drept o teorie a minții și a creierului, care afirmă că principiul operațional al creierului este unul holist și anume: întregul este mai mult decât suma părților. Ea se opune principiului atomist al digitalizării, în care orice operație de calcul este redusă la o serie de pași, iar fiecare pas reprezintă o operație calculată independent de problema ca întreg. Așadar, teoria gestaltistă apare ca o reacție la teoriile atomist-asociaționiste, care apreciau că toate faptele de natură psihologică sunt formate din atomi inerti nerelaționați și aproape singurii factori care combină acești atomi și introduc astfel acțiunea sunt asocierile formate sub influența contiguității (Kohler, 1959: 728, apud P.Dobrescu, A.Bârgoanu, N.Corbu, 2007: 353).

Gestaltismul este un curent de idei care a luat naștere la sfârșitul secolului al XIX-lea, sub forma unei teorii a percepției. Dacă asociaționismul înțelegea percepția ca juxtapunere de elemente simple, în termenii gestaltismului, percepția unei forme ține mai degrabă de interrelaționarea elementelor care o compun. Cheia cunoașterii nu este, deci, descrierea analitică a elementelor, ci conexiunile complexe și funcționale ale coerenței lor relaționale. Principiile teoriei gestaltiste susțin, de asemenea, că nu există percepție izolată, ea este structurată de la început. Percepția se referă în principal la capacitatea de a distinge o formă pe un fond, întregul este perceput înaintea părților care îl compun. Gestaltismul perceptiv reprezintă, deci, o opțiune globalizantă care poate fi rezumată prin celebra afirmație „totul este altceva decât suma părților”. Gestaliștii erau, din această perspectivă, foarte aproape de noțiunea de sistem.

6.8. Modelul axiomatic al comunicării

Contribuția cea mai cunoscută a Școlii de la Palo Alto la studiul comunicării o reprezintă așa numitul modelul axiomatic al comunicării. Teoria pragmatică a comunicării a fost expusă în cartea „Pragmatică a comunicării umane” („Pragmatics of Human Communication”). În lucrare sunt propuse

cinci postulate de bază ale trăsăturilor distinctive ale comunicării, postulate rezultate din așa zisele axiome ale comunicării (Watzlawick et al., 1967, 48-71). Acestea sunt:

1. *Totul este comunicare.*
2. *Nivelurile comunicării sunt: conținutul și relația.*
3. *Punctuația secvenței de comunicare.*
4. *Comunicarea digitală și comunicarea analogică*
5. *Interacțiune simetrică și interacțiune complementară.*

Detractorii ideilor Școlii de la Palo Alto

Ideile Școlii de la Palo Alto nu sunt lipsite de critici, de multe ori virulente. Două poziții sunt semnificative în acest sens, ambele venind din spațiul francez: una îi aparține lui Lucien Sfez, cealaltă lui Bernard Mieg.

Unitatea de învățare 14. (UI14.)

6.9. Paradoxurile

6.9.1. Comunicarea paradoxală

Un alt concept-cheie al Școlii de la Palo Alto este cel de „comunicare paradoxală”. Acest concept ia naștere din observarea comportamentului uman în situații paradoxale. Pentru a ajunge la înțelegerea acestuia, este necesar mai întâi să vedem care sunt tipurile de paradoxuri posibile, cum au luat naștere și cum influențează comportamentul uman. O primă încercare de definire a paradoxului pune în lumină ideea de contradicție la care se ajunge în urma unei deducții corecte pornind de la premise „consistente” (se exclud așadar sofisme). Există, spun Watzlawick și colaboratorii săi, trei tipuri de paradoxuri: *paradoxurile logice* (sau antinomiile); *definițiile paradoxale* (sau antinomiile semantice) și *paradoxurile pragmatice* (sau injoncțiunile și previziunile paradoxale).

Răspunsul la aceste tipuri de paradoxuri este dat de Bertrand Russell, prin teoria tipurilor logice. Aceasta propune un principiu esențial: ceea ce cuprinde „toate” elementele unei colecții nu trebuie și nu poate să fie un element al colecției. Paradoxul logic ia naștere, așadar, printr-o suprapunere de tipuri logice sau de niveluri.

6.10. Paradoxurile lui Russell

6.10.1. Paradoxul bărbierului

Pentru înțelegerea paradoxurilor pragmatice se recurge la prezentarea unui celebru paradox semantic: paradoxul bărbierului. Acesta spune că într-un sat trăiește un bărbier care îi bărbierește pe toți oamenii din sat care nu se bărbieresc singuri.

Sursa foto: [Wikipedia.org](https://commons.wikimedia.org/wiki/File:Barber_in_a_shop)

6.10.2. Povestea bibliotecarului meticulos

O clasă este întotdeauna de un tip superior tuturor elementelor sale. Pentru a înțelege mai bine această problemă a tipurilor logice, care este esențială în înțelegerea paradoxului așa cum este el

înțeles în matematică și, în particular, în teoriile Școlii de la Palo Alto, există un scenariu care explică prin de-abstractizare axioma propusă de logicianul englez Bertrand Russell, „*povestea bibliotecarului meticulos*”: „Într-o zi, plimbându-se printre rafturi, bibliotecarul descoperă o colecție de cataloage. Este vorba de cataloage separate pentru romane, opere de referință, poezie și așa mai departe. Bibliotecarul remarcă faptul că unele dintre cataloage se înscriu în ele însele, în timp ce altele nu. Pentru a simplifica sistemul, bibliotecarul mai alcătuiește două cataloage, unul care se autoinclude pe el însuși și, ceea ce e mai interesant, altul care include toate cataloagele ce nu sunt înscrise în ele însele. După ce și-a îndeplinit sarcina, bibliotecarul își pune următoarea problemă: ar trebui înscris în catalog și catalogul care include toate cataloagele ce nu sunt înscrise în ele însele? Dacă este înscris, prin definiție el ar trebui să nu fie înscris. Totuși, dacă nu este înscris, prin definiție ar trebui înscris. Bibliotecarul va rămâne oricum în impas” (Singh, 2007: 160, apud P.Dobrescu, A.Bârgoanu, N.Corbu, 2007: 362).

6.10.3. Paradoxul mincinosului

Axioma propusă de Russell este următoarea: Nicio clasă nu poate fi membră a ei înseși. Antinomiile semantice sau definițiile paradoxale sunt exemplificate printr-un enunț celebru: „*Sunt un mincinos*”. Paradoxul constă în faptul că persoana respectivă fie este mincinoasă și atunci ar trebui să mintă inclusiv despre faptul că minte, așadar nu are cum să afirme că este mincinoasă, fie spune adevărul și atunci ar trebui să spună adevărul inclusiv despre faptul că nu minte, așadar nu poate spune că este mincinoasă.

6.10.4. Alte ipostaze ale definirii conceptului de paradox

R. M. Sainsbury în lucrarea intitulată „Paradoxes” (1981) redefinește paradoxul ca „o concluzie inacceptabilă derivată prin raționamente aparent acceptabile din premise aparent acceptabile”. (Sainsbury, 1995: 3). Trebuie menționat faptul că teoreticianul nu dă vreo lămurire suplimentară cu privire la termenii acceptabil / neacceptabil, ci mai degrabă lasă să se înțeleagă că ar fi vorba de înțelesul lor la modul intuitiv. „Dicționarul de Filosofie Oxford” dă termenului „paradox” o definiție similară: „un paradox apare atunci când un set de premise în aparență incontestabile conduce la concluzii contradictorii sau inacceptabile”. (S. Blackburn, 1999: 284).

Recent, teoreticienii din domeniu (Simons, 1993) au introdus o nouă perspectivă în interpretarea paradoxului. Metoda folosită în funcționarea paradoxurilor are la bază aplicațiile logice ale argumentului / raționamentului diagonal. În opinia lui Keith Simmons *paradoxul mincinosului*, reformulat prin metoda raționamentului diagonal permite observații inedite privind universalitatea limbajului, definiția adevărului la Tarski, prima 5 Paradoxurile și metoda raționamentului diagonal 9 teoremă a lui Gödel de incompletitudine, teoria funcțiilor recursive ș. a. La fel în cazul celorlalte paradoxuri (văzut prin prisma raționamentului diagonal, paradoxul lui Greiling este un caz particular al paradoxului lui Russell). Paradoxul lui Richard poate fi corelat cu conceptul de adevăr (la Tarski) și cu conceptul de demonstrabil (la Gödel). Aplicațiile conceptului de demonstrabil au fost inițiate de Finsler și au avut drept scop construirea de propoziții indecidabile.

Concluzii

Școala de la Palo Alto, dezvoltată la Mental Research Institute impune conceptul apartenenței la tot: a comunica înseamnă a intra în orchestră. A intra în orchestră înseamnă a face jocul unui anumit cod, a te înscrie într-o relație compatibilă cu mijloacele de comunicare, canalele și rețelele disponibile. Or, această rețea este, prin definiție, anterioară nouă, de cele mai multe ori o găsim deja construită și nu trebuie să o creăm. Așa cum de pildă, aderarea României la structurile euro-atlantice presupune acceptarea unor relații deja constituite, ele însele fiind rezultatul unor mai vechi tatonări și experiențe acumulate, trecerea timpului conferindu-le capacitatea citirii aceleași partituri. Indiferent de criticile aduse Școlii de la Palo Alto, cercetările întreprinse de Bateson, Watzlawick și colaboratorii lor rămân de valoare deosebit de importantă pentru studiul comunicării interpersonale. Teoria Școlii de la Palo Alto a recuperat sensul de comuniune al comunicării. Prin comuniune se înțelege a se pune în comun, a fi în relație, în opoziție cu acela de transmite. Școala Palo Alto nu și-a propus înlocuirea unei teorii cu o alta, ci o încercare de a sintetiza diferitele teorii pentru a îmbogăți cadrul teoretic al comunicării.

Exercițiu aplicativ:

Dezbateți problematica din *Paradoxul bibliotecarului meticulos* având în vedere ca argumentele găsite de dumneavoastră să poată să satisfacă trei condiții:

- 1) Premisele argumentului sunt adevărate sau, în orice caz, neproblematic.
- 2) Operează cu reguli valide de raționare.
- 3) Concluzia argumentului este falsă, absurdă, necorespunzătoare (inappropriate) sau inacceptabilă.
(Conform Roy T. Cook, în lucrarea intitulată „Paradoxes”, 2013).

Referințe bibliografice:

- Comunicarea umană. Pragmatica, paradox și patologie
de Paul Watzlawick, Janet Beavin Bavelas, Don D. Jackson, editura Trei, 2014
- Barwise, J., Etchemendy, J., *The Liar. An Essay on Truth and Circularity*, Oxford University Press, New York, Oxford, 1987.
- Blackburn, S., *Oxford dicționar de filosofie* (trad. C. Iricinski, L. S.
- De Vito, J.**, (1976), *The interpersonal communication book*, New York, Harper and Row. **Dinu, M.**, (1997), *Comunicarea*, București, Ed. Stiinti
- Kertesz, L. Torres, M. Czobor, Editura Univers Enciclopedic, București, 1999.
- 25 Paradoxurile și metoda raționamentului diagonal 29
- Boolos, G., Jeffrey, R. C., *Computability and Logic* (third edition), Cambridge University Press, Cambridge 1992.
- Boolos, G., *Logic of Provability*, Cambridge University Press, Cambridge, 1996.
- Clark, M., *Paradoxes From A to Z* (second edition), Routledge, London and New York, 2007.
- Cook, R. T., *Paradoxes*, Polity Press (Key Concepts in Philosophy Series), Cambridge, 2013.
- Cook, R. T., *There is no Paradox of Validity*, www.uni-log.org/contest2013/cook1.pdf
- Curry, H. B., *Fundamentele logicii matematice*, în vol. *Logică și Filozofie* (coord. M. Târnoveanu și Gh. Enescu), Editura Politică, București 1966, p. 197–227.
- Curry, H. B., *The Paradox of Kleene and Rosser*, Transactions of The American Mathematical Society, vol. 50, no. 3 (Nov., 1941), pp. 451–516.
- Curry, H. B., *The Inconsistency of Certain Formal Logics*, The Journal of Symbolic Logic, vol. 7, no. 3 (Sep. 1942), pp. 115–117.
- Enescu, Gh., *Teoria sistemelor logice*, Editura Științifică și Enciclopedică, București, 1976.
- Enescu, Gh., Târnoveanu, M., *Logică și Filozofie*, Editura Politică, București, 1966.
- Flew, A., *Dicționar de filosofie și logică* (trad. D. Stoianovici), Editura Humanitas, București, 1999.
- Gödel, K., *On Formally Undecidable Propositions of Principia Math. and Related Systems I*, în J. von Heijenoort (ed.) *From Frege to Gödel*, Harvard, 1967.
- Granas, A., Dugundji, J., *Fixed Point Theory*, Springer-Verlag, New York, Berlin, Heidelberg, London, Milan, Paris, Tokyo, Hong Kong, 2003.
- Jacquette, D., *The Validity Paradox in S5*, Synthese 109, 47–62, 1996.
- Jc Beall & Julien Murzi, *Two Flavors of Curry's Paradox*, Universities of Connecticut and Otago (jc.beall@uconn.edu) & University of Kent and Munich Center for Mathematical Philosophy, Ludwig-Maximilians Universität (j.murzi@gmail.com).
- Lohisse, J., (1998), *Les Systeme de communication*, Paris, Armand Colin
- Lohisse, J., (2002), *Comunicarea. De la transmiterea mecanica la interactiune*, Bucuresti, Ed. Polirom
- McQuail, Denis (2002), *McQuail's Reader in Mass Communication Theory*, Sage Publications, London, Thousand Oaks, New Delhi.
- McQuail, D.**, (1999), *Comunicarea*, Iasi, Ed. Institutului European
- Kleene, St. C., *Introduction to Metamathematics*, Wolters-Noordhoff Publishing Gronningen and North-Holland Publishing Company, Amsterdam London, 1971.
- Lucica, I., *Concepte și metode matematice în logică* (ediția a doua), Editura de Vest, Timișoara, 2009.
- Löb, M., *Solution of a Problem of Henkin*, The Journal of Symbolic Logic, vol. 20. No. 2 (jun. 1955), pp. 115–118.
- Mendelson, E., *Introduction to Mathematical Logic* (fourth edition), Chapman & Hall/CRC, 1997.
- Sainsbury, R. M., *Paradoxes* (second edition), Cambridge University Press, Cambridge, 1995.
- Simons, K., *Universality and the Liar. An Essays on Truth and the Diagonal Argument*, Cambridge University Press, Cambridge, 1993.

Exerciții

1. Definiți noțiunea de „mulțime”, prin referire la:
 1. o negație vs. afirmație cu rol de catalogare
 2. o raportare la perioada socială care a impus nașterea ei.(Conf. Cooley)
2. Definiți noțiunea de „public” prin raportare la „mulțime”.
3. Explicați și exemplificați conceptele de:
 1. „întâlnirea cu” („acquaintance with”)
 2. „cunoașterea a” („knowledge about”).
4. Argumentați care este diferența între „presa imigranților” vs. „presa americanilor”.
5. Definiți conceptele de „opinie publică” și „public” din perspectiva lui Ezra Park.
6. Definiți conceptul de „sine-oglindă”.
7. Precizați și argumentați diferența între „grupurile principale” vs. „grupurile secundare”.
8. Definiți și exemplificați conceptul de „altul generalizat”.
9. Există în cazul familiei, relații care depășesc cadrul informal? Dacă da, argumentați.
10. Pe ce elemente se focaliză teoria stimul-răspuns a lui Blumer?
11. Exemplificați antagonismul dintre teoria stimul-răspuns și interacționismul simbolic a lui Blumer
12. Cum explică Mead maniera în care procesul social afectează comportamentele indivizilor.
13. Numiți unul dintre cercetătorii Școlii de la Chicago și numele lucrării lui de referință.

6.11. Școala de la Frankfurt

Școala de la Frankfurt este o școală filosofică germană, care s-a afirmat începând cu primele decenii ale secolului XX, în special anul 1923, dar activitatea ei a continuat să se extindă chiar și la începutul secolului XXI. Această școală apare ca o reacție la orientarea empirică. Sub cupola acestei titlaturi activează un grup de filosofi neo-marxiști format, inițial, la Institutul de Studii Sociale de la Universitatea din Frankfurt. Ca și în cazul Școlii de la Palo Alto, termenul Școala de la Frankfurt, aplicat acestui grup, este neoficial. Se știe că nu a existat nicio instituție cu acest nume. În prezent, termenul se folosește pentru a denumi Institutul de Studii Sociale, al cărui director este Axel Honneth.

Reprezentanții Școlii de la Frankfurt au activat în mai multe domenii: filosofie, sociologie, politologie, critică literară, comunicare. În domeniul comunicării, această școală inaugurează o direcție de analiză cunoscută sub titulatura de „*cercetare critică*”. Perspectiva critică se manifestă nu doar în sfera comunicării, ci și în toate celelalte domenii ale realității: societatea modernă, cultura contemporană, gândirea marxistă, în special „marxismul ortodox” etc. Manifestări importante ale gândirii critice în sfera comunicării se vor produce însă după anii '90.

Baza instituțională a orientării a constituit-o „Institutul pentru Cercetare Socială de la Frankfurt”. Creat în anii '20, institutul a activat, la început ca o fundație privată pentru dezvoltarea cercetărilor interdisciplinare (de orientare marxistă), ca ulterior, acesta să dezvolte o direcție de analiză axată, în principal, pe dezvoltarea „cercetării critice”. (P. Dobrescu, 2007: 176). În 1930, conducerea Institutului este preluată de către Max Horkheimer, care inaugurează o direcție distinctă privind *teoria critică*. După cucerirea puterii de către Hitler, pentru a nu își abandona proiectele, Institutul a trebuit să se mute la Geneva, apoi la Paris și, după aceea, la New York. În America, gânditorii germani lucrează un timp într-o structură de cercetare asociată Universității Columbia. Ulterior, Horkheimer și Adorno se mută la Santa Monica (California). După încheierea războiului, Horkheimer și Adorno se întorc în Germania, cu convingerea că aici vor fi capabili să realizeze mai mult decât în oricare altă parte (mărturisire făcută de autori în prefață la una dintre edițiile dintr-o lucrare apărută în 1969). Marcuse rămâne și creează pe pământ american până la sfârșitul vieții.

Horkheimer și Adorno elaborează o lucrare de referință pentru studiul istoriei comunicării intitulată „*Dialectica iluminismului*” („*Dialectic of Enlightenment*”).

Pentru domeniul comunicării, operele lui Horkheimer și Adorno au o valoare deosebit de importantă. De asemenea, lucrările lui Herbert Marcuse sunt considerate a fi de mare valoare. Jürgen Habermas este considerat liderul incontestabil al acestei orientări în ultimele decenii ale secolului trecut și începutul secolului XXI. Habermas abordează teme legate de viața socială, de impactul tehnologiei moderne, de limbaj etc. Aportul său în sfera comunicării este unul deosebit. Lucrările sale contribuie la dezvoltarea a două concepte: *acțiunea comunicativă* și *spațiul public*.

În cadrul Școlii se întâmplă ca o idee, o interpretare de relief din domeniul comunicării, să apară ca o reacție, ca un răspuns la ceea ce existase anterior. Un exemplu elocvent, în acest sens, avem în Habermas, care mărturisește că la prima ediție a lucrării, avusese în vedere modelul explicativ bazat pe „o înlănțuire liniară de efecte”. Iată ce afirma aceasta: „distincția pe care o operează Stuart Hall între cele trei strategii diferite de interpretare ale spectatorilor, care ori se supun structurii ofertei, ori i se opun, ori sintetizează oferta prin interpretări proprii, arată limpede schimbarea de perspectivă în raport cu modelele explicative mai vechi, care mai contau încă pe o înlănțuire liniară de efecte” (Habermas, 2005: 29, apud P. Dobrescu, 2007: 177).

6.12. Bunurile culturale

Lucrarea lui Habermas *Sfera publică și transformarea ei structurală* relevă câteva particularități ale pieței bunurilor culturale. Una dintre acestea este accesul la cultură, acces care presupune răspândirea științei de carte. Lucru îndeplinit prin alfabetizare și prin cuprinderea practică a întregii populații în diferite stadii de pregătire școlară. Se poate spune că din acest punct de vedere nu există un impediment semnificativ în calea consumului cultural și mediatic. Un alt criteriu privește accesul economic la produsele industriei culturale. Criteriu realizat, în mare măsură prin produsele mediatice, extrem de ieftine. Alt criteriu al pieței bunurilor culturale aduce în discuție o barieră de ordin psihologic și cultural. Habermas pretinde că însuși conținutul bunurilor culturale să fie adaptat nevoilor consumatorilor.

6.13. Industria culturală

În istoria studiului comunicării există câteva articole care marchează profund devenirea acestui domeniu. Unul dintre acestea este intitulat *Encoding Decoding* și este scris de Stuart Hall. Articolul lui Hall are meritul de a deschide un capitol nou în cercetarea uneia din cele mai importante faze ale comunicării de masă, cea a receptării. Un alt studiu de referință este intitulat: *Iluminismul ca amăgire de masă* ("Enlightenment as Mass Deception"). Articolul aduce nuanțări extrem de importante în ceea ce privește înțelegerea culturii și comunicării de masă.

6.14. Cultură de masă vs. industrie culturale

Noile expresii ale culturii contemporane, vehiculate de media și consumate de mase uriașe și eterogene – „cultura de masă” – sunt produse de ceea ce Adorno și Horkheimer (1947) au numit „industria culturală”, înțelegând prin aceasta componentele sistemului mass-media. Acest termen a apărut pentru prima dată în lucrarea lui Adorno, intitulată *Iluminismul ca amăgire de masă* (1947) și a ajuns să substituie noțiunea de „cultura de masă”. Industria culturală constă în integrarea deliberată, de sus în jos, a consumatorilor săi și presupune, în același timp, și integrarea unor domenii considerate opuse. Un exemplu ar fi integrarea artei „superioare” și a celei „inferioare”, în prejudiciul ambelor: arta superioară se vede frustrată de seriozitatea sa, iar cea inferioară pierde elementul de natură rezistentă care îi era specific atunci când nu era controlată și industrializată. Logica noii culturi se bazează pe obținerea profitului, ceea ce o pune într-o relație de dependență față de cultura elitelor.

Cum s-a ajuns la ideea de „cultură de masă” la cea de „industrie culturale” aflăm din două articole de referință scrise de Adorno: *Reconsiderarea industriei culturale* ("Culture Industry Reconsidered") și *Cultura industrială: Iluminismul ca amăgire de masă* ("The Culture Industry: Enlightenment as Mass Deception"). În ultima lucrare citată era folosit termenul de „cultură de masă”. El a fost înlocuit cu formula „industrie culturală” din dorința de „a exclude de la bun început interpretarea convenabilă susținătorilor săi: că este vorba despre o formă de cultură care ia naștere în mod spontan chiar din rândul maselor, despre forma contemporană a artei care se adresează maselor” (Adorno, 2006: 98, apud P.Dobrecu, 2007: 191).

6.15. Cercetările despre muzică

Cercetările despre muzică au avut și ele o importanță deosebită în ceea ce privește opțiunea gânditorilor școlii de la Frankfurt. Pentru doi dintre ei, Theodor W. Adorno și Max Horkheimer, muzica reprezenta un produs cultural de integrare în societate. Ei au realizat studii de cercetare privind muzica difuzată de posturi americane de radio, cu precădere jazzul. Concluzia la care au ajuns cei doi a relevat faptul că muzica a fost redusă la starea de „ornament” al vieții cotidiene, ceea ce i-a determinat să o denunțe ca fiind o formă de „fericire frauduloasă a artei afirmative”, adică a acelei forme de artă integrată și integratoare sistemului social-politic existent (capitalismul). Nimeni nu ar fi putut fi „mai perfecționist în a elimina fiecare neprevăzută și nerezolvată disonanță decât un „jazz arranger” care suprimă orice exprimare care nu se conformează jargonului. Când îl transformă pe Mozart în jazz, îl schimbă nu numai acolo unde este prea serios sau greu de interpretat, ci și unde melodia se armonizează într-un fel diferit, poate într-un fel mult mai simplu decât se obișnuiește astăzi. Astfel, jazz-ul își pierde funcția de expresie a libertății, devenind mai curând o formă de reducere a distanței dintre individul alienat și cultura elitistă, deci un produs cultural de integrare în societatea dată.

6.16. Polemica dintre Paul Lazarsfeld și Theodor Adorno

În anul 1938, în calitate de director al Biroului de Cercetare a Radioului de la Universitatea Princeton, Lazarsfeld îl invită pe Adorno să se alăture echipei lui de cercetare. După propriile mărturisiri, Lazarsfeld fusese cucerit de studiile efectuate deja de către Adorno asupra radioului, muzicii pop și modificărilor pe care le suferă receptarea muzicii clasice în momentul în care intră pe traseul difuzării de masă. Prin eșecul de a-l face „pe Adorno să își susțină ideile prin cercetări empirice”. (Lazarsfeld, 1969: 322). Cei doi autori au început să aibă dispute aprinse. Separarea și mai evidentă se va produce în momentul când Lazarsfeld cerându-i lui Adorno să redacteze un raport de cercetare, acesta va scrie un memorandum cu privire la fenomenul de „fetișizare” în industria muzicală modernă. Studiul poartă titlul: *Cu privire la fetișul în muzică și la regresul simțului muzical* („On the Fetish Character in Music and the Regression of Listening”). Argumentele aduse de Adorno se referă la faptul că interviurile sau chestionarele nu constituie metode adecvate de cercetare, deoarece opiniile

exprimate de subiecți nu pot fi cercetate de sine stătător. Se subliniază faptul că ascultătorul modern, sub presiunea standardizării și comercializării muzicii, a transformării acesteia într-o marfă care trebuie să se vândă, cunoaște un proces de atrofiere a simțului auzului, reacționând doar la ceva ce a mai auzit deja. În replică, Lazarsfeld critică memorandumul pentru faptul că este lipsit de așa zisele dovezi empirice. Adorno părăsește echipa de cercetare, iar după plecarea sa Max Horkheimer dedică un număr special al revistei pe care o coordona, *Studies in Philosophy and Social Science*, comunicării de masă în societatea modernă (1941). În acest număr, Lazarsfeld distinge între cele două tipuri de cercetare: cercetarea administrativă și cea critică. Tipul de cercetare administrativă este cea de genul celei efectuate la Biroul de Cercetare a Radioului. Cea critică, pe care spera să o realizeze prin intermediul lui Adorno, era destinată preocupărilor de natură empirică, preponderent cantitative.

În concepția lui Lazarsfeld, cercetarea administrativă se focalizează pe următoarele întrebări:

- Cine sunt cei care sunt expuși mesajelor media?
- Care le sunt preferințele?
- Care sunt efectele asupra lor, ca urmare a unor modalități diferite de prezentare a mesajului?
- Cum pot fi demonstrate științific și măsurate aceste efecte? (P.Dobrescu, 2007: 178).

În replică, de cealaltă parte, cercetarea critică se organizează în jurul următoarelor problematici:

- Cum sunt organizate și controlate instituțiile media?
- Care sunt consecințele presiunii exercitate asupra instituțiilor media, ca urmare a tendinței spre centralizare, standardizare și comercializare?
- Constituie aceste tendințe, chiar dacă „mascate”, o amenințare la adresa valorilor umaniste?
- Cum este modelat procesul de comunicare de către factorii de natură politică, legislativă, economică și instituțională? (P.Dobrescu, 2007: 179)

6.17. Nașterea gândirii critice

În ceea ce privește conceptul de *teorie critică*, acesta se referă la un tip de abordare care își propune să meargă le aparențe, să dezvăluie substratul diverselor fenomene care scapă înțelegerii comune. Reprezentanții Școlii de la Frankfurt consideră că determinarea configurației vieții sociale de către economie nu mai poate fi împărtășită și accentuează importanța culturii în viața modernă. În opinia cercetătorilor, potențialul eliberator al Iluminismului a fost denaturat și a luat forma unei opresiuni de tip special, care oferă din abundență bunuri, dar răpește libertatea reală.

Într-un asemenea context, reprezentanții Școlii de la Frankfurt promovează o viziune critică în ceea ce privește rolul culturii de masă și a mijloacelor de informare în masă, considerate a îndeplini un rol ideologic manipulator. (P.Dobrescu, 2007, p.176) Ulterior, poziții importante ale gândirii critice în sfera comunicării vom găsi în anii '90, după ce activitatea Studiilor Culturale Britanice sau a Școlii de la Toronto se încheie.

Rolul lui Habermas în domeniul cercetării sporește prin contribuția la crearea a două concepte fundamentale: spațiu public și acțiune comunicativă. Conceptul de spațiu public este unul dintre cele mai importante concepte cu care operează domeniul comunicării, al sociologiei și al politologiei. Revenind la articolul *Sfera publică și transformarea ei structurală*, acesta a fost catalogat drept o monografie consacrată opiniei publice, prin modul în care, autorul lui definește noțiunile de: sferă publică, public, spirit critic, raționalitate, oglindind modul în care acestea sunt reprezentate în diferite perioade.

Habermas descifrează multe lucruri privind esența societății răspunzând la următorul șir de întrebări:

- Cine sunt actorii principali ai sferei publice?
- Cum interacționează ei?
- Cum se iau deciziile?
- Care sunt partenerii sociali ai statului și în ce raporturi se află ei cu centrele de decizie statală?
- Care este modul cum funcționează sfera publică (P. Dobrescu, 2007, p 206).

Spiritul critic al sferei publice burgheze se naște prin informațiile venite dintr-o sursă culturală: cărți, reviste, ziare, iar practicarea spiritului critic se face prin dezbateri și forumuri de dezbateri regăsite în saloanele franceze, cafenele britanice sau germane. Deși dezbaterile par să aibă nu un ecou amplu, datorită sferelor restrânse în care au loc, datorită publicului specializat, cu anumită influență socială și cu un anumit prestigiu în comunitățile respective, ele nu rămân în acele spații, ci

dimpotrivă ideile și opiniile circulă. Totodată, ele sunt preluate și difuzate de către presă. Astfel, că presa și opinia publică devin două forțe și instrumente instituționalizate foarte importante.

Presa și opinia publică reprezintă forțe care judecă, apreciază, laudă, sau dimpotrivă condamnă. Fără a avea putere instituțională, prea mare, puterea cuvântului are o forță suficientă pentru a convinge prin forța argumentului un număr din ce în ce mai mare de oameni. Atitudinea critică este stimulată de avântul și dezvoltarea pe care o cunoaște „presa de opinie”, care luptă pentru dreptul la exprimare liberă în presă și în viața socială. Revoluția Franceză a dat un impuls deosebit spiritului și raționalismului critic.

În același timp, societatea burgheză a generat o formă a sferei publice în acord cu noua bază economică și socială. Apariția unei economii și a unei piețe private au stimulat dezvoltarea comerțului, finanțelor, diversificarea meseriilor, dezvoltarea învățământului. Împletirea dintre structura socială nouă și discursul critic a condus la ideea unei societăți separate de stat și de persoana aflată în fruntea sa, conducând la apariția societății civile în înțelesul pe care Habermas îl dădea sferei publice. Aceasta nu putea să apară înainte ca zona privată să fi atins un anumit nivel și o anumită forță pentru a fi îndreptățită să discute problemele publice și impactul unor măsuri adoptate la nivel statal. Noua societate se distanțează astfel de perioada Evului Mediu și a începuturilor societății capitaliste când sfera publică era asociată cu: „statul sunt eu”. Pe măsură ce a apărut elita educată, aceasta a început să gândească despre sine că formează publicul și totodată a apărut posibilitatea ca ea să gândească diferit și chiar opus statului. (P. Dobrescu, 2007: 208).

6.18. Adorno și Horkheimer: autodistrugerea rațiunii și pierderea relației cu adevărul

Lucrarea *Dialectic of Enlightenment* a început să fie elaborată în 1942 ca introducere la teoria societății și istoriei. Proiectul, însă, nu a putut fi finalizat, autorii Horkheimer și Adorno optând să publice în 1944 doar un *Fragment*. În anul 1947, la Amsterdam, cei doi autori dau lucrarea la o editură și încearcă să explice, încă din *Introducere*, tema centrală a cărții. Prima problemă pe care au investigat-o a fost legată de „autodistrugerea rațiunii”. Autorii problematizează în jurul ideii că rațiunea, care a apărut în epoca Iluminismului, ca mijloc de emancipare a omului și a societății, astăzi, dimpotrivă, a ajuns un mijloc de dominație, prilejuind recăderea societății în miturile totalitare și în paranoia naționalismelor. Potrivit autorilor, „rațiunea a pierdut relația cu adevărul odată cu căderea ei în pragmatism și dezvoltarea funcției sale instrumentale”. Istoriceste, momentul este legat de Școala lui Comte, care a eludat ideea de critică. Metamorfoza criticii în afirmație a afectat conținutul gândirii teoretice și a afectat ideea de opoziție, din acest moment, reflexivitatea rațiunii nu a mai avut aceeași intensitate, precum nu a avut nici efortul de a ajunge la adevăr. Din epoca luminilor până astăzi au avut loc mai multe neajunsuri care au afectat efortul în direcția căutării adevărului. Rațiunea luminată se supunea obiectului analizat, în dorința de a-i găsi natura adevărată. Scopurile rațiunii luminate puteau fi concepute doar în strânsă legătură cu datele particularului. Scopurile sale absorbeau obiectivele și nevoile particularului. Ele erau asumate fiind în acord cu esența particularului, or, acest lucru se schimbă total. Rațiunea luminată se schimbă în rațiune instrumentală. Rațiunea instrumentală modifică radical relația cu particularul. Nu se mai supune particularului, ci îl supune pe acesta unor cerințe generale ale sale. Rezultatul este S T A N D A R D I Z A R E A (dezbrăcarea particularului de specificitatea proprie). Raționalitatea aceasta obligă la standardizare pentru că toate lucrurile inegale trebuie tratate ca fiind egale (de aici pornirile iraționale ale subiectului).

Lucrarea lui Horkheimer și Adorno avertizează asupra faptului că avem nevoie de un proces de îndreptare a acestor lucruri, de repunere a valorilor în ordine, or, acest lucru trebuie să înceapă cu reconsiderarea rațiunii și a relației sale cu adevărul, libertatea, reflecția și spiritul critic. Autorii consideră că „dacă rațiunea nu reflectă asupra ei însăși atunci umanitatea poate fi total trădată” (Introducere, p. XVI, apud P. Dobrescu, 2007: 190).

6.19. Publicul și nevoile sale

În privința publicului, industria culturală îl împarte în diferite categorii. Astfel, consumatorii sunt împărțiți după criterii statistice de ordin material în zone roșii, verzi și albastre, precum și după grupele de venit, în cazul cărora s-a demonstrat că nu putem vorbi despre o diferențiere reală. Rezultatul este o diferențiere mecanică. Pe de o parte, diferențele sunt cantitative, ele nesurprinzând deosebirile de ordin calitativ, cele care conferă identitate subiectului. Pe de altă parte, ele nu ajung

niciodată la particularul autentic, pentru că se adresează unui subiect înseriat de către propriile aparate de producție. Subiectul este doar parte a întregului și în această calitate i se oferă servicii.

În ceea ce privește preocuparea pentru a identifica nevoile publicului, aceasta capătă o altă miză. Răspunsul la nevoi s-ar putea grupa în jurul ideii de operație de clasificare, organizare și identificare a consumatorilor, operație care are drept criteriu venitul. Avem de a face cu o schematizare a publicului, care este bombardat cu diferite produse și mesaje pe care el le percepe, fals, ca răspunzând nevoilor sale. În realitate, însă, asemenea nevoi sunt induse și totul ia forma unui proces cu autoalimentare. „Fiecare este obligat să se comporte spontan în acord cu «nivelul» determinat de indicatori și să selecteze produsul de masă manufacturat pentru categoria sa” (*ibidem*, p. 97, apud P. Dobrescu, 2007: 192). Ceea ce oferă producția de masă este un produs care, judecat după aparențe, este diferențiat, dar care, în realitate, este același. Diferențele dintre diferite tipuri de automobile, dintre filmele produse pe scară de masă sunt „fundamental iluzorii”. Ele nu sunt menite decât să perpetueze „aparența competiției și a alegerii”.

În concluzie, descoperim că termenul de industrie culturală este alternativa creată de Școala de la Frankfurt pentru a denumi aceeași realitate culturală și mediatică desemnată prin noțiunea „comunicare de masă” sau „cultură de masă”. Horkheimer și Adorno vor să scape de această formulă, care este înșelătoare prin simplul fapt că poartă în denumire termenul de masă. Ceea ce ar putea sugera (total greșit) că avem de a face cu un tip de comunicare croită pentru nevoile maselor, care ar avea drept obiectiv să se adapteze nevoilor maselor, să vină în întâmpinarea cerințelor și preferințelor acestora. Pentru a clarifica și mai mult înțelegerea sensului noțiunii de industrie culturală, autorii mai fac o precizare importantă privitoare la standardizare și cauzele sale.

6.20. Degradarea sferei publice

Habermas distinge între sfera publică burgheză și ce apărută în capitalismul târziu. Transformarea structurală care s-a produs, în așa zisul capitalism târziu, a reprezentat nu o evoluție, ci un declin al sferei publice prin „refeudalizarea” societății. Din punctul de vedere a lui Habermas, avem de a face cu „o sferă socială repolitizată care se sustrage deosebirii dintre *public* și *privat*”. (Habermas, 2005: 192). Acum sfera publică este formată dintr-un *spațiu intermediar* : „în care își dau întâlnire domeniile etatizate ale societății și domeniile sociale ale statului”. (P. Dobrescu, 2007: 211).

Publicul care, în sfera publică burgheză, reprezenta o instanță critică și un obstacol în calea extinderii influenței statului, acum el solicită prezența statului contribuind el însuși la amplificarea influenței puterii statului. Se transformă într-un public doritor de consum și belșug material, care renunță la opinia critică. Avem de a face cu o societate a consumului de bunuri de informații de produse. Extinderea comunicării în masă generează o cultură a integrării fără însă să poată oferi reliefuri speciale, totul se oprește la consum.

Sfera publică a capitalismului târziu abandonează tot ceea ce conferea, odinioară, identitate: coeziune, spirit critic, atașament față de valori. În opinia lui Habermas, în secolul al XX-lea, conceptul critic al opiniei publice este înlocuit cu **manipularea**, modalitate de influențare a oamenilor, concept care vine din domeniul publicității.

Opinia publică este văzută, pe de o parte, fie ca „instanță critică în relația ei față de publicitatea comandată, de exercitarea puterii sociale și politice”, fie ca „instanță receptivă față de o publicitate extinsă demonstrativ și manipulator”. (Habermas, 2005, p. 285). La rândul ei, presa cunoaște un tip de transformare „care o îndepărtează de statul de instrument de informare și de promovare a spiritului critic și rațional. Ea s-a transformat dintr-un furnizor de știri într-un comerciant de opinie publică, astfel, presa: „dobândește caracterul unei întreprinderi care produce, în calitate de marfă spațiu pentru anunțuri, o marfă vandabilă cu ajutorul părții rezervate redacției ” (Habermas, 2005: 234).

6.21. Acțiunea comunicării

Conceptul de „acțiune comunicativă” este dezvoltat de către G. H. Mead, C. Garfinkel și de J. Habermas. Cel din urmă afirmă că acest concept de *acțiune comunicativă* „se referă la interacțiunea dintre, cel puțin doi subiecți capabili să vorbească și să acționeze care stabilesc relații interpersonale (prin mijloace verbale sau non-verbale). Actorii caută să ajungă la o înțelegere privitoare la contextul acțiunii și planurile lor de acțiune, pentru a-i coordona inițiativele prin consens. Conceptul central, cel al interpretării se referă, în primul rând, la negocierea definițiilor situației, care fac posibil consensul...”

limba joacă un rol proeminent în cadrul acestui model” (Habermas, apud P. Dobrescu, 2007: 2019). Pentru o teorie a acțiunii comunicative sunt relevante acele teorii analitice care pornesc de la structura expresiilor lingvistice, nu de la intențiile vorbitorului.

Habermas susține că pentru a evita neînțelegerea nu trebuie să punem semnul egalității între acțiune și comunicare. Toate modelele consideră că limba este un instrument fundamental al interacțiunilor sociale și un mijloc de comunicare care servește înțelegerii reciproce. Actorii sociali o folosesc pentru a putea finaliza acțiunile. În modelul teleologic, limba este unul din mijloacele pe care actorii îl folosesc pentru a putea influența pe cei de care depinde succesul acțiunii. În modelul normativ, limba este cea care asigură transmiterea valorilor culturale și prilejuiește consensul. În modelul dramaturgic, limba este mijlocul autoprezentării celui care trebuie să convingă audiența. Cu toate acestea însă, doar modelul acțiunii comunicative face apel la toate valențele limbii ca mijloc de comunicare.

Acțiunea teleologică nu dispare nici în cazul acțiunii sociale, nici în cea comunicativă. În cadrul acțiunii comunicative, actorii sociali își urmăresc, la rândul lor scopurile. Așadar, în modelul acțiunii comunicative este subsumat modelul teleologic, însă ideea de scop este dublată de interacțiune bazată pe acordul părților ceea ce face ca limba să devină esențială. Acest lucru îl determină pe Habermas să vorbească despre așa numitele concepte de competență comunicativă și/sau pretenții de validitate.

Habermas distinge două tipuri principale de acțiune. Prima este bazată pe succes, pe succesul celui care a inițiat-o, iar cea de-a doua este bazată pe înțelegerea actorului cu cei care urmează să coopereze în finalizarea acestei acțiuni. În primul caz, actorul încearcă să-și atingă scopul, motiv pentru care el intră într-un tip de colaborare cu diferiți parteneri, dezavantajând, astfel, partenerii care pot să accepte colaborarea în baza unor calcule și evaluează (de ex., pe moment nu am altă soluție, sau este mai convenabil decât...). În acțiunea orientată spre succes se poate apela la constrângeri exterioare (de ex., prin amenințare, prin ispită etc) pentru a schimba comportamentul oponentului. Habermas numește un asemenea tip de acțiune instrumentală. În cealaltă situație, atunci când se recurge la soluții raționale pentru a influența decizia oponentului, acțiunea orientată spre succes este denumită drept o acțiune strategică. Acțiunea comunicativă implică o colaborare între parteneri egali în baza unui acord neconstrâns, ci asumat.

George Herbert Mead dezvoltă un sistem de gândire axat pe acțiune și pe condițiile acțiunii sale. Conceptul central al operei sale este interacțiunea. Potrivit concepției lui Mead, interacțiunea funcționează la două niveluri:

- interacțiunea mediată de gesturi și controlată de instincte;
- interacțiunea mediată simbolic (prin intermediul limbajelor și al semnelor).

Mead instituie interacțiunea ca principală modalitate de formare a conduitei umane. El asociază interacțiunea cu folosirea simbolului și cu comunicarea de tip simbolic și implicit vorbește despre interpretare și înțelegere. În creația sa totul este dialog și interpretare. Sinele se construiește în dialog, înțelesul ia naștere prin interpretare și negociere, comportamentul se construiește prin dialog și interpretare, altul generalizat este suma așteptărilor celorlalți de la persoana care se străduiește să corespundă așteptărilor. Oamenii acționează asupra lucrurilor pe baza înțeleșurilor pe care acestea le au. Înțelesul se naște în urma interacțiunilor pe care o persoană le are cu celelalte.

Concluzii

Prin toate cercetările realizate în cadrul Școlii, gânditorii protestează împotriva reducerii faptului de cultură la simple măsurători și evaluări empirice. În schimb, aceștia agreează și pledează pentru o orientare critică.

6. 22. ȘCOALA DE LA CHICAGO

Definirea cadrului conceptual al școlii

Școala de la Chicago a devenit cunoscută, prin cercetările sale, cu caracter pragmatic, din domeniul sociologiei, cât și al paradigmei comunicaționale. Orientarea efectivă spre actul de comunicare și spre consecințele sale sociologice se realizează prin intermediul interacționismului simbolic.

Una dintre mizele importante ale acestei școli a fost implicarea grupului de cercetători în studierea și interpretarea proceselor sociale complexe. De exemplu, au fost interesați să descopere și să analizeze pătrunderea elementelor democrației inclusiv în zonele ce țin de periferia marilor orașe (aflate în continuă expansiune), mai precis, pătrunderea democrației în mahalalele imigranților. Acest lucru s-a impus ca o necesitate a (re)constituirii comunităților urbane, din perspective noi de abordare. (P. Dobrescu, A. Bârgăoanu, 2007: 102).

Unii dintre cei mai importanți reprezentanți ai Școlii de la Chicago sunt: Erving Goffman, Herbert Blumer, David Riesman, Anslem Strauss, J. Dewey, Albion W. Small, William I. Thomas, Gerge Herbert Mead, Robert Ezra Park. Meritul lor este acela de a aborda, în cercetările lor, temele din aria sociologiei și problemele legate de identitatea socială și individuală.

Datorită faptului că o comunicare socială trebuie concepută doar într-un raport de complementaritate cu cea sociologică, cele două perspective, cea sociologică și cea de comunicare, trebuie să fie corelate pentru a putea descifra corect realitatea.

6.23. Cercetările efectuate în cadrul Școlii de la Chicago – Perspectiva comunicațională

Școala de la Chicago, deși s-a dedicat cu precădere domeniului sociologiei, acordă un loc aparte și domeniului comunicării, în mod special, au fost vizate aspecte ale teoriei și cercetării comunicării de masă.

În domeniul comunicării, această școală a lansat, prin intermediul lui J. Dewey un modelul ritual al comunicării. Cercetătorul are în vedere analizarea ambelor sensuri ale termenului. El interpretează comunicarea ca transmitere și comunicarea ca ritual. Modelul ritual este una dintre realizările cele mai importante realizări ale Școlii de la Chicago, model care va influența, ulterior, studiile altor gânditori, inclusiv pe cei ai *Școlii de la Palo Alto* și studiile Culturale Britanice.

6.24. Contribuția lui Robert Ezra Park

În domeniul comunicării, Robert Ezra Park are meritul de a fi considerat fondatorul studiului sociologic al comunicării de masă și al comunicării publice.

În lucrarea sa de doctorat, Park tratează procesele migratorii ale maselor de oameni din mediul rural, spre cel urban și caracteristicile acestor grupări care nu mai beneficiază de legăturile existente în cadrul grupurilor primare. Teza lui Park a avut o mare influență în sociologia momentului care se vede nevoită să accepte ideea că procesele migratorii amintite conduc la formarea unor mulțimi. Autorul postulează două alternative la societatea tradițională: *mulțimea* și *publicul*.

Contribuția lui Park este deosebită și în domeniul teoriei *comunicării de masă*. Park manifestă un interes deosebit față de știri. Prima lucrare a lui Park, cu privire la știri, este intitulată *The Immigrant Press and Its Control* (1922), adică („Presa imigrantă și controlul ei”). Analiza presei imigranților este corelată cu perspectiva asupra comunicării ca modalitate de a ajunge la o înțelegere comună de a *modela identități și instituții* noi. Park consideră știrile o formă de cunoaștere. Pentru a ajunge la ceea ce s-ar putea numi „o anatomie a știrilor”, Park pornește de la distincția făcută de W. James între două forme de cunoaștere: „întâlnirea cu” (acquaintance with) și „cunoașterea a” („knowledge about”). Prima *întâlnirea cu* reprezintă o formă de cunoaștere care se acumulează inevitabil de-a lungul existenței unei persoane, ca urmare a contactului direct cu lumea înconjurătoare, așadar, avem de a face cu o cunoaștere intuitivă și instinctivă, cea de-a doua *cunoașterea*, cunoașterea științifică nu se acumulează de la sine, ci este riguroasă, rațională, sistemică și atinge un anumit nivel de precizie, prin faptul că înlocuiește realitatea concretă, cu idei, obiecte, concepte. (P. Dobrescu, A. Bârgăoanu, 2007: 110).

6.25. Știrile și opinia publică

În articolul *Social Palnning and Human Nature* (1935), Park aduce în discuție o temă de mare importanță pentru viața politică, cât și pentru problemele de guvernare: știrile. Acestea constituie

punctul de plecare al discuțiilor în urma cărora se formează opinia publică. Autorul îl citează pe Hume, potrivit căruia „fundamentul oricărei guvernări îl reprezintă opinia, ceea ce este valabil atât pentru regimurile cele mai despotice, regimurile militare, cât și pentru regimurile cele mai liberare și mai democratice”. (P. Dobrescu, A. Bârgăoanu, 2007: 110).

În concepția lui Park, opinia publică nu este opinia tuturor, nici măcar a majorității persoanelor care compun publicul, ci reprezintă o tendință generală a publicului în ansamblu. Opinia publică formată pe baza știrilor reprezintă interpretarea evenimentelor la care ajunge orice individ în concordanță cu propriile interese, prejudecăți, predilecții, o interpretare ce este verificată prin comparația cu interpretarea realizată de către ceilalți indivizi față de un anumit eveniment. (Park, P. Dobrescu, A. Bârgăoanu, 2007: 112).

6.26. Cercetările efectuate în cadrul Școlii de la Chicago –Perspectiva interacționistă

Perspectiva interacționistă a fost inițiată la începutul secolului XX, în Statele Unite ale Americii și și-a propus ca obiectiv de cercetare relațiile microsociale.

Pornind de pe o poziție diametral opusă determinismului biologic și celui social, Charles H. Cooley dezvoltă noi categorii sociologice precum: *natura umană, ordinea socială, individul ca „eu”, societatea și comunitatea socială, importanța grupului social, aspectele sociologice ale libertății umane, structura socială și legile dezvoltării sociale*. Lucrările de referință în acest sens sunt: , în lucrări precum: *Natura umană și ordinea socială, Human Nature and Social Order*, (1902) și *Organizațiile sociale Social Organization* (1909).

6.27. Construirea conceptului de „sine-oglină” („looking-glass itself”)

Cercetătorul Charles Horton Cooley, deși nu a activat în cadrul Școlii de la Chicago, a avut o contribuție esențială în conturarea rolului individualității umane, fiind creatorul conceptului „sine-oglină” („looking-glass itself”).

Conceptul de „sine-oglină” vizează rolul relațiilor interpersonale în conturarea personalității și arată că societatea se reflectă în sinele fiecărui individ în parte sub forma unor contacte și influențe privitoare la ideea de individ și de sine.

Teoria sinelui-oglină

Cooley susține că *eu*-ul unei persoane se dezvoltă doar prin contacte și schimburi cu alți oameni. Cercetătorul leagă sinele de viața comună și de interacțiunea cu ceilalți. La Cooley, sinele nu este individual și apoi devine social, ci el se naște în timpul comunicării. De asemenea, cercetătorul precizează că *Eu*-ul individual nu poate fi izolat de celelalte „*Eu*”-ri, deoarece nu există niciun sens al lui „*Eu*” fără să-l implice și pe „*Noi*”. Altfel spus, nu există un *eu* sau *noi*, fără o reflectare a lui „*tu*”, „*el*” sau „*ei*”. Ca urmare a interacțiunilor ce se desfășoară față în față se dezvoltă un sentiment prin care individul se identifică emoțional cu o unitate mai largă, cu toți cei care au sentimentul de „*noi*” (de exemplu noi românii). „*Noi*” reprezintă un grup în care fiecare individ se identifică nu cu unul sau altul dintre ceilalți, ci cu unitatea lor, cu întregul compus din coexistența față în față a tuturor celorlalți.

În încercarea de a ilustra caracterul reflectat al sinelui, Cooley l-a comparat cu o *oglină* și de aici, sintagma „*eu-ul oglină*”.

6.29. Grupurile

Studiile lui Cooley au relevat faptul că individul, înainte de a deveni conștient de sine, devine conștient de ceilalți. Pentru Cooley, rolul decisiv în procesul ce dă naștere sinelui și identității personale revine grupurilor. În cadrul grupurilor, cercetătorul american distinge între așa zisele „grupuri primare” vs. „grupuri secundare”. *Grupurile primare* reunesc indivizi apropiați, reuniți prin valori comune și printr-o diviziune clară a rolurilor, în vreme ce *grupurile secundare* se întemeiază pe relații mai formale, mai îndepărtate (de exemplu ceea ce se poate întâmpla într-o întreprindere sau organizație).

6.30. Dramatizarea interacțiunilor sociale

Interacționismul simbolic a fost (re)definit și (re)interpretat de către alți doi cercetători ai școlii, pe numele lor Goffman și Blumer. Ei au realizat un sistem bazat pe „negocierea” continuă, pe care oamenii o practică, în interiorul structurii organizate.

Ervin Goffman, reprezentant al Școlii de la Chicago, dar și colaborator al curentului de gândire de la Palo Alto, lansează ideea vieții ca spectacol de teatru (perspectiva dramaturgică).

Ideea de dramaturgie socială pornește de la ideea interacționismului social. Conform acestei teorii, comportamentul uman nu se supune unui determinism social strict în viața cotidiană, ci mai degrabă unei negocieri. Iar ceastă negociere se produce în funcție de rolurile sociale deținute. În interacțiunea cu celelalte persoane, individul oferă informații despre sine, dar, nu întotdeauna, informațiile puse la dispoziție sunt și cele preluate de către observatori. Dar în afara conținutului mesajelor, există și alte surse de informații, cum ar fi atitudinea, înfățișarea, experiențele anterioare etc., ceea ce permite interpretarea prin prisma unor șabloane sau a unor stereotipuri. Or, atâta vreme cât majoritatea faptelor importante se petrec în afara interacțiunii propriu-zise, interpretarea implică presupuneri privitoare la atitudine, convingeri etc. Din perspectiva dramatizării sociale, comunicarea presupune alimentarea activității individului cu semne care să pună în lumină în manieră teatrală aspecte care altfel ar putea trece neobservate. Apelând la teatralitate, comunicarea devine ritualică, exprimându-se într-un sistem de prescripții și proscripții. Așadar, viața cotidiană presupune comunicare, exprimată ritualic, teatral, în baza unor rațiuni de exprimare de sine, în limitele rolurilor sociale aferente fiecărui individ în parte.

6.31. Interacționismul simbolic din perspectiva lui Herbert Blumer

În 1937, Blumer este invitat să realizeze un capitol al lucrării *Man and society* (Kenneth Baugh). Cu acest prilej cercetătorul își prezintă teoria referitoare la „stimul-răspuns”. Cu acest prilej, Blumer acceptată o discuție legată și de teoria interacționismului simbolic. 32 de ani, mai târziu, în 1969, îi apare lui Blumer o colecție de eseuri intitulată „Symbolic interactionism: perspective and method”.

Teoria stimul-răspuns se canalizează pe urmărirea unor elemente specifice din comportamentul uman ce pot fi analizate prin prisma determinismului stimul-răspuns.

Dacă în teoria stimul-răspuns, accentul se pune pe *reacție*, în cazul interacționismului simbolic accentul se pune pe *acțiune*. Explicația ar fi că „acțiunea pornește de la impulsul interior și nu de la un stimul extern”. (Baugh, 2006: 13).

Blumer stabilește, deopotrivă, corpul teoretic, dar și metodele de cercetare pentru cele două tipuri de teorii stimul-răspuns versus interacționism simbolic. La nivel teoretic, impulsul, (caracterizat printr-o stare de tensiune sau disconfort), îl determină pe subiect să acționeze. El se îndreaptă spre acțiuni care să-i ofere satisfacție individului, iar, în timp, acestea produc obiective (imEDIATE sau îndepărtate), care mai devreme sau mai târziu se materializează prin expresii comportamentale. Vom vedea ce se întâmplă și în zona de cercetare. Vom lua în discuție un exemplu concret, și anume procesul de dezvoltare personală. În cazul observării dezvoltării interioare a unui individ, procesul de transformare necesită un timp anume. Or, pentru a obține totuși un răspuns interior, cercetătorul trebuie să-și îndrepte atenția asupra studierii istoriei personale a individului și să consulte o serie de elemente personale precum: jurnale, scrisori etc. și să apeleze la mijloace de analiză calitative (interviul) și / sau cantitative (chestionarul, testul etc.). Doar printr-o astfel de analiză, cercetătorul poate surprinde experiențele subiectului și de aici să-i descopere comportamentul.

Blumer ajunge la concluzia că indivizii nu acționează conform anumitor structuri sociale sau culturale (de reținut este că o variabilă precum cultura influențează acțiunea socială, într-o măsură oarecare, dar cu siguranță, aceasta nu este dominantă), ci raportându-se strict la anumite situații în care se află. Prin urmare, comunicarea, spune Blumer, se definește prin dimensiunea sa creativă. Prin comunicare, individul acționează nu doar asupra celuilalt / celorlalți, ci prin posibilitatea rolului interpretat, acesta se proiectează pe sine deopotrivă în afara sa, dar și față de sine.

6.32. Noua teorie interacționistă a lui G.H. Mead

Un alt cercetător al Școlii de la Chicago este George Herbert Mead. În încercarea de a valorifica interacționismul behaviorist inaugurat de Cooley, G.H. Mead propune o nouă teorie psihosociologică, aplicabilă comportamentelor sociale. El se delimitează de paradigmele psihologice dominante în epoca sa, (behaviorismul și psihanaliza), pentru a dezvolta o abordare inter-relațională și constructivă, bazată pe experiment, cuvintele cheie fiind: observația și experimentul.

Într-o lucrare intitulată *Mind, Self and Society* (1934), Mead și-a concentrat atenția asupra socializării individului prin interacțiunea cu celălalt. Accentul pus de Mead a fost axat pe ideea

formării sinelui prin schimbul cu comunitatea. Sinele, spunea Mead este ceva supus dezvoltării. Conform teoriei lui, sinele nu există de la naștere, ci se naște în procesul experienței sociale. Caracteristica definitorie a sinelui constă în faptul că acesta se poate manifesta asemeni unui obiect. Altfel spus, individul devine obiect pentru sine însuși numai în măsura în care își însușește atitudinile altora față de sine în raport cu un mediu social, în care sunt deopotrivă implicați. În acest proces interactiv și comunicațional reflexiv se naște sinele. Apariția sinelui este legată de utilizarea limbajului. Fără comunicare și implicit fără limbaj, elemente care fac posibilă comunicarea cu sine, apariția sinelui este imposibilă. Limbajul este cel care permite provocarea în subiect a acelorași atitudini, pe care el le provoacă în ceilalți. Așadar, sinele se dovedește a fi o structură socială, care se naște în cadrul experienței sociale. Așa cum comunicarea este imposibilă în afara interacțiunii, tot astfel interacțiunea devine sediul comunicării și matricea a sinelui.

În concluzie, Mead plasează comunicarea umană în sfera interacțiunii mediate simbolic. Mead vede ființa umană ca pe un organism, ce are un sine, care îi permite să acționeze ca un actor capabil să transforme continuu relația sa cu lumea, dând acțiunii sale un caracter unic. Astfel, sinele este perceput ca un proces și nu ca o structură, iar interacțiunea cu sinele devine etalonul și modelul interacțiunii cu societatea. Abilitatea ființei umane de a acționa în interior este percepută ca un mecanism central în baza căruia ființa interacționează și negociază cu lumea.

Concluzii

Din perspectiva sociologică, esența procesului de comunicare constă în receptarea unui mesaj printr-un proces de negociere continuă a variatelor înțelegeri specifice. Are loc o analiză a modalităților alternative în care receptorii decodifică mesajele alternative, stabilind un set de semnificații comune cu cele ale transmițătorului mesajului. În cazul unei similarități se poate vorbi de existența unui proces de comunicare la nivel social. În cadrul teoriilor sociologice, realizarea feedback-ului este de importanță majoră. O componentă a comunicării trebuie concepută doar într-un raport de complementaritate cu cea sociologică.

Rezumat

Noile paradigme ale comunicării valorizează teoriile interacționismului simbolic, ale etnometodologiei și ale fenomenologiei sociale.

Principalele *paradigme* din științele comunicării se integrează, după opinia lui Rosengren, în curentele de gândire întâlnite în științele socioumane.

Teoria comunicării, din perspectiva Școlii de la Palo Alto, se bazează pe trei ipoteze:

1. Orice comportament uman are o valoare comunicativă. Altfel spus, toate relațiile pot fi percepute ca un vast sistem de comunicare. 2. Esența comunicării constă în procesele relaționale și interacționale. 3. Tulburările psihice de personalitate, care ar trebui să-i preocupe pe psihiatri și psihologi nu sunt altceva decât perturbări de comunicare între individul purtător de simptome și anturajul său.

Teoria dublei constrângeri. O altă preocupare constantă a lui Bateson a fost aceea de a defini conceptul de „*dublă constrângere*” („double bind”). Termenul „double bind” își are geneza în cercetările realizate de membrii Școlii de la Palo Alto, în domeniul mecanismelor de comunicare care intervin între sistemele diferite de limbaj.

În ceea ce privește domeniul comunicării, în anul 1942, Bateson vorbește despre necesitate de a reconsidera comunicarea din perspectiva retroacțiunii (feedback-ului).

Teoria sistemelor este un câmp interdisciplinar de cercetare care studiază natura sistemelor complexe în natură, în societate și în știință. Obiectul de studiu al acestei teorii îl reprezintă părți complexe din realitate văzute ca sisteme. Caracteristicile esențiale ale unui sistem sunt: - un sistem are o structură și din elemente ce au diverse proprietăți; - un sistem are și un aspect funcțional; - cele mai multe sisteme sunt în comunicare cu mediul lor – există intrări (inputs).

În lucrare sa, Watzlawick propune cinci postulate de bază ale trăsăturilor distinctive ale comunicării, postulate rezultate din așa zisele axiome ale comunicării. Acestea sunt: *Totul este comunicare, Nivelurile comunicării sunt: conținutul și relația, Punctuația secvenței de comunicare, Comunicarea digitală și comunicarea analogică, Interacțiune simetrică și interacțiune complementară.*

Un alt concept-cheie al Școlii de la Palo Alto este cel de „comunicare paradoxală”. Acest concept ia naștere din observarea comportamentului uman în situații paradoxale.

Paradoxurile lui Russell. Paradoxul bărbierului. Paradoxurile mincinosului.

Școala de la Frankfurt

Industria culturală este un concept care face trimitere la ideea de prefabricare a produselor, de transformare a lor în ceva menit să le mărească șansele de a fi consumate.

Nașterea gândirii critice. În ceea ce privește conceptul de *teorie critică*, acesta se referă la un tip de abordare care își propune să meargă le aparențe, să dezvăluie substratul diverselor fenomene care scapă înțelegerii comune.

Conceptul de „sferă publică” este dezvoltat de către J. Habermas.

Conceptul de „acțiune comunicativă” este dezvoltat de către G. H. Mead, C. Garfinkel și de J. Habermas.

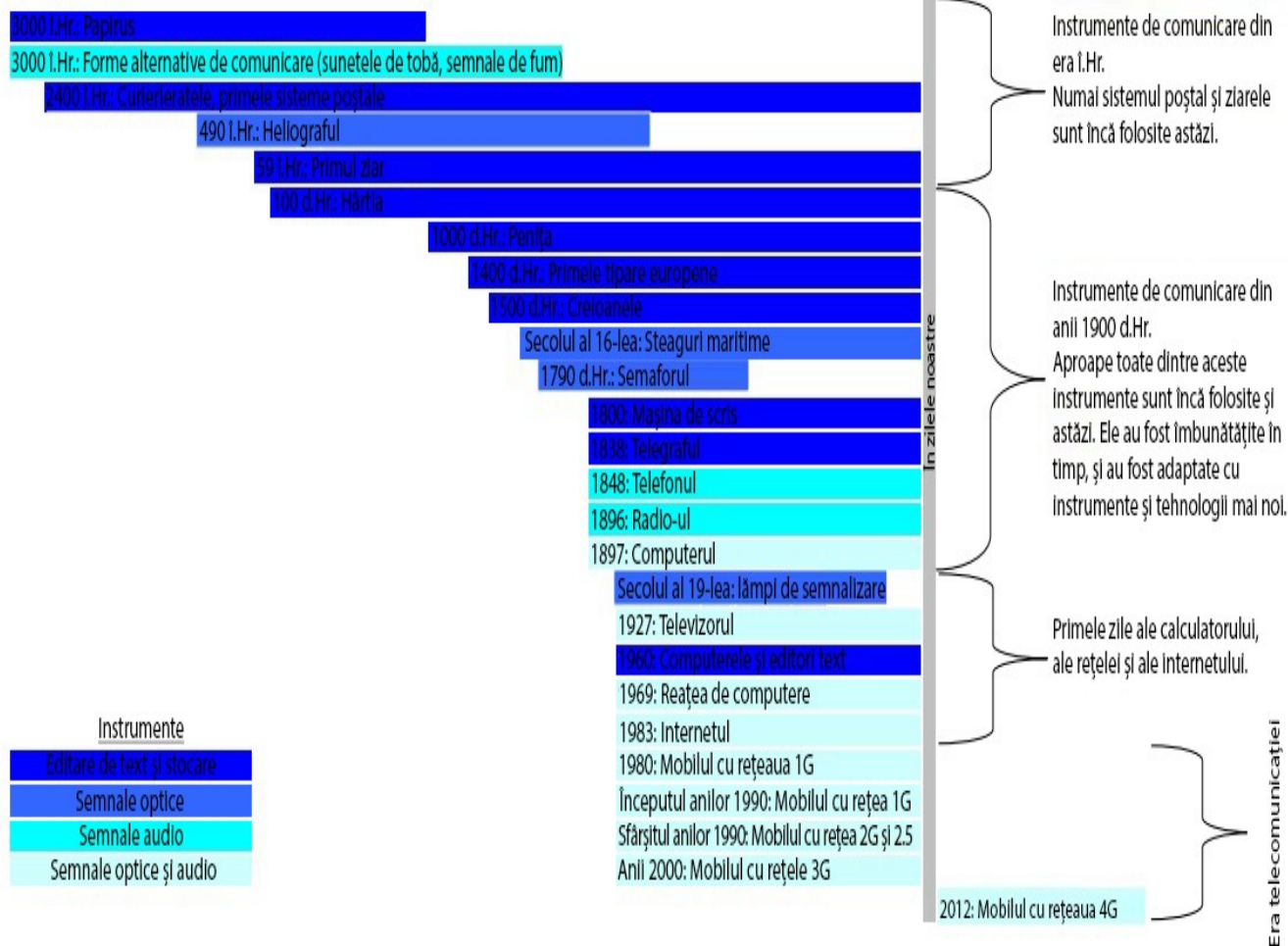
Referințe bibliografice:

Kenneth Baugh. (2006). *The Methodology of Herbert Blumer*, Cambridge University Press, 2006, pp. 12 – 14

Kenneth Baugh, op.cit, p.13 apud Blumer

Dobrescu și Alina Bârgăoanu. (2007). în „Școala de la Chicago: plasarea comunicării în inima proceselor sociologice” în Paul Dobrescu, Alina Bârgăoanu și Nicoleta Robu, „Istoria comunicării”, Editura Comunicare.ro, București, 2007, p. 116

Cronologia instrumentelor de comunicare

Exerciții aplicative

1. Definiți noțiunea de „mulțime”, prin referire la:
 - o negație vs. afirmație cu rol de catalogare
 - o raportare la perioada socială care a impus nașterea ei.(Conf. Cooley)
2. Definiți noțiunea de „public” prin raportare la „mulțime”.
3. Explicați și exemplificați conceptele de:
 - „întâlnirea cu” („acquaintance with”)
 - „cunoașterea a” („knowledge about”).
4. Argumentați care este diferența între „presa imigranților” vs. „presa americanilor”.
5. Definiți conceptele de „opinie publică” și „public” din perspectiva lui Ezra Park.
6. Definiți conceptul de „sine-oglindă”.
7. Precizați și argumentați diferența între „grupurile principale” vs. „grupurile secundare”.
8. Definiți și exemplificați conceptul de „altul generalizat”.
9. Există în cazul familiei, relații care depășesc cadrul informal? Dacă da, argumentați.
10. Pe ce elemente se focaliză teoria stimul-răspuns a lui Blumer?
11. Exemplificați antagonismul dintre teoria stimul-răspuns și interacționismul simbolic a lui Blumer
12. Cum explică Mead maniera în care procesul social afectează comportamentele indivizilor.
13. Numiți unul dintre cercetătorii Școlii de la Chicago și numele lucrării lui de referință.
14. Prezentați axiomele promovate de Școala de la Palo Alto. Oferiți exemple concrete pentru transpunerea în practică a fiecărei axiome.